

SCIENCE
JOURNAL

MODERN

ENGINEERING AND
INNOVATIVE
TECHNOLOGIES

'2022

ISSUE №21

Part №2

International periodic scientific journal

—*ONLINE*

www.moderntechno.de

Indexed in
INDEXCOPERNICUS
(ICV: 95.33)

MODERN ENGINEERING AND INNOVATIVE TECHNOLOGIES

Heutiges Ingenieurwesen und
innovative Technologien

Issue №21

Part 2

June 2022

Published by:
Sergeieva&Co
Karlsruhe, Germany

Editor: Shibaev Alexander Grigoryevich, *Doctor of Technical Sciences, Professor, Academician*
Scientific Secretary: Kuprienko Sergey, *PhD in technical sciences*

Editorial board: More than 250 doctors of science. Full list on page:
<https://www.moderntechno.de/index.php/swj/about/editorialTeam>

Expert-Peer Review Board of the journal: Full list on page:
<https://www.moderntechno.de/index.php/swj/expertteam>

The International Scientific Periodical Journal "**Modern Technology and Innovative Technologies**" has been published since 2017 and has gained considerable recognition among domestic and foreign researchers and scholars.

Periodicity of publication: Quarterly

The journal activity is driven by the following objectives:

- Broadcasting young researchers and scholars outcomes to wide scientific audience
- Fostering knowledge exchange in scientific community
- Promotion of the unification in scientific approach
- Creation of basis for innovation and new scientific approaches as well as discoveries in unknown domains

The journal purposefully acquaints the reader with the original research of authors in various fields of science, the best examples of scientific journalism.

Publications of the journal are intended for a wide readership - all those who love science. The materials published in the journal reflect current problems and affect the interests of the entire public.

Each article in the journal includes general information in English.

The journal is registered in IndexCopernicus, GoogleScholar.

UDC 08

LBC 94

DOI: 10.30890/2567-5273.2022-21-02

Published by:

Sergeieva&Co

Lußstr. 13

76227 Karlsruhe, Germany

e-mail: editor@moderntechno.de

site: www.moderntechno.de

УДК 336.76

**DEVELOPMENT OF STOCK EXCHANGES IN UKRAINE AND
COMPARATIVE ANALYSIS BASED ON WORLD EXPERIENCE
РОЗВИТОК ФОНДОВИХ БІРЖ В УКРАЇНІ ТА ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ НА
ОСНОВІ СВІТОВОГО ДОСВІДУ**

Smahlo O.V. / Смагло О.В.*s.e.s., as.prof. / к.е.н., доц.*

ORCID: 0000-0002-5856-605

*Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ
Vinnytsia Institute of Trade and Economics STEU*

Анотація. Досліджено динаміку та структуру бірж України. Розглянуто обсяг та структуру первинного та вторинного ринку цінних паперів України, а також структуру торгів фондового ринку. Проведено порівняння обсягів торгів Українського фондового ринку з обсягами торгів центральних бірж світу. Визначено основні проблеми українського фондового ринку.

Ключові слова: фондова біржа, індекс, цінні папери, акції, облигації, фінансові ресурси, фінансові активи, фондовий ринок.

Вступ.

Сьогоднішній стан економіки в Україні потребує розвитку підприємств та виходу національного товаровиробника на світові ринки. Для реалізації цих завдань необхідно залучити значні фінансові активи та спрямувати їх на розвиток виробничого потенціалу, потрібно освоювати нові конкурентоспроможні технології. Залучення фінансових активів може здійснюватися, зокрема шляхом підвищення ринкової (інвестиційної) привабливості цінних паперів підприємства. Це можна зробити, виставляючи акції підприємства на котирування на біржовому та позабіржовому ринках.

Фондова біржа, будучи центром торгівлі цінними паперами, координує рух грошових потоків на цьому ринку. [4]. Разом з тим ефективність використання фінансових ресурсів забезпечується не через систему комерційного розрахунку (на відміну від банків, біржа не має ні власних ресурсів, ні ресурсів, якими вона може розпоряджатись), а через індикативну функцію — котирування акцій та інших цінних паперів на ринку.

Котирування акцій підприємства є оцінкою його діяльності, сприяють формуванню справедливої ціни на акції і як наслідок захищають саме підприємство від раптових інтервенцій на його цінні папери, особливо актуально в кризовий період. [4].

Серед проблем функціонування фондового ринку України можна виділити такі: на фондовому ринку, як і в межах усієї національної економіки, існує значна потреба в інвестиційних ресурсах. Це комплексна проблема, пов'язана з: наявністю тіньової економіки, де обертається значний обсяг ресурсів, вилучений з обігу на офіційному фінансовому ринку; макроекономічною нестабільністю та недиверсифікованістю економіки, що не дозволяє сформувати клас фундаментальних (або пасивних) довгострокових інвесторів; обмеженою кількістю ліквідних та інвестиційно привабливих фінансових

інструментів (наприклад, більшість акцій українських емітентів є занадто ризиковими для інвесторів); недостатнім рівнем заощаджень населення, пов'язаним із низькими доходами значної частини населення; низька ліквідність та капіталізація фондового ринку; недорозвинений фондовий ринок не стимулює нові компанії залучати потрібний їм капітал шляхом публічного розміщення акцій (проблему недостатності фінансових ресурсів вони можуть вирішити, використовуючи можливості кредитного ринку чи емітуючи в обіг облігації); управління діяльністю компанії та розподілом прибутку досить часто не відповідає інтересам дрібних інвесторів (міноритарних акціонерів); недосконала українська судова система, яка не захищає права власності дрібних інвесторів (акціонерів); недостатній рівень фінансової грамотності населення та інші проблеми. [6].

Основний текст.

Фондова біржа, будучи центром торгівлі цінними паперами, координує рух грошових потоків на цьому ринку. Разом з тим ефективність використання фінансових ресурсів забезпечується не через систему комерційного розрахунку (на відміну від банків, біржа не має ні власних ресурсів, ні ресурсів, якими вона може розпоряджатись), а через індикативну функцію — котирування акцій та інших цінних паперів на ринку.

Світовий досвід свідчить, що найбільш ефективним засобом залучення інвестицій є випуск цінних паперів. Сьогодні держава в особі державних органів вже опанувала цивілізовані шляхи залучення коштів: ОВДП, облігації ощадних позик, євробонди та інші облігації зовнішніх позик. На жаль, сьогодні додатковий випуск акцій є переважно інструментом в боротьбі за контроль над підприємством, а не засобом залучення коштів. [3]. На доцільність залучення підприємствами коштів шляхом випуску облігацій впливає негативне оподаткування: включення коштів, залучених під час емісії облігацій, у валовий прибуток підприємства, робить їх неефективними. При цьому слід зазначити, що в країнах з розвинутою економікою за допомогою саме боргових цінних паперів підприємства залучають найбільші кошти. Так, за даними Міжнародної федерації фондових бірж, питома вага облігацій у фінансуванні інвестицій США складає 72 %, Німеччини – 40,4 %, Великобританії – 81,2 %.

В Україні в результаті приватизаційних процесів створено понад 35 тис. акціонерних товариств, на фондовому ринку діє понад тисячу професійних учасників, власниками цінних паперів стали понад 19 млн. українців, на кількість власників акцій впливає показник доходів населення України. Ринкова економіка неможлива без активно функціонуючого фондового ринку. Тому одним із найважливіших напрямів регулювання розвитку її реального сектора є забезпечення повноцінної діяльності організованого ринку цінних паперів. [9].

Глобалізація фінансових ринків, розвиток комп'ютерних і телекомунікаційних технологій загострюють конкурентну боротьбу, в результаті якої біржі змушені здійснювати масштабні інвестиції в нові технології для того, щоб підвищувати конкурентоспроможність, пропонуючи нові послуги залучати нові компанії – емітенти, нових членів і широкі кола

інвесторів. Загальний обсяг випусків емісійних цінних паперів, зареєстрованих Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку у січні-грудні 2020 року, становив 112,68 млрд. грн., що більше на 52,3 млрд грн порівняно з відповідним періодом 2019 року (60,34 млрд. грн). Відповідно у січні-грудні 2021 року, становив 113,4 млрд грн, що менше на 79 млн грн порівняно з відповідним періодом 2019 року (113,48 млрд грн). [10].

Таблиця 1. Обсяг та кількість випусків акцій, зареєстровані Комісією протягом 2019–2021 рр.

Назва/Рік	2019р.	2020р.	2021р.	Відхилення	
				Абсолютне, 2021р – 2019р, млн грн	Відносно, 2021р/2020р. %
Обсяг випуску акцій, млн. грн	22 263,97	63 539,38	32 982,80	-30 556,58	52%
Кількість випуску, шт.	93	78	71	-7	91,02%

Протягом січня-грудня 2020 року Комісією зареєстровано 78 випусків акцій на суму 63,5 млрд. грн. (таблиця 1). Порівняно з аналогічним періодом 2019 року обсяг зареєстрованих випусків акцій збільшився на 41,3 млрд. грн.

Так протягом січня-грудня 2021 року Комісією зареєстровано 71 випусків акцій на суму 32,98 млрд грн. Порівняно з аналогічним періодом 2020 року обсяг зареєстрованих випусків акцій зменшився на 30,56 млрд грн.

Кількість акцій, що котируються на біржі, відображає рівень розвитку фондового ринку в економічній системі держави, кількість іноземних цінних паперів, що пройшли лістинг на фондовій біржі, показує ступінь інтернаціоналізації національного фондового ринку. Обороти торгівлі акціями відображає ступінь ліквідності акцій на фондовій біржі, тобто на скільки швидко інвестор може продати акції без істотної втрати у їх вартості. [10].

Значні за обсягом випуски акцій в 2019 році, які суттєво вплинули на загальну структуру зареєстрованих випусків акцій протягом зазначеного періоду, зареєстровано наступними підприємствами з метою збільшення статутного капіталу, зокрема: АТ «СБЕРБАНК» та АТ «БАНК КРЕДИТ ДНІПРО».

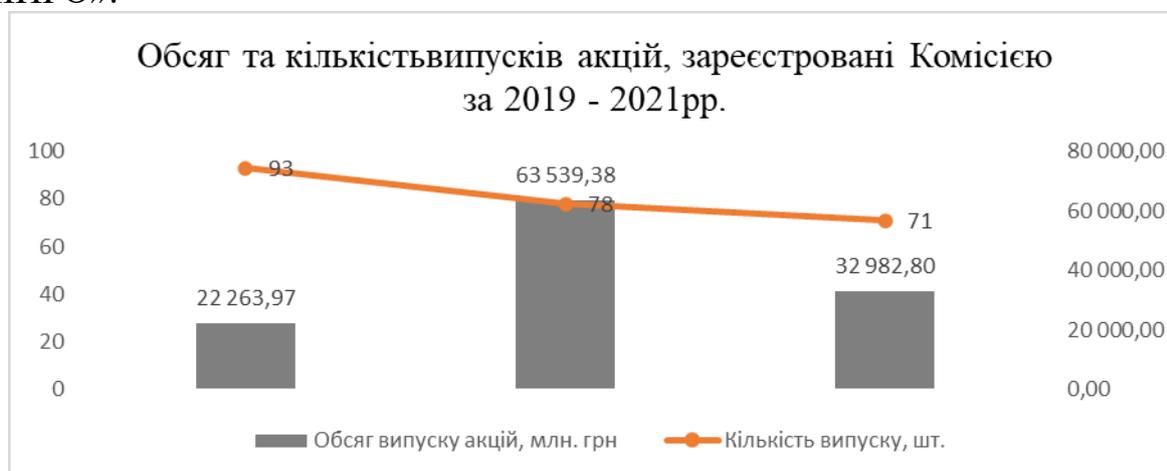

Рисунок 1. Обсяг та кількість випусків акцій, зареєстровані Комісією протягом 2019 – 2021 рр.

Серед значних за обсягом випусків акцій, які суттєво вплинули на загальну структуру зареєстрованих випусків акцій у грудні 2021 року, зареєстровано: випуск ПрАТ «Л-Капітал» на суму 394,3 млн. грн. Так серед значних за обсягом випусків акцій, які суттєво вплинули на загальну структуру зареєстрованих випусків акцій у грудні 2021 року, зареєстровано: випуски АТ «Таскомбанк» на суму 1657 млн грн та ПрАТ «КІЇВСЬКА КОНДИТЕРСЬКА ФАБРИКА "РОШЕН"» на суму 1 млрд грн.

Інфраструктура фондового ринку, незважаючи на складність та суперечливість перетворень, які активно проходять в Україні, має тенденцію до зростання та розвитку. Хоча протягом останніх років, у зв'язку з економічною кризою, спостерігається послаблення тенденції до зростання. Незважаючи на те що сучасні макроекономічні процеси характеризуються нестабільністю, фондовий ринок України з року в рік нарощує свій потенціал і демонструє тенденцію до зростання. [1]. Звичайно, що світова криза, яка розпочалася в 2008 році значно вплинула на стан ринку цінних паперів. Сьогодні в нашій державі працює 1 807 професійних учасників, які мають ліцензії на певні види професійної діяльності на фондовому ринку. Юридичними особами, які здійснюють випуск цінних паперів в нашій країні, є уряд, державні підприємства, що перетворилися на акціонерні товариства, комерційні банки, акціонерні товариства, комерційні структури, органи місцевого самоврядування.

Таблиця 1. Ринкова капіталізація фондових бірж світу в порівнянні з українською фондовою біржою ПФТС за 2020 рік.

Назва	NYSE Euronext	NASDAQ	Лондонська фондова біржа	Гонконгська фондова біржа	ММВБ	ПФТС
2021р.	15970,00	4931,00	3613,00	2711,00	949,00	30,93

Фондовий ринок України за лістингом ПФТС з капіталізації становить найменший показник порівняно з іншими фондовими біржами світу – 30,93 млрд. доларів (247,4 млрд. грн.). Найвищим показником капіталізації володіє фондова біржа NYSE Euronext, що становить 15 970 млрд. доларів. Друге місце з ринкової капіталізації займає фондова біржа NASDAQ, на наступній сходинці – Лондонська фондова біржа. Як видно ринкова капіталізація фондового ринку України (за лістингом ПФТС) має тенденцію до збільшення показника капіталізації, з 2010 року показник капіталізації збільшився на 37%, або на 17,82 млрд. доларів в 2020 році.

Фондовий ринок України в порівнянні з світовим фондовими біржами слабкий, але фондовий ринок України відноситься до тих ринків що тільки розвиваються і формують свій потенціал. Порівняно із країнами з розвинутою ринковою економікою, капіталізація фондових бірж України є надзвичайно низькою і становить лише 0,4% від сукупного світового ВВП, у той час, як США 21,1%, Японії 7%, Німеччини 4,5%, Африки 3,2%, Росії 2,6%. Такий низький рівень капіталізації фондових бірж України зумовлено особливостями становлення та розвитку ринку цінних паперів у країні, його роздробленістю та невпорядкованістю

Нині Україна посідає 120 місце, серед 125 країн, з розвитку фінансового ринку. На сьогодні в розвинених країнах більшу частину ринку акцій займають первинні публічні розміщення акцій (ІРО). [7]. Публічне розміщення акцій використовують для ефективного залучення грошових коштів підприємствами для фінансування даного підприємства з метою реалізації довгострокових завдань.

Висновки.

Криза в економіці, вкрай низький рівень доходів переважної більшості населення ніяк не сприяли ні створенню повноцінного фондового ринку в цілому, ні розвитку біржової торгівлі цінними паперами і самих фондових бірж зокрема. Глобалізація фінансових ринків, розвиток комп'ютерних технологій, загострюють конкурентну боротьбу, в результаті чого біржі здійснюють масштабні інвестиції в нові технології щоб підвищити свою конкурентоспроможність. Має бути забезпечення інформаційної відкритості біржової діяльності. Разом з тим, потрібно вести моніторинг та контроль за реалізацією даної програми. Адже надійність, міцність і ефективність фондових ринків залежить від системи державного регулювання цієї сфери та її інфраструктури. Налагоджена діяльність фондових бірж дозволяє країнам інтегрування в міжнародний ринковий простір, вирішувати питання залучення додаткових ресурсів і стимулює загально національний розвиток країни. Біржовий ринок України ще тільки намагається зайняти своє належне місце на вітчизняному ринку.

Сучасний стан біржової торгівлі не відповідає її потенційним можливостям. Тому розвиток ліквідного біржового ринку забезпечить притік інвестиційного капіталу для українських компаній, тим самим забезпечить розвиток економічного сектору країни. У більшій кількості на ринок первинного публічного розміщення акцій виходять потужні підприємства аграрного сектору економіки. Показники загальних обсягів торгівлі цінними паперами, що використовуються на фондовому ринку, зросли, проте, зменшилась кількість випущених в обіг акцій та облігацій. Розвиток ефективного вітчизняного фондового ринку неможливе без подолання низки перешкод: низька поінформованість населення щодо діяльності фондових бірж, недосконала законодавчо-нормативна база регулювання функціонування фондового ринку, недосконало розвинута система інститутів, які діють на фондовому ринку (страхових компаній, недержавних інвестиційних фондів тощо) та інші. Вирішення зазначених проблем дозволить активно та продуктивно розвиватися українському фондовому ринку.

Література:

1. Андреева В.В. Фондовый рынок Украины на современном этапе развития экономики. Наука і вища освіта. 2014. Т. 2. С. 96–97.
2. Боринець С.Я. Економічна природа та призначення державних цінних паперів. Інвестиції: практика та досвід. 2011. № 13. С. 29–31.
3. Безвух С. В. Фондовый біржовий ринок України: стан, тенденції, проблеми і заходи щодо їх вирішення. Вісник Хмельницького національного

університету. Економічні науки. № 5 (1). 2014. С. 69—74.

4. Васильєв О.В. Сучасні трансформації інфраструктури фондового ринку України та Європи. Економіка розвитку. № 4 (80). 2016. С. 16—22.

5. Добриніна Л. Фондовий ринок України: сучасні тенденції. Науковий вісник Одеського національного економічного університету. №6. 2014. С.49-59.

6. Краснова І.В. Фондовий ринок в Україні: стан та перспективи розвитку. Проблеми економіки. №1. 2014. С. 129—134.

7. Кутузова М. Фондовий ринок України в умовах нестабільності світового фінансового середовища. Молодий вчений. № 3 (30), 2016. С. 115—118.

8. Про цінні папери і фондовий ринок: Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV (зі змінами і доповненнями). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>

9. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні: Закон України від 30.10.1996 № 448/96-ВР (із змінами і доповненнями) URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main/>

10. Річний звіт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку за 2021 р. URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Richni-zvity>

References.

1. Andrieieva V.V. Fondovyi rynek Ukrainy na suchasnomu etapi rozvytku ekonomiky. Nauka i vyshcha osvita. 2014. T. 2. S. 96–97.

2. Borynets S.Ia. Ekonomichna pryroda ta pryznachennia derzhavnykh tsinnykh paperiv. Investytsii: praktyka ta dosvid. 2011. № 13. С. 29–31.

3. Bezvukh S. V. Fondovyi birzhovyi rynek Ukrainy: stan, tendentsii, problemy i zakhody shchodo yikh vyrishennia. Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky. № 5 (1). 2014. S. 69—74.

4. Vasyliiev O.V. Suchasni transformatsii infrastruktury fondovoho rynku Ukrainy ta Yevropy. Ekonomika rozvytku. № 4 (80). 2016. S. 16—22.

5. Dobrynina L. Fondovyi rynek Ukrainy: suchasni tendentsii. Naukovyi visnyk Odeskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu. № 6. 2014. S. 49—59.

6. Krasnova I.V. Fondovyi rynek v Ukraini: stan ta perspektyvy rozvytku. Problemy ekonomiky. №1. 2014. S. 129—134.

7. Kutuzova M. Fondovyi rynek Ukrainy v umovakh nestabilnosti svitovoho finansovoho seredovyshcha. Molodyi vchenyi. № 3 (30), 2016. S. 115—118.

8. Pro tsinni papery i fondovyi rynek: Zakon Ukrainy vid 23.02.2006 № 3480-IV (zi zminamy i dopovnenniamy). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>

9. Pro derzhavne rehuliuвання rynku tsinnykh paperiv v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 30.10.1996 № 448/96-VR (iz zminamy i dopovnenniamy) URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main/>

10. Richnyi zvit Natsionalnoi komisii z tsinnykh paperiv ta fondovoho rynku za 2021 r. URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Richni-zvity>.

Abstract. *The current state of the economy in Ukraine requires the development of enterprises and the entry of national producers into world markets. To implement these tasks it is necessary to attract significant financial assets and direct them to the development of production potential, it is necessary to master new competitive technologies. Attracting financial assets can be done, in particular by increasing the market (investment) attractiveness of securities of the enterprise. This can be done by listing the company's shares on the stock and over-the-counter markets. The stock exchange, being the center of securities trading, coordinates the movement of cash flows in this market. [4]. At the same time, the efficiency of financial resources is ensured not through a system*

of commercial settlement (unlike banks, the exchange has neither its own resources nor resources that it can dispose of), but through an indicative function - quotation of shares and other securities on the market. Quotations of the company's shares are an assessment of its activities, contribute to the formation of a fair price for shares and as a result protect the company from sudden interventions on its securities, especially in times of crisis.

Among the problems of the stock market of Ukraine are the following: in the stock market, as well as within the entire national economy, there is a significant need for investment resources. This is a complex problem related to: the existence of the shadow economy, where a significant amount of resources withdrawn from circulation in the official financial market; macroeconomic instability and non-diversification of the economy, which does not allow to form a class of fundamental (or passive) long-term investors; limited number of liquid and investment-attractive financial instruments (for example, most shares of Ukrainian issuers are too risky for investors); insufficient level of savings of the population associated with low incomes of a significant part of the population; low liquidity and stock market capitalization; underdeveloped stock market does not encourage new companies to raise the capital they need through public offering of shares (they can solve the problem of lack of financial resources by using the opportunities of the credit market or issuing bonds); management of the company's activities and profit distribution is often not in the interests of small investors (minority shareholders); imperfect Ukrainian judicial system, which does not protect the property rights of small investors (shareholders); insufficient level of financial literacy of the population and other problems. [6].

Key words: stock exchange, index, securities, stocks, bonds, financial resources, financial assets, stock market.

УДК 330; 330.342

**SOCIAL SECURITY ASSESSMENT INDICATORS
ПОКАЗНИКИ ОЦІНЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ****Hnydiuk I.V. / Гнидюк І.В.***Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor / к.е.н., доц.*

ORCID: 0000-0002-6724-7740

Romanovska Yu.A. / Романовська Ю.А.*Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor / к.е.н., доц.*

ORCID: 0000-0002-1099-0787

*Vinnitsia Institute of Trade and Economics State University of Trade and Economics,**Vinnitsia, Soborna St, 87, 21050**Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ, Вінниця, Соборна, 87, 21050*

Анотація. В роботі розглядається сучасні підходи до оцінювання соціальної безпеки. Наведено, що основним джерелом для формування показникової бази аналізу безпеки є інформація Державної служби статистики України. В матеріалах роботи підкреслено, що сучасні фахівці при аналізі економічних показників соціальної безпеки використовують в значній мірі агреговані показники. Запропоновано формувати показники оцінювання соціальної безпеки за допомогою таких елементів, як: соціальна безпека держави, соціальна безпека регіону, соціальна безпека міста, соціальна безпека суб'єкта господарювання та соціальна безпека індивіда.

Ключові слова: соціальна безпека, оцінка, аналіз, показники, методи, держава, регіон, міст, суб'єкт господарювання.

Вступ.

У сучасних умовах соціальна безпека як складова соціально-економічного розвитку потребує діагностики та оцінювання. Для економічного аналізу соціальної безпеки необхідна відповідна методологічна база. Економічні показники для оцінювання безпеки постійно досліджуються та обґрунтовуються, що свідчить про розвиток методів оцінювання.

Основний текст.

Проблематика оцінювання соціальної безпеки цікавить фахівців з моменту обґрунтування категорії та визначення класифікації безпеки. Підходи до оцінювання соціальної безпеки під різними кутами розглянуто у працях таких науковців, як Г. В. Козаченко, Ю. С. Погорелова, Л. Ковальської, Л. Савоша, Н. Ставничої та інших. Проте, обґрунтовані у наукових працях визначення не вичерпують усю множину наявної проблематики та обумовили мету дослідження.

Сучасні фахівці здійснюють оцінювання соціальної безпеки України шляхом аналізу певної системи індикаторів, що характеризують рівень життя громадян країни, а саме середньомісячна номінальна заробітна плата; чисельність економічно активного населення; чисельність безробітного населення; відносна бідність; рівень безробіття та інші подібні індикатори. Такий підхід дозволяє проаналізувати рівень забезпечення соціальних умов та благ в суспільстві.

Досить цікавим є аналіз методів оцінювання соціальної безпеки, що дає можливість визначити їх повноту, умови ефективного використання та

подальшого вдосконалення. Узагальнені методи розрахунків, які використовуються для оцінювання соціальної безпеки держави представлені в дослідженнях Станичої Н.І. (табл. 1) [1, с. 34].

Таблиця 1 – Класифікація методів розрахунків показників соціальної безпеки

Приєм, дія	Методи розрахунків	
	Кількісний	Якісний
Визначення джерела інформації	за статистичними даними, об'єктивністю, достовірністю, доступністю	за аналітичними висновками, за авторитетністю джерела інформації, за ступенем науковості
Принципи визначення показників	екстраполятивний, інтерполятивний	експертнооціночний евристичний
Спосіб розрахунків показників	дослідностатистичний, нормативний	дослідноаналітичний, факторний
Варіантність розрахунків	одноваріантний, багатоваріантний, математично-оптимізований	одноваріантний, багато варіантний, експертно-оптимізований
Спосіб виконання розрахунків	ручний, механізований, автоматизований	ручний, комп'ютеризований;
Градація показників в залежності від її стану	норма, виклик, загроза	
Кінцева форма надання зведених показників	табличний, графічний, логікоструктурований	

Джерело: [1, с. 32-35]

Основним джерелом інформації, необхідної для оцінки соціального забезпечення, є інформація Державної служби статистики України, яка розміщена на офіційних сайтах міністерств і відомств. Такі інформаційні дані характеризуються доступністю та достовірністю [2, с. 123].

Непростим завданням є реалізація принципу відбору та систематизації показників, які становлять загрозу. Вибір економічних показників має базуватися на достовірних даних, що дає можливість формалізувати явище. Економічні показники є невід'ємною частиною критеріїв оцінки динаміки та валідності дослідження. Загальні вимоги щодо значення та обґрунтованості показників можна сформулювати як:

- відображення основних закономірностей проявів соціальної безпеки або соціального ризику;
- встановлення прямих та непрямих зв'язків між усіма елементами досліджуваної системи;
- наявність єдності якісних та кількісних показників.

Незважаючи на глибинні дослідження соціально-економічної безпеки в умовах посилення соціального розшарування суспільства України доцільним є реалізація оцінювання соціальної безпеки на декількох рівнях. Здійснення даної

оцінки дозволить окреслити напрями стратегічних пріоритетів для кожного рівня формування соціальної безпеки як компоненти розвитку України.

Так, пропонуємо формувати показники оцінювання соціальної безпеки за допомогою таких елементів, як: соціальна безпека держави, соціальна безпека регіону, соціальна безпека міста, соціальна безпека суб'єкта господарювання та соціальна безпека індивіда.

Сучасні фахівці при аналізі економічних показників соціальної безпеки використовують в значній мірі агреговані показники. Автори віддають перевагу власному набору компонентів, що формують систему оцінювання безпеки відповідного рівня.

Станича Н.І. [1, с. 67] пропонує вимірювати соціальну безпеку держави ($I_{сб}$) на основі побудови інтегрального показника, у який закладаємо чотири складові (індекси): безпеку життя (I_1), економічну захищеність (I_2), забезпеченість охороною здоров'я (I_3) та забезпеченість освітою (I_4) (рис. 1).

Рисунок 1 – Складові, які формуватимуть інтегральний показник соціальної безпеки держави

Джерело: [1, с. 50-72]

Найрозповсюдженішим в оцінюванні соціально-економічної безпеки регіону є функціональний (або комплексний) підхід, що зумовлено комплексним характером оцінюваного явища, завдяки чому виникає необхідність його декомпозиції на простіші складові. Оцінювання соціально-економічної безпеки регіону за функціональним підходом полягає у знаходженні її часткових (проміжних) оцінок за кожною складовою з наступною їхньою інтеграцією [3, с. 150].

З урахуванням досліджень науковців інструментарій оцінювання соціальної безпеки регіону виглядає як система, що інтегрує комплекс показників, а саме: індикатори демографії, працевлаштованості населення, добробуту й соціальної захищеності громадян, медичного обслуговування, освіти, культурного розвитку тощо.

Соціальна безпека міста формується в процесі сполуки економічних і соціальних утворень та забезпечує дотримання конституційних гарантій і зобов'язань держави щодо якості проживання населення в певному місті в умовах фінансової децентралізації територіальних громад. Основу оцінки соціально-економічної безпеки міста незалежно від інструментарію і форми

поєднання методів, прийомів, алгоритмів і процедур оцінки (методика, модель) складають первинні показники [4, с. 171].

Підґрунтям оцінювання соціальної безпеки міста є дослідження показників, що формують результати тих процесів, що відбувалися в певній урбогеосистемі, суттєво вплинули на соціально-економічну безпеку міста і відповідно позначилися на її оцінках. Вибір показників як первинних в складі оцінки безпеки міста повинен бути обґрунтованим. Якісний вибір первинних показників для оцінювання соціальної безпеки міста дозволить отримати достовірні результати оцінки та уникнути ототожнення з показниками оцінювання регіону.

В умовах розвитку суб'єктів господарювання, стан їхньої соціальної безпеки можна розглядати через умови ведення бізнесу, соціальний захист працівників, що в цілому характеризує особливості соціальної безпеки суб'єкта господарювання [5]. Оцінювання соціальної безпеки суб'єкта господарювання ґрунтується на дослідженні показників соціальної справедливості – рівень винагорода за гідну працю, право на безпеку та гігієну праці, забезпечення охорони здоров'я на робочому місці, допомога в разі захворювання тощо. При визначенні показників оцінювання соціальної безпеки суб'єкта господарювання доцільно акцентувати увагу саме на індикаторах соціальних витрат та напрямках їх розподілу.

Соціальну безпеку будь якого громадянина можна оцінити показниками, фокус яких спрямований на дослідження стану захищеності життєво важливих соціальних інтересів людини, а саме забезпечення громадянських прав, вільний та всеохоплюючий розвиток особистості та формування в суспільстві соціальної злагоди.

Так, формування системи оцінювання соціальної безпеки сприяє підтримці соціально-економічного становища держави та слугує підґрунтям для розвитку особистості, суспільства і держави, регіонів та міст. Також на сучасному етапі дослідження показників оцінювання соціальної безпеки необхідно враховувати вплив війни в державі. Таким чином, соціальна криза спричинена російською агресією значно вплине на формування оціночної бази показників.

Висновки.

Серед наявних сьогодні в наукових джерелах методів, що оцінюють соціально-економічну (та соціальну) безпеку, є серйозною вадою не сформована чітко загальна методологія оцінки, що змушує говорити про необхідність подальших досліджень. Формування набору показників оцінки соціальної безпеки вимагає наявності певних правил, які враховують процедури, послідовності та алгоритми. Не можна недооцінювати вплив соціальної безпеки на розвиток суспільних процесів, тому необхідно формувати узагальнену базу для оцінювання соціальної безпеки на всіх відповідних рівнях.

Література:

1. Ставнича Н.І. Соціальна безпека України в контексті забезпечення сталого розвитку. Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу. Івано-Франківськ, 2021. URL:

https://old.nung.edu.ua/files/attachments/dysertaciya_stavnycha.pdf (дата звернення 03.05.2022)

2. Борейко Н.М., Параниця С.П. Соціальна безпека як потенціал розвитку регіону України. *Економіка та держава*. 2020. № 5. С. 123–126. DOI: 10.32702/2306-6806.2020.5.123

3. Козаченко Г.В., Буколова В.В. Аналіз підходів до оцінювання соціально-економічної безпеки регіону. *Проблеми економіки*. № 1 (35). 2018. С. 150-157

4. Романовська Ю.А. Місто як об'єкт соціально-економічної безпеки. *Проблеми економіки*. № 3 (41). 2019. С. 171-177. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2019-3-171-177>.

5. Білоус І.І. Поняття соціальної безпеки та її роль в системі національної безпеки держави. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2019/43.pdf (дата звернення 07.05.2022) DOI: 10.32702/2307-2105-2019.3.41

References.

1. Stavnych N.I. (2021) Sotsialna bezpeka Ukrayini v konteksti zabezpechennya stalogo rozvitku [Social security of Ukraine in the context of sustainable development]. Ivano-Frankivskiy natsionalniy tehnicniy universitet nafti i gazu. Ivano-Frankivsk. URL: https://old.nung.edu.ua/files/attachments/dysertaciya_stavnycha.pdf (data zvernennya 03.05.2022)

2. Boreyko N.M., Parantsya S.P. (2020). Sotsialna bezpeka yak potentsial rozvitku regionu Ukrayini [Social security as a potential for development of the region of Ukraine]. *Ekonomika ta derzhava*. № 5. P. 123–126. DOI: 10.32702/2306-6806.2020.5.123

3. Kozachenko G. V., Bukolova V.V. (2018). Analiz pidhodiv do otsinyuvannya sotsialno-ekonomichnoyi bezpeki regionu [Analysis of approaches to assessing the socio-economic security of the region]. *Problemi ekonomiki*. № 1 (35). P. 150-157

4. Romanovska Yu.A. (2019). Misto yak ob'ekt sotsialno-ekonomichnoyi bezpeki [The city as an object of socio-economic security]. *Problemi ekonomiki*. № 3 (41). P. 171-177. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2019-3-171-177>.

5. Bilous I.I. (2019). Ponyattya sotsialnoyi bezpeki ta yiyi rol v sistemі natsionalnoyi bezpeki derzhavi [The concept of social security and its role in the national security system of the state]. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2019/43.pdf (data zvernennya 07.05.2022) DOI: 10.32702/2307-2105-2019.3.41

Abstract. *In modern conditions, social security as a component of socio-economic development needs to be diagnosed and evaluated. The main source of information needed to assess social security is the information of the State Statistics Service of Ukraine, which is posted on the official websites of ministries and agencies. We propose to form indicators of social security assessment with the help of such elements as: social security of the state, social security of the region, social security of the city, social security of the business entity and social security of the individual. Modern experts in the analysis of economic indicators of social security use largely aggregate indicators. The authors prefer their own set of components that form the security assessment system of the appropriate level. Stanich N.I. proposes to measure the social security of the state on the basis of the construction of an integrated indicator, which includes four components (indices): security of life, economic security, health care and education. The most common in assessing the socio-economic security of the region is a functional (or integrated) approach. The basis for assessing the socio-economic security of the city, regardless of the tools and forms of combination of methods, techniques, algorithms and assessment procedures (methodology, model) are the primary indicators. The assessment of the social security of the business entity is based on the studied indicators of social justice. Among the methods available today in scientific sources that assess socio-economic (and social) security, a serious flaw is the lack of a clearly defined general*

methodology of assessment, which suggests that further research is needed. The formation of a set of indicators for assessing social security requires certain rules that take into account procedures, sequences and algorithms.

Key words: *social security, assessment, analysis, indicators, methods, state, region, city, business entity.*

Стаття відправлена: 10.05.2022 р.
© Гнидюк І.В., Романовська Ю.А.

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit21-02-005>

DOI: 10.30890/2567-5273.2022-21-02-005

THE ROLE OF LABOR MOTIVATION IN PERSONNEL MANAGEMENT IN MODERN CONDITIONS

Pacheva N. O. / Пачева Н. О.

<https://orcid.org/0000-0001-9932-5021>

*PhD in Economic / кандидат економічних наук, доцент
Department of Marketing, Management and Business Administration*

Podzihun S. M. / Подзігун С. М.

<https://orcid.org/0000-0003-3012-1842>

*PhD in Economic / кандидат економічних наук, доцент
Department of Marketing, Management and Business Administration*

Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Summary: *The article reveals the concept “motivation” and its impact on the effective organization’s activity in modern management. It has been established that in recent years a lot of works have been devoted to the analysis of existing systems of staff motivation and measures to improve them have been proposed. However, in the presence of a large number of scientific studies that reveal the problem of staff motivation, little attention has been paid towards the issue of motivational management analysis. The main focus is on the study of the motivational management impact on the effective organization’s operation. Measures to improve the motivation system that will allow organizations to maintain a competitive position in conditions of uncertainty have been proposed. It has been found out that in modern management, staff is one of the most complex types of resources.*

They require appropriate working conditions, support of continuous development and improvement of their skills and abilities. It has been substantiated that with the help of motivational management it will be possible to ensure honest, high-quality performance of all the duties assigned to the organization’s members. It has been established that motivation is closely related to other functions of production management, such as planning, organization, control.

The importance of forming a system of interdependence between the goals of the organization, the goals of structural units and the goals of each individual employee has been proved, as well as a fair relationship between the amount of the organization’s staff remuneration and their effective work has been established. It has been proved that the key to the effective organization’s activity is the realized human potential. It is advisable to develop an effective motivational mechanism for staff management that will meet the market management conditions and thus ensure the successful organization’s activity and development. It has been established that the effectiveness of resource management is achieved through its rational use, which will ensure the successful activity and development of both the organization and the economy as a whole.

Key words: *motivational management, activity efficiency, labor productivity, material motivation, intangible motivation, incentives, organization.*

Formulation of the problem.

In conditions of competition, human potential is a determining factor in the development of the organization. Motivation becomes an important element in the system of work with labor potential and effective organization. However, the vast majority of managers use only material motivation, and this in a crisis, due to lack of funds for wages, devalues the orientation of staff to increase productivity. It is necessary to expand the prospects for the use of modern methods of intangible incentives, which in a changing environment will allow to achieve the intended results. The task of the organization is to motivate employees to do quality and

productive work, the duty of staff is to consciously and responsibly perform the tasks. It is advisable to develop an effective motivational mechanism for personnel management that will meet the market conditions of management, and thus ensure the successful operation and development of the organization.

Analysis of recent research and publications.

Such scientists as GL Verbytska paid attention to the problem of motivational processes in modern management. [1], Shchokin GV [2], Vikhansky OS [3], Grinyova VM [4], Potemkin SK [5], Sochenko VM [7], Lukyanova NA [8], Kolot AM [10] and others. Research on the impact of motivational management on the effective operation of the organization is still relevant.

Formulation of the goals of the article (task statement).

Analyze the theoretical and methodological principles of motivational management, explore its impact on the effectiveness of the organization and develop recommendations for improving motivational processes in modern management.

Presenting main material.

In the scientific literature, the study of motivation is devoted to a large number of scientific papers, the lack of unambiguous interpretation of the concepts of "motivation" and "motivational management", due to the excessive complexity of the phenomenon of motivation, so this issue has not lost relevance today.

The concept of "motivation" in its evolution has changed from the policy of "whip and gingerbread" (punishment and reward) to the "concept of human resources" (perception of the worker as a key figure in production, which depends on the final results of production) [1]. Motivation is a set of driving forces that motivate a person to perform certain actions; the process of conscious choice of a certain type of activity due to the complex influence of external (incentives) and internal (motives) factors [2]. However, even today, there is no unambiguous definition, some authors consider motivation as a set of driving forces that motivate a person to perform certain actions [3], others - as a process of motivating themselves and others to work to achieve goals [4; 5]. Motivation is the driving force of human behavior, and staff motivation is an important condition for effective work of employees in the interests of the organization. An effective manager must understand the content of motivation, ensure a healthy morale in the team and encourage employees to work hard (6).

Motivation permeates all stages of management, contributes to the activation of highly productive work, maximum satisfaction of the needs of employees, the development of their potential [7]. Each individual employee is perceived in the company as an independent, self-sufficient unit that cannot be replaced at any time. At the same time, this is the complexity of motivational management, as each employee has an individual set of motives that change over time, and which must be constantly under the control of management.

Motivational management, in essence, should be aimed not so much at influencing employees, as based on the classical understanding of management as a whole, but at the continuous and continuous study and research of each individual employee with his individual, specific, unique needs. motives, interests, values, preferences. In general, motivational management is management in which the key

priorities are given to motivate creative, productive, proactive and professional activities [8]. It includes the organization of the production process, aimed at the coordinated interaction of all levels of the enterprise, from management to subordinates. Motivational management involves not only establishing the motives of activity, but also building management based on the priority of certain motives. Based on this, motives are used as a means of control [7]. Organizations with a small number of management levels, staff motivation is aimed at showing initiative, independence, complete freedom of action to achieve the task. Motivational management in such organizations is based on the ability to solve small production problems. Thus, motivational management includes the organization of the production process, which is aimed at the coordinated interaction of all levels of the enterprise, from managers to subordinates.

Motivational management should ensure honest, high-quality performance by all members of the organization of their responsibilities. The function of motivation is closely related to other functions of production management - planning, organization, control. When planning the work, the head is obliged to direct the efforts of employees of the organization in the direction that will lead the organization to the task. The goal set for employees must be clear, realistic and achievable. Proper use of motivational management makes it possible to eliminate staff passivity and low performance.

Motivating effect on employees is given by the positive assessment of the quality of work performed by the management and encourages them to perform their duties conscientiously in the future. The trust and value of each employee as an important member of the team, which goes to a common goal and the constant expansion of intangible motivation to work will cope with the most difficult task of the leader - staff motivation.

Effective management through the mechanism of trust is carried out by means of trust within the organization (enterprise) between heads of each division, between structural divisions, between employees, and also trust of the management to subordinates and on the contrary; trust of all members of the organization to the established purpose (goal) of the organization; trust in the union; trust in regulatory or supervisory bodies [9]. Successful leadership requires the support of your team, even though trust is always a risk, but you need to rely on your employees.

Control of all stages of production will help to identify deficiencies in the work, to determine the quality of work performed, on the basis of which the measure of encouragement / punishment of the employee is determined. Material motivation (increase in wages, bonuses, rewards) encourages a person who seeks to achieve a better standard of living, through monetary rewards to achieve high results in work.

Another factor influencing motivation during the coronavirus pandemic and with the development of modern information technology is the ability to work remotely. More and more employees are willing to work from home and have a flexible work schedule - these are the priorities of new generations of staff.

The pandemic has transformed companies into finding new strategies, as new competencies are needed to meet new challenges, managers and HR professionals. Leadership must be adapted to the new reality of intense change that requires

thinking, flexibility and growth. Managers need to remotely motivate and control staff to perform their duties and create safe working conditions. Speed of decision-making has become relevant and digital, so entrepreneurs have to modernize HR-strategies.

It is important to create new modern and innovative approaches to personnel management with the involvement of motivational factors. The new challenges posed by the quarantine restrictions associated with COVID-19 place fundamentally new demands on the process of personnel management, evaluation and efficient use, as well as providing hr-processes with productive staff to participate in business processes [11].

During the war, the external environment becomes a source of danger for the team both physically and informationally. We cannot isolate ourselves from the environment and completely ignore it. But we can get ourselves out of danger in time and stay vigilant to detect danger in time. Mentally, the manager should try to limit the negative impact of the external environment on themselves and employees. People feel fear, confusion and a whole palette of negative emotions. And they are annoyed and helpless because they can't influence the situation. What can a manager do? Speak the situation in words in a neutral and constructive tone as much as possible. The main thing is to establish a channel for the removal of negative emotions through words and actions. Speaking is the first stage of capturing events and understanding what is happening. It is a springboard for future objective assessment and planning. Reduce the flow of negative information to the team. Lead positive and constructive communication. For example, do not send information about the next shelling. Team members will learn this information without you. Maybe it's better to share the good news, or send analytical material that predicts developments. In general, scenarios should be discussed with the team. It helps to regain a sense of control and confidence [12].

Although this distinction and this description of managers may have been valuable a century ago, they are overlooked today because they are based on a misconception of what governance, leadership, and strategy entails in 21st century organizations. Such business practices have become so commonplace that we keep them in spite of everything. Today's organizations are people-centered - or at least they should be if they want to survive, prosper and retain their employees. They admit that it is people who force them to act. And people want inspiration, goals, autonomy and development, and places where they feel safe, connected and valued. Creating such a work environment requires leadership thinking and leadership skills. Not only from leaders who are traditionally considered leaders, but also from managers. This is especially true for managers, because they are the ones who work most directly with employees and, therefore, have a great influence on how people feel, behave and work. Anyone who holds a leadership position, manages a team, department or division in a modern organization needs exactly those qualities that are associated with leaders. Therefore, in terms of popular professional terminology, managers must also be leaders [13].

Conclusions and prospects for further research.

Everyone lives this period in their own way. The difficulty for the manager is

that he needs to "cope not only with himself", but also to support and organize the team. All eyes are on him. There are expectations from people that he or she will show leadership. Due to the care of the team, the manager is forced to communicate with people. Through the process of communicating with others, he will better understand himself. The role of the manager requires him to analyze the situation, make decisions and take a position. Position allows you to act. Actions speak louder than words. The manager becomes an example for his team. Employees can work only when they are in an appropriate emotional and mental state. The task of the manager is to diagnose himself and the team, as well as do everything possible to ensure a stable working environment. The manager should try to reduce the negative impact of the external environment as much as possible. Speak and comprehend the situation, conduct constructive communication, share positive news, speak scenarios. The manager will give each team member the opportunity to determine where he or she may be most useful in a war. Will be understanding and will appreciate everyone's choice. Will try to make the team a support and a source of security in difficult times. The manager will inform people that the goals and objectives they are working on continue to be important and necessary. Otherwise, he will formulate new goals so that they are adequate and take into account the context. The manager here is the provider of meaning. Meaning allows people to organize joint action and achieve results! And go through hard times.

Thus, as a result of our study, it is stated that motivation allows for effective organizational development. In turn, motivational management should be defined as a set of organizational and managerial measures of motivational direction, which mobilizes human resources and labor potential of the organization, ensures optimal use of financial resources and aims to achieve goals. Learning the basic techniques of motivational management, the use of these techniques in practice will help to become a reliable basis for successful development of the organization.

References

1. Verbycjka Gh.L. Motyvuvannja personalu na vitchyznjanykh promyslovykh pidprijemstvakh. Ljvivs'jka politehnika. 2012. № 727. P. 10–15.
2. Menedzhment: kateghorialjno-terminol. slov. / za red. Gh.V. Shhokin, M.F. Gholovatyj, O.V. Antonjuk ta in. Kyjiv, 2007. 744 p.
3. Vykhanskyj O.S., Naumov A.Y. Menedzhment: Chelovek, strateghyja, orghanyzacyja, process. Moskva, 1996. 416 p.
4. Ghrynjova V.M., Ghruzina I.A. Formuvannja motyvacijnoji strateghiji upravlinnja personalom pidprijemstva: monohrafija. Kharkiv, 2012. 300 p.
5. Potjomkin S.K., Kozlova I.M., Jandola K.O. Menedzhment. Kharkiv, 2009. 276 p.
6. Pacheva N.O. Misce motyvacijnogho menedzhmentu v dijalnosti orghanizaciji. Suchasni problemy i perspektyvy ekonomichnoji dynamiky : materialy VII Vseukr. nauk.-prakt. Internet-konf. Molodykh vchenykh ta studentiv, 19-20 lystopada 2020 r. Uman: VPC «Vizavi», 2020. P. 254-257.
7. Sochenko V.M. Suchasna filosofija motyvacijnogho menedzhmentu. Biznes navigator. 2012. № 3 (29). P. 168-172. URL: <http://business->

navigator.ks.ua/journals/2012/29_2012/34.pdf

8. Lukjjanova N.A. Motyvacyonnyj menedzhment : uchebnoe posobie. Tomsk: Yzd-vo Tomskogo polytekhnicheskogo unyversyteta, 2011. 106 p. URL : <https://portal.tpu.ru/departments/kafedra/soc/metodic/Tab/MotMen.pdf>

9. Pacheva N.O. Dovira jak faktor efektyvnogho menedzhmentu. Visnyk Chernivecjkogho torghoveljno-ekonomichnogho instytutu. Ekonom. nauky. 2018. № 1 (69). P. 34–39.

10. Kolot A.M., Symbaljuk S.O. Motyvacija personalu : pidruchnyk. Kyjiv : KNEU, 2012. 397 p.

11. Podzighun S.M., Pacheva N. O. HR-menedzhment v umovakh pandemiji COVID-2019: novi vyklyky ta mozhlyvosti. Intelekt KhKhI. Vypusk 5. 2021. S. 81 - 84

12. Sinjko O Buty menedzherom v umovakh vijny
URL: <https://www.management.com.ua/hrm/hrm360.html>

13. Nemaje vidminnostej mizh menedzheramy ta lideramy
URL: <https://www.management.com.ua/notes/nemaye-riznytsi-mizh-menedzheramy-ta-lideramy.html>

Анотація: В статті розкрито сутність поняття «мотивація» та її вплив на ефективну діяльність організації в сучасному менеджменті. Встановлено, що за останні роки багато праць присвячено аналізу наявних систем мотивації персоналу та запропоновано заходи з їх поліпшення. Проте за наявності великої кількості наукових досліджень, що розкривають проблему мотивації персоналу, питанню аналізу мотиваційного менеджменту приділено ще не достатньо уваги. Головну увагу зосереджено дослідженню впливу мотиваційного менеджменту на ефективну роботу організації. Запропоновано заходи для удосконалення системи мотивації, що дозволять організації втримати конкурентні позиції в умовах невизначеності. З'ясовано, що у сучасному менеджменті персонал є одним із найскладніших видів ресурсів, який вимагає забезпечення керівництвом відповідних умов праці, підтримки постійного розвитку та удосконалення своїх умінь та навичок. Обґрунтовано, що за допомогою мотиваційного менеджменту вдасться забезпечити сумлінне, якісне виконання всіма членами організації покладених на них обов'язків. Встановлено, що мотивація тісно пов'язана з іншими функціями управління виробництвом - плануванням, організацією, контролем. Доведено важливість формування системи взаємозалежності між цілями організації, цілями структурних підрозділів та цілями кожного окремого працівника, а також встановлено справедливе взаємовідношення розміру винагороди персоналу організації від їх результативної роботи. Доведено, що запорукою ефективної діяльності організації є реалізований людський потенціал. Доцільно виробити ефективний мотиваційний механізм управління персоналом, що відповідатиме ринковим умовам господарювання, і тим самим забезпечить успішну діяльність і розвиток організації. Встановлено, що ефективність управління ресурсним потенціалом досягається за допомогою раціонального його використання, що в результаті забезпечить успішну діяльність і розвиток як організації, так і економіки в цілому.

Ключові слова: мотиваційний менеджмент, ефективність діяльності, продуктивність праці, матеріальна мотивація, нематеріальна мотивація, стимули, організація.

УДК 336.76

ANALYSIS AND CHARACTERISTICS OF THE INTERNAL FINANCIAL MARKET OF UKRAINE**АНАЛІЗ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА ВНУТРІШНЬОГО ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ****Gataullina E.I. / Гатаулліна Е.І.**ORCID: [0000-0003-0082-4627](https://orcid.org/0000-0003-0082-4627)

c.e.s.,as.prof./ канд.екон.наук

*Vinnitsia Institute of Trade and Economics of State University of Trade and Economics,
Vinnitsia, Soborna 87, 21050**Вінницький торговельно-економічний інститут Державного торговельно-економічного
університету, м.Вінниця, вул. Соборна 87, 21050.*

Анотація: Внутрішній і зовнішній фінансові ринки, які входять до складу світового фінансового ринку, забезпечують вільне пересування капіталів у світовому масштабі, виступають важливим чинником функціонування всієї світової економіки.

Важливу роль у функціонуванні внутрішнього фінансового ринку відіграють фінансово-кредитні установи, які забезпечують рух фінансових ресурсів всередині держави. До таких фінансових установ можна віднести впершу чергу банки та небанківські фінансово-кредитні установи. У процесі дослідження було визначено, що саме банки, як учасники, відіграють домінуючу роль на внутрішньому фінансовому ринку. Незважаючи на зменшення їх кількості за останні роки саме банківські активи мають тенденцію до зростання.

Ключові слова: фінансовий ринок, банки, небанківські фінансово-кредитні установи.

Вступ.

На даний момент під час високого розвитку світового ринку до якого в свою чергу як складові належать внутрішній та зовнішній фінансовий ринки, зростає всесвітня пропозиція капіталу і забезпечується розвиток внутрішнього та зовнішнього ринків, що збільшує можливості перерозподілу грошових ресурсів, а також створює певні фінансові інструменти й поліпшує якість фінансових послуг на світовому ринку. З огляду на незначний період функціонування фінансовий ринок України порівняно з ринками економічно розвинутих країн має певні недоліки, які слід усунути, але для цього необхідно ретельно дослідити тенденції, що склалися в межах внутрішнього фінансового ринку[4].

Основний текст.

Внутрішній та зовнішній фінансовий ринок є одним із визначальних сегментів загального світового та міжнародного ринку.

Історично фінансовий ринок виник з метою переміщення фінансових ресурсів від тих суб'єктів, які володіють вільними грошовими коштами, до тих, які мають потребу в фінансових коштах

Загалом роль фінансового ринку полягає в тому, що за допомогою акумуляції та перерозподілу тимчасово вільних фінансових ресурсів між населенням (домогосподарствами), суб'єктами господарювання та державою через систему фінансових інститутів на основі взаємодії попиту та пропозиції, частина вартості сукупного суспільного продукту, яка не використовується на

споживання, трансформується в інвестиційний капітал і спрямовується на розширення і модернізацію діючого капіталу і забезпечує розширене відтворення і економічний ріст. Розвинутий, ефективно працюючий фінансовий ринок стимулює зростання обсягів виробництва товарів та послуг, накопичення фінансових ресурсів і сприяє розвитку позитивних соціальних змін у суспільстві. Призначення фінансових ринків – ефективний розподіл нагромаджень між кінцевими споживачами і встановлення пропорцій суспільного відтворення[1].

Одними із головних суб'єктів фінансового ринку являються фінансові інститути. Вони представлені на ринку всією різноманітністю фінансових посередників – комерційними банками, кредитними спілками, фінансовими компаніями, пенсійними фондами, інвестиційними та страховими компаніями, інститутами фондового ринку тощо. Саме вони акумулюють фінансові ресурси інших суб'єктів ринку і трансформують їх у інвестиції.

Щоб зрозуміти функціонування внутрішнього фінансового ринку України, проаналізуємо кількість деяких фінансових установ (рис.1), а також капітал цих установ завдяки яким забезпечується функціонування фінансового ринку між учасниками цього ринку.

Рисунок 1 - Кількість фінансових установ за 2019 – 2021р.р.

Джерело: складено автором на основі [3]

Кількості діючих на території України фінансових установ за 2019 – 2021 роки, які є невід'ємними учасниками внутрішнього фінансового ринку. Аналізуючи рисунок 1, видно, що на фінансовому ринку країни найбільшу частку всіх установ займають саме фінансові компанії. Протягом 2019 – 2021 років фінансові компанії серед усіх фінансових установ України займали одне із провідних місць поміж усіх фінансових установ, які здійснювали фінансові операції на фінансовому ринку країни, а саме: 2019 спостерігається найбільша тенденція приросту фінансових компаній – 986 компаній, 2020 року кількість фінансових компаній, які функціонували було найменше за ці 3 роки, а

точніше – 960 компаній. Найменшу частку серед усіх фінансових установ на фінансовому ринку займають банки, адже серед усіх діючих фінансових установ на внутрішньому ринку України їх найменше, а саме: 2019 року – 75, 2020 – 73, а 2021 банків було 72. Якщо проаналізувати кількість фінансових установ України за 2019 – 2021 роки, можна виявити, що з кожним роком як банківські так і небанківські установи, зменшують свою кількість. Це зумовлено певними економічними чинниками країни, а саме однією із причин зменшення фінансових установ є програма реформ оздоровлення банківської системи, запропонована Національним банком України, яка призвела до суттєвого зменшення кількості банків та небанківських фінансово-кредитних установ.

Для того, щоб розкрити більш детально особливості функціонування внутрішнього фінансового ринку України, розглянемо кількість активів фінансових установ (таблиця 1) протягом 2019 – 2021 років.

Таблиця 1 - Кількість активів фінансових установ за 2019 – 2021 р.р.

Кількість активів фінансових установ (млн. грн.)			
	2019	2020	2021
Страховики	63 866	64 920	64 939
Кредитні спілки	2 510	2 317	2 388
Фінансові компанії	162 197	186 501	178 890
Ломбарди	4 265	3 867	4 099
Банки	1 493 298	1 822 814	1 886 637

Джерело: складено автором на основі [3]

Аналізуючи дану таблицю можна сказати, що найбільший приріст активів припадає на банківські установи, які безпосередньо є основними учасниками внутрішнього фінансового ринку України. Найбільше активів банки набули в 2021 році, а саме: 1 886 637 млн. грн., найменший приріст активів спостерігається 2019 року – 1 493 298 млн. грн. Найнижчу кількість активів мали кредитні спілки, в 2020 році цей показник був найнижчий – 2 317 млн. грн. Кількість активів фінансових установ внутрішнього фінансового ринку України, кожного року була різною, в певні роки число активів різко зростало, в деякі роки стабільно кількість активів зменшувалась. Зростання отриманих активів зумовлено тим, що рівень довіри до фінансової системи України зростає з кожним роком, це пов'язано із оздоровленням фінансової системи.

Заклучення та висновки.

Проаналізувавши детально внутрішній фінансовий ринок України за 2019, 2020 та 2021 роки, спостерігається скорочення фінансових установ країни, найбільшу частку фінансових установ на фінансовому ринку займають фінансові компанії, найменшу частину внутрішнього ринку займають банківські установи. В свою чергу найбільший приріст активів спостерігається саме в банківських установах, тому, що після очищення банківської системи довіра до банківських установ значно зросла. Внутрішній фінансовий ринок

характеризується високим ступенем мобілізації ресурсів та забезпечує швидкий доступ до них для суб'єктів господарювання, тому займає важливу роль у розвитку економічно-соціальних процесів в країні. Ключовим суб'єктом на внутрішньому фінансовому ринку України є комерційні банки, вони є потужним центром концентрацій та координації фінансових ресурсів.

Література

1. Арутюнян С. С., Добриніна Л.В. Фінансовий ринок: Навч. посібник за заг.ред.– К : Гуляєва В.М., 2018 – 484 с.
2. Нездойманго О.Є. Особливості функціонування фінансового ринку України. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. Випуск 5 (05) 2016
3. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua>.
4. Татарин Н.Б. Проблеми фінансового ринку України та шляхи їх подолання. Економіка та суспільство. 2018 №19

References:

1. Arutyunyan S. S., Dobrinina L. V. Financial market: Navch. Advice for the editorial board - K: Gulyaeva V.M., 2018 - 484 p.
2. Nezdoymango O. Features of the functioning of the financial market of Ukraine. Skhidna Evropa: economy, business and management. Issue 5 (05) 2016
3. Official site of the National Bank of Ukraine. URL: <http://www.bank.gov.ua>.
4. Tatarin N.B. Problems of the financial market of Ukraine and the ways of their support. Economy and prosperity. 2018 №19

Abstract. *In general, the role of the financial market is that through the accumulation and redistribution of temporarily free financial resources between households (households), businesses and the state through a system of financial institutions based on the interaction of supply and demand, part of the value of aggregate social product for consumption, is transformed into investment capital and is aimed at expanding and modernizing existing capital and provides expanded reproduction and economic growth. A developed, efficient financial market stimulates the growth of production of goods and services, the accumulation of financial resources and promotes the development of positive social change in society. The purpose of financial markets - the effective distribution of savings among end users and the establishment of proportions of social reproduction. One of the main actors in the financial market are financial institutions. They are represented on the market by a variety of financial intermediaries - commercial banks, credit unions, financial companies, pension funds, investment and insurance companies, stock market institutions and more. They accumulate the financial resources of other market participants and transform them into investments.*

Key words: *financial market, banks, non-bank financial institutions.*

Стаття відправлена: 11.05.2022 г.

© Гатауліна Е.І.

УДК 368

CHALLENGES OF THE INSURANCE MARKET IN UKRAINE ВИКЛИКИ РИНКУ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД

Marshuk L.M./Маршук Л.М.

ORCID: 0000-0003-4333-7458

c.e.s.,as.prof./ канд.екон.наук

Poplavska E.M./Поплавська Є.М.

senior lecturer/ старший викладач

Vinnitsia Institute of Trade and Economics of State University of Trade and Economics,
Vinnitsia, Soborna 87, 21050

Вінницький торговельно-економічний інститут Державного торговельно-економічного
університету, м. Вінниця, вул. Соборна 87, 21050.

Анотація: Ринок страхування є важливим сектором фінансового ринку держави. В умовах соціальних, політичних та економічних проблем завжди проявлялась необхідність страхового захисту для населення, підприємств та країни в цілому.

Для перемоги економічної кризи, від яких безпосередньо залежатиме доля українського страхового ринку, вже сьогодні, навіть підчас воєнного стану, як Національному банку, як регулятору, так і страховикам необхідно здійснити певні законодавчі та управлінські кроки щоб забезпечити виклики часу. На відбудову економіки та інфраструктури після завершення війни підуть роки: п'ять, а можливо й десять років. Аналіз наслідків попередніх економічних криз в Україні показав, що страховий ринок завжди зазнавав більшого падіння, ніж зниження показника ВВП. Звісно, страхування не формує економіку, а є похідним інструментом від неї, тому страховий ринок буде певним чином відставати від темпів відновлення економіки та домогосподарств.

Ключові слова: воєнний час, страхування, страховий випадок, страхові відшкодування, страховий ринок, страхові платежі.

Вступ.

За майже три місяці війни в Україні російські окупанти випустили більше двох тисяч ракет, зруйнували сотні будинків, пошкодили або знищили десятки тисяч авто. Традиційні види страхування не покривають збитків, завданих під час воєнних дій – обстрілів, бомбардувань тощо. Це стандартний виняток у звичайних договорах страхування майна. Тому власники застрахованих будинків та автівок, які були знищені чи пошкоджені внаслідок ворожих обстрілів, не отримують страхове відшкодування. Такі виключення, разом із різким падінням платоспроможності населення суттєво гальмуватимуть і без того низькі темпи розвитку страхової галузі в післявоєнний час.

Основний текст. З початком війни, усе змінюється, близько у 80% страхових компаній обсяг фінансових надходжень скоротився на понад 50%. Збитки галузі страхування та перестраховування від військових дій Росії в Україні можуть перевищити 20 мільярдів доларів. Фінансова спроможність страховиків у воєнний час та повоєнний час прямо залежить від якості та структури їх активів і запасу капіталу у довоєнний період. У страхових компаній є резерви, які вони сформували з попередніх платежів. Як правило, ці резерви розміщені у певних видах активів – банківські депозити, ОВДП, нерухомість тощо. Страховики не можуть швидко перетворити ці активи у гроші.

Водночас, суттєво знизилися обсяги продажів, особливо через роздрібні канали, є багато запитів від клієнтів на відтермінування чергових платежів та розірвання договорів страхування [1]. Значна частина страховиків вже спостерігає падіння платежів на 50-90%. Статистика свідчить, що лише 5% компаній стабільно та без проблем продовжують роботу. Біля 60% працюють, проте мають певні труднощі. Майже 30% стикнулись з вимушеним перериванням діяльності і лише частково відновили роботу, а 10% взагалі ще не можуть відновити операційну діяльність [2]. Тобто український страховий ринок стоїть на порозі найбільшої кризи за всі роки існування незалежної України. Зараз неможливо зробити навіть коректні припущення щодо кількісних параметрів впливу війни на економіку, ВВП та страховий ринок.

Наслідками воєнних дій є падіння рівня життя та доходів громадян, необхідність відновлювати та ремонтувати житло, купувати нову побутову техніку, автомобілі замість знищених або викрадених окупантами потребуватиме великих коштів, що зробить витрати на страхування певної «розкішню» для українців у повоєнний період.

Повоєнний час диктуватиме певні тенденції страховому ринку та швидше за все, зазнає певних змін. Перевага буде належати обов'язковим видам страхування, банківським страхуванням (іпотека, застава, нещасні випадки), страхуванням каско автомобілів та добровільне медичне страхування. Для подальшого розвитку майнового страхування, страховикам в певній мірі необхідно буде доопрацювати правила страхування, включати ризики втрат та пошкоджень майна внаслідок вибухів військових снарядів на звільнених територіях (вибухів мін у полях та у лісах з пошкодженням техніки, смертям або інвалідності громадян) й тощо.

Скоріше за все з'явиться необхідність у вузько спеціалізованих видах страхування, пов'язаних з страхуванням ремонтно-відновлювальних та будівельно-монтажних роботах, запроваджені страхування некапітальних будівель для переселенців, розроблення щомісячних розстрочок з оплати страхових платежів та в цілому переглянути цінову політику внаслідок суттєвого зниження платоспроможного попиту.

Головний наслідок війни та ризик – різке падіння попиту майже на всі види страхування, особливо в сегменті фізичних осіб. Для того, щоб страхова галузь була спроможна пережити війну та відновитись, а отже – надавати страховий захист українцям за викликами часу, необхідно запровадити системні рішення і на державному рівні, зокрема [2]:

1) Подальше пом'якшення регуляторних вимог, перегляд та зниження нормативів, а саме: перегляд вимог до розрахунку резервів, в першу чергу – резерву незароблених премій та щодо платоспроможності, диверсифікації та структури активів, зокрема, тимчасово встановлення інших значень для дебіторської заборгованості, зменшення обмежень на розміщення коштів резервів страховика в одній банківській установі та збільшення показника перестраховування у одного перестраховика;

2) Зменшення податкового навантаження на страхові компанії – ініціювати перед Верховною Радою відміну подвійного оподаткування у страхуванні –

скасування оплати 3% від всіх страхових платежів, залишивши тільки звичайний для всіх юридичних осіб в країні податок на прибуток;

3) Створення механізму свого роду «миттєвого рефінансування» за допомогою НБУ та банків, в першу чергу державних;

4) Можливість пільгового кредитування під строкові депозити, розміщені в українських банках, та наявні у страховиків ОВДП;

5) Часткове вивільнення коштів страховиків з додаткових гарантійних фондів МТСБУ, що підуть на виплати громадянам;

6) створення дієвого контролю за явною чи опосередкованою дискримінаційною процедурою «акредитації» у банках та при участі у тендерах;

7) Перегляд Положення щодо провадження діяльності зі страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою для зняття обмежень на ВІЛЬНУ участь страховиків у такому страхуванні;

8) Стимулювання внутрішнього перестраховання;

9) Забезпечення можливості перерахунку за кордон валюти для оплати послуг медичних асистансів задля продовження можливості наших громадян отримувати лікування під час перебування у інших країнах;

10) Відтермінування набрання чинності всіх норм нових законів («Про страхування», «Про фінансові послуги») та підзаконних актів (Ліцензійні умови тощо), перенесення впровадження в Україні МСФЗ 17.

Такі кроки мають бути зроблені в першу чергу для того, щоб забезпечити можливість страховиків здійснювати виплати, надаючи підтримку громадянам підприємствам та бізнесу. Українські страховики категорично відхилили рекомендації закордонних колег щодо визнання поточної ситуації форс-мажором і відмові у виплатах на цій підставі до закінчення війни [3]. Тим страховикам, що фізично зараз не можуть здійснити виплату, страхові компанії допомагають один одному за символічну плату із збором пакету документів і підготовкою розрахунку розміру шкоди, щоб постраждалі своєчасно отримали виплату, щоб не підірвати імідж страхування.

Заклучення та висновки. Страховий ринок зацікавлений в широкому та системному підході до відновлення, на створення умов для повоєнного розвитку галузі за рахунок дерегуляції, виключення будь-якої дискримінації на страховому ринку та заходів, що сприятимуть зростанню попиту на страхові послуги. В першу чергу, допомога з боку держави на рівні регуляторних рішень потрібна невеликим та середнім страховим компаніям, компаніям, які значно постраждали від бойових дій, та національному бізнесу. В умовах війни НБУ, як регулятор має сконцентруватись на розроблені ефективного та діючого плану, щодо підтримки страхової галузі.

Страховий ринок дуже чутливий до спаду економіки, зрозуміло, що ряд негативних процесів уже запущено, завдання держави наразі є не лише забезпечення та підтримка воєнного фронту, а й не менш важливого – фінансово-економічного, шляхом максимальної підтримки усіх секторів економіки, зокрема, й страхового, здійснення постійного діалогу з учасниками ринку та оперативного реагування на його потреби.

Література

1. Ринок страхування та перестраховання подолає економічні наслідки вторгнення Росії в Україну. URL: <https://forinsurer.com/news/22/04/05/41058>

2. Черняхівський В. План Маршала для українського страхового ринку. URL: <http://www.insurancebiz.org>.

3. Як працюють страхові компанії за воєнного стану. URL: <https://cutt.ly/MHQffNT>

References:

1. The insurance and reinsurance market will overcome the economic consequences of Russia's invasion of Ukraine. URL: <https://forinsurer.com/news/22/04/05/41058>

2. Chernyakhovsky V. Marshall Plan for the Ukrainian insurance market. URL: <http://www.insurancebiz.org>.

3. How insurance companies work in martial law. URL: <https://cutt.ly/MHQffNT>

Abstract. *The insurance market is an important sector of the financial market of the state. In the context of social, political and economic problems, there has always been a need for insurance protection for the population, businesses and the country as a whole. Ukraine is still at war, but significant steps need to be developed and implemented by the state and the National Bank of Ukraine as a regulator to overcome the economic crisis, on which the fate of the Ukrainian insurance market will directly depend. It will take five and possibly ten years to rebuild the economy and infrastructure after the war. Analysis of the effects of previous economic crises in Ukraine has shown that the insurance market has always fallen more than GDP has declined. Of course, insurance does not shape the economy, but is a derivative of it, so insurance will lag behind the recovery rate of the economy and households. The insurance market is a broad and systematic approach, aimed primarily at creating conditions for post-war development of the industry through deregulation, elimination of any discrimination in the insurance market and measures to increase demand for insurance services. First and foremost, government assistance at the regulatory level is needed by small and medium-sized insurance companies, companies severely affected by hostilities, and national businesses.*

Key words: *wartime, insurance, insured event, insurance indemnities, insurance market, insurance payments.*

Стаття відправлена: 17.05.2022 г.
© Маршук Л.М., Поплавська Є.М.

УДК 338.28:004.738.5

THE ROLE OF THE WORLD PANDEMIC IN THE FORMATION OF THE DIGITAL ECONOMY AS A FUTURE TECHNOLOGICAL PROGRESS РОЛЬ СВІТОВОЇ ПАНДЕМІЇ У СТАНОВЛЕННІ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ ЯК МАЙБУТНЬОГО ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПРОГРЕСУ

Zhuvahina I.O. / Жувагіна І.О.

PhD., Associate prof. / к.е.н., доц.

ORCID: 0000-0002-6701-7750

Admiral Makarov National University of Shipbuilding,
Mykolaiv, 54007, Heroes of Ukraine Avenue, 9.Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова,
Миколаїв, 54007, Проспект Героїв України, 9,

Анотація. У науковій статті визначено роль цифрової економіки як основи майбутнього технологічного прориву. На основі представлених даних світових бірж, проаналізовано ріст долі цифрової економіки ВВП країн G20. Досліджено рейтинги найдорожчих компаній сучасності. Виокремлено найцінніші бренди, що входять до топ-10 рейтингу найдорожчих брендів Forbes з індустрії технологій. Доведено, що пандемія внесе суттєві корективи в розвиток світового бізнесу. Відзначено, що компанії надаватимуть перевагу можливостям віддаленої роботи, що відкриваються за сучасних умов, а інвестиції у підтримку та підвищення продуктивності стануть основним рушійним критерієм для відновлення та розвитку в посткризовий період.

Ключові слова: інформація, цифрова епоха, інновації, цифровізація, розвиток, пандемія, виклики.

Вступ.

В цифрову епоху успішність країн залежить багато в чому від прогресу в побудові суспільства знань, а цифровий розвиток відіграє ключову роль у прискоренні економічного і соціального розвитку країни в цілому. Інформаційна сфера держави спрямовує її економічний та інноваційний потенціал і таким чином суттєво впливає на інші сфери, конкурентоспроможність на міжнародній арені, якість життя громадян. Актуальними завданнями для України в цій сфері є безпосередньо реалізація власного цифрового порядку денного, з іншого – імплементація профільних документів і проектів ЄС в національне законодавство. Цифрова економіка стає основою майбутнього технологічного прориву.

Основний текст

Пандемія змусила практично всі світові компанії прискоритися та цифровізуватися. Якби не локдаун, е-commerce галузевий знадобилося б від чотирьох до шести років, щоб досягти результату травня 2021 року [1]. Тоді сфера показала 77% зростання порівняно з аналогічним періодом 2019-го. Наразі цифрові технології розвиваються швидше, ніж будь-які інновації в світовій історії. За даними ООН, всього за кілька десятиліть вони стали доступні майже половині населення країн, що розвиваються [2]. При цьому цифровізація допомагає поліпшити якість життя та перейти на новий рівень розвитку. Завдяки технологіям і новим розробкам людство досягло четвертої промислової революції. Так, на виробництвах усе частіше з'являються роботи,

а людина стає керуючим, а не виконавцем. На думку Глобального інституту McKinsey, процес розвитку цифрової економіки є акселератором соціально-економічного життя суспільства у сучасному світі та здатна стрімко підвищити ВВП країни.

Так, криза, викликана пандемією коронавірусу, дозволила бізнесу експериментувати і вчитися в режимі реального часу [3]. Під час пандемії цифрова інфраструктура виявилася вкрай затребуваною. Дослідження Ericsson Mobility Report свідчить, що інвестиції в передові технології відіграють важливу роль у відновленні економіки після кризи, а також дадуть змогу бізнесу вийти на новий рівень. Консалтинговою компанією Boston Consulting Group відзначено ріст долі цифрової економіки ВВП країн G20, % (рисунок 1). У «мирний час» компаніям було не так просто це зробити, оскільки потрібно було переконати акціонерів, співробітників і споживачів у актуальності цифрової трансформації – у кожного були свої причини для опору. Через карантинні заходи, пов'язані з пандемією коронавірусу, багато компаній змушені були перевести співробітників на віддалену роботу.

Опитування роботодавців, яке провела служба досліджень компанії HeadHunter, показало, що 74% компаній перейшли на дистанційну роботу повністю або частково. Водночас у аналітичній доповіді Social Business Group йдеться, що на віддалення перейшли 16% громадян (до початку пандемії показник становив лише 2%) [5].

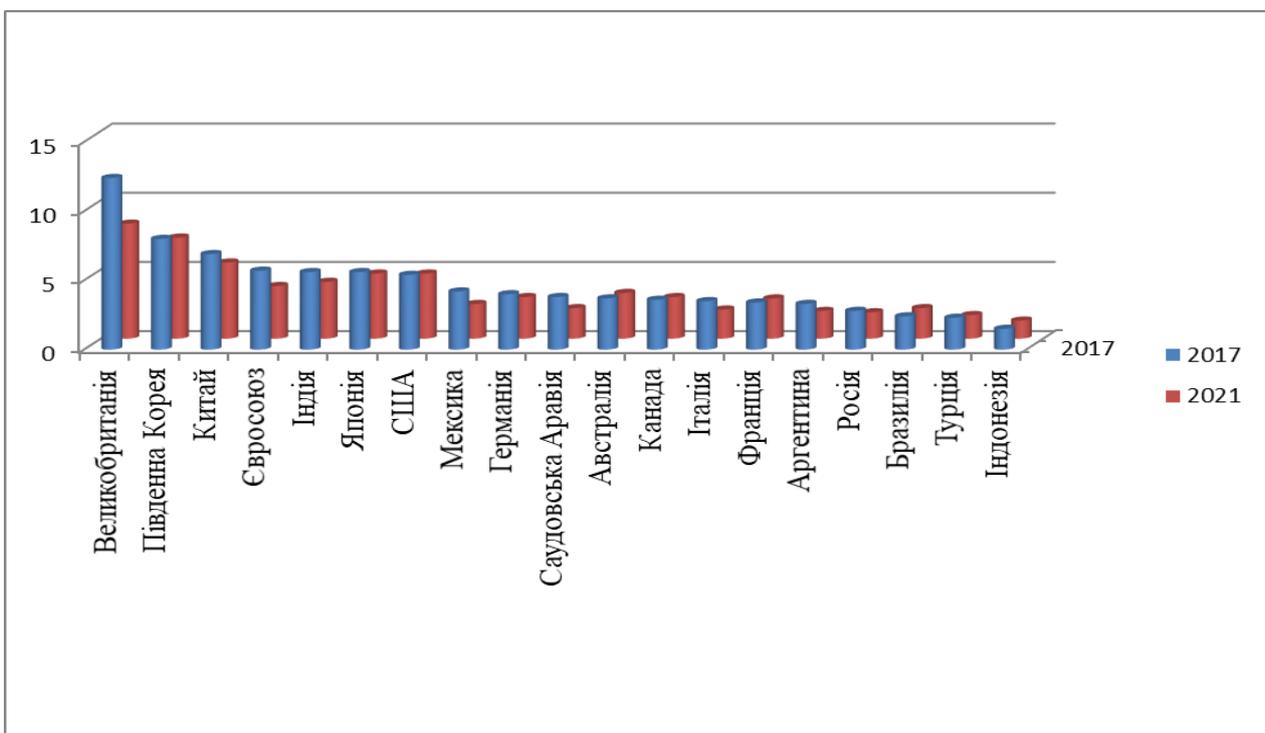

Рисунок 1. - Ріст долі цифрової економіки ВВП країн G20, %

Джерело : [4]

За даними Центру вивчення громадської думки, 19% тих, хто став працювати дистанційно, зіткнулися з необхідністю освоєння нових навичок. Здебільшого йдеться про роботу з новим програмним забезпеченням, зокрема месенджерами та інструментами для проведення відео конференцій [6].

Одним з найважливіших напрямів підготовки було, звичайно ж, ІТ: доступи до системи, обладнання, програмне забезпечення для взаємодії віддалених команд та багато іншого. Навчання цифрової грамотності – лише вершина айсберга, оскільки ключовим постає питання вміння обмінюватися даними, інформацією, цифровим контентом, знати правила та норми поведінки при використанні цифрових технологій та комунікації у цифрових середовищах. Важливо розуміти ризики та загрози у цифровому середовищі, знати про заходи забезпечення безпеки даних.

Зрозуміло, що пандемія не пройде для бізнесу без істотних наслідків. Новою реальністю стане соціальна дистанція в офісах та на виробництві, автоматизація процесів. Крім того, компанії прагнуть використовувати можливості віддаленої роботи, що відкрилися. Ті інвестиції, які компанії зробили зараз у підтримку та підвищення продуктивності, не пропадуть задарма, вони стануть основним для відновлення та розвитку в посткризовий період [8]. Особливої уваги в сучасних реаліях заслуговує розвиток ІТ-технологій. Вперше ІТ-компанія стала найдорожчою за рівнем капіталізації 14 вересня 1998 - ринкова вартість виробника програмного забезпечення Microsoft досягла \$261 млрд, що дозволило їй обігнати виробника техніки General Electric з \$257 млрд. Зростання цін на нафту в середині і наприкінці 2000-х років дозволяло сировинним компаніям лідирувати з капіталізації. Однак у серпні 2011 року Apple вперше на один день стала найдорожчою компанією у світі з капіталізацією \$341,5 млрд, обігнавши нафтову компанію Exxon Mobile (\$341,4 млрд). У січні 2012 року Apple із капіталізацією \$418 млрд знову повернула собі лідерство. За даними Ernst & Young, востаннє найдорожчою компанією у світі Exxon Mobile ставала у 2013 році (\$402 млрд) [7]. Такі тенденції, як зниження цін на нафту, темпи зростання на ринку смартфонів, інтернет-аудиторія, що росте, призвели до того, що з 10 найдорожчих за рівнем капіталізації компаній — п'ять зараз відносяться до сфери ІТ.

Сьогодні до Топ-10 рейтингу найдорожчих брендів Forbes входять одразу п'ять компаній з індустрії технологій Лідирують Apple, Google, Microsoft, п'яте та шосте місця займають Facebook та IBM відповідно (рисунком 2). Цінність бренду Apple становить \$154,1 млрд, Google - \$82,5 млрд, Microsoft - \$75,2 млрд [10].

При складанні рейтингу Forbes врахував прибуток компаній за останні три роки та коефіцієнт впливу бренду на прибуток у різних галузях (у споживчих товарів класу люкс бренд) значно впливає прибуток, а в авіа- і нафтових компаній — немає). Найбільші угоди на ринку ІТ У березні 2002 року було оголошено про покупку комп'ютерною компанією Hewlett-Packard компанії Compaq за \$25 млрд. [9].

З метою скорочення витрат обидві фірми провели масові звільнення - 9 тис. співробітників з Hewlett-Packard і 8 тис. з Compaq. У лютому 2014 року соціальна мережа Facebook купила месенджер WhatsApp за \$19,1 млрд. \$12 млрд Facebook заплатив власними акціями, \$4 млрд — вільними коштами та ще \$3 млрд — опціоном на акції з обмеженнями.

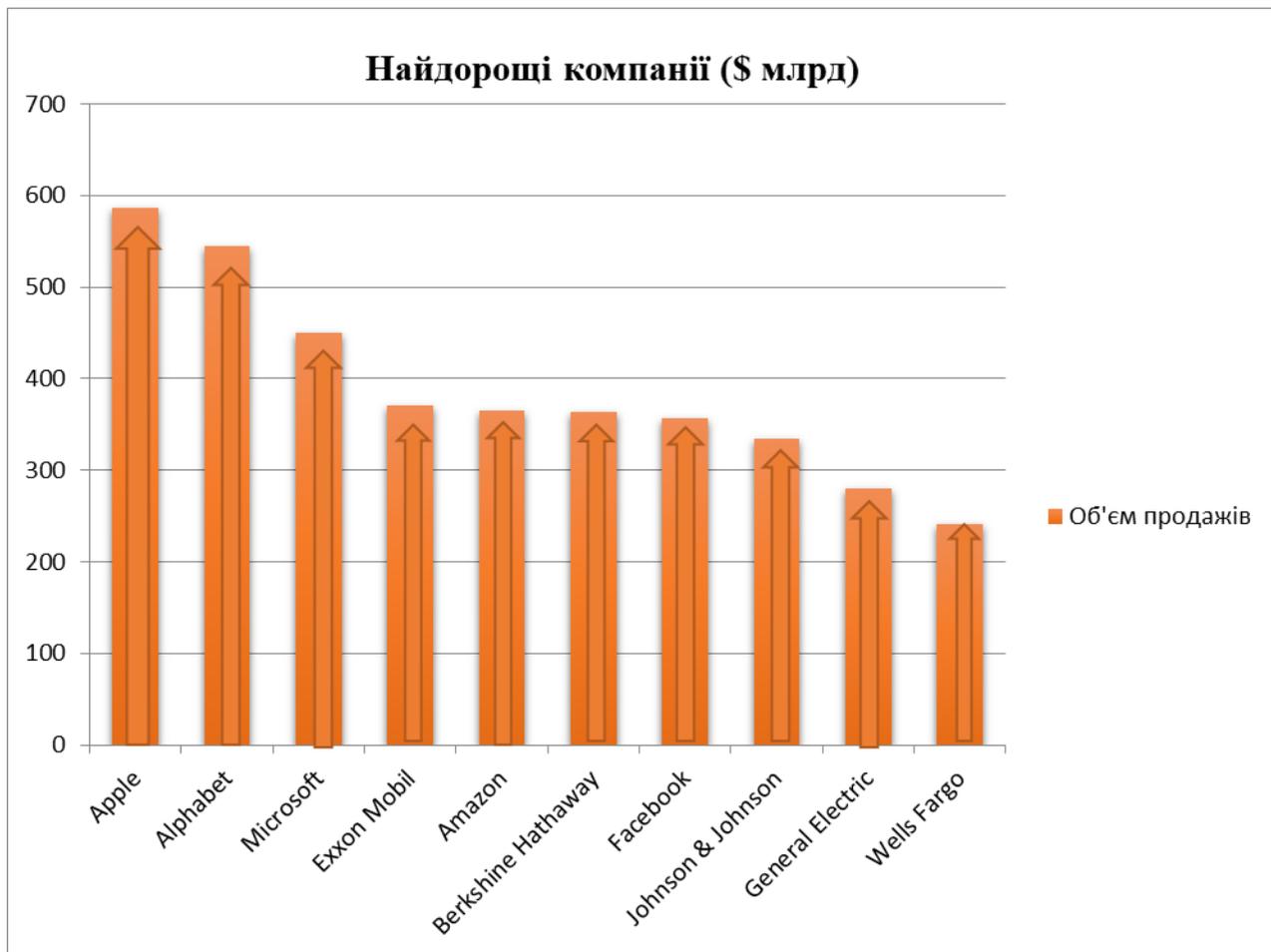

Рисунок 2 – Топ -10 найдорожчих компаній світу

Джерело: [10]

Компанія заявила про роздільне існування WhatsApp та власний сервіс обміну повідомленнями Facebook Messenger. У травні 2015 року сингапурська компанія Avago Technologies купила виробника чіпів Broadcom. Сума операції склала \$37 млрд, \$17 млрд з яких компанія виплатили готівкою, а решта \$20 млрд — акціями Avago. Після поглинання об'єднана компанія за розміром річного виторгу може стати третім за розміром виробником мікропроцесорів у світі після Intel та Qualcomm. У жовтні 2015 року корпорація Dell за \$67 млрд купила виробника систем зберігання даних EMC. Угода стала рекордною для IT-індустрії. Для покупки Dell довелося залучити кредити на загальну суму \$40 млрд. У червні 2016 року корпорація Microsoft купила соціальну мережу LinkedIn за \$26,2 млрд. Microsoft заплатила готівкою за кожен акцію LinkedIn \$196, а також оголосила, що соціальна мережа, в якій зараз 433 млн. користувачів по всьому світу, збереже свій бренд. Ця угода стала найбільшою в історії Microsoft. До цього найбільшою покупкою вважалося придбання Skype у травні 2011 року за \$8,5 млрд.

Висновки.

У науковій статті було розглянуто особливості впливу пандемії COVID-19 на розвиток цифрової економіки. Відзначено, що цифрові технології допомагають протистояти COVID-19. Цей вплив має як позитивний, так і негативний аспекти і несе величезний потенціал для подальшого розвитку. З

огляду на проведенне дослідження, варто відзначити позитивні та негативні аспекти. Зокрема, цифрові технології підтримують комунікації між людьми в умовах карантину та соціальної дистанції; наукові комп'ютери аналізують тисячі лікарських сполук для створення ліків і вакцин; платформи електронної торгівлі забезпечують функціонування нової економіки; платформи відео конференц зв'язку та спільної роботи дозволяють продовжувати освіту та економічну діяльність. Негативні аспекти в свою чергу створюють величезний технологічний виклик: соціальні мережі використовуються деякими сторонами з метою поширення небезпечної дезінформації і розпалювання дискримінації; кібератаки на Всесвітню організацію охорони здоров'я; існуючі сервісні технологічні платформи не дають можливості управління процесами багатосторонньої взаємодії та оптимізації обміну інформацією, оскільки не дають можливостей утворення багатовимірної системи зворотних зв'язків.

У зв'язку з вищевказаною проблематикою постає актуальна необхідність подальших досліджень у сфері розгортання цифрової інституційно – господарської платформи та повноцінної системи управління і мобілізації потенціалу Цифрової економіки для боротьби з пандемією COVID-19 та загрозами майбутніх пандемій.

Література:

1. Iryna Taranenko, Valentyna Chychun, Olha Korolenko and oth. Management of the Process of E-Commerce Development in Business on the Example of the European Union. / Journal: Estudios de Economa Aplicada. Volumen:39-5, 2021 // ISSN: 1133-3197.

2. Жувагіна І.О. Розвиток інтернет-трейдингу в Україні : реалії та перспективи сучасності / Збірник наук. праць «Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». – Вип. 1(47). Том 1. -Ужгород, 2016р. – С. 359-363.

3. Що потрібно знати про цифрову економіку та її перспективи / Бізнес. Комерсант. URL : <https://www.kommersant.ru/doc/3063024>

4. The Internet Economy in the G-20. The \$ 4.2 Trillion Growth Opportunity. The Boston Consulting Group. URL: <https://www.bcg.com/documents/file100409.pdf>

5. Forecasting the world in 2018 DECEMBER 29, 2017. The Financial Times. URL: <https://www.ft.com/content/d18f4518-eca7-11e7-bd17-521324c81e23>

6. Ляшенко В.І., Вишневецький О.С. Цифрова модернізація економіки України як можливість проривного розвитку: монографія. Київ. НАН України. Інститут економіки промисловості. 2018 - 252 с.

7. Жувагіна І.О. Соціальні детермінанти цифровізації економіки: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції “The world of science and innovation” / 10-12 березня 2021 року. м. Лондон, Великобританія. - С. 309-321.

8. Zhuvahina I. Matrix method for assessing investment resources of the retail trade enterprise : Journal of Advocacy, Research and Education. KAD International / Effiduase-Koforidua, Eastern Region, Ghana, 2021. Issue: 1 <http://www.kadint.net/cat/conferences-and-projects.html>

8. Chorna, M., Bezghinova, L. and oth. Efficiency of Retail Enterprises in Context of Achievement of Competitive Advantages: Ukrainian Realities / TEM Journal, 2021, 10(3), стр. 1072–1081.

9. Жувагіна І.О. Тенденції інноваційного розвитку соціально-орієнтованої економіки країни : Електронний науковий журнал «Ефективна економіка». ТОВ "ДКС Центр", 2021.

10. Рейтинг Forbes найцінніших компаній світу. Forbes. URL: <https://forbes.ua/ratings/30-do-30-09112021-2741>

***Abstract.** Modern global risks and threats actualize and accelerate the processes of digital transformation of the economy and society. Today, it is the digital economy that sets the vector for the development of multilevel economic systems and determines the global competitiveness of individual enterprises, countries and regions. Improving the effectiveness of these transformations in Ukraine requires an effective state policy aimed at improving the regulatory and legal regulation of information and communication technologies; active digital transformation of the real and financial sectors on the basis of Industry 4.0; creation of high-quality and accessible digital infrastructure; overcoming digital inequality and increasing digital literacy of citizens, entrepreneurs, officials; harmonization of the Ukrainian institutional environment with the institutional space of the EU; introduction of the best world experience in the field of cybersecurity. The scientific article identifies the role of the digital economy as the basis for future technological breakthrough. Based on the presented data of world exchanges, the growth of the share of the digital economy in the GDP of the G20 countries is analyzed. The ratings of the most expensive companies of today are studied. The most valuable brands included in the top 10 rankings of the most expensive Forbes brands in the technology industry have been singled out. It is proved that the pandemic will undoubtedly make significant adjustments in the development of world business. It was noted that companies will give preference to remote work opportunities that open up in modern conditions, and investment in maintaining and improving productivity will be the main driving force for recovery and development in the post-crisis period.*

***Keywords:** information, digital age, innovation, digitalization, development, pandemic, challenges.*

Стаття відправлена: 19.05.2022 р.

© Жувагіна І.О.

УДК 336.027

**TAX STIMULATION OF INNOVATION ACTIVITY
ПОДАТКОВЕ СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ****Nikitishin A.O. / Нікітішин А.О.***d.e.s., as.prof. / д.е.н., доц.*ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7951-4017>

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

Vinnitsia Institute of Trade and Economics STEU

Pasichnyi M.D. / Пасічний М.Д.*d.e.s., as.prof. / д.е.н., доц.*ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7663-776X>

Державний торговельно-економічний університет

State university of trade and economics

Анотація. У статті розглядаються інструменти державного стимулювання інноваційних процесів у сучасних нестабільних політичних та економічних умовах, вплив податкових пільг на активізацію інноваційної діяльності в Україні. Обґрунтовано недостатнє використання державних фінансових інструментів для підтримки інноваційних процесів. Визначено, що використання податкового стимулювання інноваційних процесів має використовуватися в рамках державної інноваційної політики. У статті проведено дослідження ролі регулюючої функції податків як фінансового регулятора соціально-економічних процесів.

Ключові слова: податки, податкове регулювання, податкове стимулювання, інноваційна діяльність, податкові знижки.

Вступ.

Важливими пріоритетами податкової політики в умовах економічних перетворень має стати формування інституційного середовища, яке б стимулювало економічний розвиток на основі структурно-інноваційних перебудов, розбудова механізмів соціально-ринкової економіки, що дозволить забезпечити сталий соціально-економічний розвиток країни.

Серед основних цілей державної макроекономічної політики має бути забезпечення позитивних структурних зрушень на інноваційній основі через розвиток податкової політики як складової інноваційно-інвестиційної моделі економічного і соціального розвитку. Зазначене може бути досягнуто за рахунок покращення інституційних умов, які б забезпечували стимулювання розвитку високотехнологічних галузей економіки, підвищення частки енергозберігаючої та наукомісткої продукції.

Основний текст.

На думку авторів колективної монографії «Державне фінансове регулювання економічних перетворень» податкова політика може вирішувати наступні завдання: регулювати попит і пропозицію, впливати на темпи інфляції, формувати раціональну галузеву структуру, стимулювати інвестиційні процеси, підтримувати інноваційну діяльність, збільшувати обсяги діяльності та розвивати конкурентне середовище, стимулювати раціональне використання ресурсів [3].

Управління податковим механізмом мусить бути спрямоване на

інноваційний розвиток країни як один із пріоритетних напрямів макроекономічної політики. Податковий інструментарій у механізмі державного регулювання економіки має забезпечувати розвиток науково-технічного потенціалу країни. У сучасних умовах високо розвинені країни світу все активніше використовують інструменти податкового регулювання для стимулювання нових досліджень та розробок, збільшення інвестицій у наукоємні галузі виробництва. Такі податкові інструменти, поряд із іншими заходами державної підтримки, збільшують продуктивність праці, сприяють появі нової високотехнологічної продукції, знижують собівартість вже існуючої, стимулюють експорт, що в кінцевому рахунку сприяє економічному зростанню.

Науково-дослідні, дослідницько-конструкторські роботи та інновації є важливими драйверами підтримки і стимулювання економічного зростання, а тому високорозвинені країни світу активно використовують податкові інструменти для їх стимулювання, застосовуючи, як непряму державну підтримку (податкові пільги), так і пряме державне фінансування.

З огляду на важливу роль витрат на НДДКР у підвищенні рівня знань, людського капіталу та в цілому соціально-економічного розвитку країни, для посилення конкурентних позицій на міжнародній арені Україні необхідно відійти від практики застосування фрагментарного підходу та застосування локальних інструментів податкового регулювання таких витрат, розвиваючи комплексні та системні механізми їх стимулювання [2, 4].

Сьогодні необхідно комплексний підхід до використання податкових регулюючих інструментів у стимулюванні впровадження інновацій на підприємствах з прив'язкою такої державної фінансової підтримки не тільки до витрат на НДДКР, але й до досягнення конкретних результатів: впровадження нових технологічних процесів, акцентуючи увагу на маловідходні, ресурсозберігаючі процеси, що дозволить посилити екологічну складову у заходах державного податкового регулювання, використовуючи як інструмент стимулювання рентні платежі та екологічний податок [1].

Така податкова підтримка може збільшити витрати платників податків на НДДКР, стимулювати приватні інвестиції у інноваційні дослідження та розробки. Відповідь на податкові пільги може бути різною і визначатися розміром платників, роботою у високо- або низько технологічних секторах економіки. Ефективність податкового регулювання витрат на НДДКР для малого підприємства буде дещо більшою, адже для нього кількість альтернативних джерел підтримки (для прикладу банківські кредити) є набагато меншою від великого бізнесу. Розмір приватних витрат на НДДКР по відношенню до податкових пільг може бути більшим у разі існування довгострокової державної фінансової підтримки таких платників.

На сьогодні існує досить багато наукових досліджень, автори яких дають оцінку ефективності впливу оподаткування на проведення НДДКР. Деякі автори дають оцінку цінової еластичності додаткових витрат на проведення НДДКР як відношення зміни витрат на НДДКР (у %) при даній зміні фінансових витрат держави щодо надання податкового кредиту (у %).

Результати таких досліджень показують, що податковий кредит є ефективним фінансовим інструментом стимулювання приросту приватних витрат на проведення НДДКР, якщо показник цінової еластичності рівний, або перевищує значення 1.

Покращення дієвості та результативності податкової політики потребує підвищення ефективності державного фінансового регулювання розвитку інвестиційно-інноваційної діяльності за допомогою впливу важелів податкового регулювання на науково-дослідну та інноваційну діяльність та необхідності інкорпорації у вітчизняний механізм оподаткування:

- інвестиційного податкового кредиту на НДДКР (R&D Tax credit), який надаватиметься на початковій стадії інноваційного процесу і розраховуватиметься від суми інвестицій в створення кваліфікованих матеріальних і нематеріальних активів, зменшуючи суму фактично нарахованого податку;
- інвестиційного (підвищеного) вирахування витрат на НДДКР («R&D Super deduction»), яке розраховуватиметься як відсоток від суми фактичних чи прогнозних витрат на створення, придбання чи реконструкцію певних кваліфікованих видів матеріальних і нематеріальних активів;
- спеціального податкового режиму пільгового оподаткування результатів інноваційної діяльності «Innovation Box», який надасть можливість вітчизняним компаніям оподатковувати доходи від інтелектуальної власності за заниженою ставкою податку на прибуток;
- спеціального податкового режиму «Patent Box» по відношенню до доходів від використання прав на об'єкти інтелектуальної власності або їх продажу, що дозволить простимулювати капіталовкладення в наукоємні інновації та технології;
- прискореної амортизації, яка застосовуватиметься до обладнання і матеріалів, які використовуються як для цілей науково-технічних досліджень, так і при створенні інноваційних технологій і продуктів [5].

Висновки.

Для підвищення дієвості та результативності впливу податкової політики на економічний розвиток доцільно розвивати важелі податкового стимулювання науково-дослідної та інноваційної діяльності за рахунок інкорпорації у вітчизняний механізм оподаткування інвестиційного податкового кредиту та інвестиційного вирахування витрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, спеціального податкового режиму пільгового оподаткування результатів інноваційної діяльності.

Вплив податкової політики на науково-дослідну та інноваційну діяльність посилиться і матиме кращі результати лише в комплексі з іншими формами державної підтримки. Оптимальність розміру оподаткування в умовах економічних перетворень має бути досягнуто за рахунок забезпечення різноманітності податків і зборів, достатньо низьких їх ставок, поширення їх на якомога більшу кількість платників, створення умов для забезпечення добровільної їх сплати при уникненні надмірного податкового тиску.

Література:

11. Нікітішин А.О. Податкова політика в умовах економічних перетворень : монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 480 с.
12. Budget policy of social development. Chugunov I., Kaneva T., Pasichnyi M. et. al. General editorship Chugunov I. Scientific Route. Tallinn, Estonia. 2018. 348 p.
13. Чугунов І.Я., Канєва Т.В. Державне фінансове регулювання економічних перетворень. Монографія. / За заг. ред. А.А. Мазаракі. Київ : Київський національний торговельно-економічний університет, 2015. 376 с.
14. Пасічний М.Д. Фінансова політика держави: монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 440 с.
15. Нікітішин А.О. Вплив податкового регулювання на науково-дослідну та інноваційну діяльність. Економіка. Фінанси. Право. 2018. № 2(2). С. 22-30.

References.

1. Nikitishyn, A. O. (2019). Podatkova polityka v umovah ekonomichnyh peretvoren' [Tax policy in the context of economic transformation]. Kyiv: Kyi'v. nac. torg.-ekon. un-t [in Ukr.].
2. Chugunov I., Kaneva T., Pasichnyi M. et al. (2018). Budget policy of social development. Chugunov I. (Ed.). Scientific Route. Tallinn, Estonia [in Engl.].
3. Chuhunov I.Ia., Kanieva T.V. (2015). Derzhavne finansove rehuliuвання ekonomichnykh peretvoren. Monohrafiia / Za zah. red. A.A. Mazaraki. Kyiv: Kyivskyi natsionalnyi torhovelnno-ekonomichnyi universytet, 376p. [in Ukr.].
4. Pasichnyj, M. D. (2019). Finansova polityka derzhavy [Financial Policy of the State]. Kyiv: Kyiv National University of Trade and Economics [in Ukr.].
5. Nikitishyn A.O. Vplyv podatkovoho rehuliuвання na naukovo-doslidnu ta innovatsiinu diialnist. Ekonomika. Finansy. Pravo. 2018. № 2(2). S. 22-30.

Abstract. *The article deals with the tools of state stimulation of innovation processes in today's fragile political and economic conditions. The effect of tax incentives on enhancing innovation in Ukraine. Reasonably insufficient use state financial instruments for support of innovation processes. Determined that the use of tax incentives for innovation processes should be used within the state innovation policy.*

The article considers ways to tax stimulate research and innovation in the developed countries and Ukraine. The most popular forms of the corporate income tax incentives are research tax discounts and credits. Found that increase the effectiveness of state regulation of investment and innovation processes, first of all you can, using the leverage of the tax regulation. The article examines the role of the regulatory function of taxes as a financial regulator of innovation processes.

Key words: *taxes, tax regulation, tax stimulation, innovative activity, tax deductions.*

УДК 519.86:330.4(045)

THE SIGNIFICANCE OF ECONOMETRIC MODELS IN THE PROCESS OF FORECASTING ECONOMIC INDICATORS**ЗНАЧЕНИЕ ЭКОНОМЕТРИЧЕСКИХ МОДЕЛЕЙ В ПРОЦЕССЕ ПРОГНОЗИРОВАНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ****Husak L.P. / Гусак Л.П.***s.ped.n., as.prof. / к.пед.н., доц*<https://orcid.org/0000-0002-0022-9644>**Hulivata I.A. / Гуливата И.А.***s.ped.n., as.prof. / к.пед.н., доц*<https://orcid.org/0000-0003-4752-535X>*Vinnytsia Institute of Trade and Economics State University of Trade and Economics,**Soborna 87, 21050**Винницкий торгово-экономический институт ГТЭУ, Винница, Соборная 87, 21050***Hrynychuk T.P. / Гринчук Т.П.***s.e.n. / к.э.н.*<https://orcid.org/0000-0002-0008-4764>*Vinnytsia Cooperative Institute**Винницкий кооперативный институт, Винница, Академика Янгеля 59, 21000*

Аннотация. В статье исследована эконометрическая модель как один из наиболее распространённых методов, используемый для анализа и прогнозирования комплексного развития общества. Обоснована целесообразность применения эконометрических моделей в экономике, которое позволяет выделить и формально описать важнейшие, наиболее существенные связи экономических переменных и объектов, а также индуктивным путём получить новые знания об объекте.

Ключевые слова: экономический прогноз, прогнозирование, эконометрическая модель, математические методы, моделирование.

Вступление.

В современных условиях основой управления экономикой является гибкое стратегическое планирование, учитывающее неопределённость и изменчивость мирового и национального развития. Центральное место в планировании занимают экономические прогнозы, которые необходимы для определения путей развития общества и обеспечивающих его достижения экономических ресурсов для обоснования направлений экономической политики, предвидения последствий принимаемых решений и осуществляемых в данный момент мер.

Основной текст.

Обзор научных работ свидетельствует о том, что вопросы прогнозирования исследовались достаточно широко, как отечественными, так и зарубежными экономистами такими, как И. Ансофф, Г. Добров, А. Долишний, М. Кизим, В. Лисичкин, М. Мескон, З. Микитишин, И. Михасюк, Б. Панасюк, М. Портер, Г. Савицкая, Р. Сайфулин, Я. Тинберген и другие. В частности, исследования [1] демонстрируют практическую реализацию модели оценивания и прогнозирования цифровизации публичного управления и администрирования на уровне территориальных общин с целью комплексного понимания уровня цифровой трансформации на местном уровне. В работе [2] смоделирована динамика главной угрозы развития цифровой экономики –

киберпреступность – для оптимизации управления экономическими системами. Статистические данные позволили спрогнозировать темп роста киберпреступности и предусмотреть основные виды киберпреступлений, которые будут нести наибольшую опасность. Выявлено, что основными нарушениями киберпреступлений являются преступления в сфере платёжных систем.

Однако современные условия требуют максимального расширения горизонта прогнозирования, дальнейшего усовершенствования методологии и методики разработки прогнозов. Чем выше уровень прогнозирования процессов общественного развития, тем эффективнее планирование и управление различными процессами в обществе.

Целью статьи является исследование эконометрической модели как метода прогнозирования экономических показателей.

Прогноз рассматривают, как обоснованное, вероятное суждение о возможных состояниях объекта в будущем, об альтернативных путях и сроках его осуществления.

Прогнозирование, как процесс формирования прогноза, является этапом экономико-математического моделирования. В основу понятия прогнозирования положены следующие основные принципы:

- максимально необходимое количество информации о закономерностях;
- прошедший период адекватно характеризует будущий период;
- выборочные данные должны быть информативными по отношению к данной генеральной совокупности;
- всем прогнозам свойственна определенная степень старения.

Экономическое прогнозирование предусматривает процесс разработки экономических прогнозов, основанный на научных методах познания экономических явлений и использовании всей совокупности методов, средств и способов экономической прогностики и осуществляется с помощью эконометрических моделей [3].

В состав эконометрических моделей входят регрессионные и балансовые уравнения, количественно определяющие взаимосвязи и пропорции между макроэкономическими величинами на всех фазах процесса воспроизведения.

Одним из основных подходов в измерении связи между изучаемыми показателями в эконометрической модели является корреляционно-регрессионный анализ.

Следует отметить, что переменные величины, входящие в эконометрические модели, распределяются на следующие группы:

- внешние переменные (экзогенные) – переменные, которые определяются вне данной модели и считаются заданными;
- переменные, созданные на основе косвенных данных, например влияние погоды на объем производства сельскохозяйственной продукции;
- линейные и нелинейные временные тренды;
- искусственные переменные, выражающие качественные или неизмеримые факторы;
- другие вспомогательные переменные, такие как авторегрессионные

переменные и т. п.;

- внутренние переменные (эндогенные) - переменные, которые определяются соответствующими уравнениями модели и являются предметом исследования. К ним относятся в основном объем национального производства, уровень безработицы, обменный курс и т. п.;
- предопределённые переменные – это экзогенные и лаговые (взятые с опозданием) эндогенные переменные;
- объясняющие переменные - это предопределённые переменные и эндогенные переменные, которые в соответствующие уравнения подставляются из других уравнений модели [4].

Готовя статистические материалы к построению эконометрических моделей, следует помнить, что они должны быть детализированы и получены в необходимом объёме. Обеспечение комплексности и сравнимости данных требует проведения разнообразных предварительных расчётов.

Уравнения, объясняющие основные экономические явления, составляют ядро эконометрической модели. Каждое такое уравнение выражает механизм формирования определенной эндогенной (зависимой) переменной. В комплексных эконометрических моделях в основном используются линейные регрессионные уравнения, однако не ограничиваются связями прямой пропорциональности между парами переменных, а выражают влияние множества объясняющих факторов на зависимые переменные. Коэффициенты (параметры) регрессионных уравнений количественно определяются по статистическим временным рядам (или по выборочным данным) отдельных переменных, причём учитывается стохастический характер рассчитанных параметров, и на основе тестов проверяется их статистическая значимость. Параметры регрессионного уравнения могут быть применены ко всем периодам или наблюдениям, выбранным для их количественного определения. Среди переменных могут быть эндогенные, экзогенные переменные и переменные из предыдущих периодов (динамические факторы).

Сложные макроэконометрические модели предъявляют особо жёсткие требования к количественному определению параметров регрессионных стохастических уравнений, что с методологической точки зрения наиболее сложно.

В процессе конструирования моделей каждое уравнение должно быть количественно определено в проверяемых вариантах с помощью методов математической статистики. Лучшие альтернативы имеют экономическое толкование, и их количественное значение уточняется из-за использования методов оценки одновременных систем уравнений. Затем проверяется функционирование модели в целом [5].

Современные эконометрические модели характеризуются более подробной разработкой комплексных моделей. Системы моделей создаются на уровне отдельных стран (французская, итальянская, немецкая), на уровне хозяйств ряда стран (западноевропейских, восточноевропейских, Америки и Канады и ряда других) и на уровне мирового хозяйства в целом.

Заклучение и выводы.

Применение эконометрических моделей в экономике позволяет выделить и формально описать наиболее важные, наиболее существенные связи экономических переменных и объектов, а также индуктивным путём получить новые знания об объекте. В такой модели, в упрощённой форме, по многим предположениям, устанавливают основные зависимости между экономическими показателями. Следовательно, эконометрические модели и методы сейчас – это не только мощный инструмент для получения новых знаний в экономике, но и широко используемый аппарат для принятия практических решений в прогнозировании.

References

1. Nikolina, I.I., Hulivata, I.O., Husak, L.P., Radzihovska, L.M., Nikolina, I.I. (2020). Assessment of digitalization of public management and administration at the level of territorial communities. *Scientific Bulletin of the National Mining University*, 5, 150-156.
2. Nikolina, I., Hulivata, I. (2020). Modelyuvannya kiberzlochynnosti yak zahrozy tsyfrovizatsiyi ekonomiky [Modeling cybercrime as a threat to the digitalization of the economy]. *Computer-integrated technologies: education, science, production*, 39, 190-196. [in Ukrainian].
3. Husak, L.P. (2016). *Ekonomiko-matematychni metody i modeli prohnozuvannya ekonomichnykh pokaznykiv [Economic and mathematical methods and models for forecasting economic indicators]*, Proceedings of the international scientific-practical conference. Kyiv: KNTEU.
4. Luginin, O.E. (2008). *Ekonometriya. [Econometrics]*. Kyiv: Center for Educational Literature. [in Ukrainian].
5. Pleskach, V.L. (2010). *Modelyuvannya finansovo-ekonomichnykh protsesiv [Modeling of financial and economic processes]*. Kyiv. [in Ukrainian].

Abstract. The article researches the econometric model as one of the most common methods used to analyze and predict the complex development of society.

It is considered the principles which are the basis for forecasting: the maximum required amount of information about patterns; the past period adequately characterizes the future period; sample data should be informative in relation to a given general population; All predictions have some degree of aging.

It is noted that in the consistency of econometric models includes regression and balance equations that quantitatively measuring relationships and proportions between macroeconomic variables in all phases of the reproduction process.

One of the main approaches in determining the relationship between the studied indicators in the econometric model is correlation-regression analysis.

It should be noted that the variables included in the econometric models are divided into the following groups:

- external variables (exogenous) - variables that are defined out of this model and are considered adjusted;
- variables based on indirect data;
- linear and nonlinear time trends;
- artificial variables expressing qualitative or immeasurable factors;
- other auxiliary variables, such as autoregressive variables, etc;

- *internal variables (endogenous) - variables that are determined by the corresponding equations of the model and are the subject of research. These mainly include the volume of national production, unemployment, employment, exchange rate, etc;*
- *predefined variables are exogenous and lag (taken late) endogenous variables;*
- *explaining variables are predefined variables and endogenous variables that are substituted into the corresponding equations from other model equations.*

It is substantiated the expediency of using econometric models in the economy, which allows to highlight and formally describe the most important, the most significant connections of economic variables and objects, as well as to gain new knowledge about the object by inductive way.

Key words: *economic forecast, forecasting, econometric model, mathematical methods, modeling.*

**GENERALIZATION OF INTERNATIONAL ACCOUNTING
STANDARDIZATION EXPERIENCE
ОБОБЩЕНИЕ МЕЖДУНАРОДНОГО ОПЫТА СТАНДАРТИЗАЦИИ
БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА**

Pokrovskaja L.L. / Покровская Л.Л.

ph.d., associate professor/к.э.н., доцент

ORCID: 0000-0001-7924-2691

Plugariov R.V. / Плугарев Р.В.

Студент

Leonteva V.S. / Леонтьева В.С.

Студентка

Аннотация. Актуальность и значимость этой статьи заключается в том, что на сегодняшний день наблюдается рост уровня глобализации мировой экономики, что свидетельствует о необходимости обеспечения единого порядка формирования бухгалтерской отчетности. Иными словами, существенным моментом выступает разработка и применение универсальных норм, являющихся понятными для представителей деловой среды во всем мире. Обоснованием формирования Международных стандартов финансовой отчетности (МСФО) выступает возникновение потребности в формировании общей системы бухгалтерского учета, а также единых форм финансовой отчетности, благодаря которым имеется возможность сопоставления данных разнообразных компаний. В данной статье рассмотрен международный опыт стандартизации бухгалтерского учета, на примере которого объясняется необходимость стандартизации бухгалтерского учета.

Ключевые слова: Бухгалтерский учет, стандарты, международные стандарты финансовой отчетности (МСФО), финансовая отчетность.

Вступление В каждой стране существуют свои стандарты, согласно которым организации составляют финансовую отчетность. Национальное регулирование бухгалтерского учета разных стран существенно отличается в зависимости от особенностей экономических условий и финансовой системы. С целью гармонизации и сокращения различий в представлении финансовой отчетности и улучшения ее качества и сопоставимости со стороны Совета по МСФО проводилась работа по формированию международных стандартов финансовой отчетности (МСФО). На основании таких стандартов устанавливается совокупность требований для признания, оценки и раскрытия финансово-хозяйственных операций по формированию финансовых отчетов компаниями во всем мире.

Основной текст Необходимость в обеспечении мероприятий по формированию общих правил ведения учета в международной практике стала формироваться еще с середины 20 века. На основании этих мероприятий можно обеспечить более эффективный поиск общих направлений для взаимодействия не выходя за рамки экономической и социальной политики [1].

На основании проводимой работы в области улучшения экономических показателей деятельности Европы, можно сделать вывод о том, что обеспечение необходимого взаимодействия будет способствовать росту результатов деятельности. За счет такой деятельности была проведена работа

по формированию объединенных идеи, предпосылки для формирования которых зарождались после того как окончилась Вторая мировая война.

В 1966 году проводилась работа по формированию Международной исследовательской группы бухгалтеров. В составе такой группы находились специалисты Американского института присяжных бухгалтеров. В качестве основной задачи такого института выделялись: проведение мероприятий для решения проблем в области обеспечения гармонизированного положения учетных методов в разных государствах.

К 1973 году такое объединение переименовали в Комитет по МСФО. По данным на 1981 год можно говорить о формировании положения полной автономности КМСФО. А по данным за 1993 год можно говорить о начале функционирования такой компании, которая продвигала МСФО на мировых фондовых биржах. Такая компания в качестве основной цели собственной деятельности выставляла -привлечение капитала на нескольких биржах. Причем этот процесс должен был реализовываться одновременно. На основании сформированных экономических партнерств появилась новая необходимость в использовании международных стандартов в каждом регионе страны. Добиться решения поставленной задачи удалось за счет формирования стандартов МСФО. В России переход к использованию стандартов МСФО сопровождался законодательным закреплением требований в составе нормативно-правовых документов. Также такие операции обеспечили для России возможности для выхода на международные рынки. Также компании смогли начать представляться на многих иностранных биржах. Такие действие позволили привлечь внимание со стороны иностранных инвесторов. И что в свою очередь обеспечивало возможности для ознакомления с финансовыми отчетами организаций.

Развитие рыночной экономики происходило совместно с развитием МСФО. На основании этого обеспечивалось формирование более прозрачных отчетов, развивались финансовые институты и применялись все более новые виды моделей экономического взаимодействия. Обеспечение прозрачности в использовании стандартов МСФО способствует модернизации деятельности предприятий перед пользователями. Также за счет этого может производиться оценка сильных и слабых сторон в деятельности на основании международных стандартов. Также можно говорить о наличии возможностей для поиска путей для взаимодействия с прочими иностранными компаниями и развития кооперации на международном уровне. Но при всем при этом на сегодняшний день сформировалось большое количество разногласий по поводу применения определенных стандартов. За счет этого происходит и формирование большого количества проблем в области использования положений МСФО на территории России.

В качестве наиболее остро стоящей проблемы стоит выделить – недостаточность кадрового состава. А также недостаточность уровня подготовки таких сотрудников. Из-за этого компаниям приходится прибегать к использованию услуг сторонних компаний для формирования отчетности на основании МСФО. Помимо этого, для компаний особенно затратен процесс по

подготовке специалистов. Данные факторы являются негативными для долгосрочной перспективы развития МСФО у российских компаний. При этом стоит говорить о наличии негативных тенденций в секторе малого и среднего предпринимательства. Такие секторы – это основание для обеспечения экономически стабильного положения компании.

Большая часть современных курсов, которые предлагаются организациями не могут предоставить 100% гарантии в осваиваемости всех сведений [2]. Стоит сказать о присутствии определенных отличий в деятельности сотрудников отдела бухгалтерии при реализации операций по МСФО требованиям. Суть таких отличий сводится к необходимости четкого следования каждому правилу и нормам. А второе характеризуется в необходимости использования собственных решений в процессе формирования отчетности.

Быстрота вносимых изменений в составе стандартов также представляется в качестве одной из основных проблем современности. К примеру, специалисту МСФО может быть сложно заниматься отслеживанием каждого изменения, которое принимается, не выходя за рамки развития МСФО. Параллельно с этим происходит формирование дополнительных проблем, которые связаны с тем, что перевод стандартов обладает отличиями от оригинального звучания [3].

На сегодняшний день требование к обязательному формированию отчетности по МСФО не затрагивает абсолютно каждую компанию. Поэтому происходит формирование проблем с оценкой каждого аспекта, который мог бы быть интересным для пользователей отчетности.

Помимо этого, стоит говорить о сохранности направленности в процессе формирования отчетов на предоставление ее для налоговых органов в качестве основного вида деятельности многих современных бухгалтеров. В такой ситуации необходимо проведение мероприятий по переобучению сотрудников либо же привлечению значительного числа сотрудников для формирования отчетов в соответствии с требованиями МСФО [4].

Такие операции способствуют увеличению количества затрат, связанный с персоналом. Такие группы компаний, которые имеют отношение к малому и среднему предпринимательству, в том числе государственные компании из-за наличия таких проблем в использовании МСФО, не стали осуществлять перехода к международным стандартам [5].

Крупными же компаниями предпринимаются все возможные попытки для применения МСФО в своей деятельности. Это обусловлено появлением возможностей для привлечения новых иностранных инвесторов и прочих иностранных компаний для обеспечения большего развития. В тот же период времени, отсутствие интереса у прочих участников рынка в использовании МСФО ограничивает их в процессе привлечения капитала и развития.

Заключение и выводы Обеспечение мероприятий по сближению требований международных и национальных стандартов связано с наличием большого количества проблем. Чаще всего такие проблемы выражены в: больших суммах по показателям финансовых затрат на подготовку сотрудников; нехватка сотрудников, обладающих умениями формирования отчетности в соответствии с требованиями МСФО на территории России.

Поэтому особенно важно проведение перехода к использованию стандартов МСФО как среди крупных предприятий, так и прочих компаний. Поэтому процесс разработки новых стандартов всегда должен сопровождаться разработкой способов, которые обеспечат наиболее точное сближение и адаптацию форм отчетности.

За счет этого можно будет добиться устранения проблем, которые связаны с использованием МСФО стандартов. В такой ситуации еще больше увеличивается значимость обеспечения взаимодействия РСБУ и МСФО.

Переход на МСФО — это неоднозначный процесс, который должен происходить в соответствии с темпами развития экономической реальности в России и соотноситься с готовностью действующей системы бухгалтерского учета и бухгалтеров-практиков к соответствующим новациям.

Литература

1. Этапы развития бухгалтерского учета / Единое окно [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://window.edu.ru/catalog/pdf2txt/780/56780/27359?p_page=4
2. Практикум по МСФО / Финансовая академия [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://finacademy.net/certifiedprograms/kursy-msfo>
3. Размещен официальный перевод стандартов МСФО на русский язык/ Институт проблем предпринимательства [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.ipnou.ru/article.php?idarticle=011992> (дата
4. Покровская Л.Л. Вектор развития нормативного регулирования бухгалтерского учета в России [Текст] / Научный взгляд в будущее. 2021. Т. 1. № 23. С. 58-63.
5. МСФО для малых и средних предприятий / Финотчет [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://finotchet.ru/articles/438>

Abstract. *The relevance and significance of this article lies in the fact that today there is an increase in the level of globalization of the world economy, which indicates the need to ensure a unified procedure for the formation of accounting statements. In other words, the essential point is the development and application of universal norms that are understandable to representatives of the business environment around the world. The rationale for the formation of International Financial Reporting Standards (IFRS) is the emergence of a need for the formation of a common accounting system, as well as unified forms of financial reporting, thanks to which it is possible to compare data from various companies. This article discusses the international experience of standardization of accounting, which explains the need for standardization of accounting in Russia.*

Key words: *Standardization of accounting, international financial reporting standards (IFRS), Russian accounting standards (RAS), financial reporting.*

Научный руководитель: к.э.н., доцент. Покровская Л.Л.

Статья отправлена: 31.05.2022 г.

© Плугарев Р.В.

УДК 657.4

**CURRENT ISSUES OF THE ORGANIZATION OF ACCOUNTING OF
FIXED ASSETS AS STRUCTURAL ELEMENTS OF THE SYSTEM OF
MANAGEMENT OF NON-CURRENT ASSETS BY THE ENTERPRISE
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ЯК
СТРУКТУРНИХ ЕЛЕМЕНТІВ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ НЕОБОРОТНИМИ
АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА**

Maister L.A./ Майстер Л.А.

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor / к.е.н., доц.
ORCID: 0000-0002-1097-9940*

Hladii I.O./ Гладій І.О.

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor / к.е.н., доц.
ORCID: 0000-0001-9845-9706*

*Vinnitsia Institute of Trade and Economics of State University of Trade and Economics,
Vinnitsia, Soborna, 87, 21050*

Вінницький торговельно-економічний інститут

Державного торговельно-економічного університету, м. Вінниця, Соборна, 87, 21050

Анотація. У статті обґрунтовано вагомість узагальнення інформаційного забезпечення щодо оборотних активів та основних засобів, зокрема, яке генерується обліковою системою підприємства. З ціллю вчасного прийняття правильних управлінських рішень стосовно необхідності придбання та відтворення основних засобів підприємства запропоновано логічну послідовність дій процесу формування облікової інформації в розрізі центрів відповідальності, що забезпечить подання управлінської інформації задля забезпечення інформаційних потреб адміністративного персоналу.

Ключові слова: оборотні активи, капітальні інвестиції, основні засоби, облік, облікова інформація.

Вступ. Основні засоби вважаються матеріальною базою у процесі провадження господарської діяльності будь-якого суб'єкта функціонування у сфері підприємництва, саме тому виступають об'єктами реального інвестування.

На сьогоднішній день підприємство не має змоги здійснювати жодного господарського процесу чи виду господарської діяльності, якщо не має власних чи орендованих основних засобів.

Інвестиційна діяльність, яка пов'язана із капітальними або, так званими, реальними, інвестиціями набула вагомого значення у процесі розвитку підприємства, а також країни, загалом. Саме тому порядок обліку та аналізу за операціями, пов'язаними із оснащенням основних засобів підприємства є методично надто важливим питанням, що й підкреслює його актуальність.

Актуальним проблемам стосовно обліку об'єктів основних засобів було присвячено безліч наукових здобутків українських та зарубіжних вчених, таких як: І.А. Бланк, С.В. Брік, О.К. Єлісеєва, С.Ф. Голов, В.В. Сопко, Л.К. Сук, Н.О. Ткач, М.Р. Метьюс, Дж. Фрідман та багато інших. У своїх наукових працях вчені та економісти практики досліджували питання капіталізації витрат на створення (придбання) активів та формування первісної (первинної) вартості основних засобів, їх зарахування на баланс підприємства, проводили дискусії

щодо методичних засади та положень їх фінансового обліку, акцентували увагу на корисних строках експлуатації основних засобів та вибору оптимального методу нарахування амортизації тощо. Однак, незважаючи на значущі напрацювання вчених на сьогодні єдності поглядів на термін «основні засоби», особливості їх обліку та контролю не досягнуто. Цим і обґрунтовується потреба подальших наукових пошуків у дослідженні означеної проблематики.

Метою написання статті є обґрунтування організаційних та методичних положень з обліку основних засобів, як складових необоротних активів, щодо подальшого удосконалення даних аспектів з метою ефективнішого функціонування суб'єктів функціонування на українському ринку.

Основний текст. Основний капітал являє собою засоби праці, які можуть бути на підприємстві у вигляді споруд, будівель, обладнання, що слугують протягом численних періодів виробництва, зберігаючи свою натуральну форму. Основні засоби, що приймаються до бухгалтерського обліку, підлягають оцінці за первісною вартістю, при визначенні якої домінуюче значення відіграє джерело придбання (створення) об'єкта - купівля, будівництво господарським способом (спорудження), безоплатне отримання, надходження в якості внеску до статутного капіталу, оренда і т.д. [3,4,5]. На підприємстві може мати місце й об'єкт основних засобів, який знаходиться у власності двох або більше підприємств, відображається кожним підприємством у складі основних засобів пропорційно її частці у спільній власності.

Оцінка об'єктів основних засобів здійснюється 3-ма визначеними українським законодавством способами: первісна оцінка, уцінка та дооцінка.

Оцінка основних засобів, як елемент методу бухгалтерського обліку, являє собою грошове вираження вартості, в якій вони знаходять відображення в бухгалтерському обліку. Вона може бути виражена:

- первісною вартістю;
- залишковою вартістю, тобто первісна вартість, яка зменшена на суму нарахованих амортизаційних відрахувань;
- справедливою вартістю (ринковою, яка існує на момент складання балансу) [3,4,5].

Уцінку основних засобів включають до складу витрат, а дооцінку – до складу додаткового капіталу [5].

У закордонній практиці використовуються різні методи оцінки основних засобів, серед яких такі: первісна вартість (історична собівартість) (original costs), відновна вартість (поточна собівартість) (replacement value), ринкова вартість (market value), поточна вартість (вартість реалізації) (current costs), чиста вартість реалізації (net realizable value) та інші [3,4].

Не викликає сумніву, на наш у думку, той факт, що у момент придбання основні засоби на баланс слід відносити за первісною вартістю у відповідності до ПСБО 7 «Основні засоби» [5].

Як свідчить практика вітчизняних підприємств, оцінку основних засобів проводять за історичною (фактичною) собівартістю. Вважаємо такий метод пріоритетним. Разом з тим, існують випадки, описані вище у роботі, коли використовується оцінка основних засобів за справедливою вартістю.

У зв'язку з цим, при виборі методу оцінки основних засобів пропонуємо підприємствам звертати увагу на позитивних та негативних сторонах кожного з методів при їх використанні, які наведемо у таблиці 1.

Таблиця 1 - Переваги та недоліки методів оцінки основних засобів при їх первісній оцінці [4,5]

Переваги	Недоліки
Історична (фактична) собівартість	
1. Простота у застосуванні; 2. Досить високий рівень об'єктивності оцінки; 3. Позбавляє систему обліку від прогнозних показників.	1. Неможливість відображення чистого фінансового результату та вартості активів; 2. Неможливість відображення цінності активу на основі понесених витрат; 3. Суперечність із принципом обачності.
Справедлива (ринкова) собівартість	
1. Забезпечує рівень надійності та повноти інформації; 2. Слугує основою задля визначення майбутніх грошових потоків; 3. Забезпечує порівнюваність показників у фінансовій звітності.	1. Носить умовний характер; 2. Відображає умовну суму, яка могла б бути одержана; 3. Виникає необхідність понесення додаткових затрат.

Враховуючи ряд недоліків застосування справедливої вартості оцінки основних засобів, все ж у НПСБО 7 «Основні засоби» та МСБО 16 «Основні засоби» регламентовано випадки її використання. Відповідно до МСБО 16 «Основні засоби» справедлива вартість – це сума, за якою може бути здійснений обмін активу в результаті операції між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами [4,5]. Оцінка основних засобів за справедливою вартістю використовується як на етапі оприбуткування, так і в період експлуатації об'єктів основних засобів. Лише необхідно зважити на тому, що методика її визначення є складною, що й пояснює обмеженість її використання.

Досліджуючи різноманітні шляхи надходження та, відповідно, й оцінку основних засобів на підприємстві, варто зупинитись та детально розглянути питання стосовно життєвого циклу капітальних, тобто реальних інвестицій в основні засоби та наповнення його найважливіших етапів [1,2].

Серед таких етапів слід виокремити такі:

1) етап щодо планування обсягів необхідних капітальних інвестицій у основні засоби. На даному етапі потрібно врахувати умови та витрати, пов'язані із складенням догорів щодо проектування, створення чи придбання, або інших шляхів надходження основних засобів.

2) етап, пов'язаний із реалізацією капітальних інвестицій, тобто безпосереднє введення в експлуатацію об'єктів основних засобів, зарахування їх за оціненою первісною вартістю на баланс підприємства; необхідність та можливість внутрішнього переміщення основних засобів; подальше нарахування сум амортизаційних відрахувань; потреба та можливість проведення переоцінки (дооцінки чи уцінки) основних засобів, їх поліпшення, можливість передачі об'єкта основного засобу у фінансову оренду іншому суб'єкту функціонування тощо.

3) етап, яким завершується життєвий цикл реальних інвестицій у основні засоби.

Висновки. Отож, можемо дійти висновків про те, що визначення придатності основних засобів із одночасним встановленням умов щодо можливості одержання потенційних вигод від їх використання у господарській діяльності, а також класифікація основних засобів за різними критеріями є досить важливими аспектами в управлінні системою підприємства, оскільки, відповідно до положень стандартів бухгалтерського обліку за умови, коли об'єкт не здатний приносити економічні вигоди, він не може бути врахований у складі основних засобів.

Література:

1. Брік С.В. Нові підходи до обліку основних засобів та ефективність обліку основних засобів у сучасних умовах. Вісник НТУ «ХПІ». 2016. № 13 (1185). С. 131-136.
2. Єлісеєва О.К. Методи оцінки основних засобів в умовах законодавчих змін: вітчизняний та зарубіжний досвід. Економічний форум 1/2017. С. 223-229.
3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби». URL : www.minfin.gov.ua/control/publish/article/92410&cat_id=92408.
4. Міжнародний стандарт фінансової звітності 13 «Оцінка справедливої вартості». URL : <http://www.minfin.gov.ua/file/link/364291/file/IFRS13.pdf>.
5. Положення стандарт бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00/card2#Card>.

References:

1. Brik S.V. (2016) Novi pidkhody do obliku osnovnykh zasobiv ta efektyvnist obliku osnovnykh zasobiv u suchasnykh umovakh [New approaches to fixed assets accounting and efficiency of fixed assets accounting in modern conditions]. Bulletin of NTU "KhPI". [Online], vol. 13 (1185), pp. 131-136.
2. Ieliseieva O.K. (2017) Metody otsinky osnovnykh zasobiv v umovakh zakonodavchykh zmin: vitchyzniani ta zarubizhnyi dosvid [Methods of valuation of fixed assets in the context of legislative changes: domestic and foreign experience]. Economic Forum 1. [Online], pp. 223-229.
3. Mizhnarodnyi standart bukhhalterskoho obliku 16 «Osnovni zasoby» [International Accounting Standard 16 "Property, Plant and Equipment"]. URL : www.minfin.gov.ua/control/publish/article/92410&cat_id=92408.
4. Mizhnarodnyi standart finansovoi zvitnosti 13 «Otsinka spravedlyvoi vartosti» [International Financial Reporting Standard 13 "Fair Value Measurement"]. URL : <http://www.minfin.gov.ua/file/link/364291/file/IFRS13.pdf>.
5. Polozhennia standart bukhhalterskoho obliku 7 «Osnovni zasoby» [Provision of Accounting Standard 7 "Fixed Assets"]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00/card2#Card>.

Abstract. The article substantiates the importance of generalization of information support for non-current assets and fixed assets, in particular, which is generated by the accounting system of the enterprise. In order to make timely management decisions regarding the need to acquire and reproduce fixed assets of the enterprise, a logical sequence of actions of the process of forming accounting information in terms of responsibility centers, which will provide management information to meet the information needs of administrative staff.

Keywords: non-current assets, capital investments, fixed assets, accounting, accounting information.

Стаття відправлена: 02.06.2022 р.

© Майстер Л.А., Гладій І.О.

УДК 330.341

**ASSESSMENT OF SOCIAL RESPONSIBILITY AS A BASIS FOR
INNOVATIVE DEVELOPMENT OF A MODERN ENTERPRISE
ОЦІНКА СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЯК ОСНОВА ІННОВАЦІЙНОГО
РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА**

Khachatryan V.V. / Хачатрян В.В.*d.e.s., as. prof. / д.е.н., проф.*

ORCID: 0000-0002-9532-0116

Stratiichuk V.M. / Стратійчук В.М.*PhD in Economics / д-р філос. з екон.*

ORCID: 0000-0002-9754-5028

*Vinnitsia Institute of Trade and Economics of SUTE, Vinnitsia, Soborna 87, 21050**Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ, Вінниця, Соборна 87, 21050*

Анотація. В роботі розглядаються особливості оцінки соціальної відповідальності сучасного підприємства. Застосовувано один з сучасних інноваційних методів управління – збалансовану систему показників, результатом застосування якого є побудова стратегічної карти. Запропоновано модель стратегічної карти, що дозволить удосконалити процес управління соціальною відповідальністю бізнесу, як складовою його інноваційної діяльності, а також провести оцінювання ступенів досягнення його стратегічних орієнтирів у сфері соціальної роботи.

Ключові слова: інноваційний розвиток, стратегічна карта, соціальна відповідальність, оцінка, управління.

Вступ.

Сучасні умови господарювання вітчизняних підприємств, що характеризуються інтенсивним застосуванням різного роду заходів щодо подолання системної економічної, політичної та соціальної кризи помітно посилюють роль соціальної відповідальності вітчизняного бізнесу в даних процесах. Застосування принципів соціальної відповідальності є одним головних рушійних сил розвитку підприємництва, а також формування іміджу вітчизняних підприємств на міжнародному ринку.

Нормативне забезпечення проведення оцінювання соціальної відповідальності бізнесу для вітчизняних підприємств викликане підтримкою глобальних ініціатив, зокрема Глобального договору Організації Об'єднаних Націй (ГД ООН), Всесвітньої ради бізнесу із сталого розвитку (WBCSD), Принципів ООН з соціальної відповідальності інвесторів (PRI), Глобальної ініціативи зі звітності (GRI), Міжнародного стандарту ISO 26000 «Настанова по соціальній відповідальності» тощо. Найбільш поширеною в світі глобальною ініціативою є Глобальний договір ООН, який підписали також деякі вітчизняні підприємства, першочерговим завданням якого є демонстрація та забезпечення соціальної легітимності бізнесу і ринків. Таким чином, соціальна відповідальність кожного вітчизняного підприємства наносить помітний вплив на забезпечення соціальної легітимності вітчизняної економіки в цілому.

Основний текст.

Проблема управління та оцінювання рівня соціальної відповідальності бізнесу наразі залишається актуальною завдяки існуванню великої кількості

методик та стандартів і водночас відсутності конкретних підходів до проведення оцінки, особливо в умовах орієнтації сучасних підприємств на стратегічний розвиток та досягнення стратегічних орієнтирів у розвитку підприємства.

Теоретико-методичні основи оцінки соціальної відповідальності бізнесу є об'єктом наукових досліджень сучасних вчених, серед яких Вержбицький М.І., Гурочкіна В. В., Дерев'яноко Т. А., Кравченко Л. В., Лагута Я.М., Філіппова С.В., Флиппов В.Ю. та інші. Проте обґрунтовані науковцями методи оцінки потребують їх узгодження із системою стратегічного управління на підприємствах враховуючи сучасні умови господарювання.

Метою статті є обґрунтування інноваційного підходу до процесу оцінювання соціальної відповідальності підприємства.

Науковці по-різному підходять до вибору показників, необхідних для оцінки соціальної відповідальності підприємства (таблиця 1), проте досліджуючи їх різноманітність, а також умови господарювання сучасних вітчизняних підприємств, що переважно характеризуються фінансовими складнощами, ми прийшли до висновку, що обов'язковою умовою ефективного процесу оцінювання є взаємозв'язок окремих показників та їх підпорядкування єдиній стратегічній цілі підприємства, що дозволить не лише проводити ефективну оцінку соціальної відповідальності підприємства, а й приймати управлінські рішення з огляду на досягнення тих, чи інших стратегічних цілей в сфері соціальної роботи підприємства.

Як показав компаративний аналіз праць науковців, окремі механізми реалізації соціальної відповідальності бізнесу спрямовані на досягнення загальних стратегічних цілей підприємства та є елементами загальної стратегії вітчизняних підприємств. Зважаючи на вищезазначене, виділимо основні принципи вибору показників оцінки соціальної відповідальності бізнесу.

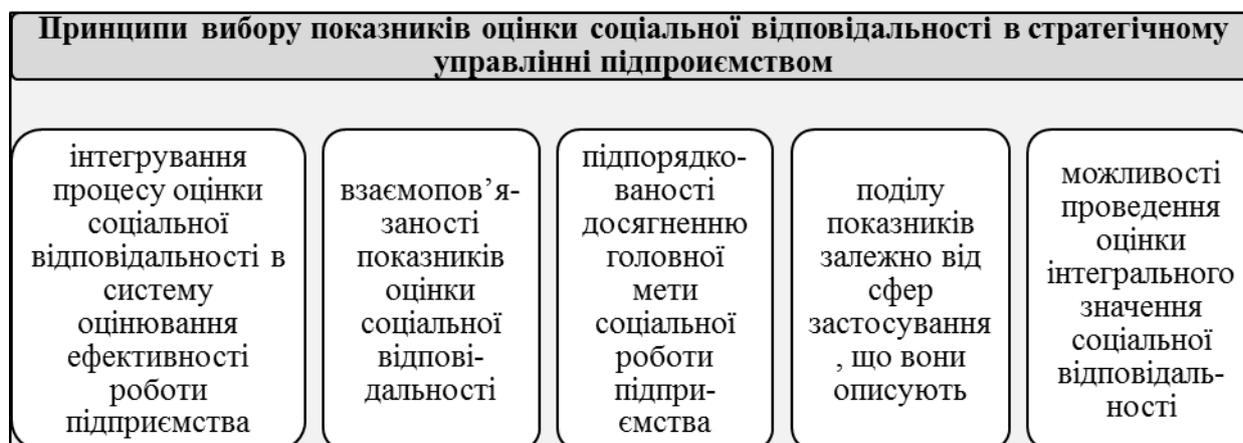
В навчальній літературі досить часто виділяють одним з методів оцінки корпоративної соціальної відповідальності метод побудови стратегічної карти показників оцінки (Balanced Scorecard). На наш погляд, обґрунтування доцільності та механізму його використання в сучасній науковій літературі висвітлено недостатньо. Досі вважалося, що основними недоліками застосування даного інструмента при проведенні оцінки соціальної відповідальності підприємства є відсутність взаємодії підприємства з державою та відсутність розділу, що включає оцінку показників екологічності.

Проте, ми вважаємо, що враховуючи інтенсивність змін умов господарювання та помітний вплив зовнішнього середовища на соціальну роботу вітчизняних підприємств, саме застосування модифікованої стратегічної карти оцінки соціальної відповідальності бізнесу дозволить інтегрувати її в загальну стратегічну карту підприємства, побудувати взаємозв'язки з іншими показниками ефективності діяльності підприємства в окремих сферах, адже соціальну відповідальність підприємства не можна розглядати ізольовано, потрібно враховувати те, що вона залежить від ефективності операційної, фінансової та інших видів діяльності підприємства.

Таблиця 1 – Основні методи оцінки корпоративної соціальної відповідальності

Назва методу	Група показників	Показники, що розраховуються
Метод експрес-аналізу [1]	економічна складова	показники фінансової стійкості підприємства, показники відповідальності перед акціонерами та власниками, показники інноваційної активності, показники якості продукції
Метод потрійного підсумку [5, с. 128]	соціальна складова	показники соціальних інвестицій та ефективності витрат на оплату праці, показники витрат на охорону праці, забезпечення промислової безпеки та навчання в цій сфері, показники найму та розвитку персоналу, антикорупційна діяльність
Індекс стійкості Доу Джонса [5, с. 128]	екологічна складова	показники витрат на охорону навколишнього середовища, екологічні платежі і штрафи за порушення природоохоронного законодавства, показники впливу на навколишнє середовище та заходи енергозбереження
Метод ієрархії показників [3, с. 78]	зовнішнє середовище	показники екологічності (викиди, енерго- та ресурсозбереження, утилізація відходів), рівень відношення до споживачів, рівень зовнішньої корупції, доброчинність
Соціальний індекс [5, с. 128]	внутрішнє середовище	практика управління персоналом, організація праці, рівень внутрішньої корупції
Метод SPACE-аналізу [4, с. 201]	фінансовий стан та фінансова привабливість	рівень податків, фінансовий потенціал підприємства, фінансування соціальних програм за рахунок коштів підприємства, надання допомоги при катастрофах та стихійних лихах
	конкурентні переваги підприємства	основні ринки збуту, досвід роботи на ринку, відповідальність перед споживачами товарів і послуг
	вплив на безпеку зовнішнього середовища	розробка власних екологічних та соціальних заходів, збільшення власних оборотних коштів для утилізації відходів виробництва, взаємодія з місцевим співтовариством і місцевою владою
	стабільність зовнішнього середовища	сприяння охороні навколишнього середовища, спонсорство і корпоративна добродійність, вартість кредитних ресурсів підприємства поява нових конкурентів

Джерело: складено авторами на основі [1,3,4,5]

Рисунок 1 – Принципи вибору показників оцінки соціальної відповідальності в стратегічному управлінні підприємством

Джерело: авторська розробка

Використовуючи проаналізовані вище методи оцінки та показники, побудуємо стратегічну карту показників оцінки соціальної відповідальності підприємства (рисунок 2).

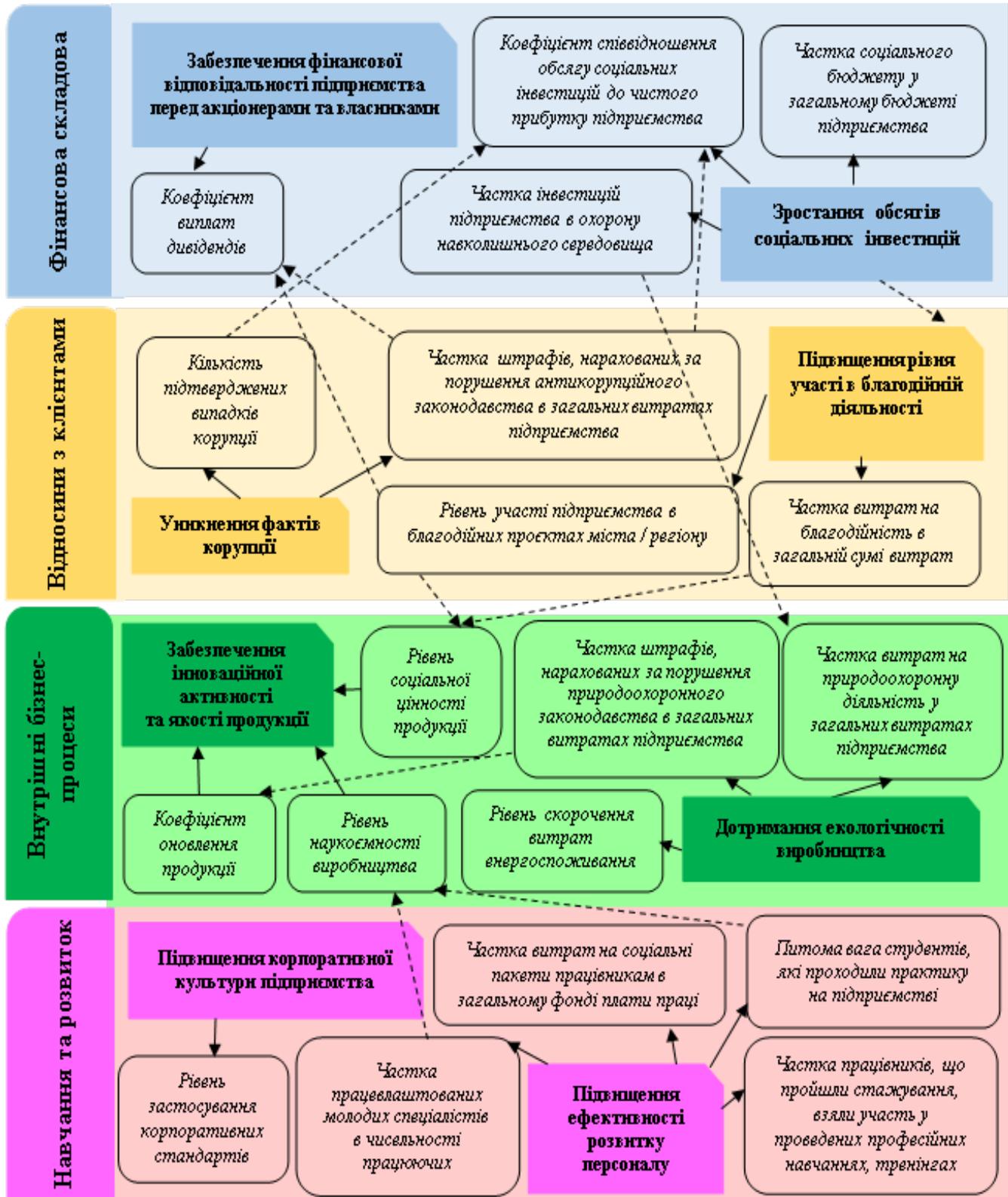

Рисунок 2 – Стратегічна карта показників оцінки соціальної відповідальності підприємства

Джерело: складено автором з використанням [1-6]

Останнім часом збалансована система показників (стратегічна карта) досить активно застосовується українськими та зарубіжними підприємствами в різних сферах економіки. Її ключовим поняттям є «баланс», який має троїстий характер: баланс між фінансовими та нефінансовими показниками, між компонентами зовнішнього та внутрішнього середовища, баланс інтересів працівників з глобальними цілями підприємства. Використання даного інструмента в процесі оцінювання рівня соціальної відповідальності дозволить полегшити як процес оцінки, так і удосконалити систему управління соціальною відповідальністю сучасного підприємства, що є основою його сучасності та інноваційного розвитку.

Висновки.

В статті було розглянуто існуючі в сучасній науці методи оцінювання соціальної відповідальності. Обґрунтовано доцільність використання стратегічної карти як інноваційного інструмента, що включає цільові орієнтири розвитку підприємства в сфері соціальної роботи бізнесу, а також показники, що описують ступені їх досягнення. Розроблено модель стратегічної карти із показниками та стратегічними орієнтирами, що забезпечують спрямування роботи сучасних підприємств на забезпечення фінансової відповідальності підприємства перед акціонерами та власниками, зростання обсягів соціальних інвестицій, підвищення рівня участі в благодійній діяльності, уникнення корупції, забезпечення інноваційної активності, дотримання екологічності виробництва, підвищення корпоративної культури підприємства. Застосування запропонованої моделі дозволить орієнтувати діяльність сучасних підприємств на інноваційний розвиток, в якому важливу роль відіграє соціальна відповідальність, що набуває особливої актуальності сьогодні в умовах війни та у пост воєнний період.

Література:

1. Лагута Я.М. Методичні підходи до експрес-оцінки корпоративної соціальної відповідальності підприємства. *Науковий журнал «Молодий вчений»*. №12 (52). 2017. С. 694-698.

2. Філіппова С.В., Флиппов В.Ю. Соціальна відповідальність у стратегічному управлінні підприємством: ключові завдання інтеграції за імперативами сталого розвитку. *Економіка трансп. комплексу*. 2020. Вип. 35. С. 177-202.

3. Дерев'янюк Т. А. Оцінка соціальної відповідальності та її використання в практиці підприємств. *Вісник Приазовського державного технічного університету*. 2017. Вип. 34. С. 76–82.

4. Гурочкіна В. В., Кравченко Л. В. Стратегічний аналіз корпоративної соціальної відповідальності промислових підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2018. № 3. Том 3. С. 198–205.

5. Вержбицький М.І. Інструменти оцінки корпоративної соціальної відповідальності. *Сталий розвиток в Україні: проблеми інституційного забезпечення та практичної реалізації*: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, 12 грудня 2018 р. Краматорськ: ДДМА. 2018. С. 126-

129.

6. Малярець Л.М., Ачкасова О.В. Збалансована система показників як інструмент визначення стратегії підприємства в умовах кризи : монографія. Х. : ХНЕУ, 2012. 304 с.

***Abstract.** The paper considers the features of assessing the social responsibility of a modern enterprise. The most modern methods of assessing the social responsibility of the enterprise substantiated. It is proposed to use a targeted approach to the management and assessment of social responsibility of the enterprise. One of the modern innovative management methods is used - a balanced system of indicators, the result of which is the construction of a strategic map. A model of a strategic map proposed, which will improve the process of corporate social responsibility management as a component of its innovative activity, as well as assess the degree of achievement of its strategic goals in the field of social work.*

***Key words:** innovation development, strategic map, social responsibility, evaluation, management.*

УДК 336.76

STRESS TESTING-BASED BANKING RISK MANAGEMENT**УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМИ РИЗИКАМИ НА ОСНОВІ СТРЕС-ТЕСТУВАННЯ****Прутська О.О./ Prutska O.O.***d.e.s., prof. / д.е.н., проф.*

ORCID: 0000-0002-6273-3330

Абдуллаєва А.Є./ Abdullaieva A.E.*s.e.s., as.prof. / к.е.н., доц.*

ORCID: 0000-0001-6961-8923

*Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ**Vinnitsia Institute of Trade and Economics STEU*

Анотація. *Визначено сутність та головні переваги використання стрес-тестування в процесі управління фінансовою діяльністю комерційного банку. Визначено значимі для українських банків фактори ризику та параметри їх зміни, а також пов'язані з ними показники. Узагальнено результати стрес-тестування банків України 2021 року.*

Ключові слова: *банківські ризики, вид ризику, параметри ризику, стрес-тестування, методики стрес-тестування*

Вступ.

В центрі уваги банківських менеджерів перебувають проблеми ідентифікації, оцінки, виміру ризиків, а також пошук методів мінімізації їхнього впливу на фінансові результати банків. Своєчасна ідентифікація наявних та потенційно можливих ризиків банківської діяльності забезпечує можливість банкам на ранній стадії вживати адекватних запобіжних заходів і не допускати подальшого негативного розвитку подій.

Важливий внесок у дослідження проблем банківських ризиків зробили українські вчені В. Батковський, О. Вовчак, О. Головка, І. Гумен, М. Крупка, Р. Тиркало, Н. Шелудько, З. Щибоволока та інші. Грунтовні дослідження проблем управління ризиками банків проведено А.А. Гриценком, І. О. Лютим, С. В. Науменко, О. І. Петрик, Л. О. Примосткою, В. В. Шпачук, А. О. Єпіфановим та іншими. Проте динамічні зміни зовнішнього середовища функціонування вітчизняних банків, поява нових та загострення існуючих ризиків, спонукають до подальших досліджень даної проблеми.

Мета статті полягає у визначенні головних переваг використання стрес-тестування в процесі управління банківською діяльністю та узагальненні результатів стрес-тестування банків України 2021 року.

Основний текст.

Останні тенденції розвитку української банківської системи обумовлюють необхідність застосування банками сценарної поведінки, яка дає змогу забезпечувати стійкість в умовах високоризикового середовища і ґрунтується на використанні новітніх інструментах управління. Серед таких інструментів – стрес-тестування.

Мета стрес-тестування – оцінити, наскільки конкретний банк або банківська система в цілому є стійкими до «виняткових, але ймовірних шоків». Стрес-тестування виникло у відповідь на кризові явища в банківській системі. З 2010 року увійшло у регуляторну практику багатьох країн світу. Концепція

сучасного пруденційного нагляду базується на розумінні того, що банки завжди мають бути готовими до настання кризи. Стрес-тестування передбачає:

- оцінку показників діяльності банків або банківської системи;
- тестування впливу несприятливих подій на ці показники;
- визначення необхідних заходів для підвищення стійкості банків або банківської системи до подібних несприятливих подій.

Для тестування впливу кризи на банки та банківську систему додатково до базового розробляється мінімум один несприятливий сценарій.

В Україні діють методичні рекомендації щодо порядку проведення стрес-тестування в банках, які розроблені Національним банком. Відповідно до них рекомендується аналізувати наступні базові фактори ризику [2]:

- на макроекономічному рівні: стабільність економічної ситуації; значні коливання курсу національної валюти; відкритість і доступність міжбанківського ринку; рівень політичної та міжнародної стабільності; стійкість фінансових ринків; зміни процентних ставок; можливість знецінення майна, яке надано в забезпечення за кредитними операціями банків; волатильність цін на енергоресурси;
- на мікроекономічному рівні: можливість доступу банку до зовнішніх джерел підтримання ліквідності; конкурентна позиція банку.

В табл.1. представлена загальна характеристика стрес-тестів.

Таблиця 1 - Характеристика стрес-тестів

Риси стрес-тестування	Прогнозний характер
	Визначення чутливості портфеля, фінансової установи або усієї системи до негативних шоків
	Оцінка впливу наслідків шоків на фінансові показники та капітал банків
	Визначення заходів, яких необхідно вжити для посилення стійкості банків до шоків

До 2014 року стрес-тестування не було широко розповсюдженим елементом управління банківськими ризиками та не розглядалось регулятором як елемент пруденційного нагляду для забезпечення фінансової стабільності фінансової системи. З часів визнання Україною незалежності і до 2014 року, макроекономічне стрес-тестування вітчизняної банківської системи проводилося лише двічі – у 2008 р. (за участю 17 банків) та 2010 р. (за участю 176 банків). Однак оскільки ніяких наслідків для банківської системи за результатами стрес-тестування Національним банком не було впроваджено.

Починаючи з кризового 2014 року стрес-тестування почало відігравати важливу роль в банківському секторі, оскільки потребувало від банківських установ прямої докапіталізації для забезпечення фінансової стійкості системи. Банки, які відмовлялись від докапіталізації, були визнані неплатоспроможними та згодом ліквідовані. Результатом стрес-тестування в 2014 році стала докапіталізація 18 банків на загальну суму 66 млрд грн, а 5 банків було визнано неплатоспроможними та в подальшому ліквідовано[3].

З 2015 року Національний банк вимагає від банків проведення оцінки якості активів, яка має бути затверджена незалежними аудиторськими компаніями. З 2018 року регулятор запровадив щорічну оцінку стійкості

банківського сектору, зазначивши методику та ключові зміни макроекономічних показників, серед яких закладено зниження реального ВВП, девальвацію гривні, прискорення інфляції та пов'язане з цим підвищення відсоткових ставок. У 2018 році стрес-тестування проходили 24 банки, на які сукупно припадає 93% активів банківського сектору. За результатами стрес-тестування, із 24 банків, що пройшли стрес-тестування, потребу в капіталі мали 13 установ на загальну суму 42,1 млрд грн. З урахуванням заходів, здійснених банками та верифікованих Національним банком, на кінець 2018 року потреба знизилась до 19,7 млрд грн. для 8 банків. За базовим сценарієм спостерігається дотримання нормативів достатності основного та регулятивного капіталу капіталу. За несприятливого сценарію для майже половини банків показники достатності капіталу знижуються нижче за граничний рівень [3].

Ситуація поширення пандемії COVID-19 не сприяла проведенню активних дій банківських регуляторів і в 2020 році стрес-тестування не проводилося. У 2021 році після річної перерви Національний банк України провів стрес-тестування банків України. За повідомленням НБУ, стрес-тестування проходили 30 банків, які станом на початок 2021 року сукупно володіли 93% активів банківської системи. Успішно пройшли стрес-тестування дев'ять банків. Більшість із них - з іноземним капіталом, а також державний Приватбанк.

За базового сценарію достатність основного капіталу для банків, що проходили стрес-тестування, у середньому зростала. Більшість проаналізованих фінустанов були прибутковими, а рівень їхнього капіталу зростав. Втім, у дев'яти банків виявили потребу в додатковому капіталі. За кризовим сценарієм кількість банків, які потенційно могли б зіткнутися з нестачею капіталу, зростає до 20. Серед них - Ощадбанк, Укрексімбанк, Укргазбанк, "Південний", "Кредит Дніпро", Мегабанк, ТАСкомбанк, "Восток", Кредобанк, Універсал Банк та інші.

У 2021р. стрес-тестування проходили 30 банків. Згідно Звіту НБУ про фінансову стабільність головними системними ризиками фінансового сектору у 2021 році були[1]:

- макроекономічний ризик;
- ризик достатності капіталу;
- ризик ліквідності;
- кредитний ризик домогосподарств;
- юридичний ризик;
- валютний ризик;
- ризик прибутковості.

За базового сценарію достатність основного капіталу для банків, що проходили стрес-тестування за результатами 2021 р., у середньому зростала в прогностному періоді на 4.8 в. п. (до 19.2%). Більшість проаналізованих фінустанов була прибутковою, а рівень їхнього капіталу зростав. Однак для дев'яти банків встановлено необхідний рівень достатності капіталу, вищий за мінімальний. Основний негативний ефект для капіталу банків за базовим сценарієм спричинило вирахування вартості непрофільних активів. Загальна сума таких активів становила 11.7 млрд грн. З них 79% припадає на державні

банки, Кредит Дніпро та Мегабанк. Для останніх двох фінустанов вартість такого майна на дату стрестестування перевищила розмір основного капіталу. Упродовж року банки поступово продавали непрофільні активи, проте цей процес варто прискорити. За несприятливого сценарію для 20 банків був визначений підвищений необхідний рівень достатності капіталу. Кумулятивний вплив гіпотетичної кризи на основний капітал банків сягнув 6.8 в. п. нормативу достатності – цей показник знизився до 7.6% у трирічному прогностному періоді. Найпомітніше за несприятливим сценарієм знизився норматив достатності основного капіталу державних банків. Ключовим ризиком для них є процентний. У стрес-тестуванні припускалося зменшення спреду між кредитними та депозитними ставками, що зазвичай відбувається під час кризи. Утім, протягом 2021 року державні банки значно знизили вартість фондування та підвищили рівень чистої процентної маржі. Це зменшило для них необхідний рівень достатності капіталу, що відображено в їхніх програмах реструктуризації. Вперше у стрес-тестуванні застосовані припущення про реалізацію ризиків інвестування в державні цінні папери. Вартість гривневих ОВДП знижувалася у відповідь на зростання очікуваної дохідності за ними, а за ОВДП в іноземній валюті зростав кредитний ризик. Це також суттєво вплинуло на результати оцінки стійкості державних банків. Однак банки не мали враховувати ці ризики, готуючи програми реструктуризації[4].

Сьогодні у світовій практиці проведення стрес-тестування використовуються два підходи: «знизу догори» (bottom-up) і «зверху вниз» (top-down). У першому випадку банк за сценарними умовами самостійно проводить розрахунок стрес – тестування. У другому випадку регулятор (в Україні ним є НБУ) сам здійснює розрахунки за єдиною прийнятою методологією. НБУ пропонує українським банкам самостійно проводити стрес – тестування.

У міжнародній банківській практиці використовуються підходи до стрес – тестування, які можна розділити на дві великі групи. Однофакторні стрес – тести (аналіз чутливості) дозволяють розглянути вплив окремо взятих чинників на активи кредитної організації в короткостроковій перспективі. Такими факторами можуть бути рівень інфляції, ключова ставка, валютний курс та ін. Багатофакторні стрес – тести переважно націлені на оцінку стратегічних перспектив кредитної організації. Вони оцінюють потенційний вплив ряду факторів ризику на діяльність кредитної організації в разі кризової ситуації, за умови ймовірного настання такої події. Обидві групи стрес – тестування мають свої плюси і мінуси.

Висновки

В сучасних умовах в банківському менеджменті широко використовуються технології стрес-тестування, які дозволяють оцінити, наскільки конкретний банк або банківська система в цілому є стійкими до «виняткових, але ймовірних шоків». В Україні стрес-тестування активно використовується з 2014 року, що дозволило прискіпливіше оцінювати загрози, які постають перед банківськими установами. У країнах Західної Європи комплексний підхід до стрес – тестування сприяє формуванню єдиного підходу до управління банківськими

ризиками. В даний час недостатньо розроблені підходи до структурування комплексних ризиків окремих напрямків діяльності комерційного банку, що є завданням подальших досліджень в цій сфері.

Список використаних джерел

1. Звіт НБУ про фінансову стабільність. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2021-H2.pdf?v=4 (дата звернення 10.04.2022р.)
2. Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах. Постанова Правління Національного банку України 11 червня 2018 року № 64 URL: <https://bank.gov.ua/document/download?docId=71600453> (дата звернення 10.04.2022р.)
3. Посохов І.М. Стрес-тестування як актуальний інструмент ризик менеджменту сучасної банківської системи України. URL: <https://fkd.org.ua/article/download/127803/124503> (дата звернення 11.04.2022р.)
4. Стрес-тестування банків України 2021 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Stress_Test_Results_2021.pdf?v=4 (дата звернення 05.06.2022р.)

References.

1. Zvit NBU pro finansovu stabil'nist'. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2021-H2.pdf?v=4
2. Polozhennya pro orhanizatsiyu systemy upravlinnya ryzykamy v bankakh Ukrayiny ta bankivs'kykh hrupakh. Postanova Pravlinnya Natsional'noho banku Ukrayiny 11 chervnya 2018 roku № 64 URL: <https://bank.gov.ua/document/download?docId=71600453>
3. Posokhov I.M. Stres-testuvannya yak aktual'nyy instrument ryzyk menedzhmentu suchasnoyi bankivs'koyi systemy Ukrayiny. URL: <https://fkd.org.ua/article/download/127803/124503>
4. Stres-testuvannya bankiv Ukrayiny 2021 roku. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Stress_Test_Results_2021.pdf?v=4

Abstract. The focus of bank managers is on the problems of identification, assessment, measurement of risks, as well as the search for methods to minimize their impact on the financial results of banks. Timely identification of existing and potential risks of banking activity provides an opportunity for banks at an early stage to take adequate precautionary measures and prevent further negative developments. The article identifies the essence and main advantages of using stress testing in the process of managing the financial activities of a commercial bank. Significant risk factors for Ukrainian banks and parameters of their change, as well as related indicators have been identified. Until 2014, stress testing was not a widespread element of banking risk management in Ukraine. Beginning in the crisis of 2014, stress testing began to play an important role in the banking sector, as it required direct recapitalization of banking institutions to ensure the financial stability of the system. Banks that refused to recapitalize were declared insolvent and subsequently liquidated. The result of stress testing in 2014 was the recapitalization of 18 banks for a total of UAH 66 billion, and 5 banks were declared insolvent and subsequently liquidated.

The results of stress testing of Ukrainian banks in 2021 are summarized. The spread of the COVID-19 pandemic did not contribute to the active actions of banking regulators and in 2020 no stress testing was conducted. In 2021, after a one-year break, the National Bank of Ukraine conducted stress testing of Ukrainian banks. According to the NBU, 30 banks underwent stress

testing, which as of the beginning of 2021 together owned 93% of the assets of the banking system. Nine banks have successfully passed the stress test. Most of them are with foreign capital, as well as the state-owned Privatbank. According to the NBU Financial Stability Report, the main systemic risks of the financial sector in 2021 were: macroeconomic risk; capital adequacy risk; liquidity risk; credit risk of households; legal risk; currency risk; risk of profitability. In 2021, state-owned banks significantly reduced the cost of funding and increased net interest margins. This has reduced the required level of capital adequacy for them, as reflected in their restructuring programs. For the first time in stress testing, assumptions about the realization of risks of investing in government securities were used. It is emphasized that in Western Europe, a comprehensive approach to stress testing contributes to the formation of a unified approach to banking risk management. It is concluded that in Ukraine at present, insufficiently developed approaches to structuring the complex risks of certain areas of commercial banking, which is the task of further research in this area.

Key words: banking risks, type of risk, risk parameters, stress testing, stress testing methods

УДК 658:339.92:005

ASSESSMENT OF THE MARKETING POTENTIAL EFFICIENCY AT THE ENTERPRISE**ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МАРКЕТИНГОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА****Polishchuk I.I. / Поліщук І.І.***d.e.s., as.prof. / д.е.н., доц.*

ORCID: 0000-0001-6939-8529

Dovhan, Yu.V. / Довгань Ю.В.*s.e.s. / к.е.н.*

ORCID: 0000-0002-0689-7758

*Vinnitsia Institute of Trade and Economics
of State University of Trade and Economics,**Vinnitsia, Soborna St, 87, 21050**Вінницький торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету,
Вінниця, Соборна, 87, 21050*

Анотація. В дослідженні розглядається питання оцінки ефективності використання маркетингового потенціалу підприємства. Авторами представлено основні принципи оцінки маркетингового потенціалу, представлено алгоритм традиційного методу оцінювання та визначено головні проблеми оцінки маркетингового потенціалу. Описано п'ятикутник маркетингового потенціалу підприємства який складається із виробничої, матеріальної, кадрової складової, техніко-технологічної, клієнтоорієнтованої збутової складової, що є основою для визначення кількісної оцінки реального маркетингового потенціалу підприємства. Уточнено, наочно представлено та обґрунтовано алгоритм методики Мр-оцінки маркетингового потенціалу підприємства, яка на відміну від інших існуючих методик, крім оцінки виробничої, матеріальної і кадрової складових містить оцінки техніко-технологічної та інформаційної складових.

Ключові слова: маркетинговий потенціал, традиційний метод, п'ятикутник маркетингового потенціалу, АВС-аналіз, Мр-оцінка, виробнича складова, матеріальна складова, кадрова складова, техніко-технологічна складова, інформаційна складова.

Вступ.

В умовах конкурентної боротьби, коли перед підприємствами стоїть завдання не просто завоювати своє місце на ринку, але і утримати його, одним з основних ресурсів і провідною конкурентною перевагою стає накопичений маркетинговий потенціал. Особливо актуальною проблемою теорії та практики розвитку національної економіки є оцінювання ефективності маркетингового потенціалу, який забезпечує підвищення ділової активності підприємства, посилення ринкової позиції та підвищення його конкурентоспроможності. Сучасні бізнес-умови вимагають застосування нових підходів до управління підприємствами, інтеграції принципів, методів та інструментів оцінювання маркетингового потенціалу підприємства на основі проактивного підходу.

Основний текст.

При підборі методів оцінювання маркетингового потенціалу розвитку підприємства, в доповнення до загальних принципів, а саме системність, безперервність, варіантність, адекватність і оптимальність [5; 8], слід

дотримуватися ще одного принципу – прозорості. За принципом системності треба враховувати дію основних факторів, як зовнішніх, так і внутрішніх, що впливають на розвиток підприємства. Безперервність означає, що при надходженні нової інформації щодо зміни параметрів економічної системи чи зовнішнього маркетингового середовища, які впливають на вибір методу оцінювання чи адекватність оцінки, потрібно внести відповідні доповнення і зміни. Кожен метод оцінювання маркетингового потенціалу потребує випробування і коригування в часі. За принципом адекватності розраховані оцінки маркетингового потенціалу розвитку підприємства повинні бути реалістичними, тобто відповідати їх фактичним значенням, відображати об'єктивні закономірності розвитку підприємства, забезпечувати однозначність тлумачення отриманих результатів.

Принцип оптимальності можна тлумачити не лише щодо алгоритмів, на які спирається метод, а й щодо економічності його використання, тобто витрати на його впровадження і використання мають бути мінімальними.

Щодо принципу прозорості, то його дотримання забезпечує максимальне використання доступної інформації – алгоритми розрахунків переважно повинні спиратися на облікові та звітні дані підприємств, а також на дані стандартної статистичної звітності підприємств і організацій, які надходять у державні органи статистики. Крім того, методи повинні бути простими, прозорими з економічного погляду і доступними для непідготовлених користувачів. Таким чином, традиційний підхід в розгляді послідовності та змісту оцінювання маркетингового потенціалу підприємства, на нашу думку, є найбільш вдалим, сутність та зміст якого відображено на рисунку 1.

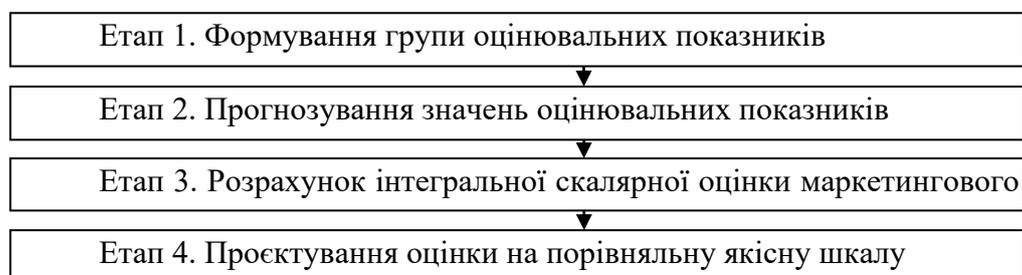

Рисунок 1 – Традиційний метод оцінювання маркетингового потенціалу підприємства

Джерело: [5-7]

Як представлено на рисунку 1 традиційний метод оцінювання маркетингового потенціалу підприємства складається із чотирьох основних етапів.

На першому етапі формують групи оцінювальних показників, у тому числі і цільову групу показників ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства.

На другому етапі прогнозують кількісні та якісні значення показників, які включені в оцінювальні групи.

На третьому етапі кількісні та якісні прогнозні значення показників «згортають» у скалярну оцінку потенціалу підприємства, за значенням якої на

четвертому етапі встановлюють якісну оцінку рівня маркетингового потенціалу підприємства.

Відомо, що існує три основні підходи до оцінки маркетингового потенціалу: дохідний підхід; порівняльний (ринковий) підхід; витратний підхід. Сутність методів дохідного підходу полягає у прогнозуванні майбутніх доходів від використання об'єкта на один або кілька років з наступним перетворенням цих доходів у поточну вартість об'єкта. При цьому мають значення тривалість періоду одержання можливого доходу, ступінь і вид ризиків, що супроводжують даний процес.

Порівняльний підхід припускає визначення вартості об'єкта власності за результатами порівняння його характеристик із характеристиками аналогічних об'єктів, угоди купівлі-продажу, за якими вже здійснилися, а ціна цих угод відома. Сутність витратного підходу полягає у визначенні вартості об'єкта власності як різниці між вартістю всіх його активів, оцінених окремо, і сумою залученого капіталу [5].

Критичний аналіз наукових джерел дав змогу виокремити такі методи розрахунку маркетингового потенціалу підприємства: еквівалентний метод; функціональний метод; кореляційний метод; вартісний метод; комбінований метод.

Таким чином, існує велика кількість методів оцінки маркетингового потенціалу. Залежно від цілей оцінки та особливостей об'єкта оцінки можна використовувати дані методи для оцінки маркетингового потенціалу підприємства.

В результаті проведених досліджень, вважаємо, що головними проблемами при оцінці складових маркетингового потенціалу підприємства є:

- вибір найбільш значущих показників, оцінюючих маркетинговий потенціал підприємства, щодо кожної складової;
- вибір або розробка методики оцінки цих показників і визначення інтегрального показника маркетингового потенціалу підприємства.

Оцінку маркетингового потенціалу підприємства можна інтерпретувати як геометричну фігуру, що наочно зображує кількісну міру стійкості розвитку маркетингового напрямку діяльності. Стійкість такої геометричної фігури характеризує реальне положення підприємства.

Отже, п'ятикутник маркетингового потенціалу підприємства складається із: виробничої складової (стан основних засобів), матеріальної складової (наявність сировинної бази), трудової складової (кількісні та якісні характеристики персоналу), техніко-технологічної складової (використання повного технологічного циклу) та клієнтоорієнтованої збутової складової (формування асортименту з урахуванням різних зовнішніх факторів впливу маркетингового середовища). Зазначені елементи (складові) можуть служити підставою для побудови імітаційної моделі ринкової рівноваги в умовах конкурентного суперництва товаровиробників. Це основа, що складається з векторів-перспектив згідно збалансованої системи показників і визначатиме ступінь розвитку та стійкості виробничого потенціалу підприємства легкої промисловості. Кожен вектор в своєму граничному значенні є радіусом круга,

відповідним максимальному потенціалу внутрішніх можливостей господарюючого суб'єкта (ідеальний варіант). Обчислення об'єму призми з п'ятикутником в основі визначатиме кінцеву кількісну оцінку реального маркетингового потенціалу підприємства.

Використовуючи параметри маркетингового потенціалу підприємства $\Pi_{оп}$ (площа основи призми) і результуючого параметра $P_{од}$ (прибуток від операційної діяльності), кінцева формула оцінки маркетингового потенціалу підприємства матиме наступний вигляд (1):

$$МПП = \frac{1}{5} \times \Pi_{оп} \times P_{од}, \quad (1)$$

де МПП – оцінка маркетингового потенціалу підприємства.

Аналіз публікацій, що присвячені методикам оцінки маркетингового потенціалу підприємства, виявив їх розмаїття, але в той же час і недостатнє опрацювання на рівні окремих галузей. Жодна з аналізованих методик (таблиця 1) своїм функціональним змістом не задовольняє мети аналізу в повному обсязі.

Таблиця 1 – Переваги та недоліки методик оцінки маркетингового потенціалу підприємства

Назва методики	Переваги	Недоліки
1	2	3
Оцінка показників завантаження елементів потенціалу, запропонована Круш П.В., Зеленська М.О. [4]	– універсальність, оскільки використовуються коефіцієнти; – докладне вивчення ресурсів	– обмеженість методики, оскільки тільки на прикладі аналізу устаткування; – не в повному обсязі методично пропрацьовано
Методика, запропонована Цигановим І.П. [5]	– універсальність, оскільки вартісна оцінка; – повнота, оскільки розглядаються основні виробничі фонди, оборотні кошти і трудові ресурси	– складність використання, оскільки невідомі фондові аналоги; – абсолютні показники ускладнюють зіставлення
Методика, запропонована Григор'єва Л.В. [2]	– використовуються ваги показників; – стислість методики	– немає методики оцінки важелів, можливість відмінності важелів у різних підприємств
Оптимізація часу виготовлення продукції, запропонована Луговський О. [7]	– вивчення часу виготовлення продукції; – можливість застосування даної методики паралельно з іншою	– вузька спрямованість, оскільки підходить тільки для підприємств легкої промисловості; – необхідність підстроювання всіх формул під своє підприємство
Методика, запропонована Фомінін П.А., Старовойтовим М.К. [8]	– універсальність методики (можна використовувати для оцінки не тільки підприємства, але і галузі); – чітка структурованість; – доступність для розуміння	– можлива суб'єктивність оцінки, оскільки використовуються експертні оцінки; – великі трудовитрати при оцінці

Джерело: [2; 4; 5; 7; 8]

Погоджуючись з думкою багатьох авторів, вважаємо, що методика Фоміна П.А., Старовойтова М.К. є найбільш докладною, доступною для розуміння, структурованою і її можна адаптувати для будь-якого підприємства, оцінюючи лише відповідні для нього показники, а також дає можливість отримати прогностні показники через проєкційну відповідність показникам розвитку галузі загалом.

Оцінка показників складових (методика Фоміна П.А., Старовойтова М.К.) і підсумкова оцінка маркетингового потенціалу підприємства розподілена за трьома рівнями: високий (А), середній (В) і низький (С). Таким чином, виникла необхідність застосувати комплексну методику АВС-аналізу до оцінки маркетингового потенціалу підприємства.

Алгоритм методики на підставі АВС-аналізу для оцінки маркетингового потенціалу підприємства з врахуванням галузевих особливостей підприємства пропонуємо назвати Мр-оцінкою та представимо алгоритм методики Мр-оцінки маркетингового потенціалу підприємства (рисунок 2), яка може мати як кількісне, так і якісне вимірювання.

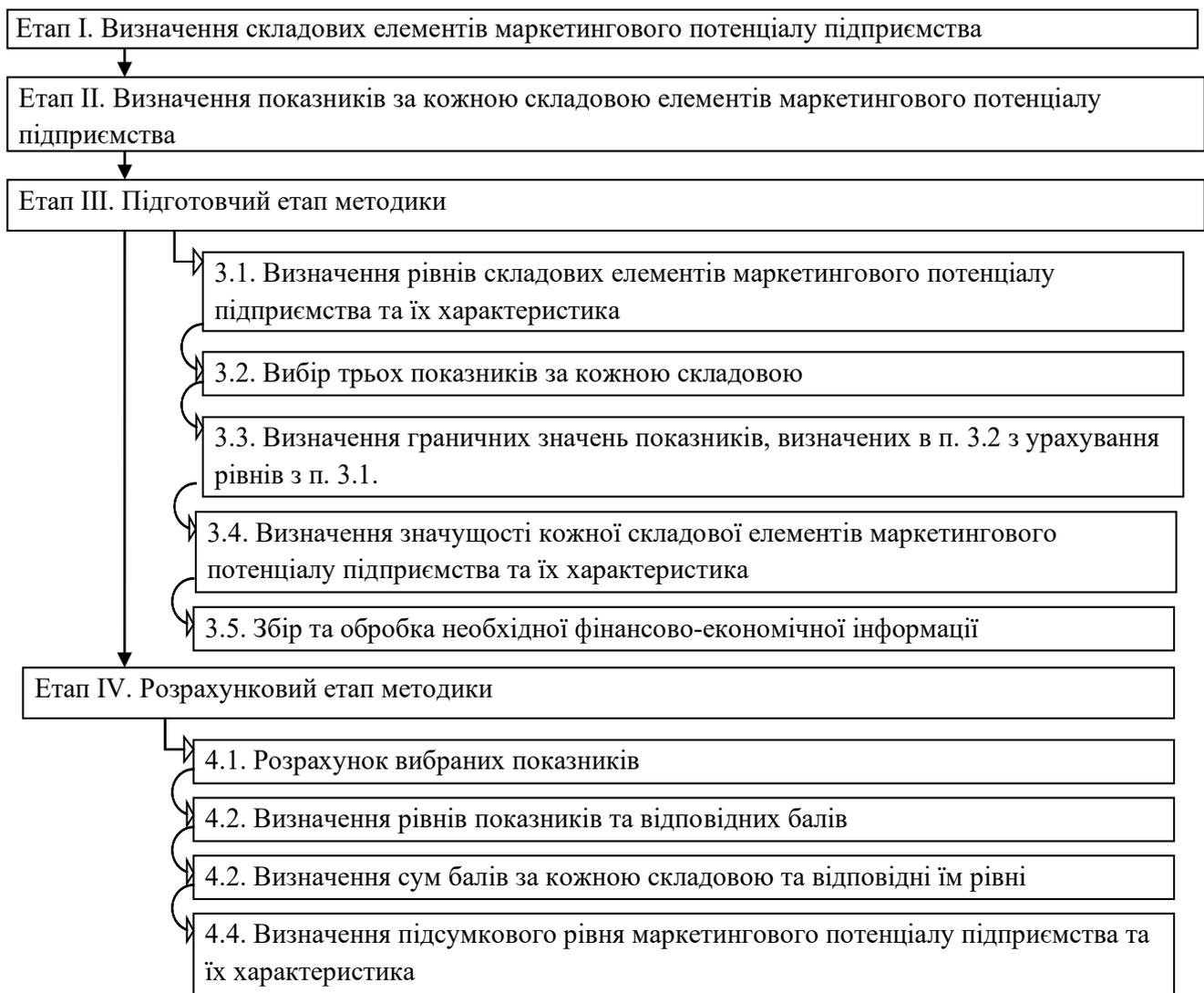

Рисунок 2 – Алгоритм методики Мр-оцінки маркетингового потенціалу підприємства

Джерело: [5-7]

На етапі I визначаються складові елементи маркетингового потенціалу підприємства. За даними напрямками пропонується оцінити три види складових потенціалу: виробничу, матеріальну і кадрову.

В результаті критичного аналізу наукових джерел та процесів, що відбуваються на світовому ринку та проведеного дослідження запропонована розширена методика оцінки маркетингового потенціалу підприємства, до якої включені ще дві складові маркетингового потенціалу – техніко-технологічна і інформаційна з метою проведення більш комплексної і достовірної маркетингової позиції.

Техніко-технологічна складова маркетингового потенціалу підприємства – це комплекс взаємозв'язаних машин, устаткувань, засобів автоматизації, контролю і управління, а також технологічних процесів основного і допоміжного виробництва. Дана складова дуже важлива для промислових підприємств. До техніко-технологічної складової входять тільки ті знаряддя і засоби праці, які безпосередньо беруть участь в реалізації виробничих технологій. Це дає можливість: по-перше, виділяти особливі сукупні їх характеристики, витікаючи з об'єктивно необхідного розвитку виробництва; по-друге, виявляти взаємозв'язки, пріоритети, фактори і способи оновлення і підвищення ефективності системного функціонування технологічних процесів і відповідної виробничої техніки.

Інформаційна складова маркетингового потенціалу підприємства – це сукупність особливих знань, інформаційних технологій і ресурсів підприємств, що забезпечують реалізацію основних функцій управління і процесів підготовки рішень. Інформаційні ресурси є одним з важливих складових маркетингового потенціалу підприємства і основним джерелом організації виробничого процесу і пов'язуючою ланкою між різними видами ресурсів.

Ефективність використання маркетингового потенціалу підприємства залежить від структури, надійності і достовірності інформації. У разі невизначеності інформації розвиток маркетингового потенціалу приведе до різноманітних, суперечливих вимог щодо управління, і це стане причиною нераціонального використання ресурсів підприємств і ставить під загрозу отримання результатів.

На етапі II визначаються показники за кожною складовою маркетингового потенціалу підприємства. Для комплексного аналізу маркетингового потенціалу доцільно використовувати показники, що характеризують кінцеві результати роботи підприємства. Показники, що відносяться до виробничої, матеріальної і кадрової складової, є відомими. У свою чергу, показники техніко-технологічної і інформаційної складових є авторськими (таблиця 2).

Етап III – підготовчий: визначення рівнів маркетингового потенціалу підприємства і їх характеристика; вибір трьох показників по кожній складовій; визначення граничних значень показників (відповідно до рівнів) методом експертних оцінок; визначення значущості кожної складової виробничого потенціалу підприємства; збір фінансово-економічної інформації.

Етап IV – розрахунковий: розрахунок обраних показників; визначення рівнів показників і відповідних балів; визначення сум балів по складовим і

визначення їх рівнів; визначення підсумкового рівня маркетингового потенціалу підприємства відповідно до балів, рівнів і значущості показників.

Таблиця 2 – Показники оцінки складових маркетингового потенціалу підприємства

Техніко-технологічна складова	Інформаційна складова
Аналіз руху	
1. Коефіцієнт прогресивного оновлення активної частини основних засобів	1. Коефіцієнт оновлення апаратних і програмних засобів
2. Коефіцієнт прогресивного приросту активної частини основних засобів	2. Коефіцієнт приросту апаратних і програмних засобів
3. Коефіцієнт придатності активної частини основних засобів	3. Коефіцієнт придатності апаратних і придатних засобів
Поточний стан	
1. Частка технічно застарілого устаткування в загальній його чисельності	1. Ступінь актуальності, достовірності інформації
2. Середній термін експлуатації технологічних процесів, що використовуються у виробництві	2. Витрати на використання інформаційних ресурсів
3. Ступінь охопту працівників механізованою і автоматизованою працею	3. Ступінь автоматизації обробки інформації
4. Частка інноваційних технологій та устаткувань, що використовуються в процесі виробництва	4. Рівень доступу до інноваційно-інформаційного середовища
Ефективність використання	
1. Економія поточних витрат виробництва	1. Своєчасність надходження інформації
2. Зниження трудомісткості	2. Якість надходження інформації
3. Зниження фондомісткості	3. Ступінь задоволення споживачів інформації
4. Зміна обсягів виробництва (при іншій технології виготовлення)	4. Ступінь впливу інформації на виробництво

Джерело: [1, 3]

Висновки.

Отже, розглянуто методичні підходи до оцінки ефективності використання маркетингового потенціалу підприємства, що на відміну від існуючих, крім оцінки виробничої, матеріальної і кадрової складових були аргументовані і додані оцінки техніко-технологічної та інформаційної складових, визначені показники аналізу руху, поточного стану і ефективності використання по даним складовим. Уточнений і наочно представлений алгоритм методики.

Література:

1. Гетьман О.О. Шаповал В.М. Економічна діагностика: навчальний посібник К.: Центр навчальної літератури, 2007. 307 с.
2. Григор'єва Л.В. Формування структури маркетингового потенціалу підприємств легкої промисловості: монографія. За заг. ред. Н. Б. Кирич; Хмельницький національний університет, Тернопільський національний технічний університет ім. Івана Пулюя, Академія соціального управління. Хмельницький. Т.: Терно-граф, 2011. 344 с.

3. Денисенко М.П., Воронкова Т.Є. Активізація інноваційної діяльності промислових підприємств. Проблеми науки. 2011. №2. С.15-21.

4. Круш П.В., Зеленська М.О. Методологічні підходи до розкриття сутності категорії «потенціал підприємства». Теорії мікро-макроекономіки : збірник наукових праць. Київ, 2009. С. 12-18.

5. Поліщук І.І., Коновал В.В., Середницька Л.П. Маркетинговий потенціал: стратегічні орієнтири розвитку: Монографія. Вінниця: Редакційно-видавничий відділ ВТЕІ КНТЕУ, 2019. – 284 с.

6. Поліщук І.І. Фактори розвитку маркетингового потенціалу підприємства // Науковий вісник Полісся. – 2016. – Вип. 2. – С. 97-102.

7. Поліщук І.І. Управління маркетинговим потенціалом підприємства за умов міжнародної інтеграції: дис. д-ра економ. наук : 08.00.04 / Херсонський нац. техн. ун-т. Херсон, 2019. 499 с.

8. Старовойтов М.К., Фомин П.А. Особенности оценки потенциала промышленных предприятий. Антикризисное и внешнее управление. – 2006. – №2. – С. 27-41.

***Abstract.** The study considers the issue of assessing the effectiveness of the marketing potential of the enterprise. The authors present the basic principles of marketing potential assessment, present the algorithm of the traditional method of evaluation and identify the main problems of marketing potential assessment. The pentagon of marketing potential of the enterprise is described, which consists of production, material, personnel component, technical-technological, customer-oriented sales component, which is the basis for determining the quantitative assessment of the real marketing potential of the enterprise. The algorithm of the method of M_p -assessment of marketing potential of the enterprise is clarified, clearly presented and substantiated.*

***Key words:** marketing potential, traditional method, pentagon of marketing potential, ABC analysis, M_p -assessment, production component, material component, personnel component, technical-technological component, information component.*

Стаття відправлена: 13.06.2022 р.

© Поліщук І.І., Довгань Ю.В.

УДК 338.2: 334: 63

DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL MACHINERY: INNOVATIVE ASPECT**РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО МАШИНОБУДУВАННЯ: ІННОВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ****Sysolina I.P./ Сисоліна І.П.***c.t.s., as.prof. / к.т.н., доц.*

ORCID: 0000-0002-2168-6553

Kononenko L.V./ Кононенко Л.В.*c.e.s., as.prof. / к.е.н., доц.*

ORCID: 0000-0001-5698-5003

Sysolina N.P./ Сисоліна Н.П.*c.e.s., as.prof. / к.е.н., доц.*

ORCID: 0000-0003-0101-8854

Nisfoyan S.S./ Нісфоян С.С.*c.e.s., as.prof. / к.е.н., доц.*

ORCID: 0000-0002-9433-1622

Savelenko H.V./ Савеленко Г.В.*c.t.s., as.prof. / к.т.н., доц.*

ORCID: 0000-0001-9310-6223

Central Ukrainian National Technical University,

25006, Kropyvnytskyi, 8, Prospekt Universytetskyi

Центральноукраїнський національний технічний університет,

Кропивницький, просп. Університетський, 8, 25006

Анотація. В статті досліджено проблеми функціонування підприємств сільськогосподарського машинобудування, з якими вони стикаються, що уповільнюють їх розвиток. Зазначено можливі перспективні засади управління та запропоновано нові підходи щодо підвищення конкурентоспроможності підприємств сільськогосподарського машинобудування. Обґрунтовано комплекс показників для побудови механізму інноваційного розвитку.

Ключові слова: сільськогосподарське машинобудування, виробництво, конкурентоспроможність підприємств, потенціал підприємства, інноваційний розвиток, управління

Вступ.

Аграрна галузь має важливе значення як для країни, так і для світу в цілому, оскільки проблеми харчування в світі стоять гостро, а Україна є однією з світових житниць, тому дослідження, що з нею пов'язані, є актуальними.

Крім того, розвиток машинобудування, зокрема сільськогосподарського, в структурній перебудові економіки буде гострим питанням після закінчення війни.

Питання, пов'язані із розвитком сільськогосподарського машинобудування розглядають такі вчені як В.І. Кравчук [1], П.Т. Саблук [4], П.В. Сисолін [7], В.Є. Скоцик [8], та ін. Разом з тим, недостатньо дослідженими залишаються питання управління та розвитку інноваційного потенціалу, зокрема під впливом активного зростання імпортої техніки.

Виклад основного матеріалу.

Останніми роками відбувалося значне насичення галузі імпортною технікою, яка є більш сучасна і приваблива, а отже виникає проблема в розвитку вітчизняного машинобудування, зокрема сільськогосподарського.

Керівництво розвинених держав беззастережно підтримує розвиток власного машинобудування (в США щорічно на наукові дослідження в машинобудуванні витрачається в середньому 2–2,5 % ВВП, в країнах Євросоюзу – близько 3 % ВВП), оскільки саме ця галузь при випереджаючому розвитку в першу чергу створює і поширює інноваційні продукти, чим сприяє зростанню економіки країни.

Зрозуміло, що залучення інвестицій це процес, що впливає на інноваційний розвиток, але лише він сам по собі не може призвести до позитивного результату [6].

Статистичні дані (табл. 1) показують постійне коливання чинників за видами економічної діяльності, що відбуваються останніми роками, впливають процеси інфляції та ін., що також не сприяє розвитку вітчизняного сільськогосподарського машинобудування.

Таблиця 1 - Види економічної діяльності реального сектору економіки за 2013-2021 рр.

Показники	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Індекс обсягу промислового виробництва, %	99	82,8	98,4	103,1	97,1	95,3	91,7	104,5	97,8
Продукція сільського господарства, млн. грн.	613429,4	626925,1	596832,8	634433,1	620475,6	671294	680982,4	612121,5	712566,3
Виробництво будівельної продукції, млн. грн.	61242,9	51108,7	57515	73726,9	105682,8	322096,2	394919,4	444753,9	-
Обсяг вантажообороту, млн. т.км	6620	106147,8	97280,7	102239,4	99277,7	331661,4	338885,2	290342,6	289253,6
Обсяг пасажирообороту, млн. пас. км	757,6	335151,7	315341,8	323473,9	343057,1	103792,4	107943,3	49379,8	62343,5
Обсяг роздрібної та оптової торгівлі, млн. грн.	429242,3	437175	477966,6	546699,2	587784,5	4110094,2	4345851,	4519524,7	-
Середньо-місячна заробітна плата, грн.	3282	3480	4195	5183	7104	8865	10497	11591	14014

Джерело: складено та розраховано авторами за результатами дослідження на підставі даних Державної служби статистики режим доступу: <https://ukrstat.org/uk/operativ/>

Підприємства, що випускають сільськогосподарські машини, повинні вчасно проводити осучаснення виробничих процесів, таким чином вони будуть конкурентоспроможними.

Крім того, необхідно враховувати, що інноваційні проекти завжди проходять період адаптації [9].

Інноваційний процес – це складна динамічна система, що змінюється, насамперед у часі. При цьому фактор динамічності може виявлятися за допомогою динамічних моделей, що описують розвиток системи у напрямках виробництва, економічних систем, матеріально технічного забезпечення, фінансової діяльності інжинірингу, підвищення інтелектуального потенціалу підприємства [2].

Задля інноваційного розвитку сільськогосподарського машинобудування необхідно діяти наступним чином:

Проводити нарощування інвестицій у науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (НДДКР).

Складати угоди про спільне виробництво, маркетингову, рекламну або науково-дослідницьку діяльність, управлінські, лізингові, консультаційні послуги.

Сприяти створенню цільових команд.

Впроваджувати:

- нові гнучкі технології вирощування сільськогосподарських культур;
- науковообгрунтовані регіональні «системи сільськогосподарських машин», для виконання регіональних технологій вирощування сільськогосподарських культур в Україні.

Удосконалити систему наукової підготовки фахівців з вищою освітою.

При цьому важливо комплексно оцінювати потенціал підприємства за обраною методикою, наприклад виробничо-маркетинговий [3].

Механізм розвитку інноваційного потенціалу підприємства повинен чітко входити в систему управління підприємством, що володіє власними особливими принципами функціонування, прийнятою структурою і набором складових елементів.

Для розв'язання цієї задачі необхідно звернути увагу на резерви ресурсів (ΔX_i), з точки зору потенціалу підприємства:

$$\Delta X_i = X_i^* - X_i, i = 1, n. \quad (1)$$

При цьому потенціал підприємства, як економічна дефініція, носить саме ймовірнісний характер. Взагалі якщо більш детально розглядати потенціал підприємства, то він являє собою ймовірнісну динамічну систему, а уміння скоректувати вхід в систему на основі відхилень від норми є економічним регулюванням.

Оптимальне залучення всіх наявних ресурсів сприяє конкурентоспроможності підприємства.

Управління ресурсним потенціалом підприємства можливо проводити за допомогою використання методу побудови дерева прийняття рішень [5].

Головна роль держави у інноваційних процесах повинна полягати у

забезпеченні необхідних інституціональних та організаційних умов залучення і захисту інвестицій – відпрацювання відповідної нормативно-правової бази, протекціоністська податкова політика задля забезпечення вітчизняного виробника тощо [6].

Висновки.

Таким чином, від управління внутрішньою діяльністю підприємства залежатимуть результативні показники всієї роботи підприємства. Впровадження запропонованих підходів, щодо формування та підтримання сучасного інноваційного рівня підприємств, в практичну діяльність підприємств сільськогосподарського машинобудування сприятиме їх конкурентоспроможності.

Література.

1. Дослідження сільськогосподарської техніки (практикум науковцю) / Кравчук В.І., Хайліс Г.А., Кушнар'ов А.С. та ін. Дослідницьке: УкрНДІПВТ ім. Л. Погорілого, 2016. 328 с.
2. Інноваційна діяльність: стимули та перешкоди: Монографія / за ред. І.Л. Петрової. Київ: Дорадо, 2021. 320 с.
3. Сабелюк Т.І. Методика комплексної оцінки виробничо-маркетингового потенціалу підприємства. *Економіка та держава*. 2015. №3. С.31-37.
4. Саблук П.Т. Проблеми забезпечення доходності агропромислового виробництва в Україні в постіндустріальний період. *Економіка АПК*. 2008. С. 19-37
5. Сисоліна Н.П., Савеленко Г.В., Нісфоян С.С. Управління ресурсним потенціалом підприємства з використанням методу побудови дерева прийняття рішень. *Вчені записки Університету «КРОК»*: зб. наук. праць. Київ : ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2019. Вип. №4 (56). С.83-88. [URL: https://snku.krok.edu.ua/vcheni-zapiski-universitetu-krok/issue/view/12](https://snku.krok.edu.ua/vcheni-zapiski-universitetu-krok/issue/view/12) (дата звернення: 20.04.2022).
6. Сисоліна Н.П., Савеленко Г.В., Сисоліна І.П. Проблемні аспекти та перспективи інноваційного розвитку сільськогосподарського машинобудування. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки*. 2018. Вип. 34. С.280-287
7. Сисолін П.В. Повість конструктора про стан вітчизняного сільгоспмашинобудування для рільництва. Кіровоград: «КОД», 2010. 52с.
8. Скоцик В.Є. Вітчизняне сільськогосподарське машинобудування: сучасний стан та проблеми його відродження. *Вісник Полтавської державної аграрної академії*. 2012. Вип.162(5). С.126-135
9. Harkema S. (2003) A complex adaptive perspective on learning within innovation projects. *The Learning Organization*. Vol. 10. N 6. P. 340–346.

List of references

1. Kravchuk V.I., Khailis H.A., Kushnarov A.S. ta in. (2016) Doslidzhennia silskohospodarskoi tekhniky [Research of agricultural machinery]. Research: UkrNIPVT named after L. Pogorylogo, pp. 328. (in Ukrainian)

2. Petrova I.L. (2021) Innovatsiina diialnist: stymuly ta pereshkody [Innovative activity: incentives and obstacles]: monograph. Kyiv: Dorado, pp. 320. (in Ukrainian)
3. Sabetska T.I. (2015) Metodyka kompleksnoi otsinky vyrobnycho-marketynhovoho potentsialu pidpriemstva [Methodology of a comprehensive evaluation of the production and marketing potential of the enterprise]. *Economics and state*, no. 3, pp. 31-37
4. Sabluk P.T. (2008) Problemy zabezpechennia dokhodnosti ahropromysloвого vyrobnytstva v Ukraini v postindustrialnyi period [Problems of ensuring the profitability of agro-industrial production in Ukraine in the post-industrial period], pp. 19-37
5. Sysolina N.P., Savelenko H.V., Nisfoian S.S. (2019) Upravlinnia resursnym potentsialom pidpriemstva z vykorystanniam metodu pobudovy dereva pryiniattia rishen [Management of resource potential of the enterprise using the method of building a decision tree]. Scientific notes of the University "KROK": Coll. Science. work. Kyiv: University "University of Economics and Law" KROK ", no. 4 (56), pp. 83-88. available at: <https://snku.krok.edu.ua/vcheni-zapiski-universitetu-krok/issue/view/12> (accessed 25.02.2022).
6. Sysolina N.P., Savelenko H.V., Sysolina I.P. (2018) Problemni aspekty ta perspektyvy innovatsiinoho rozvytku silskohospodarskoho mashynobuduvannia [Problematic aspects and prospects of innovative development of agricultural machinery]. Central Ukrainian Scientific Bulletin. Economic sciences, vol. 34, pp. 280-287
7. Sysolin P.V. (2010) Povist konstruktora pro stan vitchyznyanoho sil'hospmashynobuduvannia dlya rilnytstva. Kirovohrad: «KOD», pp. 52. (in Ukrainian)
8. Skotsyk V.Ie. (2012) Vitchyzniane silskohospodarske mashynobuduvannia: suchasnyi stan ta problemy yoho vidrozhennia [Domestic Agricultural Mechanical Engineering: The current state and problems of its revival], vol. 162(5), pp. 126-135
9. Harkema S. (2003) A complex adaptive perspective on learning within innovation projects. *The Learning Organization*, vol. 10, no. 6, pp. 340–346.

Abstract. *The problems of functioning of agricultural machine-building enterprises, with which they face, which slow their development, have been investigated. A set of actions that will help to implement the production processes of agricultural machinery enterprises has been defined.*

Possible promising principles of management were identified and new approaches were proposed to improve competitiveness of agricultural machinery enterprises.

The importance of optimal use of the potential of the enterprise is noted. A set of indicators that will contribute to the construction of the mechanism of innovation development is well-grounded.

Key words: *Agricultural machine-building, production, competitiveness of enterprises, potential of the enterprise, innovative development, management.*

Стаття надіслана: 09.06.2022 р.

© Сисоліна І.П., Кононенко Л.В., Сисоліна Н.П.,
Нісфоян С.С., Савеленко Г.В.

УДК 657.336.72

ISSUES OF ORGANIZATION OF THE SYSTEM OF INTERNAL CONTROL OF INSURANCE ENTERPRISES**ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ****Hladii I.O./ Гладій І.О.***Candidate of Economic Sciences, Associate Professor / к.е.н., доц.*

ORCID: 0000-0001-9845-9706

Datsenko G./ Даценко Г.В.*Doctor of Economic Sciences, Associate Professor / д.е.н., доц.*

ORCID: 0000-0001-8327-7301

*Vinnitsia Institute of Trade and Economics of State University of Trade and Economics,**Vinnitsia, Soborna, 87, 21050**Вінницький торговельно-економічний інститут**Державного торговельно-економічного університету, м. Вінниця, Соборна, 87, 21050*

Анотація. У статті доведена доцільність впровадження системи внутрішнього контролю діяльності підприємств страхової діяльності. Виокремлено два напрями системи контролю: інституційний та функціональний. Визначено, що організація внутрішнього контролю підприємства страхової діяльності потребує визначення повноважень та обов'язків кожного із суб'єктів, що доцільно визначати виходячи із форм внутрішнього контролю.

Ключові слова: внутрішній контроль, система, підприємство страхової діяльності, страхова діяльність.

Вступ. У час воєнного часу до інформаційної цивілізації, збільшенням загроз від стихійних лих, локальних військових конфліктів, терористичних атак та ін. для всіх стає ще більш очевидним, що ігнорувати ризики в своїй діяльності неможливо. Все це змушує до активного розвитку страхових відносин в Україні. Саме у цьому зв'язку, контроль страхової діяльності спрямований на виявлення не лише помилок і похибок, а й сфер відповідальності персоналу, установлення ефективності видів діяльності та її коригування. Тобто контроль можна визначити як сукупність специфічних елементів системи менеджменту страхової діяльності, адже за підсумками контролю та на підставі його результатів приймається значна частина управлінських рішень.

Питанням, що пов'язані із налагодженням внутрішньо-господарського контролю діяльності підприємств страхової діяльності приділяли увагу у своїх дослідженнях такі вчені, як М. Александрова, В. Базилевич, В. Василенко, О. Заруба, О. Залєтова, Н. Зозуля, С. Осадець, А. Черненко, О. Вовчак, Л.Ю. Сорока, Ф. Бикнелл, Т. Мэнсон, Д. Хэмптон та інші.

Метою проведеного дослідження виступило дослідження особливостей проведення внутрішнього контролю діяльності підприємств страхової діяльності в умовах сьогодення.

Основний текст. За даними Національної агенції страховиків України, березень 2022 року для переважної більшості страховиків НАСУ відзначився рекордним зниженням страхових платежів та страхових виплат: було збережено

44% страхових платежів та 46% страхових виплат порівняно з березнем минулого року. За основними видами страхування збережено: КАСКО – 28% страхових премій і 28% страхових відшкодувань, ДМС – 48% і 70% відповідно, ОСЦПВ (внутрішнє) – 42% і 53%.

В той же час, квітень 2022 року відзначився помірним зростанням надходжень страхових платежів та страхових виплат: об'єм страхових платежів та страхових виплат за місяць порівняно з квітнем 2021 року становив 53% та 52% відповідно. За основними видами страхування збережено: КАСКО – 51% страхових премій і 48% страхових відшкодувань, ОСЦПВ (внутрішнє) – 71% і 58%. Практична дійсність свідчить, що переважна більшість страхових компанії в Україні працює без чіткої стратегії розвитку та бізнес-моделі. Особливості ціноутворення призводять до формування концентрованої структури страхового портфеля, не диверсифікованості продуктів та ризиків страхування. У результаті демпінг страхових компаній ще більше поглиблює проблеми на ринку. На сьогодні через недоліки чинного законодавства та, зокрема, регуляторної політики на ринку страхові послуги використовуються з метою зниження бази оподаткування.

Аналіз діяльності деяких діючих страхових компаній дає підстави вважати, що головною бізнес-метою окремих страховиків є саме діяльність, пов'язана з виведенням капіталу, легалізацією доходів, отриманих незаконним шляхом, оптимізацією податків, у тому числі шляхом конвертації безготівкових коштів у готівку.

Діяльність компаній, які надають послуги страхування життя, сьогодні спрямована на залучення клієнтів за короткостроковими договорами страхування. Нестача продуктів для залучення довгострокових ресурсів не дає змоги бізнесу розвиватись та ставати стійкішим.

Саме тому об'єктивним стає необхідність налагодження ефективної системи внутрішнього контролю діяльності страхових компаній.

Суб'єктами внутрішнього контролю страхової компанії є управлінський персонал (директори, начальники різних відділів), спеціальні служби (спостережні ради, ревізійні комісії, відділи внутрішнього аудиту) та обліковий персонал, а саме відділ бухгалтерії. Тобто, така організація внутрішнього контролю підприємства страхової діяльності потребує визначення повноважень та обов'язків кожного із суб'єктів, що доцільно визначати виходячи із форм внутрішнього контролю.

Формування системи інституційного контролю підприємства страхової діяльності на сьогодні повинна здійснюватися такими центрами відповідальності, як спостережна (наглядова) рада, ревізійна комісія та відділ (департамент) внутрішнього аудиту. Департамент внутрішнього аудиту (контролю) перевіряє на предмет законності, достовірності та доцільності здійснених операцій пов'язаних із формуванням, розміщенням та використанням страхових резервів, виконує такі завдання як перевірка здійснених операцій з приводу формування страхових резервів страхових компаній, їх документальне підтвердження, доцільність здійснення. Наглядова рада призначена для перевірки різних ланок управління на предмет їх

організації, цільової спрямованості, раціональності страхових послуг та інше. Внутрішня перевірка повинна здійснюватися за підсумками фінансово-господарської діяльності за рік страховика. В табл. 1 представлені суб'єкти внутрішнього інституціонального контролю, які мають свої повноваження та завдання для здійснення внутрішнього контролю страхових резервів страховика.

Таблиця 1 - Суб'єкти інституційного контролю страхових резервів страховика та їх повноваження [2]

Форма внутрішнього контролю	Суб'єкти ВК	Повноваження суб'єктів ВК	Завдання суб'єктів ВК
Інституційний контроль	Відділ внутрішнього аудиту (контролю)	Начальник відділу аудиту контролює проведення аудиту на всіх стадіях, перевіряє правильність та неупередженість здійснених перевірок аудитором	Контроль за достовірністю даних бухгалтерського обліку і звітності в частині сформованих та використаних страхових резервів страховика
	Ревізійна комісія	Здійснює нагляд за діяльністю страхової компанії	Виявлення недочетів, крадіжок та інших порушень
	Наглядова (спостережна) рада	Здійснює нагляд за діяльністю Голови Правління відповідності здійснення діяльності нормативноправовому забезпеченні	Контроль за діяльністю Голови правління; Виявлення відповідності функціонування страхової компанії нормативам та положенням

Таким чином, інституційний контроль страхових резервів підприємства страхової діяльності здійснюється відділом внутрішнього аудиту (контролю), ревізійною комісією та наглядовою (спостережною) радою, що характерно для головного офісу страхової компанії незалежно від сфери страхування в якій він функціонує.

Не менш важливою ланкою формування системи внутрішнього контролю виступає функціональний контроль [3]. Він може бути на два напрямки: вертикальний (керівники всіх рівнів в межах обов'язку нагляду) та горизонтальний (інші працівники в залежності від дій контрольного характеру, які вони виконують). Тобто, за відділами здійснюється контроль з боку найвищих ланок управління, в свою чергу, кожен відділ контролює свій підвідділ, а в кожному підвідділі здійснюється контроль над персоналом, який задіяний у цьому відділі (табл.2).

Висновки. Підсумовуючи все вище сказане, зазначимо, що аналіз сучасного стану, тенденцій і проблем розвитку системи внутрішнього контролю вітчизняного страхового ринку свідчить про певні здобутки та недоліки, притаманні функціонуванню як окремих страхових компаній, так і всій системі страхування. Даний сегмент фінансового ринку перебуває у стадії реформування, але вже нині з'являються ознаки того, що саме страхування в змозі забезпечити не лише безпеку, стабільність, соціальні гарантії в суспільстві через механізм страхового захисту, але й у перспективі може стати серйозним механізмом перерозподілу інвестиційних ресурсів.

Таблиця 2 - Суб'єкти функціонального контролю страхових резервів страховика та їх повноваження [2]

Форма ВК	Суб'єкти ВК	Повноваження суб'єктів ВК	Завдання суб'єктів ВК
Функціональний контроль	Голова правління	Здійснює нагляд за діяльністю виконавчого, операційного та фінансового директорів для попередження порушень	Нагляд за діяльністю фінансового директора Нагляд за діяльністю виконавчого директора Нагляд за діяльністю операційного директора
	Головний бухгалтер	Головний бухгалтер контролює роботу бухгалтера з обліку страхових резервів на предмет достовірності та законності здійснених операцій, перевіряє правильність складання первинних та розрахункових документів, введення даних в автоматизовану систему бухгалтерського обліку та складання звітності страхової компанії за періодами	Контроль ведення бухгалтерського обліку в страховій компанії Контроль за своєчасним та достовірним відображенням фактів господарського життя в страховій компанії Контроль за бухгалтером з обліку страхових резервів на предмет доцільності та достовірності формування страхових резервів
	Начальник фінансового відділу	Моніторинг фінансового ринку для визначення прибуткового проекту в який будуть розміщуватися страхові резерви	Контроль за розміщенням страхових резервів у визначені проекти згідно принципів безпечності, ліквідності, диверсифікованості та прибутковості
	Начальник відділу актуарія	Начальник відділу актуарія контролює правильність та доцільність розрахунку страхових резервів обраним методом, що зазначені в Положенні про облікову політику	Контроль за достовірністю та законністю здійснення розрахунків для формування страхових резервів

Література:

1. Про страхування : Закон України від 7.03. 1996 р. № 85/96ВР URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/85>
2. Нагайчук Н.Г. Управління капіталом страхових компаній. Фінанси України. 2008. № 11. С. 106116.
3. Нечипорук Л.В. Напрями забезпечення страхового ринку України. Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Серія: Економічна теорія та право. 2011. № 1 (4). 2011. С. 65—76.

References:

1. «Pro strakhuvannia» Zakon Ukrainy № 85/96 vid 07.03.1996 h. – [“On Insurance” Law of Ukraine]. <http://zakon5.rada.gov.ua> URL: :<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/85>
2. Nahaichuk N.H. (2008) Upravlinnia kapitalom strakhovykh kompanii [Capital management of insurance companies]. *Finansy Ukrainy*, no. 11, pp. 106116.
3. Nechiporuk, L. V. (2011), "Areas of securing Ukraine's insurance market", *Visnyk Natsional'noi iurydychnoi akademii Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho*. Seriiia: Ekonomichna teoriia ta pravo, vol. 1 (4), pp. 65—76.

Abstract. The article proves the expediency of implementing a system of internal control of insurance companies. There are two directions of the control system: institutional and functional. It is determined that the organization of internal control of the insurance company requires the definition of the powers and responsibilities of each of the entities, which should be determined based on the forms of internal control.

Keywords: internal control, system, enterprise of insurance activity, insurance activity.

Стаття відправлена: 12.06.2022 р.

© Гладій І.О., Даценко Г.В.

УДК 33

INTEGRATED STRUCTURES AS A BASIS FOR INNOVATION POTENTIAL

ІНТЕГРОВАНІ СТРУКТУРИ ЯК ОСНОВА ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Shalimova N.S./ Шалімова Н. С.

*d.e.s., prof. / д.е.н., проф.*ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7564-4343>

Selishcheva E.V. / Селіщева Є.В.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти / Postgraduate*ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1073-7933>

Central Ukrainian National Technical University,

25006, Kropyvnytskyi, Prospekt Universytetskyi, 8, 25006

Центральноукраїнський національний технічний університет,

Кропивницький, просп. Університетський, 8, 25006

Анотація. У статті досліджено особливості функціонування інтегрованих структур як основи інноваційного потенціалу. Зазначено, що на сьогодні інтегровані структури представлені великою кількістю форм. Доведено, що інтегровані структури сьогодні є однією з найбільш ефективних форм організації інноваційних процесів, які дають можливість отримати синергетичний ефект шляхом взаємодії наукових (освітніх) закладів, органів влади, бізнес структур. Обґрунтовано, що найбільший інноваційний потенціал мають ті інтегровані структури які утворюється шляхом об'єднання бізнес сегментів із сегментами науки та освіти.

Ключові слова: інтегровані структури, синергетичний ефект, наука, освіта, бізнес структури, інноваційний потенціал

Вступ. Сучасний етап розвитку економіки характеризується процесами глобалізації, що обумовлює активізацію формування і діяльності інтегрованих структур. Станом на 2021 рік десятку найбільших компаній світу (Walmart, Sinopec Group, State Grid, China National Petroleum, Royal Dutch Shell, Saudi Aramco, Volkswagen, BP, Amazon, Toyota) та десятку найбільших платників податків в Україні (НАК «Нафтогаз України», ПрАТ «А/Т тютюнова компанія «В.А.Т.-Прилуки», ПрАТ «Оболонь», ПрАТ «Запоріжсталь», ПрАТ «Філіп Морріс Україна», ТОВ «АТБмаркет», ТОВ «СільпоФуд», ТОВ «Метро кеш енд Кері Україна», ДП «КК ДП Roshen», ПП «Макдональдс Юкрейн ЛТД») посідали інтегровані структури [2]. На сьогодні інтегровані структури бізнесу мають ряд переваг, які дозволяють їм забезпечувати інноваційний розвиток. Активний розвиток в останні десятиліття інтегрованих структур бізнесу варто розглядати як прояв глибинних процесів, які пов'язані з інноваційними змінами підприємницької взаємодії, яка характеризується все більш тісним переплетінням суперництва і співробітництва [7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інтеграційні процеси бізнесу становлять значний інтерес як для наукової спільноти так і для практиків. Так питання, які пов'язані із особливостями формування інтегрованих бізнес-структур досліджували Ганущак-Єфіменко Л. М. і Коберник І. В.[1]. Праці Коломійцевої О. В. присвячені з'ясуванню мотивів та причин процесів злиття та поглинань підприємств [3].

Ramirez M., Clarke I., Klerkx L. аналізують значення посередницьких організацій у інтегрованих структурах сільськогосподарського сектору країн, що розвиваються [9].

Дослідження Sumets A., Kniaz S., Heorhiadi N., Farat O., Skrynkovsky R. та Martyniuk V. спрямовані на удосконалення методичного підходу до вибору варіантів забезпечення конкурентоспроможності підприємств у системі розвитку агрокластерів [10].

Leonardo S. B., Silveira M. A. P., Martinez-Sánchez P. M. T., do Carmo Romeiro M. присвятили свої праці аналізу впливу факторів міжорганізаційних взаємовідношень на ефективність сільськогосподарського кластера, до складу якого входять дрібні фермери [8].

Праці Zharikov R. V., Bezpalov V. V., Lochan S. A., Barashkin M. V., Zharikov A. R. присвячені розробці мережевої моделі кластерної аграрної економіки, яка базується на кооперації малих і середніх переробних підприємств і постачальників сільськогосподарської сировини з врахуванням системних вимог щодо забезпечення економічної безпеки регіонів [12]. Проте, віддаючи належне науковій та практичній значущості праць згаданих вчених, необхідно зазначити, що питання функціонування інтегрованих структур як основи інноваційного потенціалу потребують подальших досліджень.

Мета статті - дослідження особливостей функціонування інтегрованих структур як основи інноваційного потенціалу.

Виклад основного матеріалу. Інтеграційні структури, як правило, виникають у наслідок злиття виробничих, наукових, організаційних ресурсів і банківського капіталу, що забезпечує їх симбіоз, який дає синергетичний ефект і поштовх щодо інноваційного розвитку. Щербак В. Г. виокремлює п'ять найбільш виражених етапів у розвитку інтеграційних процесів:

- укрупнення підприємств, що обумовлено зміною законодавчої бази та несприятливими умовами для розвитку підприємництва;
- поява можливостей істотно впливати на ціни за рахунок балансування між виробництвом та пропозицією, що призводить до підвищення рівня прибутковості і зміни пріоритетів ринкової економіки;
- кульмінаційне злиття конгломератного типу (компаній, які функціонують у різних підприємницьких напрямках);
- виникнення тенденції щодо зниження рівня прибутків конгломератів (така тенденція сприяє розвитку нового вектору інтеграції – горизонтального типу злиття, що є відповіддю на глобалізацію конкурентної боротьби та підвищення рівня ризиків, пов'язаних із невизначеністю та мінливістю зовнішнього середовища);
- перехід від статичних утворень типу конгломератів та горизонтальної інтеграції до більш схожих з точки зору галузевих особливостей процесів вертикальної інтеграції, яка формує більш чіткі організаційно-правові рамки (змінюються критерії формування інтегрованих структур, такі як – технологічна та фінансово-економічна доцільність включення до складу нового утворення активів (підприємств); формування суттєво вищого рівня корпоративного контролю приєднаних структур (у межах 75% і вище);

тенденції організаційно-правової трансформації) [7].

Інтегровані структури характеризуються різноманітністю організаційно – правових форм. Крім того, до основних критеріїв класифікації стратегічних бізнес-моделей процесу інтеграції більшість вчених відносять: тип інтегрованої структури; територію присутності та масштаб бізнесу; капітал та джерела фінансування розвитку; принципи об'єднання, систему управління та взаємозв'язки між підприємствами інтегрованої структури; галузеву приналежність, основні види діяльності [7]. Найбільш поширеними формами інтегрованих структур є транснаціональні компанії (корпорації), холдинги, альянси, конгломерати, консорціуми, корпорації, асоціації, концерни, картелі, синдикати, трести, союзи. Проте, метою створення інтегрованих структур здебільшого є:

- якісний контроль за умовами поставок сировини і подальшого збуту продукції;
- зниження витрат;
- зростання виробничих потужностей;
- оптимізація управління підприємницькими ризиками;
- підвищення якості продукції;
- впровадження інноваційних технологій і продукції.

Досягнення зазначених цілей при створенні інтегрованих структур стає можливим насамперед завдяки позитивному синергетичному ефекту, який, як правило, виникає в інтегрованій структурі. Здебільшого синергетичний ефект проявляється у вигляді скорочення витрат і підвищення обороту товарів за рахунок створення повного циклу від виробництва до реалізації товару; скорочення операційних витрат; отримання певних пільг і дотацій (від держави - коли елемент структури має таке право або від контрагента - за рахунок збільшення обсягу) тощо. Крім того, інтегровані структури є більш активно-адаптивними до умов зовнішнього середовища, вони мають більший інноваційний потенціал. Відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність» інноваційний потенціал є сукупністю науково-технологічних, фінансово-економічних, виробничих, соціальних і культурно-освітніх можливостей країни (галузі, регіону, підприємства тощо), необхідних для забезпечення інноваційного розвитку економіки [6]. Саме в інтегрованій структурі спостерігається концентрація всіх цих складових. Крім того, маючи міцні зв'язки, структурні одиниці інтегрованої структури мають доступ до інформаційних баз одне одного, що дозволяє запроваджувати інноваційні технології і товари (роботи, послуги). У випадку, коли до інтегрованої структури входять наукові або навчальні елементи, її інноваційний потенціал значно зростає, тому у подальшому ми зосередимо дослідження на інтегрованій структурі до складу якої входить науковий сегмент.

Інноваційний потенціал суб'єкта господарювання насамперед визначається такими складовими:

- фінансово-економічним потенціалом;
- науково-технічним потенціалом;
- кадровим потенціалом.

Фінансово – економічний потенціал передбачає спроможність щодо впровадження інновацій. В цілому оцінити цю складову може і бізнес сегмент, проте, ми вважаємо за доцільне залучення на цьому етапі і представників наукового сегменту, що дозволить його значно оптимізувати.

Науково – технічний потенціал визначається наявністю наукового підгрунтя (основних засобів, нематеріальних активів тощо) і висококваліфікованих кадрів (працівників із науковими ступенями і вченими званнями).

Кадровий потенціал передбачає наявність у працівників потенційних можливостей до впровадження інновацій, що насамперед визначається рівнем освіченості. В інтегрованій структурі це якісно забезпечує науковий (освітній) сегмент. Крім того впровадження інновацій потребує глибинного розуміння процесів, що оптимально реалізується шляхом співробітництва наукового і бізнес сегментів.

Інтегровані структури сьогодні є однією з найбільш ефективних форм організації інноваційних процесів. Інтегрована структура, яка утворюється шляхом об'єднання бізнес сегментів із сегментами науки та освіти може функціонувати на основі симбіозної взаємозалежності між різними державними і бізнес суб'єктами за принципом синергізму [5]. При цьому до найбільшої переваги такої інтегрованої структури можна віднести вільний доступ усіх його учасників до інновацій. Інтегрований підхід дозволяє не тільки забезпечити оперативне отримання бізнес сегментами інтегрованої структури інформації щодо переваг нових технологій (товарів, робіт, послуг), а і зменшити витрати на транзакції.

Висновки. Створення і функціонування інтегрованих структур є закономірним етапом розвитку економіки. Інтегровані об'єднання на сьогодні є найбільш ефективними формами організації інноваційних процесів. Найбільший інноваційний потенціал мають ті інтегровані структури які утворюються шляхом об'єднання бізнес сегментів із сегментами науки та освіти. Це дає можливість отримати синергетичний ефект шляхом взаємодії наукових (освітніх) закладів, органів влади, бізнес структур.

Література.

1. Ганущак-Єфіменко Л. М., Коберник І. В. Особливості формування інтегрованих бізнес-структур. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 3 (129). С. 154–160.
2. Гросул В., Круглова О., Мкртчян Т., Зубков С. и Тимченко О. (2021). Інтеграція підприємств і формування кластерних структур у сфері харчування. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*, 7 (2), 119-140. <https://doi.org/10.51599/are.2021.07.02.07>
3. Коломійцева О. В. Мотиви та причини процесів злиття та поглинань підприємств. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 6 (132). С. 142–149.
4. Левченко О. М., Ткачук О. В., Царенко І. О. Інноваційно-інтегровані структури в сучасній економіці: їх класифікація. *Ефективна економіка*. 2017. № 10. URL: <http://www.economy. nauka.com.ua/?op=1&z=5791>.

5. Носенко Ю. М. Інноваційні агрокластери як форма інтеграції науково-освітньої діяльності та бізнесу. *Економіка АПК*. 2020. № 5. С. 77-86. http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2020_5_10

6. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 р. № 40–VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.

7. Щербак В. Г. Особливості функціонування інтегрованих структур бізнесу як базису інноваційного розвитку підприємництва. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія : Економічні науки*. 2020. № 6. С. 81–88. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkntuden_2020_6_11

8. Leonardo S. B., Silveira M. A. P., Martinez-Sánchez P. M. T., do Carmo Romeiro M. Trust and knowledge contribution to agricultural cluster performance. *International Journal of Productivity and Performance Management*. 2020. No. ahead-of-print. <https://doi.org/10.1108/IJPPM-10-2019-0495>

9. Ramirez M., Clarke I., Klerkx L. Analysing intermediary organisations and their influence on upgrading in emerging agricultural clusters. *Environment and Planning A: Economy and Space*. 2017. Vol. 50. Is. 6. Pp. 1314–1335. <https://doi.org/10.1177/0308518X17741316>.

10. Sumets, A., Kniaz, S., Heorhiadi, N., Farat, O., Skrynkovskyu, R. and Martyniuk, V. (2021), Methodical approach to the selection of options for ensuring competitiveness of enterprises in the system of development of agricultural clusters. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*, 7(1), 192–210. <https://doi.org/10.51599/are.2021.07.01.10>.

11. Yepifanova, I., & Dzhedzhula, V. (2020). Methodology of evaluation of innovative potential of enterprises. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*, 6(3), 171-190. <https://doi.org/10.51599/are.2020.06.03.10>

12. Zharikov R. V., Bezpalov V. V., Lochan S. A., Barashkin M. V., Zharikov A. R. Economic security of regions as a criterion for formation and development of agricultural clusters by means of innovative technologies. *Scientific Papers Series «Management, Economic Engineering and Rural Development»*. 2018. Vol. 18. Is. 4. Pp. 431–439.

Abstract. The paper examined the peculiarities of functioning of integrated structures as the basis of innovation potential. It is noted that currently integrated structures are represented by a large number of forms. It is proved that integrated structures are one of the most effective forms of organization of innovation processes, which allow to get a synergistic effect by interaction of scientific (educational) institutions, authorities, business structures. It is grounded that the greatest innovative potential has those integrated structures which are formed by uniting business segments with segments of science and education.

Keywords: Integrated structures, synergistic effect, science, education, business structures, innovative potential

Стаття надіслана: 15.06.2022 р.
© Шалімова Н.С., Селіщева Є.В.

УДК 519.252

**ANALYSIS OF THE FIELD OF TOURISM AND ECOLOGY IN
CONDITIONS OF UNCERTAINTY**
АНАЛІЗ СФЕРИ ТУРИЗМУ ТА ЕКОЛОГІЇ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Dzhalladova I.A. / Джалладова І.А.,
d.p.m., prof. / д. ф.-м. н., проф.
ORCID: 0000-0003-3158-6844

Kaminsky O. Ye. / Камінський О.Є.,
d.e.s., as.prof. / д. е. н., доц.
ORCID: 0000-0003-0607-8944

Chub O.V. / Чуб О.В.,
senior lecturer/старший викладач
ORCID: 0000-0002-7117-1750

*Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman,
Ukraine, Kyiv, 54/1 Peremohy Avenue*

*Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,
Україна, Київ, пр.Перемоги, 54/1*

Анотація. У статті розглядається актуальна проблема забезпечення якості та надійності аналітики у сфері екологічної безпеки та туризму. Виявлено, що в умовах війни, невизначеності в стані української економіки, дестабілізації політичної ситуації, посилення впливу негативних факторів зовнішнього та внутрішнього середовища на довілля аналітики стикаються з певним комплексом небезпек та загрози, які негативно впливають на якість їхніх прогнозів. У контексті вищевикладеного обґрунтовується необхідність використання байєсівської схеми «зміщення—інформація—шум» для аналізу сфери туризму та екології з метою визначення основних механізмів, які дозволять підвищити точність прогнозів за рахунок зменшення рівня упередженості та шуму. В роботі визначено, що домінуючим фактором підвищення достовірності прогнозів є зниження шуму. Обґрунтовано можливі шляхи зменшення негативного впливу шуму на прогнозування екологічної безпеки в умовах невизначеності.

Ключові слова: байєсова схема; прогнозування; екологічна безпека; туризм, аналітика, умови невизначеності.

Вступ.

В останні роки багато вчених описують стан економіки та суспільства загалом — як хаос і високий рівень невизначеності. Військові дії, зростання населення, наслідки пандемії загострили протиріччя між людиною та землею, тобто зростає тиск соціальної діяльності на екологічне середовище. В результаті уряди різних країн збільшили інвестиції в природну, економічну, соціальну та екологічну безпеку. Через війну в центрі Європи, дедалі більше людей стурбовані збереженням власної безпеки та довілля. Одними з найбільш постраждалих секторів економіки є сільське господарство та туризм, що прямо впливає на стан екологічної безпеки. Наприклад, 52% українських компаній, хоч і з обмеженнями, але працюють. Ще 27% призупинили роботу, але хочуть поновлювати свою діяльність, про що йдеться в опитуванні, проведеному Європейською бізнес-асоціацією України. При цьому, 63% компаній виплачують заробітну плату в повному обсязі, а 45% ще й провадять додаткові або авансові виплати. Лише 3% компаній були змушені скоротити

оплату праці, а 1% відправили працівників у неоплачувану відпустку та не виплачують заробітну плату або змушені звільняти працівників. Більшість представників бізнесу підтримує армію чи територіальну оборону: 41% допомагають фінансово, 35% підтримують працівників, які захищають країну, 31% постачають продукти харчування, 29% постачають послуги, 16% — ліки, 9% — засоби захисту та оборони [1].

За таких обставин аналітикам, що досліджують стан екологічної безпеки та туристичної галузі доволі часто доводиться працювати з неповними або недостовірними даними. Вони повинні робити оптимальні припущення, спираючись на власний досвід та компетентність [2, 3], та враховуючи, що базовим методом формалізації в сучасній науці, зокрема економіці, є застосування математичних методів і моделей [9]. Помилки при вилученні прогностичних сигналів неминучі, а зі статистичної точки зору ці помилки можна розкласти на зсуви та шум. Зсув відображає передбачувану помилку. Наприклад, деякі люди в певних ситуаціях можуть виявляти схильність робити хибно-позитивні судження (не коректні інвестиції, непотрібні фінансові операції чи необґрунтовані управлінські рішення) або хибно-негативні судження (втрата можливостей для отримання прибутку, для порятунку життя або для виявлення кібершахраїв) [7]. Є багато наукових досліджень щодо упереджень [4], але їх ключовою особливістю є те, що вони мають систематичний характер. Маючи інформацію щодо когнітивної стратегії прогнозування та цінності пріоритетів прогнозистів, є можливим передбачити напрямок та приблизну величину їх відхилень від точності.

Шум можна розглядати, як непередбачувану несистематичну помилку. В разі відсутності інформації про аналітику, неможливо передбачити напрямок або величину цих відхилень від істинного сигналу. В роботі Канемана та інших [2] стверджується, що наукових досліджень з шуму набагато менше, ніж з питань упередженості, тому що людям-спостерігачам, налаштованим на виявлення закономірностей, набагато важче прийняти шум, оскільки шум не піддається причинно-наслідковій категоризації. Шум є всебічною перешкодою для точності суджень, і шумопоглинання може виявитися більш економічним методом підвищення точності прогнозування соціально-економічних процесів, ніж вважається [2]. Все вищезазначене означає актуальність даного дослідження. З цією метою в роботі застосовується байєсовський підхід до розкладання точності прогнозування на три компоненти: систематична помилка, неповна або невизначена інформація та шум. Модель показує, що зниження рівня шуму грає домінуючу роль у забезпеченні ефективності і точності прогнозів.

Основний текст.

У невизначених реальних ситуаціях при аналізі стану екологічної безпеки та туристичної галузі при побудові прогнозів, аналітики неминуче роблять помилки і неправильно тлумачать сигнали з довкілля [6, 8]. Процес вилучення сигналів аналітиками можна розділити на три компоненти: похибка (визначається як систематичне відхилення між інтерпретацією сигналів аналітиками та істинною інформаційною цінністю цих сигналів — відхилення,

яке може набувати форми як завищеної, так і заниженої оцінки ймовірності), часткової інформації (визначається як інформація) підмножини сигналів, які використовують аналітики, щодо повної інформації, яка дозволила б прогнозистам досягти ідеальної точності прогнозу та шуму (що визначається як інформаційна цінність підмножини сигналів, які використовують аналітики в прогнозах) в якості залишкової мінливості, незалежної від результату).

Якщо аналітики в галузі екології та туризму є раціональними байєсовськими агентами, які прагнуть мінімізувати правильну оцінну функції, таку як показник Браєра, то вся дисперсія в їх економічних прогнозах обумовлена частковою інформацією та еквівалентна апроксимації результатів [5].

Хоча кожен із трьох компонентів — упередження, шум і (невизначена, неповна) інформація — має інтуїтивне означення, можна уявити безліч моделей, що відображають їхній вплив. Однак, як мінімум, модель повинна описувати дві порівнювані групи прогнозистів спільно. Тільки тоді можливо робити «значні» твердження про загальні механізми, з яких після обробки випливає точність. Для моделі візьмемо дві групи фахівців з екологічної безпеки та туристичної галузі, які ми позначимо як контрольну та експериментальну, і будемо розрахувати багато корисних підсумкових статистичних даних, таких як апостеріорні ймовірності покращення упередженості, інформації або шуму. Наприклад, є можливим оцінити ймовірність того, що експериментальна група аналітиків на 20% точніша, ніж контрольна група, і що 30% цієї різниці пояснюються меншою упередженістю. Такі порівняння були б неможливими, якби дві групи аналізувалися незалежно за допомогою окремих моделей. Тобто, є необхідною спільна модель ймовірності, щоб робити спільні твердження про групи. Але, ніякий стандартний розподіл не може описати бінарний результат, який може приймати лише значення нуля чи одиниці, і множинні ймовірності, обмежені нулем та одиницею.

Рішення, яке пропонується, полягає в тому, щоб описати процес прогнозування за допомогою гнучких добре відомих розподілів, таких як багатовимірний нормальний. Щоб зробити це конкретним, можна використати постулат про «сигнальний всесвіт» [5], який містить усі сигнали позитивного чи негативного ставлення до виникнення події. У цій галузі подія відбувається тоді і лише тоді, коли сукупний внесок усіх відповідних сигналів є позитивним. Далі є можливим моделювати бінарні події з гіпотетичною неперервною змінною, накопиченням всіх відповідних сигналів, вздовж яких подія відбувається.

У доповненні до релевантних сигналів всесвіт містить сигнали, які не мають ніякої релевантності та не корелюються з результатом. Аналітики при дослідженні стану екологічної безпеки і розвитку туристичної галузі при побудові прогнозів, пробують та інтерпретують сигнали з різним ступенем майстерності та ретельності. Вони можуть вибирати релевантні сигнали (збільшуючи часткову інформацію) або нерелевантні сигнали (збільшуючи шум). Крім того, вони можуть неправильно інтерпретувати сигнали (створюючи упередження). Накоплення таких сигналів потім моделюється за допомогою

неперервних змінних, які демонструють різну ступінь зміщення, часткову інформацію та шум в прогнозах. Ці змінні узагальнюють інтерпретацію аналітиків (часто зашумлену і упереджену) щодо того, як сигнали, які спостерігаються відповідають з результатом.

Моделювання результатів аналізу неперервними змінними дає три переваги:

- ми можемо отримати часткову інформацію як коваріацію між інтерпретаціями аналітиків та змінною, що визначає результати;
- коли ми вводимо в інтерпретацію аналітиків середній нульовий шум, збільшується дисперсія прогнозів, але не середня або часткова інформація інтерпретації сигналу;
- коли ми вносимо похибку в інтерпретації аналітиків, змінюється середнє значення прогнозів, але не дисперсія або часткова інформація інтерпретації сигналу.

Таким чином, систематична помилка і шум грають різні ролі в судженнях аналітиків. З точки зору статистики змінні, що визначають результат та інтерпретація сигналів аналітиками є латентними параметрами, оскільки вони не спостерігаються безпосереднім експериментатором.

Гіпотеза 1. Невідомі змінні, що визначають результат та інтерпретацію сигналів аналітиками при створенні прогнозів, мають нормальний розподіл.

Незважаючи на те, що реальні дані не відповідають нормальному розподілу, а часто є розумним наближенням, це зазвичай приймається в статистичній методології. Наприклад, пробіт-регресія передбачає нормально розподілені невідомі змінні. В даному випадку, якщо кожен аналітик при прогнозуванні стану екології і туризму в країні інтерпретує велику кількість незалежних сигналів та сигнали мають невеликі хвости, то центральна гранична теорема виправдовує припущення щодо нормальності.

Для перевірки проведемо аналіз чутливості, застосувавши байєсівську схему «упередження—інформація—шум» до прихованих змінних, змодельованих на основі (багатомірного) t -розподілу. Процес оцінки міг відновити достовірні параметри з розумною точністю, поки хвости прихованих змінних ще не були дуже важкими, що передбачає низьку чутливість до точного розподілу прихованих змінних. Заглиблюючись у технічні деталі байєсівської схеми «упередження—інформація—шум», спочатку розглянемо одного аналітика, який передбачає невідому подію екологічної безпеки (або в туризмі) та буде прогноз.

Позначимо цю подію через $X \in \{0, 1\}$ так, що $X = 1$, якщо подія відбудеться, та $X = 0$, якщо подія не відбудеться. Результат визначається гіпотетичною нормально розподіленою змінною S^* такою, що $X = 1(S^* > 0)$, де індикаторна функція $\Delta(E)$ дорівнює 1, якщо E істинна; в протилежному випадку вона дорівнює 0. Очікувана частота цієї події має співпадати із заданою базовою частотою $h^* \in (0, 1)$, що можливо зробити, не обмежуючи спільності, зафіксувавши змінну $(S^*) = 1$ та обравши середнє $\mu^* = E[S^*]$ таке, що $H(S^* > 0) = h^*$, тобто базову ставку. Тоді отримуємо наступне рівняння (1):

$$h^* = H(X - 1) = H(S^* \geq 0) = 1 - H(S^* \leq 0) = 1 - F(-\mu^*) = F(\mu^*), \quad (1)$$

де $F(\cdot)$ — відповідно кумулятивна функція стандартного нормального розподілу. Обернена цієї функції дорівнює: $\mu^* = F^{-1}(h^*)$.

Аналітик має можливість обрати $h_0 \in (0, 1)$ для події $\{S^* > 0\}$, яка базується на нормально розподіленій змінній S_0 , яка представляє його інтерпретацію сигналів. Змінна S_0 визначає упередженість аналітика в сфері екології та туризму, рівень шуму і неповної інформації. Чим більше S_0 підтримує S^* , тим більше у аналітика в сфері екології та туризму інформації про відповідну подію. Якщо S_0 та S^* корелюються ідеально, бізнес-аналітик без впливу шуму чи упередженості може вивести значення S^* і дати точний прогноз. Найчастіше аналітику в сфері екології та туризму доводиться працювати із частковою та невизначеною інформацією, наприклад, вони можуть уважно слідкувати за станом економіки в умовах війни, що посилить їх сигнали, але впевнено передбачити рівень падіння заробітної плати не зможуть, оскільки невизначеність залишиться.

Відповідно до роботи [5] байєсівської схеми додається часткова інформація з коваріаційним параметром $C(S_0, S^*) = \varepsilon_0$. Чим вище ε_0 , тим більшим стає S_0 яке коварує з S^* , і, відповідно, стає точнішим прогноз.

Враховуючи, що S_0 та S^* перебувають у неперервних масштабах, упередженість дорівнює різниці між середніми значеннями, тоді як шум дорівнює будь-якій змінній S_0 , яка не коварує з S^* .

Якщо середнє значення інтерпретації даних аналітиком дорівнює $E[S_0] = \mu^* + \mu_0$, то упередженість аналітика дорівнює $E[S_0] - E[S^*] = \mu_0$. Шум — це змінна, що залишилася рівною S_0 після видалення всіх коваріацій з S^* : $(S_0) - C(S^*, S_0) = \alpha_0$. Підводячи підсумки, отримуємо що S_0 та S^* відповідають багатовимірному нормальному розподілу:

$$\begin{pmatrix} S^* \\ S_0 \end{pmatrix} \sim N \left(\begin{pmatrix} \mu^* \\ \mu^* + \mu_0 \end{pmatrix}, \begin{pmatrix} 1 & \varepsilon_0 \\ \varepsilon_0 & \varepsilon_0 + \alpha_0 \end{pmatrix} \right), \quad (2)$$

де: $X = 1(S^* > 0)$ — результат;

$\mu_0 = E[S_0] - E[S^*]$ — визначає упередженість бізнес-аналітика;

$\varepsilon_0 = C(S^*, S_0)$ — визначає неповноту інформації;

$\alpha_0 = (S_0) - C(S^*, S_0)$ — визначає рівень шуму.

1) упередженість аналітика в сфері екології та туризму μ_0 може приймати будь-яке значення між негативною та позитивною нескінченністю і призводити до того, що аналітик інтерпретує S_0 або занадто високо ($\mu_0 > 0$), або занадто низько ($\mu_0 < 0$);

2) шум α_0 змінюється в межах від відсутності шуму ($\alpha_0 = 0$) до нескінченного шуму ($\alpha_0 = \infty$);

3) неповнота інформації варіюється від невизначеності інформації ($\varepsilon_0 = 0$) до повної інформації ($\varepsilon_0 = 1$). Даний параметр є обмеженим 1, тому що він представляє ко-варіативність з S^* , яка має тільки дисперсію 1. Якщо аналітик є неупередженим ($\mu_0 = 0$), вільним від шуму ($\alpha_0 = 0$) та володіє повною інформацією щодо досліджуваного явища, то $S^* = S_0$ та $\varepsilon_0 = S_0 = S^* = 1$.

Враховуючи, що аналітик в сфері екології та туризму повідомляє про

ймовірність події $\{X = 1\}$, а не про інтерпретацію змінної S_0 , модель повинна описувати, як аналітик перетворює інтерпретацію даних в ймовірний прогноз.

На жаль, упередженість і шум, що впливають на аналітиків у сфері екології та туризму неможливо ідентифікувати з ймовірних прогнозів у рівнянні (1). Це рівняння цілком раціонально передбачає, що аналітики знають рівень систематичної помилки та шуму в своїх прогнозах і автоматично коригують свій результат, так що їх остаточні умовні ймовірності $H[S^* > 0 | S_0]$

демонструють нульовий рівень шуму чи систематичної помилки. Оскільки, неможливо статистично відокремити цей випадок від вихідних параметрів в (1), де в прогнозах були враховані похибки та шум, значення параметрів не можуть бути ідентифіковані. Проте, щоб ідентифікувати компоненти, потрібно лише зробити правдоподібне припущення з обмеженою раціональністю, що аналітик не знає про шум і упередженість в інтерпретації S_0 – і вважає, що $\alpha_0 = 0$ і $\mu_0 = 0$. Підключаючи цей потенціал хибних переконань у (1), аналітик тепер прогнозує:

$$h_0 = F\left(\frac{S_0}{\sqrt{1 - \epsilon_0}}\right)$$

Отримані в результаті прогнозування ймовірності можуть демонструвати як упередження, так і шум — і це дозволяє використовувати прогнози для вивчення упередженості, шуму та часткової інформації в судженнях аналітика.

Загалом, дана конструкція в сфері екології та туризму узгоджується з більш стандартною, в якій бізнес-аналітики роблять точкові прогнози щодо безперервних результатів, таких як точна зміна інфляції або національного ВВП. Упередженням тут буде будь-яка різниця в середньому результаті та прогнозі, а шумом — будь-яка некорельована мінливість у передбаченнях. У таких ситуаціях розумно стверджувати, що аналітики не знають про свою упередженість чи шум: якби вони знали, вони могли б підвищити свою точність, відповідно зменшивши їх.

Таким чином можливо розширити байесівську схему на групи з кількох аналітиків, умовно «контрольна» та «дослідницька», і позначити їх прогнози та компоненти точності індексами 0 та 1 відповідно. Як і раніше, кожен аналітик у сфері екології та туризму базує свій прогноз на різних сигналах про S^* , а очікувані рівні упередженості, шуму та невизначеності інформації описуються параметрами моделі.

Дозвіл кожному аналітику в сфері екології та туризму мати різний набір параметрів та індексів оцінювання призведе до ускладнення звітів. В ідеалі потрібно мати лише один параметр упередженості, шуму та повноти інформації на групу аналітиків, чого можливо досягти, якщо розглядати всіх аналітиків, як одного типу або групи симетрично, так і взаємозамінними.

Гіпотеза 2. Дана гіпотеза складається з двох частин:

- 1) базової ставки та очікуваних прогнозів з рівними упередженостями, шуму та часткової інформації однакові для різних подій предметної області;
- 2) залежно від їх значень, прогнози та результати аналізу є незалежними для різних подій.

Інакше кажучи, результати і прогнози аналітиків у сфері екології та туризму для однієї події не надають додаткової інформації про результат і прогнози для будь-якої іншої події з даної предметної області — доки відома базова ставка і параметри, що представляють упередження, шум та повноту інформацію для аналізу. Наприклад, якщо маємо аналітиків у сфері екології та туризму з низьким упередженням, низьким рівнем шуму та високою інформацією, все одно знання їх прогнозів щодо прибутковості туристичної галузі, нічого не говорить про їхні прогнози щодо наслідків війни в Україні. Все, що можливо сказати, це те, що вони, швидше за все, зроблять прогнози, які є точнішими і відносно екстремальними (ближче до 0,0 і 1,0). Підставою для цього висновку є рівень їх інформованості, низького шуму і упередженості, а не результатів їх аналізу інших подій.

Запропонована модель не робить припущень про величину внутрішньоподійної кореляції, а натомість розглядає її як емпіричне питання. Отже, прогнози того самого результату можуть бути залежними або незалежними відповідно до того, що підтверджують дані. Гіпотеза 2 означає, що параметри повинні відображати середні рівні упередженості, шуму та інформації у кожній групі аналітиків і по кожному з питань.

Гіпотези в даному випадку є доречними, тому що мета полягає в тому, щоб зрозуміти середню поведінку груп аналітиків у сфері екології та туризму і зробити спільні, а не конкретні твердження про упередженість, інформацію та шум.

Оцінювання параметрів моделі проводиться за допомогою байєсівської схеми, яка розглядає параметри (такі як μ^* , μ_0 тощо) як випадкові величини. У будь-якій байєсівській моделі потрібні два компоненти: апріорний розподіл параметрів, який фіксує невизначеність аналітика щодо параметрів до спостереження за даними та ймовірність, що визначає можливість даних як функцію параметрів. Потім застосовується правило Байєса для оновлення апріорного розподілу даних, що спостерігаються. Оновлений розподіл, відомий як апостеріорний, описує всю невизначеність параметрів після врахування попередніх переконань та даних дослідників.

Висновки. Таким чином, зменшення шуму послідовно виступало в якості найбільш важливої рухомої сили підвищення точності аналітичних прогнозів у сфері екології та туризму.

Модель показує необхідність у розподілі трьох заходів, за допомогою яких може бути досягнуто зниження рівня шуму прогнозів:

а) упорядкування процесів внутрішнього судження аналітиків, шляхом обов'язкової участі співробітників у перевірках рівня шуму або у навчальних заходах; та в об'єднанні даних прогнозів за допомогою інституційних втручань, таких як участь на ринку прогнозів або за допомогою суто статистичних засобів;

б) втручання, спрямовані на спрощення впливу зовнішнього світу, наприклад, шляхом фільтрації даних у сфері екології та туризму або малоінформативних джерел у середовищах новин, таким чином зменшуючи когнітивне навантаження на аналітиків;

в) заміна аналітиків-людей у сфері екології та туризму алгоритмами машинного навчання, як це було досить успішно зроблено в ряді галузей економіки провідних країн.

Шум цілком може бути джерелом помилок, який найлегше виправити організаціям, які прагнуть використання рентабельних методів підвищення точності прогнозування в сфері екології та туризму, і мають впровадити засоби зменшення шуму при навчанні аналітиків.

Одним з перспективних напрямків майбутніх досліджень у цій царині є розширення байєсівської схеми упередженість—інформація—шум на змодельовані екосистеми, де дослідники зможуть порівнювати розподіли ймовірностей аналізу можливих екосистем із «фактичними» розподілами даних у реальному світі. Тоді дослідники зможуть відокремити психологічний шум (у поточній роботі) від шуму довілля (випадковість властива причинно-спадковим процесами).

Також вимагає дослідження ситуація, коли всі аналітики в сфері екології та туризму, які працюють в одній групі роблять різні прогнози на основі різних інтерпретацій, але мають однаковий очікуваний рівень упередженості, шуму та повноти інформації.

Результати дослідження можуть збагатити обговорення загальних проблем в сфері екології та туризму, які необхідно вирішити при оцінюванні стану екологічної безпеки, надати можливі ідеї для подальшого розвитку досліджень з прогнозування екологічної безпеки в умовах невизначеності та забезпечити теоретичну довідкову цінність для вирішення деяких конкретних проблем туристичної галузі.

Література:

1. *More than half of Ukrainian businesses work even during wars*, <https://economy.24tv.ua/ponad-polovinaukrayinskogo-biznesu-pratsyuye-navit-pid-chas-n1894590>

2. Kahneman D., Rosenfield A.M., Gandhi L., Blaser T. *Noise: How to overcome the high, hidden cost of inconsistent decision making*. Harvard Business Review 94(10): pp. 38–46, 2016.

3. Tetlock P.E., Gardner D. *Superforecasting: The Art and Science of Prediction* “New York: Crown Publishing”, 224 pp., 2016.

4. Gilovich T., Griffin D., Kahneman D. *Heuristics and biases: The Psychology of Intuitive Judgment* “New York: Cambridge University Press”, 2002; <https://doi.org/10.1017/CBO9780511808098>

5. Satopää V.A., Pemantle R., Ungar L.H. *Modeling probability forecasts via information diversity*. “Journal of the American Statistical Association” 111(516): P. 1623–1633, 2016.

6. Dzhalladova I.A., Kaminsky O.Ye. *Stabilizing steps the security of human and society in the Covid-19 pandemic*. “Economics Business and Organization Research”, pp. 295-308. 2020; <https://dergipark.org.tr/en/pub/ebor/issue/58610/848963>

7. Джалладова І. А. *Системний аналіз загроз соціокібернетичної безпеки в*

умовах пандемії. Моделювання та інформаційні системи в економіці. Вип. 100. С. 50-58, Київ 2020; <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/35493>

8. Камінський О.Є., Політ Д.Г. *Аналіз достовірності інформації щодо пандемії COVID-19 в Україні (на прикладі світових агрегаторів даних)*. Моделювання та інформаційні системи в економіці. Вип.100. С.83-93, Київ 2020; <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/35496>

9. Чуб О.В. *Evaluation of youth employment based factor model* “Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії”. № 3(09). С. 98-102, Запоріжжя 2017.

Abstract. *The article deals with the actual problem of ensuring the quality and reliability of analytics in the field of environmental safety and tourism. It was revealed that in the conditions of war, uncertainty in the state of the Ukrainian economy, destabilization of the political situation, and the growing influence of negative factors of the external and internal environment on the environment, analysts face a certain set of dangers and threats that negatively affect the quality of their forecasts. In the context of the above, the necessity of using the Bayesian scheme "bias—informationnoise" for the analysis of the sphere of tourism and ecology, in order to determine the main mechanisms that will improve the accuracy of forecasts by reducing bias and noise, is substantiated. It is determined that the dominant factor in improving the reliability of forecasts is noise reduction. Possible ways to reduce the negative impact of noise on the forecasting of environmental safety under conditions of uncertainty are substantiated.*

Keywords: *Bayesian scheme; forecasting; ecological safety; tourism, analytics, conditions of uncertainty.*

Статтю відправлено: 23.06.2022 р.

УДК 658

**DIAGNOSTICS OF FINANCIAL STABILITY IN «ATB-MARKET» LLC
ДІАГНОСТИКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ТОВ «АТБ-МАРКЕТ»****Kravchenko V.P. / Кравченко В.П.***s.e.s., as.prof. / к.е.н., доц.*

ORCID: 0000-0003-4343-6296

Central Ukrainian National Technical University,

Kropyvnytskyi, University Avenue, 8, 25006

Центральноукраїнський національний технічний університет,

м. Кропивницький, пр. Університетський, 8, 25006

Abstract. The paper considers the financial stability of the company. Diagnosis of financial stability is based on the reporting of the trading company. A system of indicators that characterize the changes is used. According to the results of the diagnosis, the financial situation was established as a crisis for the periods of the study. The indicators that influenced the inefficiency of economic activity are determined.

Keywords: financial condition, diagnosis of financial condition, liquidity, solvency, profitability, financial stability.

Introduction.

Insufficient efficiency of financial management in the conditions of unstable economic development is a common feature for most domestic enterprises. For retailers, this problem is further relevant due to their strategic role in ensuring social balance [1]. Also, Russia's aggression against Ukraine threatens to shake the hryvnia exchange rate and the corresponding negative consequences for the financial stability of enterprises. After all, regardless of the military and economic situation of the country, retailers must timely and fully diagnose financial stability, as it depends on the development of the consumer market and, consequently, increase the welfare of the population.

The object of the study is the diagnosis of financial stability of ATB-MARKET LLC. The corporation's enterprises operate in such areas of business as retail, asset management, production and sale of food products [2].

Main text.

Diagnosis of the financial condition of the enterprise involves a systematic and comprehensive assessment of its activities using various methods of analysis. In turn, the methods of financial diagnostics are a set of scientific and methodological tools for studying the financial condition of the enterprise.

Diagnosis of the financial condition of the enterprise is part of the system of financial management of the enterprise, which is designed to inform management about the peculiarities of its operation in the current period.

To assess the financial condition of "ATB-MARKET" for 2018-2020, we use a system of indicators that characterize the changes. We will carry out the financial analysis on the basis of the reporting of the trading enterprise which are published on a site [3].

We study the assets of the enterprise and their structure with the help of horizontal analysis and find out the economic potential at the disposal of the property of ATB-MARKET LLC (Figure 1).

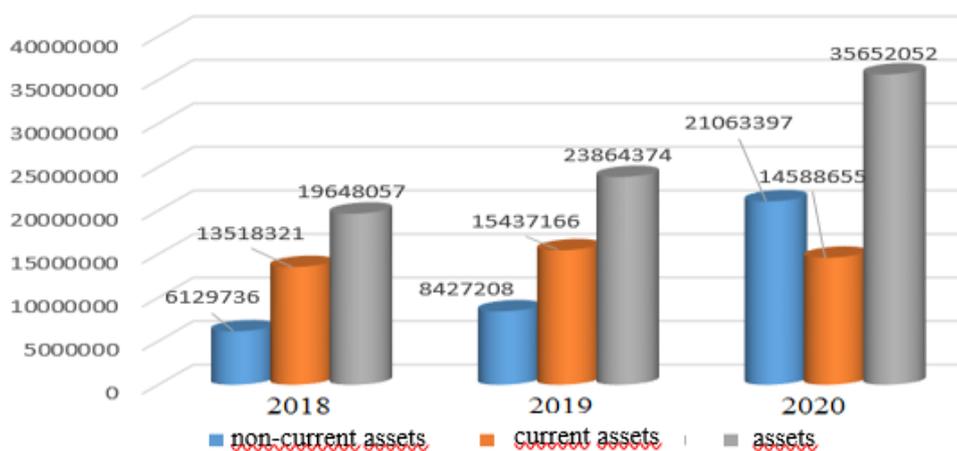

Figure 1 - Dynamics of assets of LLC "ATB-MARKET", thousand UAH

Author's development by source [3].

There is a strengthening of economic potential, as indicated by an increase in assets by 45% in 2020 compared to 2018. That is, the company increases the amount of available property.

The fact that income from the sale of goods and services deteriorates faster than assets, indicates a sufficient reserve of the current structure of assets:

(2018) Assets 19648057 > 85728719 Income; (2019) Assets 23864374 > 104910343 Income; (2020) Assets 35652052 > 123864431 Income.

The increase in the balance sheet is due to an increase in non-current assets in 2020 - 2.5 times, but there is a decrease in current assets by 5.5% compared to 2019. Current assets decreased due to: - reduction of cash by 2.6%, which may indicate the emergence of financial difficulties at the enterprise; - due to the reduction of receivables for goods, works, services by 33.4% - this can be considered a positive trend, as the acceleration of settlements is an important factor in accelerating the turnover of current assets.

In the liabilities of the balance sheet we will explore its own sources of financing assets, as well as the company's liabilities for loans, borrowings, accounts payable. Dynamics of funding sources of ATB-MARKET LLC for the period 2018-2020 in Figure 2.

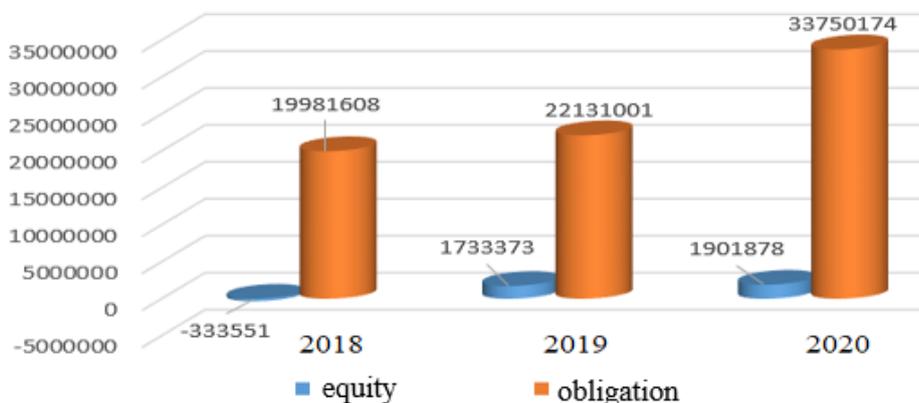

Figure 2 - Dynamics of sources of financing of LLC "ATB-MARKET", thousand UAH

Author's development according to the source [3].

According to fig. 2 increases the amount of available sources of funding to raise assets, due to an increase in short-term liabilities by 52.5%. Also, the dynamics of increase in equity as of 2020 by 9.72% compared to 2019 is observed. An increase in total liabilities leads to increased independence from external suppliers of financial resources, although it hinders the fuller disclosure of the company's existing potential.

Indicators of stability and solvency of LLC "ATB-MARKET" for the period 2019-2020 are considered.

Table 1 - Indicators of stability and solvency of LLC "ATB"

Indicator	2019	2020	Abs. increment, +, -	Rel. increase, %
Financial autonomy	0,07	0,053	-0,017	-24,3
Current liquidity	0,8	0,61	-0,18	-23,75

Author's development according to the source [3] in table 1.

According to the results obtained, at the end of 2020 the company is unable to finance at least part of its assets, while there is a reduction in the financial independence of the company, as evidenced by the dynamics of the coefficient of financial autonomy. The coefficient of financial autonomy characterizes the share of owners of ATB-MARKET LLC - 5.3% (1264811.82 thousand UAH) in the total amount of funds advanced to its activities 23864374 thousand UAH.

The current liquidity ratio characterizes the lack of working capital to repay their debts. The optimal value of the coefficient > 1 , our results < 1 , the trading company has an illiquid balance sheet. The value of current liquidity is below the regulatory limit, which may indicate the likelihood of loss of solvency in the near future.

Next we consider the dynamics of financial results (table 2).

Table 2 - Dynamics of financial results of LLC "ATB-MARKET"

Indicators	Year			Absolute increase (deviation), +, -		Relative increase (deviation), %		
	2018	2019	2020	2019 / 2018	2020 / 2019	2019 / 2018	2020 / 2019	2020 / 2018
Net income from sales of products (goods, works, services), thousand UAH	85728719	104910343	123864393	19181 624	18954050	22,37	18,07	44,48
Net financial result: profit (loss), thousand UAH	180 127	4405 437	5 768 666	4 225 310	1 363 229	2345,74	30,94	3102,55
Profit before interest and taxes (EBIT), thousand UAH	1026840	5358099	7032193	4331259	1674094	421,8	31,24	584,84

Author's development according to the source [3].

During the period under review, there is a tendency to increase net income from sales of goods and services by 44.48%, which indicates high competitiveness in a dynamic environment. The amount of the company's net profit is positive (3102.55 thousand UAH in 2020), which may indicate a well-thought-out business model. To better understand the ability of management to achieve its goals should consider profitability indicators (table 3).

Table 3 - Dynamics of profitability of LLC "ATB-MARKET"

Indicators	Year			Absolute increase (deviation), +, -		
	2018	2019	2020	2019 / 2018	2020 / 2019	2020 / 2018
Profitability of sales by gross profit (gross margin),%	22,2	24,16	25,12	1,96	0,96	2,92
Profitability (liabilities) of assets (EBIT in the numerator),%	-	31,35	27,9	-	-3,45	-
Profitability of sales on net profit (net margin),%	0,21	4,2	4,66	3,99	0,46	4,45

Author's development according to the source [3].

The calculated indicator of gross return on sales shows that in 2020 the company had the opportunity to increase operating profit by reducing administrative costs and marketing costs by 25.12%. Also, the gross profitability indicator shows a positive value in 2020. This indicates the need to further seek opportunities to increase sales of goods and services to maximize the final financial result. The return on assets at the end of 2020 was reduced by 3.45%, indicating that asset management was not effective enough. The indicator of profitability of sales on net profit shows that in 2020 4.66% of net profit came to the company in each hryvnia from the sale of products, goods, works and services.

The results of financial stability indicators are considered in table 4.

Table 4 - Indicators of financial stability. LLC "ATB-MARKET", thousand UAH

Indicators	Year			Absolute increase (deviation), +, -		
	2018	2019	2020	2019 / 2018	2020 / 2019	2020 / 2018
Excess or lack of own sources of stock formation	-11 085 989	-11 705 690	-25 585 227	-619 701	-13 879 537	-14 499 238
Excess or lack of own and long-term sources of stock formation	-8 892 394	-9 208 834	-15 618 757	-316 440	-6 409 923	-6 726 363
Excess or lack of the total value of the main sources of stock formation						
If the value of the indicators 1,2,3<0 stability factor is assigned to 0	(0;0;0)	(0;0;0)	(0;0;0)			

Author's development according to the source [3].

The results of financial stability show that the company had a shortage of its own sources of inventories in 2020 by (-25,585,227 thousand UAH) and this figure increased by 118.6% compared to 2019, and a lack of total capital sources formation of stocks on (-15 618 757 thousand UAH). Therefore, the financial condition of the company should be recognized as a crisis for the period 2018-2020.

Conclusions.

For the period 2018-2020 studied, it is possible to draw conclusions about the financial risk and low liquidity of ATB-MARKET LLC. In order to prevent bankruptcy, the company should change the strategy and tactics of management in the future in order to improve its financial condition, which was identified as a crisis.

The obtained results of the diagnosis of the financial condition of the company, taking into account the identified weaknesses, will allow to carry out its activities in the direction of their improvement, while maintaining the balance of own assets and liabilities in a constantly changing environment.

Literature:

1. Gotra V.V. Diagnosis of the financial condition of the enterprise and ways to improve it Issue # 8/2017 ECONOMICS AND SOCIETY. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/8_ukr/38.pdf. [in Ukrainian].
2. АТБ стрімко відновлює діяльність та продовжує свій розвиток// 05.05.2022. URL: <https://www.atbmarket.com/uk/news/novosti-seti/atb-strimko-vidnovlyu-diyalnist-ta-prodovzhu-sviy-rozvitok>
3. Consolidated financial statements as of December 31, 2020 ATB-MARKET LLC. URL: <https://www.atbmarket.com/storage/files/2021/05/31/1%20Conso.pdf>. [in Ukrainian].

***Анотація.** У роботі було розглянута фінансова стійкість ТОВ «АТБ-МАРКЕТ». Діагностика фінансової стійкості проведена на основі звітності торговельного підприємства. Використано систему показників, які характеризують зміни.*

Досліджено власні джерела фінансування активів, а також зобов'язання підприємства за кредитами, позиками, кредиторською заборгованістю.

Отримано результати показників: ліквідності, рентабельності, фінансової стійкості та платоспроможності.

За результатами проведеної діагностики встановлено фінансовий стан, як кризовий за періоди що досліджувалися. Визначено показники які вплинули на неефективність господарської діяльності.

***Ключові слова:** фінансовий стан, діагностика фінансового стану, ліквідність, платоспроможність, рентабельність, фінансова стійкість.*

Стаття відправлена: 24.06.2022 р.

© Кравченко В.П.

УДК 334.78

ANALYSIS OF THE EXPEDIENCE OF TRANSFER OF FUNCTIONS OF THE ENTERPRISE TO OUTSOURCING**АНАЛІЗ ДОЦІЛЬНОСТІ ПЕРЕДАЧІ ФУНКЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА НА АУТСОРСИНГ****Samoilenko A.A. / Самойленко А.А.***s.t.s., as.prof./ к.т.н., доц., проф.*

ORCID0000-0001-9003-9918

*National University of Construction and Architecture, 31, Kyiv, Air Fleet ave., 03037**Київський національний університет будівництва і архітектури,**Kyiv, 31, Povitroflotskyi prosn., 03037***Kulik A.V. / Кулік А.В.***s.e.s., as.prof./ к.е.н., доц.*

ORCID:0000-0002-2601-3833

*Відкритий міжнародний університет розвитку людини «УКРАЇНА»**Kyiv, 23, Lvivska vul., 02000**Open International UNIVERSITY of Human Development «UKRAINE»**23, Lvivska str., Kyiv, 02000, Ukraine*

Анотація. Дослідження проблем використання аутсорсингу є актуальним і необхідним для визначення ефективності його використання в господарській діяльності торговельних підприємств, оскільки він надає можливість суттєво підсилити конкурентні переваги на ринку. Початок “епохи аутсорсингу” відносять до 60-х рр. ХХ ст., а саме – до 1962 р. Аутсорсинг означає, що незалежна стороння організація може зробити роботу дешевше чи краще, ніж аутсорсер. Залежно від завдань, які передаються на вирішення виконавцям, можна виділити так види аутсорсингу: виробничий, бізнес-процесів, ІТ-аутсорсинг та географічний. Аналізуючи переваги, недоліки та ризики аутсорсингу можна побачити деякий дисбаланс між ними. Це призводить до обмеженості використання аутсорсингу українськими підприємцями, враховуючи що на сьогодні відсутній чіткий алгоритм здійснення аналізу, заснованого на критеріях доцільності аутсорсингу. Виважена політика розвитку аутсорсингу на українських підприємствах може наситити ринок конкурентоздатною продукцією високої якості і забезпечити належне місце в світовій економіці.

Ключові слова: аутсорсинг, ефективність аутсорсингу, доцільність аутсорсингу, функції аутсорсингу.

Вступ. Сьогоднішні умови функціонування торговельних підприємств обумовлені економічним розвитком і конкуренцією, сприяють застосуванню нових інструментів управління. Одним із яких є аутсорсинг, який з'явився не так давно, але вже встиг зарекомендувати себе як перспективний інструмент, який відкриває доступ до багатьох ресурсів. Він надає можливості торговельним підприємствам посилити свої конкурентні переваги на ринку. Така позиція і подальший її розвиток значно залежать від ефективності економічних, організаційних і стратегічних рішень щодо аутсорсингу. Зважаючи на це, дослідження проблем використання аутсорсингу є актуальним і необхідним для визначення ефективності його використання в господарській діяльності торговельних підприємств.

Основний текст. Термін “аутсорсинг” (“outsourcing”) походить від англійського “outsideresourceusing” – використання зовнішніх ресурсів.

Введення цього терміна в теорію менеджменту Б. Анікін і деякі інші вчені пов'язують із використанням ресурсів зовнішніх організацій або провайдерів в галузі інформаційних технологій.. Початок "епохи аутсорсингу" відносять до 60-х рр. XX ст., а саме – до 1962 р., коли було засновано Electronic Data System Corporation (EDS) – американську компанію що надає послуги в сфері інформаційних технологій, й мала свої представництва в 86 країнах світу.

Історично аутсорсинг уперше був визнаний як бізнес-стратегія у 1989 році, коли EastmanKodak найняв незалежні організації для закупівлі, запуску та обслуговування своїх систем обробки інформації, хоча інструментарій аутсорсингу був використаний набагато раніше протягом 70-х років в автомобілебудівній галузі. Регулярно застосовуваний протягом 90-х, інструмент аутсорсингу міцно інтегрувався в міжнародний бізнес. До 2001 року аутсорсингом вважали тільки передавання інформаційних функцій для виконання зовнішніми підрядниками. На сьогодні це всього один із видів аутсорсингу, що має назву ІТ-аутсорсинг. [1].

Із самого початку аутсорсинг, в основному, використовувався в таких сферах послуг, як, наприклад, професійні послуги охорони, логістики, виробництво деталей, клінінгові послуги, кейтеринг, управління інфраструктурою, технічне й адміністративне обслуговування споруд, послуги в секторі дозвілля та готельному секторі. Новий виток розвитку розпочався з 2009 року, коли в результаті світової фінансової кризи все більшу важливість аутсорсинг набув у сфері залучення людських ресурсів (HR), високотехнологічної індустрії (ІТ), операційного функціоналу "білих комірців", широкого спектра фінансових послуг.

На сьогодні аутсорсинг має чимало функцій і тлумачиться багатьма вченими по різному. Якщо проаналізувати інформаційні джерела то можна окреслити та визначення: аутсорсинг – це спрямована передача найменш прибуткових або економічно не ефективних бізнес процесів стороннім незалежним організаціям, які спеціалізуються на них, щоб зосередитись на основних функціях та зменшити витрати.

Отже, аутсорсинг означає, що незалежна стороння організація може зробити роботу дешевше чи краще, ніж аутсорсер. Відповідно, якщо компанія може забезпечити функції, які компанія виконує краще та дешевше, це зменшить витрати на випуск кінцевого продукту, бо кожна сторона буде робити саме те, що може, без додаткових зусиль та інвестицій у інші послуги.

Залежно від завдань, які передаються на вирішення виконавцям, можна виділити так види аутсорсингу:

- виробничий аутсорсинг – передачу окремих непрофільних виробничих процесів сторонній організації;
- аутсорсинг бізнес-процесів – передачу аутсорсеру низки неключових бізнес-процесів підприємства: це маркетинг, логістика, управління персоналом, бухгалтерський облік і т. д.;
- ІТ-аутсорсинг – передача підприємством частини функцій з управління й підтримки власних інформаційних ресурсів зовнішній спеціалізованій організації. [2]

Крім того, окремі вчені виділяють ще й географічний аутсорсинг, який здійснюється через переведення частини бізнесу на тривалий термін в країни з нижчими витратами на виробництво.

Аналітики очікують, що сегмент аутсорсингу, що включає в себе й різноманітні адміністративні завдання, буде швидко зростати. Проте, на практиці зростання частки аутсорсингу відбувається вповільненими темпами.

Причини цього, на думку деяких авторів, криються в дисбалансі достоїнств і недоліків подібних послуг (табл. 1) [3]

Таблиця 1 - Переваги, недоліки й ризики аутсорсинга

<i>Переваги</i>	<i>Ризики й недоліки</i>
Фокусування на основному виді діяльності	Втрата контролю над переданими функціями
Підвищення макропродуктивності за рахунок концентрації на головних напрямках і більше ефективного використання живої праці	Рентабельність оператора бізнесу попадає в залежність від ступеня економічної ефективності виробника
Доступ до ресурсів і фондів, яких немає в наявності (професійні кадри, фінансові, інформаційні ресурси, виробничі фонди)	Витік інформації
Зниження собівартості функцій, переданих на аутсорсинг	Зниження якості при несумлінності аутсорсера
Зниження ризиків за рахунок колективних інвестицій	Поява залежності від партнера, особливо якщо йому передані важливі функції або функції, пов'язані з обігом коштів
Підвищення якості	Ускладнення логістичних процесів
Відсутність необхідності мати в наявності мобілізаційні активи, інвестувати в другорядні напрямки діяльності	Соціальна напруженість і відкритий опір персоналу, переданого на сторону
Використання чужого досвіду й «алгоритмів» рішення проблем	Обмеження можливостей для навчання й росту своїх фахівців
Мінімізується залежність від суб'єктивних причин припинення бізнесівпроцесів (хвороба співробітників, конфлікт)	Можливість корупційної змови постачальника послуг (підрядника) з контролюючим його співробітником підприємства-замовника
Оскільки обсяг знань і кваліфікація кожного конкретного фахівця обмежені, використовуючи аутсорсинг, можна залучити «колективний» інтелект	Погроза відриву керівної ланки від бізнесу-практики
Доступ до новітніх технологій	Використання постачальником застарілих технологій, списування старих основних коштів і т. п.

Приймаючи рішення про залучення аутсорсингу, компанії часто керуються такими перевагами аутсорсингу:

Фактор, що сприяє попиту. Залучення додаткових трудових ресурсів.

Зниження витрат. Скорочення виплат, а також відсутність додаткового соціального пільгового пакета, який роботодавець надає своїм штатним співробітникам, заміна існуючих працівників.

Гнучкість при розподілі витрат. Включає в себе складання плану-графіка робіт, мобільність і скорочення постійного штату співробітників, залучення тимчасової робочої сили залежно від необхідності.

Доступ до найкращих професійних навичок. Може досягатися шляхом заміщення існуючих співробітників, доступ до локального резерву робочої сили та методів, доступних третім незалежним компаніям.

Передбачувані, стандартизовані (міжнародні) процеси. Керівництво та якість контрактних робіт, вплив на маржу та чистий прибуток постачальників.

Концентрація капіталу та перебалансування регуляторних або бізнес-ризиків. Особливо застосовне до сектору фінансових послуг. Концентрація професійних навичок, технологій і внутрішня взаємодія для вирішення поставлених завдань. [2]

Керуючись одним з важливих аспектів аутсорсингу – побудовою бізнес-відносин на рівні "замовник – виконавець", виділяють такі моделі аутсорсингу: горизонтальну (американську), пірамідальну (японську) та змішану. На відміну від горизонтальної моделі, за якої для вирішення одного поставленого завдання використовується більша кількість виконавців, пірамідальна модель передбачає більш довгострокову співпрацю на перспективу з можливістю розвитку галузевих і міжгалузевих кластерів. При цьому в практиці аутсорсингу європейських країн, включаючи Україну, простежується змішання пірамідальної та горизонтальної моделей.

Залежно від місцезнаходження замовника та виконавця і підпорядкованості між ними можна виділити такі види аутсорсингу:

- офшоринг – замовник і виконавець перебувають на території різних країн, при цьому виконавець є підрозділом замовника.
- аутсорсинг – замовник і виконавець перебувають на території однієї країни, при цьому виконавець є незалежним підприємством.
- офшорний аутсорсинг – є змішаним видом. Замовник і виконавець перебувають на території різних країн, але при цьому виконавець є незалежним підприємством.

Залежно від завдань, які передаються на вирішення виконавцям, можна виділити так види аутсорсингу:

- виробничий аутсорсинг – передача виробничих функцій виконавцеві.
- аутсорсинг бізнес-процесів – передача виконавцеві процесів, що не є основним видом діяльності замовника.
- IT-аутсорсинг – передача на обслуговування інформаційних систем замовника (наприклад, розробка або підтримка програмного обладнання, створення сайтів, обслуговування супутньої техніки). [2]

Таким чином, передача непрофільних і вузькоспеціалізованих напрямів діяльності замовника є однією з беззаперечних переваг аутсорсингу.

Однак, враховуючи останні дослідження, українські підприємці ще не скоро будуть використовувати аутсорсинг в повній мірі. Через недосконалість інформаційної бази та нормативної бази передаються лише вторинні виробничі функції: кол-центри, безпека, бухгалтерія тощо.

Аналіз існуючих методик та рекомендацій щодо запровадження аутсорсингу свідчать про відсутність чіткого алгоритму здійснення аналізу, заснованого на критеріях доцільності аутсорсингу та виконання робіт. Щоб визначити доцільність передачі будь-якої функції на аутсорсинг, її слід обов'язково розглянути з точки зору чотирьох аспектів [4]: стратегічна спрямованість, операційний потенціал, фінансова ефективність та можливості вдосконалення на підприємстві (рис. 1).

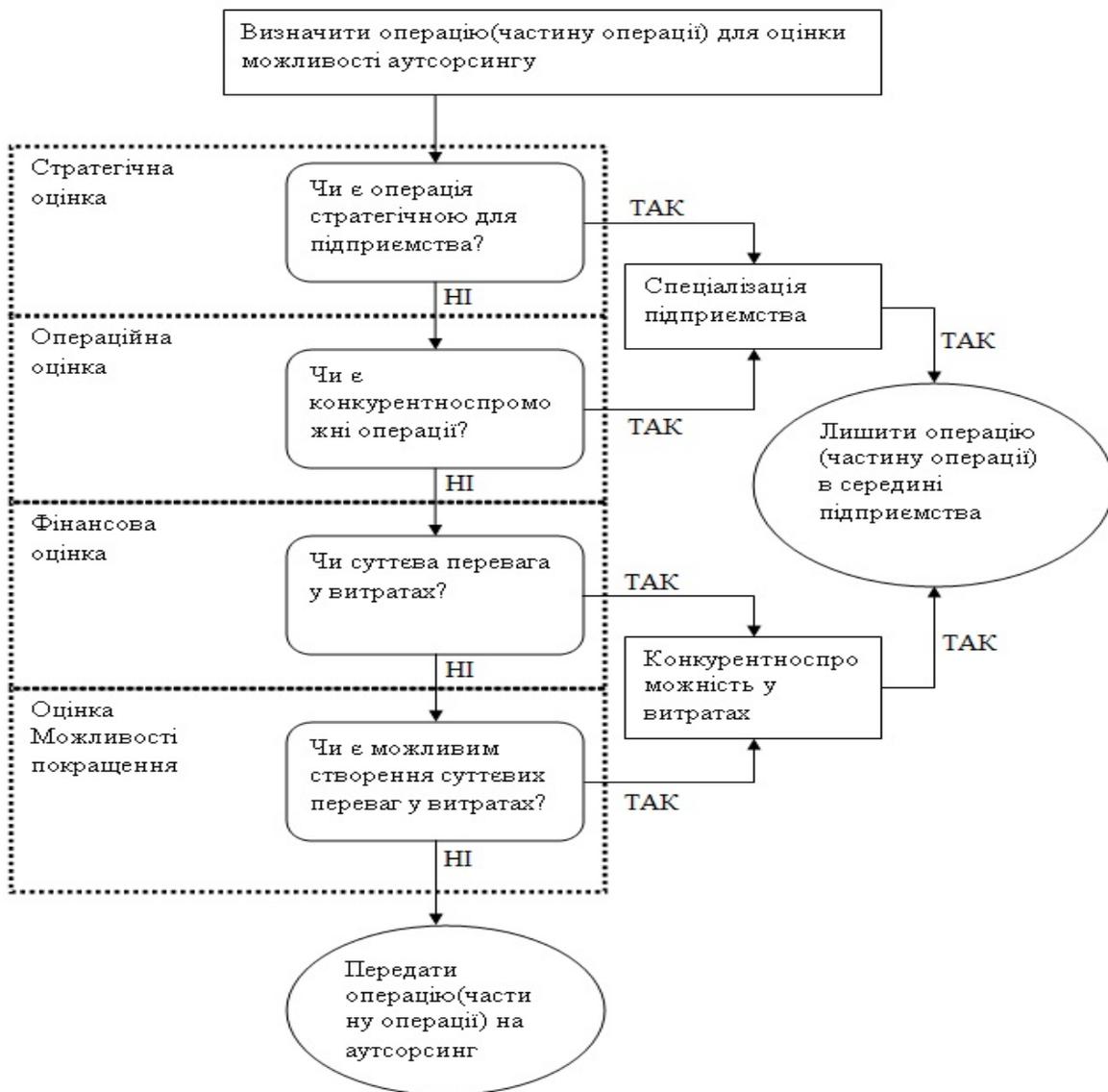

Рис. 1. Оцінка можливості аутсорсингу[4].

Зниження вартості проектів аутсорсингу також є важливим, але не головною причиною. Перехід до аутсорсингу спрямований насамперед на

підвищення ефективності бізнесу, тому економічна ефективність з'явиться, як тільки добре організований бізнес отримає додаткові переваги. Нерідкі випадки, коли відразу зменшують витрати на аутсорсинг (і одночасно отримують якісну гарантовану послугу).

Неможливо визначити загальні критерії ефективності аутсорсингу, оскільки є специфіка кожної компанії, структура виробництва, персонал тощо. Тому рішення про використання аутсорсингу повинно бути продуманим та обґрунтованим у кожному конкретному випадку.

Оскільки зростання міжнародних компаній триває на внутрішньому ринку, багато компаній усвідомлюють переваги переходу на аутсорсинг, але темпи розвитку та глибина застосування цього інструменту все ще не важливі. Послуги, які повністю передаються на найважливіші для бізнесу бізнес-процеси, такі як закупівлі чи логістика, все ще перебувають на стадії формування.

Ситуація ускладнюється тим, що українські аутсорсингові компанії, наприклад, не допомагають потенційним клієнтам, на відміну від західних гравців, які пильно стежать за бізнес-процесами, допомагають з вибором обладнання, передають технології.

На цьому етапі ринки аутсорсингу кожної країни перебувають на різних стадіях розвитку, для яких характерні відмінності в методах ведення бізнесу та бізнес-культурі, що дозволяє обговорити необхідність врахування специфіки українського бізнесу. З іншого боку, існують чіткі спільні риси через глобальний характер економіки та розмивання кордонів між економіками.

На українському ринку в умовах глобалізації для великих підприємств промислового спрямування доцільно крім непрофільних функцій підприємства (логістика, маркетинг) передавати на аутсорсинг частину виробничих функцій пов'язаних з виготовленням напівфабрикатів а комплектуючих, залишивши за собою лише складальну функцію. Це дозволить як підвищити якість комплектуючих за рахунок більш досконалого обладнання так і відмовитися від заготівельного та допоміжного виробництва. Середній та малий бізнес в свою чергу може зайняти нішу надання аутсорсингових послуг для великих підприємств що зумовить взаємовигідну співпрацю та можливості виходу на зовнішній ринок як самостійно так і в кооперації з крупним бізнесом.

Виважена політика розвитку аутсорсингу на українських підприємствах може наситити ринок конкурентоздатною продукцією високої якості і забезпечити належне місце в світовій економіці.

Список використаних джерел

1. Микало О. І. Аналіз та класифікація форм аутсорсингу: [Електронний ресурс] //Економічний простір № 37. 2010// УДК 339.138. - Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekpr/2010_37/Statti/25.pdf

2. Стахурська О. Аутсорсинг в Україні й у світі: особливості, тендер-ції та перспективи. Юрист&закон. 2017. №38. URL: http://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA010850.

3. Тищенко О. М. Аутсорсинг як фактор ефективності підприємств

будівельної галузі / О. М.Тищенко, В. Є Хаустова // Проблеми економіки № 4, 2012. – С.129-135

4. А. М. Горячко. Аналіз ефективності передачі функцій підприємства на аутсорсинг [Електронний ресурс] //Ефективна економіка № 3, 2012 // УДК 658.5. - Режим доступу <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1017><http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1017>

***Abstract.** The study of the problems of outsourcing is relevant and necessary to determine the effectiveness of its use in the economic activity of commercial enterprises, as it provides an opportunity to significantly strengthen the competitive advantage in the market. The beginning of the "era of outsourcing" dates back to the 60's of the twentieth century, namely - until 1962. Outsourcing means that an independent third-party organization can do the job cheaper or better than an outsourcer. Depending on the tasks that are delegated to performers, the following types of outsourcing are distinguished: production, business processes, IT outsourcing and geographical. Analyzing the advantages, disadvantages and risks of outsourcing, you can see some imbalance between them. This leads to limited use of outsourcing by Ukrainian entrepreneurs, given that today there is no clear algorithm for analysis based on the criteria of expediency of outsourcing. A prudent policy of outsourcing development at Ukrainian enterprises can saturate the market with competitive high-quality products and ensure a proper place in the world economy.*

***Key words:** outsourcing, efficiency of outsourcing, expediency of outsourcing, outsourcing functions.*

УДК 339.138:332.14

INNOVATIVE MARKETING ACTIVITY AS A PREREQUISITE FOR
SUCCESSFUL BUSINESSІННОВАЦІЙНА МАРКЕТИНГОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК
ПЕРЕДУМОВА УСПІШНОГО БІЗНЕСУ

Zhuk O.I. / Жук О.І.

ORCID 0000-0001-8290-1993

*Academy of Labour, Social Relations and Tourism, Kyiv, Kilceva doroha str., 3-A, 03187
Академія праці, соціальних відносин і туризму, м. Київ, вул. Кільцева дорога, 3-А, 03187*

Анотація. У статті обґрунтовано та висвітлено теоретичні засади і механізми розвитку інноваційної маркетингової діяльності з урахуванням сучасних європейських практик та українських особливостей.

У процесі дослідження використано методи пізнання процесів і явищ, використано монографічний метод, за допомогою якого проведено аналіз еволюції наукових здобутків українських та іноземних вчених щодо проблем розвитку інноваційної маркетингової діяльності, емпіричний метод комплексної оцінки сучасного стану інноваційної діяльності як ефективного інструменту успіху бізнесу, порівняльного аналізу різноманітності видів інновацій, що створює можливості і передумови для більш активного їх застосування підприємствами різних сфер діяльності і сприяє досягненню успіху бізнесу, а також абстрактно-логічний метод, за допомогою якого розроблені теоретичні узагальнення та формулювання висновків.

При вивченні питань розвитку інноваційної маркетингової діяльності в Україні та в деяких європейських державах окреслено сучасний стан інновацій та проаналізовано його економічні аспекти. Виявлено головні результати сучасних трансформацій щодо інноваційного маркетингу та визначено, що він є системною інтеграцією повного інноваційного циклу: від розгляду ринкової кон'юнктури інноваційних продуктів, їх бізнес-планування, реалізації, просування інноваційних товарів на ринок, реалізації інновацій та отримання доходу.

Маркетинг інновацій відрізняється від традиційного маркетингу тим, що він пов'язаний не з реальним продуктом, а з нововведеннями та оцінкою ефективності їх розробки та просування в інноваційній діяльності.

Ключові слова: інноваційна маркетингова діяльність, інноваційний маркетинг, інновації, ефективність, успіх бізнесу, концепція діяльності підприємства, концепції маркетингу, потреби споживачів, попит виробників, запити суспільства.

Вступ.

Сьогодні український ринок інновацій знаходиться все ще на стадії становлення. Важливість даної сфери діяльності для підприємств в ринкових умовах є загально визнаною. Управлінський склад підприємств та організацій розуміє, що використання інновацій у своїй діяльності підвищує конкурентоспроможність підприємства на ринку, призводить до створення нових продуктів і освоєння нових ринків, також до притоку інвестицій та до зменшення всіх видів витрат. За даними більшості сучасних науковців, інноваційні зміни, що відбуваються сьогодні не тільки трансформують продуктивні сили суспільства, але і являють собою центральну ланку в системі соціально-економічних процесів.

У зв'язку з цим, зростання інтересу до проблеми інноваційного розвитку як з боку державних органів, так і з боку бізнесу є очевидним явищем.

Основний текст.

Вперше найбільш повний опис інноваційних процесів ввів австрійський вчений Й. Шумпетер у роботі «Теорія економічного розвитку», яка вийшла в 1912 році. На думку Й. Шумпетера, «інновація є джерелом прибутку: прибуток, по суті, є результатом виконання нових комбінацій», «без розвитку немає прибутку, без прибутку немає розвитку» [1].

Відповідно до міжнародних стандартів прийнято в якості інновації (нововведення) визначати кінцевий результат творчої діяльності, що одержав втілення у вигляді нового або удосконаленого продукту, впровадженого на ринку, нового або удосконаленого технологічного процесу, що використовується в практичній діяльності або в новому підході до надання соціальних послуг.

Слід зазначити, що до теперішнього часу термін «інновації» міцно закріпився в економічній науці, але до сих пір не існує єдиного визначення терміну «інновація». Різні автори пропонують різні варіанти його тлумачення в залежності від того, яку властивість даного явища вони вважають основною: чи розуміють вони інновацію як процес, як результат діяльності або і те й інше разом. Тобто, комбінована дія будь-яких компонентів при якій сумарний ефект перевищує дію кожного компонента окремо.

На нашу думку, сутність інновації слід визначити як кінцевий результат синергетичної взаємодії науково-дослідної та науково-технічної діяльності, яка спрямована на підвищення технічного рівня, й так само випуску нових високоєфективних видів товарів і приносить економічний, соціальний, екологічний, науково-технічний або інший вид ефекту.

Проаналізувавши літературу [1, 2] нами виділено такі види інновації, що відрізняються за:

- сферами застосування: науково-технічні, організаційно-економічні та соціально-культурні;
- характером потреб, що задовольняються: створюють нові потреби та розвивають існуючі;
- ступеню радикальності: базисні, покращуючі, псевдоіновації (наприклад, зовнішня зміна товару);
- напрямом: спрямовані на споживачів підприємства або для вдосконалення діяльності самої організації.

Проведений аналіз [1], [3] і систематизація різноманітності видів інновацій створить можливість і передумови для більш активного їх застосування підприємствами різних сфер діяльності і сприятиме досягненню наступних переваг:

- 1) в реалізації людських талантів і ідей, підвищенні наукоємності трудової діяльності, а також втіленні у життя науково-технічних розробок;
- 2) в коригуванні структури відтворення згідно з потребами суспільства;
- 3) в застосуванні нових ресурсів у виробництві, забезпеченні виробництва продукції і послуг з мінімальною кількістю витрат праці, матеріалів, енергії;

4) в задоволенні і зростанні потреб суспільства за допомогою розширення асортименту продукції, що виробляється і послуг, а також покращення їх якості.

В інноваційній діяльності підприємство повинно орієнтуватися на певний об'єкт і враховувати вплив факторів внутрішнього і зовнішнього середовища. На думку Авдоніна С.Г., до внутрішніх чинників, що впливають безпосередньо на інноваційну діяльність підприємства, відносяться [4]: фінансове становище компанії, науково-технічний потенціал, виробничий потенціал, кадровий потенціал, організаційна структура, розмір організації; галузева приналежність.

Із зовнішнього середовища на внутрішні процеси організації в основному впливають неконтрольовані сили, які називаються зовнішніми факторами: співвідношення попиту і пропозиції, які визначають зв'язок між виробництвом і споживанням; тип конкуренції; політика держави в області інновацій; ймовірність отримання додаткового прибутку, що є стимулом для освоєння інновацій; фаза циклу розвитку економіки, яка обумовить рівень ділової активності.

Попит на товари, що створюється споживачами, істотно впливає на інноваційну діяльність підприємства. Метою інноваційної діяльності підприємства є створення якісно нових товарів і послуг. Розмір фінансування, яке виділяється на товарні інновації, залежить від актуальності потреб покупців в даному виді продукції, а також фінансових можливостей та вимог покупців до новизни і якості товару. Попит на технологічні інновації визначається можливістю реального впровадження їх у виробництво, визнанням переваг нових технологій, а також наявністю фінансових ресурсів.

В інноваційної активності підприємств не останню роль відіграє ринкова пропозиція, яка визначає ціни на використовувані ресурси. Тут можна говорити про фінансову підтримку з боку держави або приватних компаній, про пропозицію кваліфікованих кадрів для впровадження застосування нових розробок у виробництво.

Сьогодні на ринку панує жорстка конкуренція між підприємствами, і щоб виграти в ній, компаніям необхідно прикладати багато зусиль. Таким чином, інноваційна діяльність є одним з основних факторів успіху в ринкових умовах. Саме інновації дають компаніям можливість в умовах жорсткої конкуренції сформувати конкурентні переваги і успішно функціонувати на ринку. Для цього підприємствам необхідно своєчасно здійснювати інноваційні перетворення, виявляти нові ринки, і максимально швидко передбачати нові вподобання споживачів.

Найбільший вплив на інноваційні відносини ми вважаємо, перш за все, має економічна політика держави в інноваційній сфері. Держава повинна прагнути збільшити інноваційний потенціал країни і всіх її областей.

Інвестиції, вкладені в інновації, забезпечують виживання в конкурентній боротьбі, та існує такий фактор, як орієнтація українських підприємців на короткострокові вкладення, які ускладнюють просування інновацій. І як наслідок, недостатнє розуміння того, що інновації є важливим аспектом в

досягненні сприятливого конкурентного стану підприємства на ринку. Саме інновації сприяють тому, що новий вироблений товар має необхідні для споживачів вигоди, які відрізняють його від товарів-конкурентів, а також має захист від копіювання конкурентами. Отже, основною умовою для впровадження будь-яких інновацій в даний час є маркетингові дослідження і технології, за допомогою яких виявляються нові потреби споживачів. І тому маркетинг є найважливішою складовою процесу управління інноваційною діяльністю підприємства, який пропонує і реалізує новий товар на ринку.

Як зазначає Л. Рональд Хаббард, маркетинг допомагає підготувати товар, вивести його на ринок і розмістити його там таким чином, щоб домогтися максимально можливого збуту і максимально можливого зворотного відгуку. Маркетинг дозволяє досліджувати потреби ринку в інноваціях, формувати попит на нові технології, проаналізувати можливості компанії, виявити потреби покупців і запропонувати самий інноваційний товар.

За рахунок об'єднання понять «маркетинг» та «інновації» за допомогою застосування на всіх етапах створення інноваційного продукту маркетингових досліджень, науковці вивели таку дефініцію як «маркетинг інновацій».

Маркетинг інновацій – це створення та просування інновацій, орієнтованих на ринок [5]. Маркетинг інновацій представляє комплекс маркетингових технологій з визначення товарів і (або) технологій, які мають суттєво нові властивості і спрямовані на створення, розширення та утримання ринків нових товарів і послуг стійкими конкурентними перевагами.

Рівень новизни інновації визначає рівень конкурентних переваг, а в маркетингу інновацій – ступінь інноваційного потенціалу. Основною компетенцією маркетингу інновацій є відповідність технології, товару або послуги вимогам ринку. Об'єктами маркетингу інновацій виступають інтелектуальна власність, інвестиції, нові технології, нові товари або послуги, нові матеріали і компоненти, нові способи просування товарів і послуг, а також засоби праці та зайнятості [6].

Маркетинг інновацій дає можливість захоплювати ринок або створити нову нішу за рахунок зміни пріоритетів продуктів від «функціонального» до «інноваційного», при цьому досягаючи більшого задоволення потреб споживача. Тому маркетинг інновацій відіграє ключову роль в інноваційних процесах останнього покоління [7].

Створення і випуск нового продукту здійснюється за допомогою інструментів маркетингу, які використовуються на всьому шляху створення товару від початкових досліджень до післяпродажного обслуговування. Основна мета маркетингу інновацій полягає в розробці стратегії проникнення інновації на ринок. Тому, складовою частиною маркетингу інновацій є стратегічний маркетинг інновацій, елементами якого виступають аналіз кон'юнктури ринку, подальше виділення його сегментів, організація і формування попиту, моделювання поведінки покупця.

Якісне маркетингове дослідження ринку інновацій дозволяє в майбутньому здійснювати ефективну інноваційну діяльність, яка відповідає вимогам і потребам ринку. Перш ніж почати розробку нового продукту,

підприємству необхідно визначити, хто є цільовою аудиторією інноваційного товару та які потреби споживачів він буде задовольняти. Такий підхід сприяє правильному просуванню і позиціонуванню нового товару (послуги, технології) на ринку [8].

Комплекс маркетингових заходів необхідно направити на переконання споживачів в ідеальності та зручності для них цього товару в даний час. Тобто на те, що інноваційний товар здатний задовольняти саме їхні специфічні потреби. Перед тим як представити інноваційний товар або послугу на ринок, підприємство має провести пробний маркетинг шляхом тестування товару, здійснення пробних продажів, участі в конкурсах, виставках та ярмарках.

Для просування на ринок нових технологій і товарів підприємству необхідно також розробити маркетингові інноваційні стратегії з урахуванням вимог ринку, так як на ньому вже існує величезна різноманітність різного роду продукції і в зв'язку з цим спостерігається запекла конкуренція. Застосування рекламних комунікацій при просуванні інновацій на ринок дозволять максимально ефективно поінформувати потенційних покупців про новий товар та про його переваги за допомогою інтернет-комунікацій, публікацій в спеціалізованих виданнях, рекламних каталогах і проспектах [9].

Інноваційний маркетинг повинен стати провідною концепцією діяльності підприємств сьогодні, тому що вона допоможе українським підприємствам здійснити стрімкий та ефективний прорив у своїй діяльності і перейти на більш новий і якісний рівень розвитку. Саме це дозволить вітчизняним підприємцям вийти з кризи, в якій вони перебувають сьогодні, та й за допомогою інноваційних розробок зайняти лідируючі позиції на ринку і стати конкурентоспроможнішими [10].

Висновки.

На нашу думку, інноваційний маркетинг може стати тим перехідним етапом, що дозволить досягти нового рівня, де поєднуються інтереси виробників, споживачів та суспільства в цілому. Адже, по-перше, товари та послуги, що є сьогодні на ринку, не задовольняють потреби суспільства повною мірою, тому потрібні більш інноваційні, під час виробництва яких ці потреби можна буде задовольнити.

По-друге, для того, щоб споживачі зрозуміли важливість такого роду інновацій (які задовольняють не лише їх власні потреби, а й потреби суспільства), підприємства повинні донести цю думку до їх свідомості. Цього досягти можна за допомогою складових маркетингових комунікацій, а в разі поширення таких інновацій слід використовувати нові, нетрадиційні, ще раніше не використовувані методи та інструменти політики маркетингових комунікацій.

І, по-третє, виробництво та поширення інновацій, які є необхідними для споживачів, приносять великі прибутки, що і є головною метою всіх підприємців. Тобто, на нашу думку, саме управління концепцією інноваційного маркетингу та застосування інноваційного маркетингу у своїй діяльності дозволить повною мірою максимально задовольнити потреби споживачів, виробників та всього суспільства.

На закінчення можна відзначити, що все більше підприємств та організацій усвідомлюють значимість інновацій у своїй діяльності і намагаються підвищити свою інноваційну активність, так як це є запорукою успіху в конкурентній боротьбі. Також, застосування маркетингу в інноваційній діяльності підприємства вкрай необхідне, тому що його використання допомагає вирішенню багатьох практичних задач, які сприяють забезпеченню ефективної діяльності підприємства на ринку.

Література:

1. Секерин В. Д. Инновационный маркетинг: учебник / В.Д. Секерин. – Москва: ИНФРА-М, 2020. – 237 с. – (Высшее образование: Бакалавриат). – ISBN 978-5-16-011323-4. – Текст: электронный. – URL: <https://znanium.com/catalog/product/1081623>. – Режим доступа: по подписке.
2. Демченко А. Маркетингові інновації в умовах кризи // Маркетинг і менеджмент інновацій, 2019, № 4, Т. II. URL: https://mmi.fem.sumdu.edu.ua/sites/default/files/mmi2011_4_2_101_109.pdf.
3. Фатхутдинов Р.А. Инновационный менеджмент. Учебник для вузов. – 6-е изд. – СПб.: Питер, 2011. – 448 с.
4. Волкова Л.О. Інноваційна активність: визначення та фактори впливу // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2016. Випуск 7, Частина 1. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_17/1/16.pdf.
5. Кубахов П. С. Маркетинг інновацій чи нових продуктів? // Маркетинг. – 2018. – № 6. – С. 41-50. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/18_ukr/46.pdf.
6. Котлер Ф., Келлер К. Л. Маркетинг менеджмент: учебник. – СПб: Питер. 2001. – 480 с.
7. Туккель И.Л., Сурина А.В., Культин Н.Б. Управление инновационными проектами. Учебник под ред. И. Л. Туккеля. – СПб.: БХВ-Петербург, 2019. – 416 с.: ил. ISBN 978-5-9775-0511-6.
8. Гризовська Л.О. Інноваційний маркетинг як інструмент переведення економіки України на новий шлях розвитку // Маркетинг в Україні. – 2019. – №61. – С. 18-29. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/16_ukr/46.pdf.
9. Ареф'єва О. В., Коренков О.В. Управління потенціалом розвитку промислових підприємств: [Монографія]. К.: ГРОТ, 2004. 200 с.
10. Serhii Kozlovskiy, Viktoriia Baidala, Olga Tkachuk and Tetiana Kozyrskaya (2018) Management of the Sustainable Development of the Agrarian Sector of the Regions of Ukraine. *Montenegrin Journal of Economics*, 14(4): 175-190. DOI: 10.14254/1800-5845/2018.14-4.12.

Abstract. Theoretical principles and mechanisms of innovative marketing development substantiated and covered taking into account the best European practices and national characteristics.

The research is uses dialectical methods of cognition of processes and phenomena, uses a monographic method, which analyzes the evolution of scientific achievements of Ukrainian and foreign scientists on the development of innovative marketing, an empirical method of comprehensive assessment of the current state of innovation as an effective tool for business

success, comparative analysis of diversity types of innovations, which creates opportunities and preconditions for their more active use by enterprises of different spheres of activity and contributes to the success of business, comparative analysis of the diversity of types of innovations, which creates opportunities and prerequisites for their more active use by enterprises of different fields and contributes to business success, as well as abstract-logical method, which developed theoretical generalizations and conclusions.

Innovation marketing differs from traditional marketing in that it is not related to a real product, but to innovations and evaluation of the effectiveness of their development and promotion in innovation.

Along with the constant changes, it is advisable to formulate a definition of innovative marketing as a comprehensive system of enterprise aimed at analyzing and managing innovations based on marketing information and marketing tools and provides for the implementation of tasks using innovative marketing tools, which will contribute to business success.

Key words: innovative marketing, innovations, efficiency, tool, business success, concept of enterprise activity, marketing concepts, needs of consumers, producers and the society.

Статья отправлена: 25.06.2022 г.

© Жук О.И.

PROBLEMS OF CORPORATE GOVERNANCE IN DOMESTIC ENTERPRISES

Mushkevych Yuliia Victorivna

0000-0001-7438-1123

PhD in Economics,

Department of Marketing, Management and Business Administration

Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

Abstract. *The article outlines the main aspects of effective corporate governance, the formation of corporate relations in Ukraine. The main components of modern corporate enterprise management are studied. The problems of modern corporate management of enterprises related to the implementation of control processes are considered. The international experience in corporate governance is analyzed, which demonstrates a solid basis for creating basic principles and provisions for conducting this type of activity. It is proved that for the reliability and legitimacy of economic relations, for the protection and investment confidence of shareholders and their partners, the corporate governance system is obliged to provide full and timely demonstration of information on financial condition, performance, ownership and management. The directions of development of the corporate governance system for the economy of the country in general are determined, and the necessity of partnership relations between the shareholders in particular is considered. It is investigated that the current conditions require the development of an effective corporate governance policy during the global pandemic. To do this, the main tasks must be solved, such as the formation and implementation of a strategic modern system of corporate governance and the creation of conditions for effective interaction between all participants in the management process.*

It is considered that there is no generally accepted model of corporate governance, which would be used at the international level. It is noted that the vast majority of Ukrainian enterprises use the national model of corporate governance. This model was formed on the basis of a combination of basic principles of the German and Anglo-American models. According to this model, the main shareholders of companies are its employees, management, banks, the state. At the same time, banks remain the main source of funding, and this is more typical of the German model of corporate governance.

The domestic model of corporate governance, which also has common features with the Japanese model, namely, a significant role is given to the state in the management process. It is noted that in Japan, the inclusion of government representatives in the system of corporate governance is not based on the presence of a significant stake in the state, as in Ukraine. In the Japanese model of corporate governance, the interaction between the main participants in the relationship is aimed at establishing new business contacts, rather than obtaining the maximum amount of profit

It is determined that corporate governance at the current level is a system of relationships that sets up certain procedures for making management decisions. The effectiveness of corporate governance is to increase the level of profitability of the enterprise through the introduction of proper control, effective management and financial transparency.

Keywords: *enterprise, management, aspects of corporate governance, corporate governance, corporate governance system.*

Introduction. Constant integration processes and international globalization of the economic space are characterized by such indicators as the constant increase of competitiveness at all levels of cooperation. An important area of development of the national economy is the gradual creation of a large number of corporations with the legal form of private or public joint stock companies.

As of today, global business is actualizing the process of improving corporate governance, because it is a basic aspect of long-term economic development, efficiency and qualification of the management staff.

The problem of effective corporate governance at the modern level is one of the main in the theory and practice of management. One of the main such problems is the lack of a single management system that would assess the effectiveness of corporate governance. In turn, corporate governance depends on monitoring data on the work of companies, assessing the risks that affect business activities, developing development strategies, approaches to business management. Today they must be innovative with the use of modern information technologies and information-analytically applications.

Analysis of recent research and publications. Issues of corporate governance have been studied by both foreign and domestic scientists: OM Vakulchyk, MV Gridchina, VA Yevtushevsky, AI Krysovaty, II Mazur, NG Olderogge, O. S. Povazhny, NS Ryazanova, VM Fedosov, VD Shapiro and others.

A significant contribution to the development of international corporate governance and world experience in implementing national principles of corporate governance is the work of such scientists as, in particular, V. Antonenko, O. Skibitsky, T. Polishchuk, V. Tymoschuk, G. Stern, G. Tsyranenko. In the scientific works of these authors the problems of functioning of corporations are revealed, the principles and mechanisms of corporate governance are considered, the peculiarities of their formation are revealed, and so on.

Given the ever-changing nature of corporate governance principles, it should be noted that they need constant revision and improvement in accordance with today's needs.

Setting objectives. International experience in corporate governance demonstrates a solid foundation for the creation of basic principles and regulations for the conduct of this type of activity. For the reliability and legitimacy of economic relations, for the protection and investment confidence of shareholders and their partners, the corporate governance system is obliged to provide full and timely demonstration of information on financial condition, performance, ownership and management of the enterprise [2, 5]. In addition, an effective system of corporate governance at the current level should provide monitoring and control over the company's management, and constantly analyze the company's reporting to shareholders [5, 8, 9].

Thus, the State Commission on Securities and Stock Market in order to regulate contractual relations and improve the legal framework of corporate governance and according to the Presidential Decree developed domestic standards of corporate governance, ie the Corporate Governance Code (approved March 12, 2020) [5, 9]. This document reflects the main changes in corporate governance today and provides guidelines for implementing the provisions of the Code [11, 13]. It is the so-called consolidated rules and regulations that govern the conduct of corporate relations, and facilitates the ability to objectively analyze potential investors.

The concept of "corporate governance" means ensuring the activities of managers to manage the company in accordance with the interests of shareholders

and protection of their financial transactions. Corporate governance has an impact on the economic performance of the enterprise, the determination of its value by investors and its ability to raise capital.

Problems of modern corporate management of enterprises are studied and covered in a number of domestic and foreign works of scientists. Creating a legal basis for corporate governance, effective management of financial resources of enterprises, building a system of internal relations of shareholders demonstrate the benefits of joint-stock ownership [4, 8, 10].

The main aspects of effective corporate governance at the modern level are the delegation of rights and responsibilities between all participants in corporate relations. However, there is no definite generally accepted model of corporate governance that would be used at the international level. The key motive for the owner (investor) of the enterprise is the focus on capital growth in the long run, ie ensuring the fastest return on equity (investment) of your enterprise [15, p. 260].

It should be noted that the vast majority of Ukrainian enterprises apply the national model of corporate governance. This model was formed on the basis of a combination of basic principles of the German and Anglo-American models. According to this model, the main shareholders of companies are its employees, management, banks, the state. At the same time, banks remain the main source of funding, and this is more typical of the German model of corporate governance. In addition, in our country there is a system of governing bodies of two levels: the Supervisory Board does not have the appropriate powers and is not effective enough, and the board is not clear enough.

Adoption of the Law of Ukraine "On Joint Stock Companies" outlined the domestic model of corporate governance. He interprets the fact that the supreme body of a joint-stock company is the general meeting of shareholders, and the body that regulates and controls the activities of the executive body is the Supervisory Board. The Audit Commission inspects the financial and economic activities of the joint-stock company. The annual financial statements of a public joint stock company are subject to mandatory audit by an independent auditor [9, 11].

The domestic model of corporate governance also has common features with the Japanese model, namely, a significant role is assigned to the state in the management process. Although it should be noted that in Japan, the inclusion of state representatives in the system of corporate governance is not based on the presence of a significant stake in the state, as in Ukraine [7, 8]. In the Japanese model of corporate governance, the interaction between the main participants in the relationship aims to establish new business contacts, rather than obtaining the maximum amount of profit [5, 7, 9].

It should be noted that for all with all common features, the Ukrainian model has its own [11]:

- state regulation of economic processes is inefficient;
- was extremely involved in the state corporate governance of small joint stock companies;
- distrust of the joint-stock form of ownership due to information opacity and closure of information on the activities of stock market participants;

- the domestic stock market is developing very slowly;
- privatized enterprises do not have the necessary capital;
- the domestic market is characterized by an insufficient number of institutional investors;
- the use of state mechanisms of influence leads to the fact that the state realizes its interests as a shareholder contrary to the interests of other stakeholders, shareholders and the company itself [12];
- the presence of the shadow market in our country.

It should be noted that the whole process of forming a national system of corporate governance is protracted. This had a direct impact on its effectiveness.

The main components of modern corporate governance are [14]:

- focus on the result, which depends on national specifics (features of national legislation, type of ownership, government, social pressure [10, 12]);
- completeness and accuracy of information provided in the financial statements;
- culture and corporate ethics in enterprises;
- the effectiveness of the organizational structure of the board of directors, as well as the factors of interaction between the board of directors and the management of the corporation;
- monitoring and control of financial statements;
- the presence of a strong team of top managers.

Today's conditions require the development of an effective corporate governance policy during a global pandemic. To do this, the following main tasks must be solved:

- 1) formation and implementation of a strategic modern system of corporate governance;
- 2) creating conditions for effective interaction between all participants in the management process.

Conclusions from the study. Thus, corporate governance at the modern level is a system of relationships that sets up certain procedures for making management decisions. The effectiveness of corporate governance is to increase the level of profitability of the enterprise through the introduction of proper control, effective management and financial transparency.

References

1. Pro bukhholderskyi oblik ta finansovu zvitnist v Ukraini : zakon Ukrainy No 996-XIV vid 16.11.2018 r. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
2. Metodychni rekomendatsii zi skladannia zvituv pro upravlinnia : zatverdzheno Nakazom Ministerstva finansiv Ukrainy. 07.12.2018. № 982. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0982201-18/ed20181207#n10>
3. Natsionalne polozhennia (standart) bukhholderskoho obliku 1 "Zahalni vymohy do finansovoi zvitnosti". <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>
4. Principy korporativnogo upravleniya G20/OESR. Paris : OECD Publishing, 2016. 72 s.
5. Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy "Pro bukhholderskyi oblik ta finansovu zvitnist v Ukraini" shchodo udoskonalennia deiakykh polozhen.

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2164-19#n14>

6. CGN Global Governance Principles. International Corporate Governance Network. 5th ed. 2017. 36 p.

7. Code of corporate governance for publicly listed companies. SEC, 2016. 42 p.

8. Corporate Governance Disclosure in Emerging Markets. Statistical analysis of legal requirements and company practices. New York and Geneva: UNCTAD, 2011. 46 p.

9. Directive 2014/95/EU of the European Parliament and of the Council of 22 October 2014, amending Directive 2013/34/EU as regards disclosure of non-financial and diversity information by certain large undertakings and groups. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0095>

10. Gregory H.J. Looking ahead: key trends in corporate governance. URL: <https://corpgov.law.harvard.edu/2019/01/10/looking-ahead-key-trends-in-corporate-governance/>

11. Principles of Corporate Governance. URL: <https://corpgov.law.harvard.edu/2016/09/08/principles-of-corporate-governance/>

12. Promoting Transparency in Corporate Reporting: A Quarter Century of ISAR. New York and Geneva: UNCTAD, 2009. 141 p.

13. Report on corporate governance for South Africa 2016. Institute of directors in South Africa, 2016. 120 p.

14. Veldman J., Gregor F., Morrow P. Corporate Governance for a Changing World. Report of a Global Roundtable Series. Brussels and London: Frank Bold and Cass Business School, 2016. 100 p.

15. Chyrva O. H., Demchenko T. A., Chvertko L. A., Chyrva H. M. Strategic priorities for ensuring the return on equity of Ukrainian enterprises. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2017. Вип. 2. С. 258-265. URL: [file:///C:/Temp/Fkd 2017 2 34.pdf](file:///C:/Temp/Fkd%202017%202%2034.pdf)

***Анотація.** У статті зазначено основні аспекти ефективного корпоративного управління підприємствами, розглянуто становлення корпоративних відносин в Україні. Досліджено головні складові сучасного корпоративного управління підприємствами. Розглянута проблематика сучасного корпоративного управління підприємствами, що стосуються здійснення контрольних процедур. Проаналізовано міжнародний досвід в корпоративному управлінні, який демонструє ґрунтовну основу для створення базових принципів та положень щодо провадження даного виду діяльності. Доведено, що для надійності та правомірності економічних відносин, для захисту та інвестиційної впевненості акціонерів та їх партнерів система корпоративного управління підприємствами зобов'язана надавати повну та своєчасну демонстрацію інформації щодо фінансового стану, результату діяльності, власності та управління підприємством. Визначено напрями розвитку системи корпоративного управління підприємствами для економіки країни загалом, а також розглянуто необхідність партнерських відносин між акціонерами зокрема. Досліджено, що умови сьогодення вимагають розроблення ефективної політики корпоративного управління підприємствами в період глобальної пандемії. Для цього мають бути вирішені такі основні завдання, як формування та введення в дію стратегічної сучасної системи корпоративного управління підприємствами та створення умов для ефективної взаємодії між усіма учасниками процесу управління.*

Розглянуто, що загальноприйнятої моделі корпоративного управління підприємствами, яку б застосовували на міжнародному рівні немає. Відмічено, що переважна більшість

українських підприємств застосовують національну модель корпоративного управління підприємствами. Дана модель була сформована на основі поєднання базових принципів німецької та англо-американської моделей. Відповідно до такої моделі, основними акціонерами товариств виступають його працівники, керівництво, банки, держава. При цьому головним джерелом фінансування залишаються банки, а це більш притаманно саме німецькій моделі корпоративного управління.

Проаналізовано, вітчизняну модель корпоративного управління підприємствами, яка також має спільні риси з японською моделлю, а саме значна роль відводиться державі в процесі управління. Відмічено, що в Японії включення представників держави до системи корпоративного управління не ґрунтується на наявності у держави значного пакета акцій, як в Україні. В японській моделі корпоративного управління взаємодія між головними учасниками відносин має на меті встановлення нових ділових контактів, а не отримання максимального розміру прибутку

Визначено, що корпоративне управління підприємствами на сучасному рівні є системою взаємовідносин, що налаштовує певні процедури щодо прийняття управлінських рішень. Ефективність корпоративного управління полягає в підвищенні рівня прибутковості підприємства шляхом запровадження належного контролю, ефективного керування та фінансової прозорості.

Ключові слова: підприємство, менеджмент, аспекти корпоративного управління, корпоративне управління, система корпоративного управління.

УДК 657.631:334.7

THE INFLUENCE OF THE FEATURES OF INNOVATIVE ACTIVITIES ON THE ORGANIZATION OF INVENTORY ACCOUNTING AS A FACTOR OF ENSURING ECONOMIC SECURITY OF ENTERPRISE**ВПЛИВ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ОРГАНІЗАЦІЮ ОБЛІКУ ЗАПАСІВ ЯК ЧИННИКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА****Roieva O.S. / Роєва О.С.***PhD / Доктор філософії.*

ORCID: 0000-0002-6715-9716

*Kryvyi Rih Educational and Scientific Institute Of Donetsk State University of Internal Affairs,
Kryvyi Rih, Spivdruzhnosti, 92A, 50042**Криворізький навчально-науковий інститут Донецького державного університету
внутрішніх справ, м. Кривий Ріг, Співдружності, 92А, 50042***Reshetov V.O. / Решетов В.О.***s.e.s., as.prof. / к.е.н., доц.*

ORCID: 0000-0001-9664-4764

*Central Ukrainian National Technical University,
Kropyvnytskyi, Universytetskyi, 8, 25030**Центральноукраїнський національний технічний університет,
пр. Університетський, 8, 25030*

Анотація. Досліджені особливості інноваційної діяльності як визначального чинника забезпечення конкурентоспроможності та економічної безпеки підприємств на внутрішньому та зовнішньому ринках та виокремлено її критичні характеристики. Проаналізовано показники фінансових результатів діяльності та величини запасів промислових підприємств України за 2015-2020 рр., їх вплив на інноваційну активність. Констатовано відсутність впливу інвестицій в запаси на кінцеві результати діяльності підприємств. За результатами дослідження особливостей провадження інноваційної діяльності визначено послідовність етапів операційного циклу запасів в процесі провадження інноваційної діяльності. Обґрунтовано необхідність їх врахування під час організації обліку на підприємства в контексті його спрямованості на формування повної і достовірної інформації про запаси на етапі формування запасів для провадження інноваційної діяльності, в процесі зберігання запасів, в процесі безпосереднього провадження інноваційної діяльності та в процесі зберігання й реалізації інноваційної продукції.

Ключові слова: інноваційна діяльність, управління інноваційною діяльністю, запаси, операційний цикл запасів, організація обліку.

Вступ.

Інновації виступають ключовим фактором забезпечення подальшого розвитку і зростання підприємства, його прибутковості і конкурентоспроможності в будь-якій сфері підприємницької діяльності. Розвиток обліку і вдосконалення його концептуальних, організаційних та методичних положень має забезпечувати користувачів достовірною, доречною та своєчасною інформацією для прийняття різноманітних управлінських рішень, що актуалізує необхідність концентрації на окремих елементах витрат на інноваційну діяльність, зокрема матеріальні витрати і запаси. Підвищення ефективності використання запасів є одним із головних факторів активізації інноваційної діяльності та прогресивного розвитку підприємства, від якого

залежить збільшення обсягів виробництва та загальної прибутковості діяльності. Це зумовлює необхідність дослідження організаційних та методичних засад побудови обліку запасів в процесі інноваційної діяльності як самостійного фактору забезпечення ефективності управління інноваційної діяльністю та економічної безпеки підприємства в цілому.

Серед публікацій з питань обліку, аналізу, контролю інноваційної діяльності варто виокремити дослідження Крупки Я. Д., Питель С. В., Мельничук І. В. [6], Євдокимова В.В., Грицишина Д.О., Норд Г.Л., Фокіна К.О. [2], Грицишина Д.О. [1], Ізмайлова Я.С. [3; 4; 5; 9], Норд Г.Л. [8], Легенчука С.Ф., Валінкевич Н.В., Виговської І.М. [10; 11], Легенчука С., Великого Ю., Белінської С. [12]. Попри високий рівень розробок цих авторів, варто наголосити на необхідності посилення досліджень у сфері обліку запасів, які б враховували особливості провадження інноваційною діяльністю підприємств з огляду на активізацію даних процесів, їх складність та пріоритетність для розвитку національної економіки та забезпечення економічної безпеки підприємства зокрема.

Мета. Мета роботи полягає у аналізі особливостей інноваційної діяльності та їх впливу на організаційні засади побудови обліку запасів в цілісній системі забезпечення економічної безпеки підприємства.

Основний текст.

Інноваційна діяльність являє собою комплекс взаємопов'язаних процесів і явищ. А тому саме поняття «інноваційна діяльність» є суперечливим згідно із принципом двополярності, відповідно до якого інноваційна діяльність розглядається дуально: з одного боку, як процес створення і практичної реалізації інновацій, з іншого - як діяльність по створенню інновацій. Отже, інноваційна діяльність виступає в якості багаторівневої категорії, яка здатна охопити всі стадії та ланки підприємства як системи, та характеризується такими ключовими аспектами (відмінними ознаками):

1. Інноваційна діяльність пов'язана з практичним освоєнням розроблених на основі наукових досліджень певних результатів, які орієнтовані на підвищення ефективності технологій, застосуванням на практиці тих з них, які забезпечать удосконалення старого або реалізацію нового продукту на ринку;

2. Інноваційна діяльність поєднує дослідження і розробки, що орієнтовані на задоволення комерційних вимог до продукції, технології, процесу або іншого результату досліджень;

3. Інноваційна діяльність виступає в якості конкретного виду діяльності, основним завданням якого є створення, поширення і відтворення в сфері економіки нововведень, а також пов'язує наукову сферу з виробничою, що інтегрує матеріальне і наукове виробництво і реалізує отриманий ефект шляхом використання наукової продукції для техніко-економічних потреб суб'єктів господарювання .

Такий підхід дозволяє охопити всі характерні особливості інноваційної діяльності, акцентуючи увагу на результатах інноваційної діяльності як засобі забезпечення ефективного функціонування підприємства. Відповідно під інноваційною діяльністю суб'єктів господарювання доцільно розуміти процес,

що охоплює всі сфери його виробничо-господарської діяльності та управління, реалізується на кожному етапі життєвого циклу інноваційного продукту та/або технології його виготовлення й для створення якого необхідне відповідне ресурсне та організаційно-управлінське забезпечення, що здійснюється на основі поєднання наукового та інтелектуального потенціалу й впроваджується у виробництво, в результаті чого забезпечується дуальний ефект: з одного боку – задовольняються потреби споживачів, а з іншого – підприємством отримуються вищі доходи і досягаються кращі фінансові результати.

Важливим чинником активізації інноваційної діяльності та підвищення ефективності функціонування підприємства в цілому є його забезпеченість відповідними виробничими ресурсами. Одним із основних ресурсів, який використовується (споживається) під час виробництва інноваційної продукції та/або в процесі управління інноваційною діяльністю є запаси.

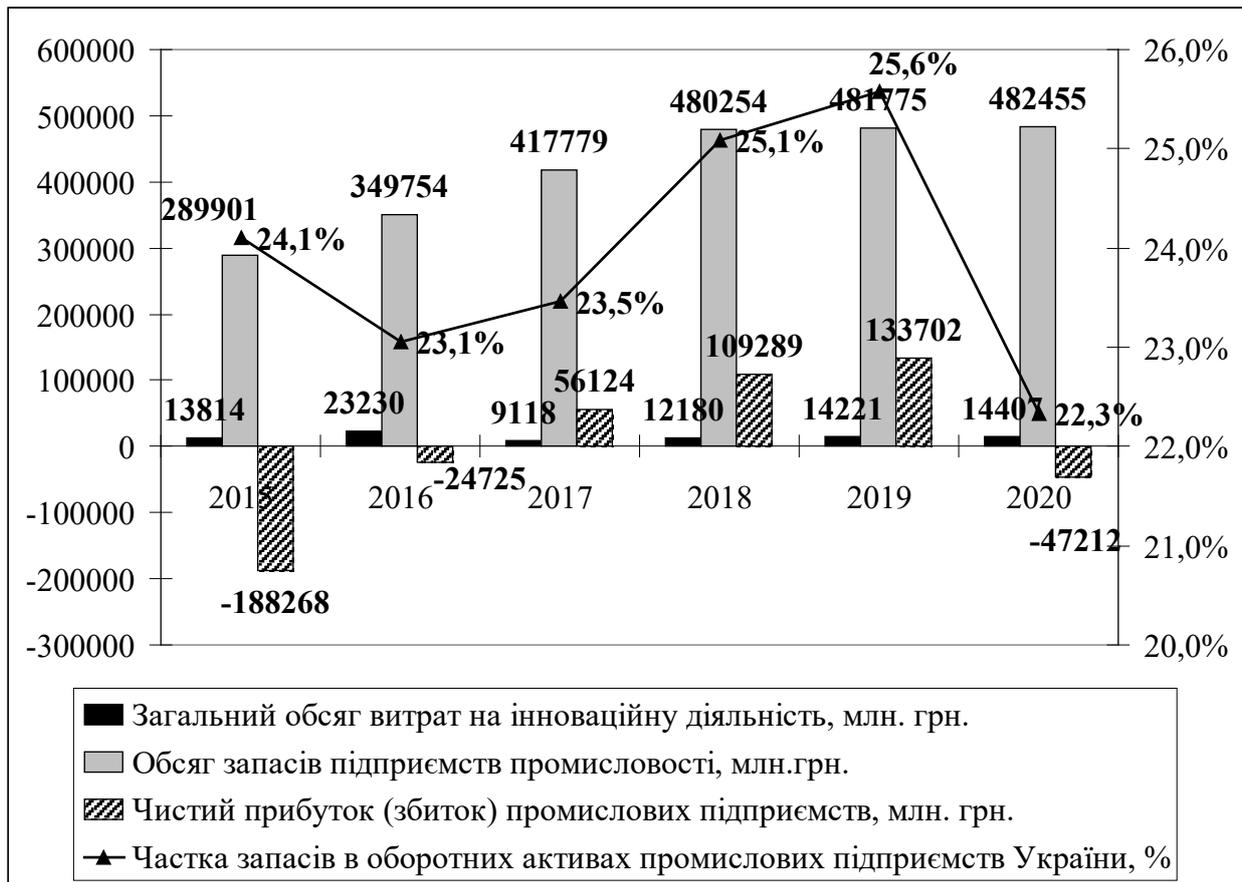
Порівнюючи темпи зростання запасів та показники фінансових результатів діяльності промислових підприємств України впродовж 2015-2020 рр., слід вказати на те, що прямої залежності між зміною цих показників не прослідковується (табл. 1).

Таблиця 1 - Показники фінансових результатів діяльності та величина запасів промислових підприємств України за 2015-2020 рр.

Показники	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Величина запасів промислових підприємств, млн. грн.	289901,2	349754,1	417778,5	480254,4	481775,1	482454,8
Чистий прибуток (збиток) промислових підприємств, млн. грн.	-188267,9	-24724,7	56124,0	109288,8	133701,6	-47212,0

Складено авторами за даними [7]

Зростання величини запасів відбувалося більш-менш рівномірними темпами, в той час як показники прибутковості (збитковості) діяльності промислових підприємств України мали як позитивне, так і негативне значення. Впродовж 2015-2016 р. промислові підприємства здебільшого працювали збитково, отримавши сукупно збитки у розмірі 188267,9 млн. грн. та 24724,7 млн. грн. відповідно. Збиток промислові підприємства отримали і в 2020 році в сумі 47212,0 млн. грн. Отже, інвестиції в запаси не виправдовують себе з позиції отриманих кінцевих результатів діяльності підприємств, що яскраво ілюструє рис. 1. Статистичні дані свідчать, що стрімкими темпами зростає саме обсяг запасів, який в 2015 році становив 289901 млн. грн., а в 2020 році – 482455 млн. грн., отже зростання склало 66,4%. При цьому загальний обсяг витрат на інноваційну діяльність зріс з 13814 млн. грн. до 14407 млн. грн., тобто лише на 4,3%. Частка запасів в оборотних активах коливається в межах від 22,3% (2020 рік) до 25,6% (2019 рік).

Рисунк 1 - Вплив інвестицій в запаси на кінцеві результати діяльності підприємств та їх інноваційну активність

Розраховано і побудовано авторами за даними [7]

Враховуючи цю обставину, слід вказати, що питанням управління запасами на промислових підприємствах не приділяється належної уваги в контексті забезпечення відповідності системи управління, завданням ефективного функціонування і розвитку підприємства в цілому та його інноваційної діяльності зокрема. Ефективне управління запасами підприємства має забезпечувати постійний моніторинг стану запасів і ринкового середовища, аналіз їх взаємодії та впливу на показники діяльності підприємства як суб'єкта ринкових відносин та прийняття обґрунтованих рішень, спрямованих на економію коштів і підвищення норми економічного прибутку на капітал.

В свою чергу, обґрунтованість управлінських рішень залежить від оптимальної організації системи бухгалтерського обліку запасів, яка здатна сформувати масив інформації, спроможної визначити альтернативні варіанти рішень й забезпечити досягнення стратегічних орієнтирів діяльності у майбутньому.

Багато проблем неефективного управління запасами здатна вирішити система бухгалтерського обліку підприємства, яка спрямована на такі аспекти: формування повної і достовірної інформації про запаси; забезпечення системи управління підприємства необхідною обліковою інформацією про запаси; визначення та затвердження відповідальних осіб за отримання запасів і за

ведення їх обліку за місцями зберігання; встановлення правил документообігу, технології обробки облікової інформації та форм первинних документів; визначення складу постійно діючої інвентаризаційної комісії та встановлення термінів проведення інвентаризації запасів; контроль за повним і своєчасним оприбуткуванням запасів та їх збереженням за місцями зберігання й на всіх стадіях руху; достовірне визначення всіх витрат, пов'язаних із придбанням або виготовленням запасів, визначенням первісної вартості запасів; об'єктивну оцінку запасів. Таким чином, система бухгалтерського обліку запасів здатна вирішити багато проблем пов'язаних із забезпеченням ефективного управління запасами в процесі інноваційної діяльності підприємства.

Важливо зазначити, що вплив організаційно-технологічних особливостей інноваційної діяльності підприємств має враховуватися при формуванні облікової політики підприємства, в якій відображаються питання організаційно-методичного інструментарію обліку запасів та витрат підприємства. Побудова облікової політики підприємств із врахуванням особливостей провадження інноваційної діяльності забезпечить формування повної, достовірної і релевантної інформації про запаси для потреб управління. Бухгалтерський облік запасів є однією зі складних і трудомістких ділянок облікової роботи на підприємстві, що зумовлено значними затратами праці на обробку первинних документів, відображення господарських операцій в облікових реєстрах, на рахунках бухгалтерського обліку тощо та особливостями і специфікою інноваційної діяльності підприємств, складністю процесу її організації та іншими факторами.

Управління інноваційною діяльністю підприємств та операційною діяльністю під час провадження інноваційної діяльності пов'язане з послідовністю етапів операційного циклу запасів, тобто проміжками часу між придбанням запасів для здійснення інноваційної діяльності та отриманням коштів від реалізації інноваційної продукції.

Перетворення запасів на готову продукцію відбувається за певними етапами і зазвичай супроводжується декількома різноманітними операціями, які становлять виробничі цикли. Постійно повторюваний операційний цикл, забезпечуючи безупинний рух капіталу, розкриває сутність інноваційної діяльності, адаптованої до технологічних особливостей підприємства (рис. 2).

Суттєво впливають на ефективність використання запасів такі показники, як тривалість виробничого процесу і виробничого циклу. Вважаємо, що наявність організаційно-технологічних особливостей провадження інноваційної діяльності підприємств виокремлює такі підприємства з-поміж інших підприємств. Відповідна специфіка технологічних особливостей інноваційної діяльності та місце і роль запасів у провадженні цієї діяльності повинна відображатись у системі бухгалтерського обліку, що включає всі процеси діяльності підприємства, механізм їх впливу на результати діяльності, методи збору, передачі та оброблення даних тощо.

Рисунок 2 - Загальна схема операційного циклу запасів в процесі провадження інноваційної діяльності

Розроблено авторами.

Висновки.

Обґрунтовано, що інноваційна діяльність є визначальним чинником забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств на внутрішньому та зовнішньому ринках, а її динамічне зростання виступає передумовою подолання кризових явищ та досягнення сталого економічного прогресу як на мікро-, так і на макрорівні. Під інноваційною діяльністю суб'єктів господарювання запропоновано розуміти процес, що торкається всіх сфер його виробничо-господарської діяльності та управління, який реалізується на кожному етапі життєвого циклу продукту та/або технології виготовлення, для створення якого необхідно відповідне ресурсне та організаційно-управлінське забезпечення, здійснюване на основі поєднання наукового та інтелектуального потенціалів та впроваджене у виробництво, в результаті чого мають бути повністю задоволені потреби споживачів та отримано суб'єктом господарювання відповідний економічний ефект (досягнуто вищих доходів і кращих фінансових результатів).

За результатами дослідження особливостей провадження інноваційної діяльності визначено послідовність етапів операційного циклу запасів та обґрунтовано необхідність їх врахування під час формування організації обліку в контексті його спрямованості на формування повної і достовірної інформації про запаси на етапі формування запасів для провадження інноваційної діяльності, в процесі зберігання запасів, в процесі безпосереднього провадження інноваційної діяльності та в процесі зберігання й реалізації інноваційної продукції.

Література:

1. Грицишен Д.О. Бухгалтерський облік в системі управління економіко-екологічною безпекою промислових підприємств : монографія. Житомир : ЖДТУ, 2015. 540 с.
2. Економічний аналіз витрат великих промислових підприємств: організація та методика / В.В. Євдокимов, Д.О. Грицишен, Г.Л. Норд, К.О. Фокін. Житомир: ЖДТУ, 2018. 200 с.
3. Ізмайлов Я. О., Свірко С. В. Удосконалення методичних аспектів обліку, аналізу та контролю запасів підприємств. *Економіка, управління та адміністрування*. 2021. №1(95). С. 39–44.
4. Ізмайлов Я.О. Бухгалтерський облік нарахування та використання ресурсів на інноваційно-інвестиційний розвиток підприємства. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2017. №1. С. 6-20.
5. Ізмайлов Я.О. Бухгалтерський облік та аналіз інвестиційно-інноваційного розвитку підприємств в національній економіці : монографія. К.: Вадекс, 2017. 502 с.
6. Крупка Я. Д., Питель С. В., Мельничук І. В. Облік інвестиційно-інноваційної діяльності : навчальний посібник. Тернопіль, ТАЙП, 2013. 245 с
7. Промисловість України у 2016-2020 роках. Статистичний збірник. Державна служба статистики України, 2021. 296 с. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/12/zb_prom_16_20.pdf (дата звернення: 30.05.2022).
8. Company development strategy choice on the grounds of innovative potential assessment / Chorna M., Nord G., Bezghinova L., Melushova I., Diadin A. *Academy of Strategic Management Journal*. 2019. №1(18). URL: <https://www.abacademies.org/articles/Company-development-strategy-choice-on-the-grounds-of-innovative-potential-assessment-1939-6104-18-1-322.pdf> (дата звернення: 30.05.2022).
9. Formation of methodical foundations for assessing the innovative development potential of an industrial enterprise / Chukurna O., Niekrasova L., Dobrianska N., Izmaylov Ya., Shkrabak I., Ingram K. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*. 2020. № 4. P. 146-151.
10. Lehenchuk S., Valinkevych N., Vyhivska I. Accounting Reserves in Optimization of Risks of Innovative Activity. *Financial and Credit Activity : problems of theory and Practice*. 2020. Vol.2. №33. P. 174-184.
11. Lehenchuk S., Valinkevych N., Vyhivska I., Khomenko H. The Significant

Principles Of Development Of Accounting Support For Innovative Enterprise Financing. *International Journal of Advanced Science and Technology* . 2020. Vol. 29. No. 8s. P. 2282-2289.

12. Lehenchuk S., Velykyi Yu., Belinska S. Development of variability concept in accounting : Ukrainian context. *Baltic Journal of Economic Studies*, 4(3), 158-164.

Abstract. *It is substantiated that innovation is a determining factor in ensuring the competitiveness of national enterprises in national and foreign markets, and its dynamic growth will help overcome the crisis and achieve economic progress at both micro and macro levels. It is proposed to understand the innovative activity of the enterprise as a process that covers all areas of its production and economic activities and management, that is implemented at each stage of the life cycle of the innovative product and/or technology and its creation requires appropriate resource and organizational and management support based on a combination of scientific and intellectual potential and is introduced into production, resulting in a dual effect: on the one hand - the needs of consumers are met, and on the other - the company receives higher incomes and achieves better financial results. The indicators of financial results of activity and the amount of stocks of industrial enterprises of Ukraine for 2015-2020, their influence on innovative activity were analyzed. It was grounded that there is no influence of the investment in stocks on the final results of the enterprises. According to the results of the study of the peculiarities of innovation activities, the sequence of stages of the operational cycle of inventories is determined and the necessity of their consideration during the formation of the accounting policy of the enterprise in the context of its focus on the formation of complete and reliable information about inventories at the stage of its formation for innovation activity, in the process of direct innovation and in the process of storage and sale of innovative products has been proved.*

Keywords: *innovation activity, innovation management, inventories, inventory operating cycle, accounting policy, organization of accounting.*

УДК 657.6

TAX LEGISLATION AS AN OBJECT OF AUDIT AND ITS INFLUENCE ON THE AUDITOR'S OBLIGATIONS ACCORDING TO INTERNATIONAL STANDARDS OF AUDITING**ПОДАТКОВЕ ЗАКОНОДАВСТВО ЯК ОБ'ЄКТ АУДИТУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ОBOB'ЯЗКИ АУДИТОРА ВІДПОВІДНО ДО МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТИВ АУДИТУ****Shalimova N.S./ Шалімова Н.С.***d.e.s, prof./ д.е.н., проф.*

ORCID: 0000-0001-7564-4343

Nazarova H.B. / Назарова Г.Б.*s.e.s., as.prof. / к.е.н., доц.*

ORCID: 0000-0001-7401-0402

Androshchuk I.I. / Андрощук І.І.*s.e.s., as.prof. / к.е.н., доц.*

ORCID: 0000-0002-0001-1776

Central Ukrainian National Technical University,

Kropyvnytskyi, Universytetskyi, 8, 25030

Центральноукраїнський національний технічний університет,

пр. Університетський, 8, 25030

Анотація. Обґрунтовані можливості визначення податкового законодавства як об'єкту аудиту та конкретизовано вплив податкового законодавства на процедури виконання завдань з аудиту відповідно до Міжнародних стандартів аудиту. Доведено можливість застосування двох підходів до тлумачення терміну «історична фінансова інформація» в контексті його застосування у Міжнародних стандартах: вузький, коли термін «історична фінансова інформація» обмежується лише повним комплектом фінансової звітності, окремим фінансовим звітом, рахунком, статтею або елементом фінансової звітності, та широкий, який передбачає виділення обов'язкових характеристик історичної фінансової інформації. Обґрунтовано, що нормативне визначення даного питання, конкретизує групу міжнародних стандартів, які мають бути застосовані при виконанні завдання з об'єктом – податкова звітність. Визначено вплив податкового законодавства на цілі, обов'язки та відповідальність аудитора при виконанні завдань з аудиту фінансової звітності, яке виконується згідно з Міжнародними стандартами аудиту. Обґрунтовано три напрями впливу: необхідність ретельної перевірки статей щодо дебіторської заборгованості та поточних зобов'язань за розрахунками з бюджетом, розгляд податкового законодавства як таке, що має вплив на дотримання вимог МСА 250 «Розгляд законодавчих та нормативних актів при аудиті фінансової звітності» та МСА 240 «Відповідальність аудитора, що стосується шахрайства при аудиті фінансової звітності».

Ключові слова: податкове законодавство, аудит, завдання з аудиту, історична фінансова інформація, міжнародні стандарти аудиту, викривлення, шахрайство.

Вступ.

Податкове законодавство України складається з надзвичайно широкого кола документів, а його прояв на виконання завдань з аудиту має два аспекти: по-перше, податкове законодавство може бути об'єктом виконання завдань аудитором і тоді виникає питання щодо визначення виду завдання; по-друге, податкове законодавство має вплив на процедури виконання завдань з аудиту.

Питання методики виконання аудиту розрахунків з бюджетом достатньо широко розглядаються у науковій, навчальній та професійній літературі. Зокрема, в 2012 році Аудиторською палатою України було розроблено проект документу, який стосувався інших завдань з надання впевненості, зокрема, перевірки податкової звітності, а саме: проект Положення з національної практики завдань з надання впевненості «Завдання з незалежної перевірки податкової звітності (завдання з податкового аудиту)» (Рішення Аудиторської палати України №246/12 від 23 лютого 2012 року [7]). Огляд найбільш характерних наукових інтерпретацій щодо місця податкового аудиту в структурі аудиторської діяльності у вітчизняній та зарубіжній літературі пропонує О.В. Артюх [1], О.І. Малишкін [3], О.А. Петрик [2; 6]. Разом з тим, потребують подальшого дослідження вплив податкового законодавства на організацію та методику аудиту.

Мета.

Метою даної роботи є обґрунтування можливості визначення податкового законодавства як об'єкту аудиту та конкретизацію впливу податкового законодавства на процедури виконання завдань з аудиту відповідно до Міжнародних стандартів аудиту (МСА).

Основний текст.

Перша проблема полягає в тому, що відсутня чіткість щодо того, які Міжнародні стандарти необхідно застосовувати, якщо предметом завдання виступає податкова звітність. Дане питання потребує вирішення, оскільки в країнах, в яких цінність та важливість мають інші види звітності, зокрема, податкова, статистична та управлінська (це стосується України), виникають складнощі щодо визначення, до якого виду завдань (аудит чи інші завдання з надання впевненості) слід відносити їх перевірку.

Міжнародні стандарти аудиту застосовуються під час аудиту історичної фінансової інформації. Термін «історична фінансова інформація» вперше запропоновано лише у Міжнародних стандартах видання 2010 року і не змінювалося в подальших виданнях Міжнародних стандартів 2016-2017 рр. та 2020 р. [4; 9]. В глосарії термінів зазначено, що історична фінансова інформація – це інформація, виражена у фінансових показниках, стосовно конкретного суб'єкта господарювання, отримана в основному на основі облікової системи цього суб'єкта господарювання, про економічні події, які відбувалися у минулих періодах, або про минулі економічні умови чи обставини на певний момент часу. Термін «фінансові звіти» тлумачиться як структуроване подання історичної фінансової інформації, включаючи відповідні примітки, яке призначене повідомляти про економічні ресурси або зобов'язання суб'єкта господарювання на певний момент часу або про зміни у них за період часу відповідно до концептуальної основи фінансової звітності і зазвичай цей термін означає повний пакет фінансової звітності, як підкреслено в МСА 200 «Загальні цілі незалежного аудитора та проведення аудиту відповідно до Міжнародних стандартів аудиту» (МСА 200) та МСА 805 «Особливі положення щодо аудитів окремих фінансових звітів та певних елементів, рахунків або статей фінансового звіту» (МСА 805).

Термін «інша історична фінансова інформація» зустрічається у Міжнародних стандартах, лише в контексті зазначення того, що МСА викладено в контексті аудиту фінансових звітів і їх потрібно адаптувати залежно від обставин при застосуванні під час аудиту іншої історичної фінансової інформації. Таке зауваження міститься в Передмові до Міжнародних стандартів контролю якості, аудиту, огляду іншого надання впевненості та супутніх послуг, МСА 200, МСА 260 «Повідомлення інформації тим, кого наділено найвищими повноваженнями» (МСА 260) і лише в пояснювальному параграфі ДЗ МСА 805 «інша історична фінансова інформація» асоціюється з окремим фінансовим звітом або певним елементом фінансового звіту.

Дане питання потребує чіткішого вирішення. З одного боку, можна обмежити термін «історична фінансова інформація» лише повним комплектом фінансової звітності, окремим фінансовим звітом, рахунком, статтею або елементом фінансової звітності, якщо буквально наслідувати терміни МСА. Але з іншого, можна більш широко розглядати термін «історична фінансова інформація», виділяючи такі її обов'язкові елементи: інформація повинна бути виражена у фінансових показниках; інформація повинна розкривати економічні події, які відбувалися у минулих періодах, або минулі економічні умови чи обставини на певний момент часу; інформація повинна бути отримана в основному на основі даних облікової системи суб'єкта господарювання.

Враховуючи це, прикладом структурованого подання історичної фінансової інформації може бути: повний комплект фінансової звітності, її окремі компоненти, статті, елементи або рахунки; податкова звітність, її окремі компоненти, статті та елементи; статистична звітність, її окремі компоненти, статті та елементи; внутрішньогосподарська (управлінська) звітність, її окремі компоненти, статті та елементи (але лише та, яка відповідає вищевказаним елементам, тобто містить історичні фінансові показники). Отже, податкова звітність – це також інформація, виражена у фінансових показниках, отримана за допомогою облікових даних підприємства.

Але таке зазначення прямо відсутнє в МСА. З іншого боку, проблема полягає в тому, що Міжнародні стандарти аудиту спрямовані лише на розкриття питань аудиту саме фінансової звітності, встановлюючи обов'язковість дослідження і оцінки системи внутрішнього контролю, дотримання принципу безперервності, подальших подій тощо. МСА 200 та МСА 805 дозволяють адаптацію Міжнародних стандартів аудиту за обставин, якщо вони застосовуються до аудиту «іншої історичної фінансової інформації», але вимагають обов'язкового аналізу доречності та необхідності застосування певних МСА. Дослідження цих питань не є обов'язковим з точки зору вимог користувачів, наприклад, при проведенні перевірки податкової звітності, але зазначаючи, що це аудит, який виконувався згідно із МСА, аудитор відразу встановлює вимоги щодо організації його проведення, наприклад, розглядаючи доречність застосування МСА 570 «Безперервність».

Інший аспект полягає у визначенні впливу податкового законодавства при проведенні аудиту фінансової звітності. МСА 200 визначає мету аудиторської перевірки фінансових звітів у такий спосіб: надання аудитору можливості висловити думку стосовно того, чи складені фінансові звіти в усіх суттєвих аспектах згідно з визначеною концептуальною основою фінансової звітності. Для висловлення думки аудитор повинен використати такі формулювання: «надає достовірну та справедливу інформацію» або «відображає достовірно в усіх суттєвих аспектах» (п.35 МСА 700 «Формування думки та складання звіту щодо фінансової звітності»), а саме формування думки має містити оцінку того, чи були фінансові звіти підготовлені та подані відповідно до конкретних вимог застосованої концептуальної основи фінансової звітності щодо окремих класів операцій, залишків на рахунках і розкриттів.

Пояснюючи, що фінансові звіти складені в усіх суттєвих аспектах відповідно до застосованої концептуальної основи фінансової звітності, управлінській персонал явно чи неявно робить твердження (assertions) щодо класів операцій та подій, залишків рахунків та розкриття пов'язаної з ними інформації для розгляду потенційних викривлень різного типу, які можуть мати місце. Самі твердження поділені на такі категорії: для класів операцій та подій – настання, повнота, точність, закриття періоду, класифікація, подання; щодо залишків рахунків – існування, права та зобов'язання, повнота, точність, оцінка та розподіл, класифікація, подання.

Серед зазначених критеріїв відсутній критерій «відповідність податковому законодавству», під яким (виходячи з вище викладеного) слід розглядати інші закони та нормативні акти, які не входять до концептуальної основи фінансової звітності. Це є надзвичайно важливим для українських суб'єктів господарювання, оскільки дотримання законодавчих та нормативних документів, особливо з питань оподаткування, спричинює значний вплив на визначення критеріїв оцінки фінансової звітності.

Вплив податкового законодавства на цілі, обов'язки та відповідальність аудитора при виконанні завдань з аудиту фінансової звітності, яке виконується згідно з МСА, є різноманітним. Так, визнаючи вплив податкового законодавства при виконанні завдання з аудиту фінансової звітності аудитори повинні: по-перше, обов'язково здійснювати окремі процедури, які стосуються статей щодо дебіторської заборгованості та поточних зобов'язань за розрахунками з бюджетом, по-друге, обов'язково розглядати податкове законодавство в цілому як таке, що має суттєвий вплив на показники фінансової звітності відповідно до вимог МСА 250 «Розгляд законодавчих та нормативних актів при аудиті фінансової звітності», по-третє, ретельно дотримуватися вимог МСА 240 «Відповідальність аудитора, що стосується шахрайства при аудиті фінансової звітності», оскільки розрахунки з бюджетом та державними цільовими фондами є тими сферами, в яких ризик виникнення помилок та шахрайства є доволі високим (табл. 1)

Таблиця 1 - Вплив податкового законодавства на цілі та відповідальність аудитора при виконанні завдань з аудиту фінансової звітності відповідно до Міжнародних стандартів аудиту

№	Вплив податкового законодавства	Цілі та відповідальність аудитора
1.	<p>Наявність окремих рядків у формах фінансової звітності, присвячених розрахункам з бюджетом та державними цільовими фондами:</p> <p>1. Баланс: ряд. 1135 «Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом», ряд. 1136 «у тому числі з податку на прибуток», ряд. 1620 «Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом», ряд. 1621 «у тому числі з податку на прибуток», ряд. 1625 «Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками зі страхування».</p> <p>2. Звіт про рух грошових коштів: ряд. 3005 «Надходження від повернення податків і зборів», ряд. 3006 «у тому числі податку на додану вартість», ряд. 3100 «Витрачання на оплату відрахувань на соціальні заходи», ряд. 3115 «Витрачання на оплату зобов'язань з податків і зборів»</p>	<p>Обов'язкова перевірка статей форм фінансового звіту (балансу та звіту про рух грошових коштів), які стосуються залишків дебіторської заборгованості та поточних зобов'язань за розрахунками з бюджетом та зі страхування, витрачання грошових коштів на оплату відрахувань на соціальні заходи, зобов'язань з податків і зборів, надходження грошових коштів у вигляді повернення податків та зборів.</p> <p>Обов'язкове виконання тестів заходів контролю та процедур по суті за даним класом операцій, залишками на рахунках та розкриттям інформації. Застосування процедур всіх типів: перевірка, спостереження, запит, підтвердження, перерахунок, повторне виконання та аналітична процедура.</p>
2.	<p>Розгляд податкового законодавства в цілому як таке, що має суттєвий вплив на показники фінансової звітності відповідно до вимог МСА 250 «Розгляд законодавчих та нормативних актів при аудиті фінансової звітності»</p>	<p>Обов'язковий розгляд впливу податкового законодавства на показники фінансової звітності та розкриття інформації у фінансовій звітності відповідно до вимог МАС 250 «Розгляд законодавчих та нормативних актів при аудиті фінансової звітності». Цілі аудитора при розгляді законодавчих та нормативних актів сфери оподаткування такі: 1) отримання достатніх і прийнятних аудиторських доказів щодо дотримання положень законодавчих та нормативних актів, які регулюють податкові відносини, як такі, що безпосередньо впливають на визначення суттєвих сум і розкриття інформації у фінансовій звітності суб'єкта господарювання; 2) виконання визначених аудиторських процедур для виявлення недотримання вимог законодавчих та нормативних актів сфери оподаткування, які мають суттєвий вплив на фінансову звітність; 3) виконання належних дій у відповідь на недотримання або підозрюване недотримання вимог законодавчих та нормативних актів, які регулюють порядок нарахування та сплати податків, зборів та обов'язкових платежів юридичними особами, ідентифікованих під час аудиту.</p>
3.	<p>Визнання такого класу операцій як розрахунки з бюджетом та державними цільовими фондами як такі, в яких ризик виникнення помилок та шахрайства є доволі високим, відповідно до вимог МСА 240 «Відповідальність аудитора, що стосується шахрайства при аудиті фінансової звітності».</p>	<p>Аудитор повинен особливо ретельно досліджувати чинники (фактори) ризику суттєвого викривлення фінансової звітності внаслідок шахрайства при розрахунках бюджетом та державними цільовими фондами, а також ретельно планувати процедури з метою виявлення обставин, які можуть свідчити про шахрайство в сфері оподаткування.</p> <p>Цілі аудитора при дослідженні шахрайства в сфері оподаткування при аудиті фінансової звітності: 1) ідентифікувати та оцінити ризики суттєвого викривлення фінансової звітності внаслідок шахрайства при нарахуванні та сплаті податків, зборів та обов'язкових платежів; 2) отримати достатні та прийнятні аудиторські докази, що стосуються оцінених ризиків суттєвого викривлення внаслідок шахрайства, через розробку і застосування прийнятних дій у відповідь; 3) вжити належних заходів у відповідь на шахрайство або підозрюване шахрайство при нарахуванні та сплаті податків, ідентифіковане під час аудиту</p>

Висновки.

Складність та важливість податкового законодавства зумовлюють виконання аудитором окремих завдань, присвячених виключно даному об'єкту. Для цього потрібно, по-перше, конкретизувати зміст поняття «історична фінансова інформація» в контексті його застосування у Міжнародних стандартах, а по-друге, побудувати алгоритм обрання об'єктів, які можуть бути предметом різних завдань з надання впевненості. До тлумачення терміна «історична фінансова інформація» можна застосувати два підходи: вузький, коли термін «історична фінансова інформація» обмежується лише повним комплектом фінансової звітності, окремим фінансовим звітом, рахунком, статтею або елементом фінансової звітності, та широкий, який передбачає виділення обов'язкових характеристик історичної фінансової інформації.

Вплив податкового законодавства на цілі, обов'язки та відповідальність аудитора при виконанні завдань з аудиту фінансової звітності, яке виконується згідно з Міжнародними стандартами аудиту, має прояв в трьох напрямках: необхідність ретельної перевірки статей щодо дебіторської заборгованості та поточних зобов'язань за розрахунками з бюджетом, розгляд податкового законодавства як таке, що має вплив на дотримання вимог МСА 250 «Розгляд законодавчих та нормативних актів при аудиті фінансової звітності» та МСА 240 «Відповідальність аудитора, що стосується шахрайства при аудиті фінансової звітності». Такий різноплановий вплив вимагає розробки детальних методик дослідження та реагування з боку аудитора на виявлені відхилення.

Література:

1. Артюх О. В. Податковий аудит у системі фінансового контролю: монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. 412 с.
2. Аудит оподаткування підприємств : навч. посіб. / [Петрик О. А., Давидов Г.М., Редько О.Ю. та ін.]. ; за заг. ред. О. А. Петрик; передм. Т. І. Ефименко. К. : ДННУ «Акад. фін. управління», 2012. 352 с.
3. Малишкін О.І. Аудит податків: конструкція на майбутнє. Економіка: реалії часу. 2015. №1(17). С. 208–213. URL : <http://economics.opu.ua/files/archive/2015/No1/208-213.pdf> (дата звернення: 08.05.2022).
4. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. Видання 2016-2017 років. Частина I. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/2016-2017-IAASB-Handbook-Volume-1_%D1%83%D0%BA%D1%80.pdf (дата звернення: 08.05.2022).
5. Оподаткування юридичних осіб та аудит в сфері оподаткування: навчальний посібник / І. К. Дрозд, В. М. Іванков, О. А. Магопєць, Г. Б. Назарова, В. В. Шалімов, Н. С. Шалімова / за редакцією Н.С. Шалімової. К. : «ТОВ Видавництво «Сова», 2017. 460 с.
6. Петрик О.А. Сутність аудиту оподаткування підприємств згідно з нормами Податкового кодексу України та порядок його організації. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми

розвитку. 2012. №722. С. 190-197.

7. Рішення Аудиторської палати України «Про проект Положення з національної практики завдань з надання впевненості «Завдання з незалежної перевірки податкової звітності (завдання з податкового аудиту)» від 23 лютого 2012 року №246/12. URL: www.apu.com.ua/files/ris/131268569.doc

8. Суб'єкти господарювання: оподаткування, контроль та аудит: навчальний посібник / Г.М. Давидов, І.К. Дрозд, В.М. Іванков, О.Л. Макеєва, О.А. Магопець, Г.Б. Назарова, В.В. Шалімов, Н.С. Шалімова / за редакцією Г.М. Давидова. К.: «ТОВ Видавництво «Сова», 2016. 590 с.

9. Handbook of International Quality Control, Auditing, Other Assurance, Related Services Pronouncements. 2020 Edition. Volume I. <https://www.ifac.org/system/files/publications/files/IAASB-2020-Handbook-Volume-1.pdf> (дата звернення: 08.05.2022).

***Abstract.** The possibilities of determining tax legislation as an audit object are substantiated and the impact of tax legislation on the procedures for performing audit engagements in accordance with International Auditing Standards is specified. The possibility of applying two approaches to the interpretation of the term "historical financial information" in the context of its application in International Standards is proved: narrow, when the term "historical financial information" is limited only to a complete set of financial statements, a separate financial statement, an account, an article or an element of financial statements, and wide, which provides for the allocation of mandatory characteristics of historical financial information. It is substantiated that the normative definition of this issue specifies a group of international standards that should be applied to the implementation of the engagements with the subject matter - tax reporting. The impact of tax legislation on the goals, duties and responsibilities of the auditor when performing the audit of financial statements in accordance with International Standards of Auditing is determined. Three directions of influence are substantiated: the need for a thorough review of accounts receivable and current liabilities for settlements with the budget, consideration of tax legislation as having an impact on compliance with the requirements of ISA 250 "Consideration of laws and regulations in an Audit of Financial Statements" and ISA 240 "The Auditor's Responsibility relating to Fraud in an Audit of Financial Statements".*

***Ключові слова:** tax law, audit, audit engagement, historical financial information, International Standards of Auditing, misstatement, fraud.*

УДК : 378.147.091.33-027.22:616.9

APPLICATION OF THE CASE METHOD IN THE EDUCATIONAL
PROCESS IN STUDYING THE COURSE OF INFECTIOUS DISEASES
ЗАСТОСУВАННЯ КЕЙС-МЕТОДУ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ПРИ
ВИВЧЕННІ КУРСУ ІНФЕКЦІЙНИХ ХВОРОБ

Myronyk O.V./Мироник О.В.

с.med.s., as.prof., / к.мед.н., доц.

ORCID: 0000-0002-5717-7267

Davidenko O.M./ Давиденко О.М.

с.med.s., as.prof./ к.мед.н., доц.

ORCID: 0000-0002-8897-8913

Bukovinian State Medical University, Chernivtsi, Teatral'na Sq., 2, 58000

Буковинський державний медичний університет, Театральна площа, 2, 58000

Анотація. В роботі проведено порівняльний аналіз традиційної форми навчання та використання кейс-методу при вивченні теми "«Дитячі» крапельні інфекції (кір, краснуха, епідемічний паротит) у дорослих. Герпесвірусні інфекції 1-5 типів (простий герпес, вітряна віспа і оперізувальний герпес, ВЕБ- та цитомегаловірусна інфекції (інфекційний мононуклеоз))." Показана перевага використання кейс-методу в навчальному процесі із студентами медиками.

Ключові слова: кейс-метод, навчання, студенти

Introduction Today there is a modernization and development of higher medical school through the introduction of high-tech, effective, innovative teaching methods that involve medical students in the process of active clinical thinking [3, 4].

Optimization of the educational process involves a comprehensive approach to solving a number of problems in order to improve the quality of training. At present, it is no longer possible to limit oneself to such requirements for students as competence in knowledge, skills and abilities. In all areas there is a need for a more competitive specialist who can work in a team, able to generate ideas and technologies for their implementation, has a tendency to innovate, can critically, efficiently and analytically work with huge amounts of information of various kinds.

A special role in this process belongs to information and communication technologies (ICT), among which the most important for the development of clinical disciplines are: distance technology, game technology (game learning), integrated learning, interactive (programmable, computer, multimedia), information technologies, case technologies, collective methods of teaching, test (diagnostic, credit-rating) technologies, technologies of personality-oriented education, etc. [1].

When using ICT, the study of the subject becomes an interesting, attractive, creative activity, which improves the quality of education. The most important in the use of ICT is the opportunity to diversify practical classes with vivid manuals, visual examples, interactive tests and tasks that promote the development of medical thinking skills in medical students, forcing them to take an active part in the structure and process [5].

The main text We conducted a comparative analysis of the application of innovative methods of teaching the subject "Infectious Diseases" - case methods and

traditional methods of teaching 5th year medical students of BSMU.

We used case methods in the structure of the lesson on the same topic "Children's" drip infections (measles, rubella, mumps) in adults. Herpesvirus infections 1-5 types (herpes simplex, chicken pox and shingles, WEB and cytomegalovirus infection (infectious mononucleosis). "in students.

This section is studied in the 5th year and requires from the student deep knowledge of fundamental disciplines: pathological anatomy, pathological physiology, histology, microbiology, biochemistry, pharmacology, as well as therapeutic disciplines: therapy, gastroenterology and more. Such interdisciplinary horizontal integration is extremely necessary for students' comprehensive perception of etiopathogenesis, clinical manifestations of the disease and understanding of the problem of treatment of patients with diseases with airborne mechanism of infection. To find rational ways to solve the problem and master the necessary practical skills, students are asked to analyze the clinical situation on a specific topic of practical training, which allows you to use the acquired knowledge from related disciplines. As material for cases, we use photographs of clinical manifestations of the disease, to which tasks or questions are developed.

All students were divided into 2 groups of levels by quantitative composition. The first group studied according to standard methods. The second - using the case method.

Indicators of material availability, degree of memorization, degree of student activity in class were evaluated. In addition, in order to objectify the results, uniform tests on the topic of the lesson were used. The analysis of the obtained data revealed that regardless of the initial level of preparation of students in groups where case methods were used, significantly more significant results were obtained on the evaluated parameters than in groups with a traditional teaching system. Thus, greater interest of students in analyzing the topic, greater activity and motivational interest in discussing clinical situations that require specific tasks, more active participation in cases of collegial analysis was observed in students of group 2 (21%). There was also a more competent interpretation and use of previously acquired knowledge in basic disciplines.

The test confirmed the subjective assessment, finding a higher percentage of correct answers in the groups engaged in the use of case methods (86%) compared with the groups of students engaged in the standard method (73%).

Active learning, in particular the case method, is significantly different from passive: forced activation of thinking is used, when the subject is forced to be active regardless of desire, because their activity should not be short-term or episodic, but largely stable and long (throughout occupation); active learning stimulates independent creative decision-making, increasing the degree of motivation and emotionality of students.

This approach is directed beyond the educational space, goes into the field of professional solutions to problems in a particular field of knowledge, forms interest and profile motivation. It opens up opportunities for future professionals to study complex and professionally significant issues in an emotionally favorable atmosphere of the educational process, to use the experience gained in real practice.

Conclusions

1. The use of case methods allows you to simulate any clinical situation necessary for students' knowledge, followed by in-depth analysis and analysis.
2. The use of innovative teaching methods in the structure of classes on infectious diseases has led to a more significant assimilation of material by students, especially the clinical part.
3. The use of case methods allows to bring students as close as possible to the conditions of real clinical practice, to feel the complexity of the doctor's work, especially in urgent situations and develops the skills to quickly make the right medical decision.

References:

1. Koshechko I. Innovatsiini osviti tekhnolohii navchannia ta vykladannia u vyshchii shkoli / I. Koshechko // Pedagogika. – №1(1). – 2015. – S. 35–38.
2. Melnykov S.V. Obrazovatelnye tekhnolohyy v vuze – novyye podkhody / S.V. Melnykov // Razvitye sovremennoho obrazovaniya: teoriya, metodyka y praktyka : materyaly VII Mezhdunar. nauch.-prakt. konf., Cheboksary, 29 maia 2016 h. / redkol.: O.N. Shyrokov [y dr.] - Cheboksary: "Ynteraktyv plus", 2016. – S.207–218.
3. Мынбаева А.К. Ynnovatsyonnyi opyt vnedreniya novyykh metodov obucheniya v uchebnyi protsess / A.K. Мынбаева // http://www.rusnauka.com/10_DN_2014/Pedagogica/5_163666.doc.htm].
4. Tuchalaev S. T. Novyye pedagogicheskiye tekhnolohyy / S.T. Tuchalaev // Makhachkala: "Alef", 2015. – 172 s.
5. Tuchalaev S. T. Metodologicheskaya refleksiya problemy razvitiya lichnosti v tekhnolohyy razvivaushcheho obucheniya / S.T. Tuchalaev, Kh.M. Myn-bulatov // Pedagogika. 2010. – № 10. – S. 117–119.

Література

1. Кошечко І. Інноваційні освітні технології навчання та викладання у вищій школі / І. Кошечко // Педагогіка. – №1(1). – 2015. – С. 35–38.
2. Мельников С.В. Образовательные технологии в вузе – новые подходы / С.В. Мельников // Развитие современного образования: теория, методика и практика : материалы VII Междунар. науч.-практ. конф., Чебоксары, 29 мая 2016 г. / редкол.: О.Н. Широков [и др.] - Чебоксары: "Интерактив плюс", 2016. – С. 207–218.
3. Мынбаева А.К. Инновационный опыт внедрения новых методов обучения в учебный процесс / А.К. Мынбаева // http://www.rusnauka.com/10_DN_2014/Pedagogica/5_163666.doc.htm].
4. Тучалаев С. Т. Новые педагогические технологии / С.Т. Тучалаев // Махачкала: "Алеф", 2015. – 172 с.
5. Тучалаев С. Т. Методологическая рефлексия проблемы развития личности в технологии развивающего обучения / С.Т. Тучалаев, Х.М. Минбулатов // Педагогіка. 2010. – № 10. – С. 117–119.

Abstract. *A comparative analysis of the traditional form of training and the use of the case method in the study of the topic "Children's" drip infections (measles, rubella, mumps) in adults. Herpesvirus infections 1-5 types (herpes simplex, chickenpox and shingles, WEB) - and cytomegalovirus infections (infectious mononucleosis). "The advantage of using the case method in the educational process with medical students is shown.*

Key words: *case method, training, students*

УДК 004.031.42:51]-047.22]:001.891.54

**THE DEVELOPMENT OF THE DIGITAL COMPETENCE BY
SIMULATION IN INTERACTIVE MATHEMATICAL PACKAGES
РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ШЛЯХОМ
МОДЕЛЮВАННЯ В ІНТЕРАКТИВНИХ МАТЕМАТИЧНИХ СЕРЕДОВИЩАХ**

Polishchuk T. V. / Поліщук Т. В.*c. f&m.s/к. ф.- м. н.*

ORCID: 0000-0001-7690-7723

Voznosyenko D. A. / Возносименко Д. А.*Ph. D, as.prof./доктор філософії, доц.*

ORCID: 0000-0002-7557-643X

Ishchenko H.V. / Іщенко Г. В.*c.ped.s./к.п.н.*

ORCID: 0000-0002-8584-7125

*Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, Street Sadova, 2**Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Умань, вул. Садова, 2*

Анотація. В роботі розглядаються особливості використання моделювання для побудови інтерактивних моделей з метою розвитку цифрової компетентності у майбутніх вчителів. Зазначено, що програми підготовки майбутніх асистентів вчителів та вчителів природничо-математичного циклу побудовані на основі компетентнісного підходу, що відповідає Концепції “НУШ”. Обґрунтовано, що інтерактивні середовища Geogebra та Dudamath дозволяють ефективно поєднати математичне та комп’ютерне моделювання із візуалізацією досліджуваних процесів.

Ключові слова: інформаційно-комп’ютерні технології, моделювання, підготовка майбутніх учителів, Geogebra, Dudamath.

Вступ.

На сьогодні найбільш сильний вплив на освітню систему походить із сфери інформаційно-комп’ютерних технологій (ІКТ). Використання засобів ІКТ розширює можливості комп’ютерного математичного моделювання, дозволяє будувати інтерактивні моделі з метою вибору найбільш оптимального методу розв’язання задачі. В сучасних умовах, у рамках математичної діяльності все більш традиційного застосування набувають потужні комп’ютерні математичні системи MatLAB, Maple, Mathematica та пакети динамічної математики, зокрема GeoGebra та Dudamath.

Розвиток цифрових технологій кардинально змінює виклики та завдання, які ставляться перед сучасною системою освіти. Одним із важливих завдань є формування висококваліфікованого, конкурентоспроможного фахівця, який здатний ефективно навчатися впродовж життя. Освітньо-професійні програми підготовки майбутніх асистентів вчителів та вчителів природничо-математичного циклу побудовані на основі компетентнісного підходу, що відповідає Концепції “Нової української школи”. Програмні результати передбачені даними програми поряд із володінням теоретичних відомостей передбачають формування умінь та уявлень через досвід практичної діяльності. Саме використання методу моделювання та моделей під час вивчення математики та різних розділів вищої математики допоможе досягти бажаних результатів. Адже, цей метод як один із основних методів наукового пізнання у

навчанні відіграє роль інтегруючого чинника щодо предметного змісту математики і дисциплін природничого циклу.

Аналіз актуальних досліджень.

Особливості впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема комп'ютерно-орієнтованих систем навчання досліджували такі науковці як: В. Биков, В. Глушков, М. Жалдак, Ю. Рамський, А. Єршов. Широкого використання у вітчизняному процесі набули розробки вітчизняних дослідників (Gran, DG, ТерМ і т.д.).

Проблеми створення і впровадження комп'ютерно-орієнтованих методичних систем навчання досліджували Ю. Горошко, М. Жалдак, В. Ключко, Т. Крамаренко, Ю. Лотюк, Н. Морзе, С. Раков, Ю. Рамський, С. Семеріков, З. Сейдаметова, та інші. Питаннями впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес займалися вчені: М. Жалдак, Ю. Горошко, О. Гриб'юк, А. Єршов, Ю. Машбиць, В. Монахов та інші. Зокрема, особливості використання системи динамічної математики GeoGebra у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців висвітлені у роботах М. Хохенвартер, М. Борчердс, А. Лінднер, Г. Столс, Р. Зіатдінов, О. Гриб'юк, В. Пікалова, В. Ракута, Т. Поліщук.

Виклад основного матеріалу.

У сучасній науці моделювання є важливим методом наукового пізнання і використовується для вивчення об'єкта (системи об'єктів). Вивчення об'єкта та його властивостей за допомогою моделювання є можливим тому, що модель своєрідною формою відображення дійсності. У теорії пізнання, модель розглядається як матеріальний чи матеріалізований об'єкт (система об'єктів), що є засобом вивчення їх оригіналів. Моделлю називають будь-який уявний, знаковий або матеріальний образ оригіналу: відображення об'єктів і явищ у вигляді описів, теорій, схем, креслень, графіків [4]. У випадку експериментальних досліджень моделлю є реальний об'єкт, який має ту саму фізичну природу, що й досліджуваний об'єкт. При теоретичних дослідженнях модель має знакову форму – математичних формул, рівнянь, нерівностей та їх систем, а задачею моделювання є встановлення нових знань про об'єкти, що описуються цими співвідношеннями [5].

Метод математичного моделювання як вид знакового моделювання дозволяє звести дослідження будь якого класу явищ навколишнього світу до розв'язування математичної задачі та посідає лідируюче місце серед інших методів досліджень, саме в період розвитку цифрових технологій.

В освітньому процесі моделювання трактують, як спосіб пізнання, яким повинні оволодіти здобувачі освіти та як одна з основних навчальних дій, що є складовою освітньої діяльності. Розв'язуючи задачу, здобувачі вищої освіти, аналізують, співвідносять, вибирають, конструюють та перетворюють моделі. Основна мета застосування математичного моделювання полягає в тому, щоб активізувати методологічні проблеми природничих дисциплін, що вивчаються в межах освітньо-професійних програм підготовки майбутніх асистентів вчителів та вчителів природничо-математичних дисциплін з метою формування розуміння апарату їх розв'язування.

Серед великого різноманіття математичних програм, які дозволяють ефективно поєднати математичне, комп'ютерне моделювання із візуалізацією досліджуваних процесів і є доцільними у використанні під час освітнього процесу виділяють інтерактивне середовище Geogebra та пакет Dudamath. Комп'ютерне математичне моделювання можна використовувати під час вивчення елементарної математики та більшості розділів вищої математики. Проте, використання модельного підходу із застосуванням сучасних дидактичних цифрових інструментів доцільне у процесі розв'язування прикладних задач.

На даний час система динамічної математики GeoGebra є вільним педагогічним програмним продуктом, призначеним для навчання і викладання математики в закладах загальної середньої освіти та в закладах вищої освіти, що поєднує динамічну геометрію, алгебру, математичний аналіз і статистику. Остання стабільна версія GeoGebra пропонує кілька динамічно пов'язаних між собою представлень математичних об'єктів: графічне, алгебраїчне та табличне. Варто зазначити, що в процесі розвитку програми, із зростанням її функціональних можливостей інтерфейс GeoGebra залишається простим у використанні й інтуїтивно зрозумілим [3].

У роботі [2] доведено ефективність використання пакету динамічної математики GeoGebra як середовища, що дозволяє будувати динамічні моделі для вирішення прикладних завдань математичного аналізу з позиції методичної підготовки майбутніх учителів математики. Встановлено, що впровадження в освітній процес сучасних інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє покращити базову підготовку здобувачів вищої освіти, сформувані навички моделювання та модернізувати систему підготовки вчителя.

З допомогою інструментів цієї програми можна розв'язувати прикладні задачі природничих наук, математичні моделі яких використовують математичний апарат різних розділів "Вищої математики" шляхом створення комп'ютерних динамічних 2D та 3D моделей, що дуже важливо в розрізі методичної підготовки майбутніх учителів. Адже навчальний матеріал, який засвоюють студенти під час вивчення цих дисциплін, тісно пов'язаний із математичним апаратом шкільних курсів фізики, біології, хімії тощо.

Приклади використання GeoGebra для створення моделі та розв'язування прикладних задач із теми «Застосування визначеного інтеграла до задач геометрії та фізики» наведено в роботі [7].

Використання онлайн сервісу Dudamath є зручним для створення певних математичних цифрових моделей фізичних процесів. Зокрема, даний онлайн сервіс є ефективним засобом для роботи як в аудиторії так і поза її межами, оскільки дозволяє викладачу створювати інтерактивні завдання, віртуальні робочі аркуші, а студентам моделювати та візуалізувати свої математичні задачі.

Dudamath — це чудова колекція математичних інструментів у різних областях, включаючи розв'язування виразів, побудову графіків, таблиці, геометрію, статистику, податки, ймовірність тощо. Є навіть шумомір, який може виміряти рівень звуку в класі та дозволити учням працювати з рівнем

децибел [6].

Dudamath має свої переваги проти інших цифрових математичних робочих областей, і це надійний ресурс, який допоможе студентам візуалізувати математичні проблеми та працювати з числами [1].

Приклади побудови динамічних моделей та розв'язування фізичних задач у середовищі Dudamath висвітлено у роботі [8].

Висновки.

Впровадження комп'ютерних математичних систем та пакетів динамічної математики в освітній процес, сприяє підвищенню ефективності навчання, а також активізує пізнавальну діяльність майбутніх фахівців. Моделювання та розв'язування природничих задач з використанням сучасних цифрових технологій під час вивчення курсу «Математика» сприяє формуванню у майбутніх фахівців розуміння застосування математичного апарату до вирішення практичних задач.

У процесі моделювання та розв'язуванні задач, математичні пакети GeoGebra та Dudamath використовується як засіб для візуалізації досліджуваних математичних об'єктів, виразів, ілюстрації методів побудови; як середовище для моделювання та емпіричного дослідження властивостей досліджуваних об'єктів; як інструментально-вимірювальний комплекс, що надає користувачеві набір спеціалізованих інструментів для створення і перетворення об'єкта, а також вимірювання його заданих параметрів.

Література:

1. Dudamath Explore paperless possibilities in interactive, imperfect, problem-solving tool URL: <https://www.commonsense.org/education/website/dudamath> (дата звернення 20.04.2022).

2. Polishchuk T. V. The modeling and solving applied problems of mathematical analysis using Geogebra. *Topical issues of the development of modern science. Abstracts of the 6th International scientific and practical conference.* Publishing House «ACCENT». Sofia, Bulgaria. 2020. p. 118 – 127. URL: <http://sci-conf.com.ua>.

3. Гриб'юк О. О., Юнчик В. Л. Особливості використання системи GeoGebra в процесі навчання курсу «Математичні основи інформатики». *Актуальні питання гуманітарних наук.* 2016. Вип. 15. С. 284–298. URL: https://lib.iitta.gov.ua/707285/1/MITO_Yunchyk.pdf

4. Гусинський Е. Н., Турчанінова Ю. І. Введення в філософію освіти. М.: Логос, 2003. 248 с.

5. Лазарєв Ю. Ф. MATLAB і моделювання динамічних систем. Навчальний посібник. Глава 5. Моделювання динамічних систем. Київ: НТУУ "КПІ", 2009. 65 с.

6. Офіційний сайт URL: <http://www.dudamath.com> (дата звернення 14.11.2021).

7. Поліщук Т. В., Іщенко Г. В., Возносименко Д. А. Підготовка майбутніх учителів математики у процесі вивчення математичних дисциплін з використанням пакету GEOGEBRA. Проблеми підготовки сучасного вчителя.

Умань, 2020. №1 (21) Ч.1. С. 111-118.

8. Поліщук Т.В. Моделювання в середовищі Dudamath, як складова змісту природничої освіти. Сучасні фізичні знання як основа інтеграції змісту шкільної природничої освіти: зб. матер. всеукр. наук.-практ. конф. 24-25 листопада 2021 р., Умань, 2021. URL: <https://famv.udpu.edu.ua/nauka/naukovi-zakhody-kafedry?id=432>

Abstract. *The paper considers the peculiarities of using the modeling method to build interactive models in order to develop digital competence in the future teacher. It is noted that the training programs for future assistants and teachers of natural sciences and mathematics are based on the competence approach. This is in line with the concept of the NUS. It is substantiated that the interactive packages Geogebra and Dudamath allow to effectively combine mathematical and computer modeling with the visualization of the studied processes.*

Keywords: *information and computer technologies, modeling, training of future teachers, Geogebra, Dudamath.*

Стаття відправлена: 20.06.2022 р.

© Поліщук Т. В., Возносименко Д. А., Іщенко Г. В.

УДК 378.126

THE THEORETICAL ASPECT OF THE IMPLEMENTATION OF A COMPETENTLY ORIENTED TEACHING METHOD IN THE CONDITIONS OF DISTANCE PROFESSIONAL EDUCATION.

ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНТНІСНО ОРІЄНТОВАНОЇ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Kudykina Nadezhda V.*d.p.s., prof. / д.п.н., проф..*

ORCID ID 0000-0002-3386-613X

*Communal higher educational institution of the Kyiv region «Bila Tserkva Humanitarian and Pedagogical College», Bila Tserkva, Ukraine**Комунальний вищий навчальний заклад Київської обласної ради «Білоцерківський гуманітарно-педагогічний коледж», м. Біла Церква, Україна***Nosachov Yuri F.***s.p.-m.s., as.prof. / к.ф.-м.н., доц.*

ORCID ID 0000-0001-6820-2109

Shtofel Olha A.*s.t.s. / к.т.н.*

ORCID ID 0000-0003-0965-6340

*Department of General Physics and Modeling of Physical Processes**National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Kiev, Ukraine**Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського", м. Київ, Україна*

Анотація. Статтю присвячено теоретичному аспекту реалізації компетентнісно орієнтованої методики викладання в умовах дистанційної професійної освіти, суттю якої є формування професійної компетентності випускника. Пропонована методика передбачає максимальну активізацію у дистанційно організованому освітньому процесі навчально-пізнавальної діяльності студента, що забезпечується через суб'єкт-суб'єктну взаємодію його учасників. Робота викладача спрямовується на забезпечення ним ефективного функціонування основних компонентів діяльності студента: мотиваційного, цільового, знаннєвого (когнітивного), процесуально-операційного, контрольного-оцінного та результативного. У публікації обґрунтовано модель відповідної методики.

До перспективних напрямів досліджень даної проблематики ми відносимо вивчення змістового наповнення компетентнісної моделі дистанційної освіти щодо професійної підготовки студентів з окремих дисциплін, передбачених навчальним планом із конкретної спеціальності та дослідження умінь викладача та студентів, що стосуються використання інформаційно-комунікаційних технологій у діяльності кожного з них.

Ключові слова: дистанційна освіта, вища професійна освіта, інформаційно-комунікаційні технології дистанційної освіти, компетентнісний підхід, компетентнісно орієнтована методика викладання, суб'єкт-суб'єктна взаємодія учасників освітнього процесу.

Вступ. Постановка проблеми. Публікація спрямована на заповнення прогалини у професійній підготовці студентів, що пов'язана з реалізацією компетентнісного підходу у дистанційній освіті, а саме висвітленню методики викладання, заснованої на суб'єкт-суб'єктній взаємодії учасників освітнього процесу. Пропонований підхід відображено у моделі методики формування професійної компетентності студента.

Однією із умов якісної підготовки випускників закладів професійної освіти до майбутньої діяльності в обраній сфері є формування у студентів професійної компетентності. В Законі України Про освіту розвиток цієї професійної якості пов'язується з метою освіти, оскільки саме вона здатна забезпечити готовність професіонала до тих викликів, які можуть з'явитися у його трудовій діяльності протягом життя. Надання освітніх послуг щодо професійної підготовки молоді у сучасних соціальних умовах нерозривно пов'язане з поняттям "дистанційна освіта". Її розглядають як специфічну форму організації освітнього процесу, за якої навчальна взаємодія викладача та студентів здійснюється шляхом використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Саме ця особливість дозволяє реалізовувати завдання професійної освіти за умови територіальної віддаленості її учасників, дистанційно. Із використанням ІКТ у науковому обігу поширилося інше термінологічне словосполучення - "інформаційно-комунікаційні технології дистанційної освіти" , яке охоплює дві складові – саме освітню діяльність суб'єктів професійної підготовки, передусім викладача та здобувача освіти, та технології створення, накопичення, зберігання та доступу до веб-ресурсів (електронних ресурсів) навчальних дисциплін (програм), а також організації освіти за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення та засобів інформаційно-комунікаційного зв'язку, у тому числі Інтернету.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Організація дистанційної освіти в Україні спирається на певні законодавчі документи, серед яких виокремлюються "Положення про дистанційне навчання"[9] та "Положення про інституційну форму здобуття професійної (професійно-технічної) освіти " [10].

У зазначених документах поняття «дистанційна освіта» тлумачать як різновид інституційної форми оволодіння професійними знаннями, вміннями та компетентностями, у процесі якої переважно використовуються інформаційно-комунікаційні технології навчання та організації освітнього процесу. Дистанційна освіта дозволяє здійснювати навчальну взаємодію екстериторіально (суб'єкти освітнього процесу територіально знаходяться на значній дистанції один від одного). Навчальна діяльність у процесі дистанційної освіти опосередковується Інтернетом.

Вже усталеним є розуміння професійної компетентності як комплексу професійних якостей фахівця, що охоплює професійні знання, вміння, навички, способи діяльності, набутий професійний досвід та такі якісні характеристики особистості, як креативність, готовність до постійного саморозвитку, самовдосконалення. Означене у сукупності дозволяє людині виконувати на високому професійному рівні як типові, так і неординарні виробничі задачі та забезпечує здатність гнучкого реагування на техніко-технологічні зміни та проблемні умови соціального життя.

Організація освітнього процесу на компетентнісних засадах характеризується через поняття компетентнісний підхід. Проблема компетентнісного підходу в освіті знайшла відображення у роботах багатьох учених (О.В. Глузман, Б. Л. Вульфсон, І. О. Зимня, О.І. Локшина, В.І. Луговий,

О. В. Овчарук, Г. К. Селевко, А. В. Хуторської, Є. В. Чуб та ін.). Різні аспекти компетентнісного підходу розглядали у своїх працях Є. С. Барбіна, С. Я. Батишев, О. В. Вознюк, О. А. Дубасенюк, Є. А. Іванченко, В. Е. Лунячек, М. В. Левківський, В. І. Лозова, О. С. Марков та ін.

Поміж проаналізованих матеріалів виокремлюються роботи, які мають прикладну значущість. Так, дослідження В. Петрук присвячене теоретико-методичним засадам формування базових професійних компетенцій фахівців технічних спеціальностей [11]. О. Березюк та ін. розглядають проблему формування професійної компетентності майбутніх судноводіїв [1]. У статті С.І Заславської розглянуто питання професійної компетентності загалом і розкрито основні підходи до формування професійної компетентності майстра виробничого навчання. Показано шляхи формування (удосконалення) професійної компетентності майстрів виробничого навчання під час курсового підвищення кваліфікації за рахунок запровадження модулів як обов'язкових, так і вибіркових, діючих і запланованих. [4].

Теоретико-методологічні основи формування психолого-педагогічної компетентності викладача вищого навчального закладу в умовах магістратури обґрунтовує у дисертаційному дослідженні О. Гура [3], слушно наголошуючи, що ефективно вирішення завдань вищої освіти здебільшого базується на якості кадрового забезпечення навчальних закладів, на рівні професійної компетентності викладачів, які реалізують процес підготовки особистості до суспільного та професійного життя.

Разом із тим аналіз наукової літератури свідчить, що бракує робіт, які б мали загальнометодичну спрямованість.

Формулювання цілей статті. Виходячи із викладеного вище, метою цієї публікації є розгляд основних теоретичних положень в контексті розробки компетентнісно орієнтованої методики викладання у дистанційній професійній освіті, суттю якої є формування професійної компетентності випускника.

Теоретичні основи дослідження.

КЛЮЧОВЕ значення у дефінітивному словосполученні "компетентнісний підхід" надається слову компетентність, яке в українській професійній освіті нині не має однозначного тлумачення. Компетентність використовується у значенні "добра обізнаність із чим-небудь", "поінформованість", "досвідченість" і співвідноситься щодо різних галузей людської діяльності (життєвої, соціальної, професійної тощо).

Природно, що реалізація компетентнісного підходу у дистанційній професійній освіті пов'язується із формуванням у випускників вищих навчальних закладів професійної компетентності. Отже, аналіз сутності цього поняття засвідчує, що воно вживається для характеристики якісної сторони придатності особистості до діяльності в сфері обраної професії.

Зміст наведеної тези свідчить, що професійна компетентність людини виявляється в її професійній діяльності. Відтак, базовим поняттям щодо теоретичного забезпечення особливостей методики її формування в практиці дистанційної професійної освіти є дефініція "діяльність". За теорією діяльності кожна система є сукупністю елементів, що виконують роль її структурних

компонентів. Структурні елементи взаємодіють, здійснюючи вплив один на одного. Виходячи з цієї об'єктивної характеристики методики як системної діяльності, сучасні вчені виділяють такі взаємопов'язані один з одним сторони методичної складової професійної підготовки особистості: 1) зміст освіти, котрий репрезентується Стандартом освіти та конкретизується у змісті навчального предмету; 2) діяльність педагога – викладання; 3) діяльність студентів – учіння. [8]. В умовах дистанційної освіти суттєвого значення набувають уміння викладача та студентів, що стосуються використання інформаційно-комунікаційних технологій у діяльності кожного з них. Проте означена складова компетентнісної методики дистанційного навчання є ще недослідженим питанням і вимагає поглибленого вивчення.

На нашу думку якісно відрізняє методику професійної підготовки у дистанційному навчанні, засновану на компетентнісному підході, саме акцент на тому, що викладачем створюються умови для активізації навчально-пізнавальної діяльності студента як суб'єкта здобуття вищої професійної освіти, водночас викладач на відстані здатний спрямовувати активність студента як фахівець-педагог.

Вихідна позиція системного підходу до методики, спрямованої на формування професійної компетентності студента, міститься в тому, що діяльність викладача і діяльність студента мають структуру системного характеру. Цілеспрямоване упорядкування діяльності системи (у даному випадку взаємопов'язаних діяльностей – навчальної діяльності викладача та навчально-пізнавальної діяльності студента) сприятиме формуванню професійної компетентності майбутнього фахівця.

Стратегічним мотивом навчально-пізнавальної діяльності студента є здобуття професійної освіти. Мотив (від лат. *movere* – приводити в дію, штовхати) – спонука до діяльності, яка пов'язана із задоволенням потреб особистості. Продуктивними видами мотивів навчально-пізнавальної діяльності молоді безпосередньо у процесі здобуття вищої професійної освіти є пізнавальний інтерес професійного характеру і креативність у навчанні, які забезпечують свідоме, зацікавлене і творче ставлення майбутніх фахівців до навчальної роботи. Наявність мотиву дозволяє виокремити у структурі діяльності студента мотиваційний компонент.

Мотив набуває характеру спонуки до дії лише за умови, що людина визначає ціль (мету) діяльності – лише тоді вона почне активно діяти для її досягнення. Отже, у структурі навчально-пізнавальної діяльності студента виділяється цільовий компонент.

Процес досягнення мети навчання передбачає накопичення студентами значного обсягу теоретичних знань із обраної спеціальності. Формування загальнокультурних і професійних знань у процесі дистанційної освіти дає підстави для виділення у структурі навчально-пізнавальної діяльності знанневого (когнітивного) компонента.

Засвоєння студентами змісту навчально-пізнавальної діяльності реалізується через розгортання процесу досягнення її мети. Психологами доведено: процес – це сукупність послідовних дій та операцій, спрямованих на

досягнення результату. Процесуально-операційний компонент базується на використанні прийомів і методів майбутньої професійної діяльності. Останні є основою для формування професійної компетентності. Таким чином, у структурі навчально-пізнавальної діяльності студента виділяється процесуально-операційний компонент.

Умовою продуктивного здійснення будь-якої діяльності є контроль за її перебігом та оцінювання здобутого результату (проміжних результатів або кінцевого), що є підставою для виокремлення в структурі навчально-пізнавальної діяльності студента контрольно-оцінного компоненту. У процесі навчально-пізнавальної діяльності провідне значення має самооцінка студентом її продуктивності, котра є необхідною складовою саморегуляції професійної підготовки.

Навчально-пізнавальна діяльність є ефективною за умови досягнення її виконавцем передбачуваного результату. Результат – остаточний, кінцевий продукт діяльності.

Таким чином, результат (продукт) – це також необхідний компонент навчально-пізнавальної діяльності студента. Результатом навчально-пізнавальної діяльності є сформована професійна компетентність випускника вищого професійного навчального закладу.

Навчально-пізнавальна діяльність студента розгортається у навчальному середовищі вищого навчального закладу, а відтак необхідною умовою реалізації методики компетентнісної освіти є ресурсне забезпечення освітнього процесу.

Навчальна діяльність викладача має таку саму структуру, що і діяльність студента, проте наповнення кожного компонента її інше, порівняно з структурних елементів навчально-пізнавальної діяльності студента. Пропонована модель передбачає створення умов для максимального появу здобувача вищої освіти його активності, оскільки лише власна активність людини сприяє формуванню її компетентності у будь-якій сфері життя, а тому доцільним є педагогічний супровід навчально-пізнавальної діяльності студентів. Отже, у цьому процесі дистанційної професійної освіти задіяні два суб'єкта – особистість, що здобуває професійну освіту, та викладачі, які сприяють забезпеченню активної навчально-пізнавальної діяльності студента. Це є підставою для двоблочної (суб'єкт-суб'єктної) моделі педагогічного супроводу навчально-пізнавальної діяльності майбутнього фахівця. Один її блок відображає компоненти навчально-пізнавальної діяльності, яку здійснюють студенти, здобуваючи вищу професійну освіту, інший відтворює педагогічну діяльність викладачів, спрямовану на формування професійної компетентності майбутніх фахівців. Відтак, модель методики, що реалізує компетентнісний підхід у дистанційній професійній освіті, будується на засадах її розуміння як складної цілісної конструкції двоблочного характеру.

Висновки.

Розгляд основних теоретичних положень в контексті розробки компетентнісно орієнтованої методики викладання у дистанційній професійній освіті дозволяє стверджувати, що такою методикою передбачається поєднання

на засадах паритетного взаємоузгодження двох, принципово різних, але взаємопов'язаних через мету і результат видів діяльності – навчально-пізнавальної діяльності студента, його учіння, і професійної діяльності викладача, при цьому діяльність студента є пріоритетним чинником діяльності викладача. Методика викладання у вищій професійній освіті на засадах компетентнісного підходу відображає суб'єкт-суб'єктну систему взаємодії учасників освітнього процесу.

Беззаперечною умовою реалізації такої методики у процесі дистанційної освіти є добір викладачем системи навчальних методів і прийомів, за допомогою яких буде здійснюватися використання студентами інформаційно-комунікаційних технологій як засобу опанування змістом професійної підготовки.

До перспективних напрямів досліджень даної проблематики ми відносимо вивчення змістового наповнення компетентнісної моделі дистанційної освіти щодо професійної підготовки студентів з окремих дисциплін, передбачених навчальним планом із конкретної спеціальності та дослідження умінь викладача та студентів, що стосуються використання інформаційно-комунікаційних технологій у діяльності кожного з них.

Література:

1. Березюк О. Розвивальний аспект формування професійної компетентності майбутніх судноводіїв / О. Березюк, В. Кара, В. Савченко // Вища школа. – 2010. – № 1. – С. 53–59.

2. Бойчук Ю. Д. Компетентнісна парадигма в сучасній вищій професійній освіті / Ю. Д. Бойчук, Ю. С. Таймасов // Новий Колегіум. - 2015.- № 1. - С. 38-44. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NovKol_2015_1_11.

3. Гура О. І. Теоретико-методологічні основи формування психолого-педагогічної компетентності викладача вищого навчального закладу в умовах магістратури : авто- реф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / О. І. Гура ; Ін-т вищ. освіти АПН України. – К., 2008. – 36 с.

4. Заславська С.І. Професійна компетентність майстра виробничого навчання. Шляхи її формування. // Вісник післядипломної освіти. - 2011. - Вип. 4. - С. 52-60. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vpo_2011_4_9.

5. Локшина О. І. Європейська довідкова система як інструмент упровадження компетентнісного підходу в освіту країн – членів Європейського Союзу / О. І. Локшина // Педагогіка і психологія. – 2007. – № 1. – С. 131–142.

6. Луговий В. І. Європейська концепція компетентнісного підходу у вищій школі та проблеми її реалізації в Україні / В. І. Луговий // Педагогіка і психологія. – 2009. – № 2. – С. 13–26.

7. Лунячек В. Е. Компетентнісний підхід як методологія професійної підготовки у вищій школі / В. Е. Лунячек // Публічне управління: теорія та практика. - 2013. - Вип. 1. - С. 155-162. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pubupr_2013_1_27.

8. Методика навчання і наукових досліджень у вищій школі: Навч. посіб. / С.У. Гончаренко, П.М. Олійник, В.К. Федорченко та ін.; За ред. С.У.

Гончаренка, П.М. Олійника. – К.: Вища школа, 2003. – 323 с.

9. Наказ Міністерства освіти і науки України Про затвердження Положення Про дистанційне навчання від 25.04.2013 № 466 : http://osvita.ua/legislation/Dist_osv/2999/

10. Наказ Міністерства освіти і науки України Про затвердження Положення про інституційну форму здобуття професійної (професійно-технічної) освіти від 12.12.2019 № 1552 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0182-20#Text>

11. Петрук В. А. Теоретико-методичні засади формування базових професійних компетенцій у майбутніх фахівців технічних спеціальностей : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / В. А. Петрук ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2008. – 36 с.

12. Hutmacher Walo. Key competencies for Europe / Hutmacher Walo // Report of the Symposium Berne, Switzerland 27–30 March, 1996. Council for Cultural Co-operation (CDCC) a Secondary Education for Europe.

Abstract. *The article is devoted to the theoretical aspect of the implementation of a competence-oriented teaching methodology in the context of distance vocational education, the essence is the formation of a graduate's professional competence. The proposed methodology assumes the maximum activation of the student's educational and cognitive activity in the remote organized educational process, which is provided through the subject-subject interaction of its participants. The teacher's work is aimed at ensuring the effective functioning of the main components of the student's activity: motivational, target, knowledge, procedural-operational, control-evaluative and effective. The publication substantiates a model of the corresponding methodology.*

We attribute the operation on the content filling of the competence-based model of professional training of students in individual academic disciplines to promising areas of research on this issue. There are provided for the curriculum for professional training of a particular specialty, as well as the study of the skills of the teacher and students that relate to the use of information and communication technologies in the activities of each participant in vocational education.

Keywords: *distance education, higher professional education, information and communication technologies of distance education, competence-based approach, competence-oriented teaching methods, subject-subject interaction of participants in the educational process, a model of the methodology for the formation of a student's professional competence.*

Стаття відправлена 23.06.2022 р.

© Кудикіна Н. В., Носачов Ю. Ф., Штофель О. О.

УДК 378.025

IMPROVING THE QUALITY OF EDUCATION IN THE PREPARATION OF FUTURE JUNIOR BACHELORS OF PHARMACY IN THE PROFESSIONAL COLLEGE OF BSMU

ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ НАВЧАННЯ ПРИ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ МОЛОДШИХ БАКАЛАВРІВ ФАРМАЦІЇ У ФАХОВОМУ КОЛЕДЖІ БДМУ

Kropelnyska Yu. V.

assistant

Velyka A. Ya.

c.b.s., assistant

Bukovinian State Medical University,
Chernivtsi, sq. Teatralna 2, 58000

***Анотація.** Якість освіти це комплексна характеристика компетенцій та компетентностей фахівця, що характеризують його можливість здійснювати професійну діяльність. Тільки зрозумівши, що це поняття включає в себе, ми можемо говорити про можливість підвищення якості навчання та пізнавальної активності студентів. Авторами описуються методи підвищення якості навчання та активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів медичних та фармацевтичних спеціальностей при вивченні хімії.*

***Ключові слова:** якість навчання, навчально-пізнавальна активність, хімія.*

Вступ.

Реформування системи освіти в Україні набуло сьогодні глобального характеру. Державні стандарти вищої освіти орієнтують освітній процес на виховання національно свідомої, вільної, демократичної, життєво й соціально компетентної особистості.

Входження України в європейський освітній простір шляхом впровадження кредитно-модульної системи навчання стимулювало до змін навчальних планів та програм навчального процесу з метою надання вітчизняній освітній системі властивостей європейської вищої школи. У зв'язку з цим постала проблема підвищення якості медичної освіти шляхом забезпечення її мобільності, привабливості, конкурентоспроможності на ринку праці, а також покращання процесу організації навчально-пізнавальної діяльності студентів вищих навчальних закладів в процесі їх професійної підготовки.

Якість навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі науковці визначають як складну, змістовно-процесуальну характеристику, що складається з таких компонентів: відповідність умов потребам студентів; цінність змісту освіти; відповідність педагогічних кадрів; технологічність організації навчально-виховного процесу; результативність освіти.

Проблема забезпечення якості освіти стала предметом досліджень як зарубіжних, так і вітчизняних учених: В. Астахова, В. Бакіров, В. Вікторов, А. Вронстайн, Б. Вульфсон, В. Заболотний, В. Кальней, Г. Келс, Ю. Колер, С. Набойченко, С. Шишов та інші. Як зазначав С. Шишов, «якість – це основний результативний чинник освіти, міра досягнення поставлених в освіті цілей та завдань, а також міра задоволеності очікувань різних учасників процесу освіти від наданих освітніми установами освітніх послуг» [1]. Необхідно зазначити,

що у зміни щодо удосконалення сучасної освіти здійснюються постійно, проте комплексного аналізу щодо впливу їх на якість освіти не здійснено. Крім цього, не створено чіткої моделі підвищення якості освіти у руслі євроінтеграційних освітніх реформ. Тому це питання залишається актуальним для дослідників, що працюють в напрямку удосконалення освітнього процесу.

Метою статті є визначення методів покращання якості навчання та шляхів підвищення активності студентів у процесі вивчення хімії, підвищення рівня їхньої професійної підготовки.

Основний виклад матеріалу.

Сучасна хімія – це фундаментальна система знань про навколишній світ. В системі природничої освіти хімія як навчальний предмет займає важливе місце, обумовлене її роллю в пізнанні законів природи, матеріального життя суспільства, вирішенні глобальних проблем людства, у формуванні наукової картини світу. Велика роль хімії у вихованні екологічної культури людей, оскільки екологічні проблеми мають у своїй основі переважно хімічну природу. Недостатність хімічної та екологічної грамотності породжує загрозу безпеки людини та природи, недооцінку ролі хімії в науково-технічному розвитку людства. Хімія як навчальний предмет покликана озброїти учнів основними хімічними знаннями, необхідними для життя, продовження освіти, виробничої діяльності, правильної поведінки в навколишньому середовищі [2].

Сучасна система навчання хімії висуває нові вимоги до вивчення, засвоєння й закріплення навчального матеріалу, а також до контролю отриманих знань. Важливою умовою навчання хімії є формування пізнавальних інтересів студентів. Підвищення інтересу до вивчення хімії набуває особливого значення, зокрема в умовах зменшення загальної кількості аудиторних годин на вивчення предмета.

Практичне заняття з хімії – це трудомісткий, творчий процес, що займає значну частину особистого часу викладача й вимагає уваги до багатьох різних критеріїв, факторів і умов. При його підготовці необхідно ретельно й скрупульозно готуватися, використовуючи різноманітні сучасні підходи.

Важливим у розвитку сучасної медичної освіти України є впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що забезпечує подальше вдосконалення освітнього процесу, доступність та ефективність освіти, підготовку молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві. Тому пріоритетного значення набувають активне використання інтерактивних методів навчання та комп'ютеризація навчального процесу.

Активізувати розумову діяльність студентів, підвищити їх пізнавальний інтерес до вивчення хімії можна застосуванням у викладацькій практиці різноманітних навчальних інтерактивних прийомів, зокрема проблемного навчання. Його суть полягає у впровадженні пошукової діяльності студентів, що починається з постановки питань і створення проблемних ситуацій, проблемних завдань відповідно до вимог навчальних програм, підручників та посібників. Основною метою проблемного навчання є всебічний розвиток пізнавальних можливостей студентів, формування їх творчої активності, шляхом здійснення різноманітної самостійної діяльності. Даний підхід можна

використовувати на різних етапах заняття. Заняття такого типу може бути організоване наступним чином. На самостійне опрацювання студентам пропонується важлива актуальна проблема, для вирішення якої вони здійснюють інформаційний пошук та на наступному занятті діляться власним баченням щодо цієї проблеми. Наприклад, при розгляді теми «Ліпіди» розв'язуються наступні проблемні завдання:

1. В медицині для виготовлення ін'єкційних розчинів використовується розчин, що містить 70% олеїнової і 5% лінолевої. Виходячи з хімічної будови, поясніть причину рідкої консистенції даного розчину. В результаті якої реакції зміниться його консистенція?

2. Запропонуйте схему утворення фосфатидилхоліну, що містить залишки стеаринової та лінолевої кислот. Позначте полярну та неполярну частини молекули. Чи здатна дана сполука приймати участь в пероксидному окисненні?

3. Ляна олія містить 44-61% лінолевої кислоти. Назвіть продукт взаємодії цієї кислоти та гліцерину та розрахуйте для нього теоретичне йодне число.

4. Як пов'язана проблема довголіття з порушенням променевого обміну ліпідів?

Головними перевагами проблемного навчання є розвиток здібностей студентів, підвищення зацікавленості до вивчення предмету, що в свою чергу сприятиме виробленню мотивів і мотивації навчально-пізнавальної діяльності.

При організації проблемно-пошукового навчального процесу необхідно враховувати наступну етапність:

- 1) постановка проблеми, пошук її формулювання з різних точок зору;
- 2) пошук фактів для кращого розуміння проблеми, можливостей її вирішення; доступності у постановці;
- 3) пошук ідей одночасно з активізацією сфери безсвідомого та підсвідомості; оцінка ідей відкладається до тих пір, доки вони не висловлені й не сформульовані учнями;
- 4) пошук рішення, практичний підхід під час якого висловлені ідеї піддаються аналізу, оцінці; для втілення та розробки вибираються кращі з них;
- 5) сприйняття знайденого рішення оточуючими. [3]

В загальному проблемне навчання допомагає підвищити пізнавальну активність студентів, хоча має і певні недоліки. Його не завжди можна використовувати через складність матеріалу, що вивчається, непідготовленість студентів самостійно здійснювати інформаційний пошук у правильному напрямку. Останній аспект набуває особливої вагомості на сучасному етапі розбудови української держави. Це пов'язане, по-перше, зі спадом мотивації педагогічної діяльності викладачів, по-друге, зі зниженням рівня мотивації навчально-пізнавальної діяльності молоді, по-третє, із кризою в соціально-економічній сфері в Україні взагалі та в освітній сфері зокрема. Напевно, виправдовує себе комплекс використання традиційного та проблемного навчання, які взаємно доповнюють одне одного і компенсують недоліки [4].

Вища освіта створює умови не тільки для розвитку і професійного становлення людини, а й дає розуміння загальності цінностей і приналежності

до загального світового соціального й культурного простору, зазначає О. Гура [5].

Висновки.

Завдання вищого навчального закладу – забезпечення якісної вищої освіти за ліцензованими напрямками і спеціальностями на базі прогресивних технологій навчання, залучення висококваліфікованого професорсько-викладацького складу та сучасних технічних засобів для досягнення поставленої мети. Як показує досвід викладання хімії студентам медичних та фармацевтичних спеціальностей, для підвищення мотивації до вивчення предмету доцільним є поєднання традиційного навчання з різноманітними інноваційно-комунікативними прийомами. Це дає можливість покращити якість навчання, пробуджує творчі нахили студентів, виховує їх самостійність, активність та креативність; сприяє формуванню всебічно розвинутої особистості, спроможної розв'язувати майбутні професійні та життєві проблеми.

Список використаних джерел

1. Шишов, С. Мониторинг качества образования в школе / С. Шишов, В. Кальней. – М. : Педагогическое общество России, 1999. – 320 с.
2. Державний стандарт базової і повної середньої освіти (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011р. № 1392).
3. Махмутов М. И. Проблемное обучение: Основные вопросы теории [Текст] / М. И. Махмутов. – М.: Педагогика, 1975.
4. Ромащенко І. Проблемне навчання як один із методів стимулювання навчальної діяльності студентів / І. Ромащенко // Молодь і ринок. – №6 (77). – 2011. – С. 32-35
5. Гура О. І. Педагогіка вищої школи: вступ до спеціальності: навч. посібник /О. І. Гура. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 224 с., С. 8.

***Abstract.** The quality of education is a complex characteristic of the competencies and competencies of the specialist, which characterizes his ability to carry out professional activities. Only by understanding what this concept includes, we can talk about the possibility of improving the quality of learning and cognitive activity of students. The authors describe methods of improving the quality of education and intensification of educational and cognitive activities of students of medical and pharmaceutical specialties in the study of chemistry.*

***Key words:** quality of education, educational and cognitive activity, chemistry.*

Стаття відправлена: 25.06.2022

© Крпельницька Ю. В.

UDC 378.147

TESTING AS AN EFFECTIVE METHOD OF DIAGNOSING STUDENTS' EDUCATIONAL ACTIVITIES

Kropelnyska Yu. V.*assistant***Velyka A. Ya.***c.b.s., assistant***Shkolna N. O.***lecturer*

*Bukovinian State Medical University,
Chernivtsi, sq. Teatralna 2, 58000*

Annotation. *The article traces the issues of advantages and disadvantages associated with the choice of testing as form control and knowledge diagnostics for students of higher medical education institutions studying medical chemistry.*

Keywords: *testing, control, assessment, efficiency, education quality, medical chemistry.*

Introduction.

Improving the quality of education has always been and will continue to be an essential issue for all countries, including Ukraine. This problem is also noted in the National Doctrine of the Education Development: "The quality of education is a national priority and a precondition for the national security of the state, and compliance with international standards and the requirements of Ukrainian legislation in the realization of the right of citizens to education. While ensuring the quality of education, material, financial, human and scientific resources of society and the state are generated. The high quality of education provides for the relationship between education and science, pedagogical theory and practice" [1]. One of the main elements of assessing the education quality is knowledge control. It should be taken into account that if knowledge is not sufficiently controlled, the level of education as a whole may decrease.

The transition of the education quality to a higher quality level encourages the search for and introduction of new forms and methods to organize the educational process, the use of advanced teaching technologies to train more competitive specialists. Accordingly, the educational process should consider the trends in the social and psychological young people's development, and the forms and methods of an educational process implementation – the principles of democracy, academic freedoms, competition, control and self-control, discipline, cooperation between students and lecturers [2].

Main part.

The transition of Ukraine to the Bologna credit and modular education system was one of the essential directions of reforming the national educational system in terms of the development and implementation of new approaches to knowledge control and students' education assessment.

The European education system is characterized by a significant increase in hours for independent student work; however, the teacher's task is not to conduct lectures and practical classes but also to organize and control the activity and provide

methodological support for the educational process. In general, the main task of the teacher is to motivate students to study independently and provide them with the necessary advice [3].

Undoubtedly, any learning process requires constant monitoring. A lot of traditional methods, such as tests, test papers, abstracts, exams, and others, are time-consuming and contain an element of the teacher's subjective attitude.

The ways in which learners retrieve information is as critical, if not more so, than how they were initially exposed to it. Testing is an invaluable opportunity for learning, in addition to its more commonly considered roles in evaluating student learning (ie, as summative assessments) and providing feedback to guide future learning (ie, as formative assessments). Thus, we argue that educators should elevate the role of testing in their course curricula, planning testing opportunities with an eye towards the potential of tests to spur learning. While we use the term “testing” in the present manuscript for simplicity and cohesion with existing research, a more accurate description of what we are referring to might be “retrieval practice.” Testing for learning is not necessarily evaluative, and using alternate descriptions (eg, practice, quiz) might assuage some of the negative affect towards the term “testing” itself. And while the principles of retrieval practice can be powerfully implemented within the classroom, they can also be operationalized as study strategies eg, flash cards or practice examinations [4].

The constant search for more efficient knowledge testing methods has shown a positive result in the testing implementation, especially in combination with computer technologies. Such a tandem provides prompt feedback and automates the test tasks as much as possible, which simplifies knowledge testing and, as a result, improves their quality. That is why computer-based testing is so relevant in the training of specialists.

While studying medical chemistry in practical classes, students are offered to take computer testing to check the level of theoretical material assimilation or the degree of readiness for another type of activity.

Given the many problems associated with the choice of the control method, it is the computer test, with its precise algorithm of actions, high level of manufacturability, the possibility of a single approach to monitoring and evaluating its results, that can provide adequate information on the quality of training [5].

When conducting a practical lesson in medical chemistry, students pass computer testing based on distance learning MOODLE. Such kind of student's knowledge control can be carried out at any stage of the lesson: warming-up, main and final. This makes it possible to assess the knowledge level gained and the degree of practical skills mastered by students. Particular attention should be paid to the development of tasks for the final modular control. Given that the professional activity of the future medical specialist is based not only on knowledge of theory but also requires skills in solving important practical tasks, it is proposed to use combined assignment in module control works, including tests and situational tasks. Practical tasks can also be submitted in the test version.

Carrying out control of theoretical knowledge and practical skills of students through testing significantly optimizes the educational process, since the teacher does

not need to spend time checking written works – the system will evaluate students and give them the score they deserve. Thus, the subjective side of a student's work evaluation disappears. As a result, there is an opportunity to solve additional situational problems, which in turn increases the readiness of students to pass the module.

Computer-aided checking the acquired knowledge has been found to have a number of advantages such as:

- high technological effectiveness (the test knowledge control operation is a set of simple actions according to the "question-answer-analysis of the answer" the scheme, allowing to develop simple and universal software controls);
- reducing time-consuming costs, the ability to quickly test the knowledge of a large number of students and work with a significant amount of educational material; the availability of results immediately after the end of the test;
- compliance with the requirements of maximum control objectivity, since all students are tested in equal conditions;
- the possibility to apply in all types of control, including for self-control of students and assessment of the functioning effectiveness of the educational space as a whole;
- possibility to apply cheat sheets is excluded due to reduction of testing time and different order of tests for users [6].

An additional advantage of testing is possible using interactive computer technologies. The implementation of academic activity tests without computers is next to impossible. Firstly, the goal of the test fulfillment is not the obtainment by the student of a single answer, but finding a rather long way where the subsequent step depends on the previous one and the analysis of every selected answer should be presented to the student so that he did not know the analysis of the other answers. Secondly, for a full analysis it is necessary to have a complete record of the test task fulfillment for each student. Third, due to the considerable volume of the fixed information about the test fulfillment it is necessary to have the set of tools information processing implemented in the form of computer software [7].

The principal characteristic of an academic activity test is that there are always different ways of solution approaches to one and the same problem. These ways of solution may be of different length depending on the choice of the theory that the student will use for the problem solution, on the level of his knowledge and skills etc. so the academic activity tests could be regarded as one of the paradigms of the adaptive training systems; however, the adaptation is not effected by the level of difficulty, but estimates whether the mental action is correct [7].

By analyzing the results of computer testing, students have the opportunity to adequately assess their own knowledge, get explanations from the teacher about the reasons for the mistakes made and, as a result, adjust their preparation for the next task.

The use of tests as a control in combination with a module rating system of education contributes to improving the quality of students' knowledge, improving the objectivity of assessment and motivation for self-education. But, despite all the positive aspects, computer testing has significant disadvantages: it is not possible to

cover all the variability of tests and take into account the individual psychological characteristics of students, and it also limits the development of clinical thinking in medical students.

Conclusions.

Testing as an effective method of controlling the knowledge acquisition quality and the forming skills and abilities is multifunctional since it allows the teacher to choose the right direction of work with students and adjust the studying course. And as experience has shown, the use of computer tests in practical classes in medical chemistry makes it possible to assess the quality of knowledge as much as possible. At the same time, computer testing should not completely replace traditional methods of teaching and control of knowledge but should smartly complement them. Only in this way can the process of education be comprehensively evaluated and a competitive specialist trained.

References

1. National doctrine of education development [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.mon.gov.ua>.
2. Medical education in the world and in Ukraine / Yu. V. Polyachenko, V. G. Perederiy, O. P. Volosovets et al. K. : Kn. Plus, 2005. – 383 p.
3. Basic principles of higher education development in Ukraine in the context of the Bologna process (documents and materials 2003–2004) /ed. V. G. Kremen. – K., 2004. – 190 p.
4. Using Testing as a Learning Tool / Brenda W. Yang, Juan Razo, and Adam M. Persky // Am J Pharm Educ. – 2019 Nov. – 83(9): 7324.
5. Barabanova N. Methodology for creating tests of students' knowledge in the disciplines of the communication and information cycle / Barabanova N., Averina S. [Electronic resource]. – Access mode: http://archive.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum%20/vkp/2010_8/st_9_10.pdf
6. Chmel V.V. Testing – as a method of pedagogical control / Chmel V.V. [Electronic resource]. – Access mode: http://www.rusnauka.com/11_EISN_2008/Philologia/30455.doc.htm
7. Test Diagnosing Of Learning Activity / R. Yavich, A. Gein, A. Gerkerova // Journal of International Education Research. – Fourth Quarter 2016. – Volume 12, Number 4. – pp. 99-110.

Article sent: 25.06.2022

© Kropelnytska Yu. V.

UDC 378.018

PECULIARITIES OF USING DISTANCE LEARNING METHODS IN TRAINING OF JUNIOR BACHELORS

Kropelnytska Yu. V.

assistant

Velyka A. Ya.

c.b.s., assistant

Shkolna N. O.

lecturer

Bukovinian State Medical University,
Chernivtsi, sq. Teatralna 2, 58000

Abstract. *The modern rhythm of society development requires quality mass education, which everybody can gain conveniently. Moreover, as the population on Earth has been increasing, the probability of developing epidemics, various military conflicts, etc., is growing correspondingly. Distance learning which is carried out through information and educational technologies and communication systems, is considered an innovative and priority area of higher education modernization. This innovation combines both working and training, i.e., obtaining education for people with disabilities and those abroad and unable to take up full-time study.*

Keywords: *higher education modernization, distance learning, information and educational technologies, pharmaceutical education.*

Introduction.

The National Strategy for Education Development in Ukraine for the period up to 2021 states that the informatization of vocational education, development and implementation of information educational environment, pedagogical software development, working out of distance education systems and access to global information resources are an important condition for its modernization [1].

As in every other aspect of modern life, the answer to the challenge of education for development will include the use of information and communication technologies, provided the necessary organizational and policy changes that can be implemented to make the technologies effective. Rapid development of information technology contributed to the creation of new methods in education i.e. teaching and learning. Based on this claim, the ways of teaching and acquiring new knowledge aren't confined by space and time any more. There are many technologies that can offer great flexibility in when, where and how to distribute teaching and acquiring knowledge. In particular, technology-mediated distance learning is more and more in use [2].

The main part.

Distance learning is a way of receiving an education using computers and modern information technologies, allowing students to study at a distance without leaving work and going abroad. There are other names for distance learning, including "open education", "e-learning", "virtual learning", etc. The way of obtaining knowledge provides a comfortable and convenient environment for each student and the opportunity to study without leaving work. Unlike correspondence course, which is often compared to distance learning, the latter involves not only continuous self-education and work on learning but also constant contact with both

teachers and other students; in contrast, the correspondence course requires communication with the teacher only a few times a year [3].

Distance learning means acquiring education through the Internet and modern information and telecommunications technologies. It is an area of communication, information, and knowledge. Distance learning allows the creation of systems of mass lifelong learning and general exchange of information, regardless of time and space zones. Like any type of training, the distance learning system has certain advantages and disadvantages. The advantages include:

- learning at an individual pace – the speed of learning the material is determined by each independently based on their capabilities and needs;
- accessibility – no need to limit yourself in learning depending on geographical and temporal location;
- mobility – the effective implementation of feedback between teacher and student is the main requirement and basis for the success of the learning process;
- compensation for the shortage of teaching staff – each student can afford to study with leading specialists and prestigious universities, thanks to this form of education;
- technological effectiveness – the use of the latest advances in information and telecommunications technologies during the educational process;
- social equality – equal opportunities for education regardless of the place of residence, health, financial security;
- creativity – comfortable conditions for creative students' self-expression [4].

It is evident that distance learning has many advantages and meets the requirements of modern life. However, in addition to the apparent benefits, such training has some disadvantages:

- ✓ lack of visual contact between teachers and students, which makes it impossible for an individual approach and educational moment;
- ✓ the need for the student to have specific individual psychological characteristics, self-discipline to study independently;
- ✓ the need for constant access to modern sources of information, quality technical support for the Internet;
- ✓ as a rule, the number of practical classes is significantly reduced during such training, so a significant amount of material must be mastered by the student independently, without additional teacher's explanations;
- ✓ there is no constant control, which in combination with the lack of consciousness and incentives for independent learning, can lead to unexpected results.

To implement effective distance learning in higher education institutes, the following is necessary:

- technical support of good quality (computers, communications, etc.);
- highly professional-trained pedagogical staff;
- competently developed lecture courses, webinars, test tasks, etc.

A large amount of time and material costs are required when developing new, completely distance learning courses to get the maximum benefit from the training.

And, given the lack of incentives for modern youth to learn, this may be ineffective. Therefore, it is better not to change the existing system entirely but to supplement it with distance learning elements. In our university, for future professional training, the MOODLE distance learning system successfully copes with this. The staff of the Department of Medical and Pharmaceutical Chemistry at Bukovinian State Medical University posted the educational materials necessary to prepare for practical tasks on the distance learning site. They can be used by all interested students of both full-time and part-time forms of study. Also, due to the availability of a test database, students can test themselves in the process of learning each new theme. The same can be used by the teacher, carrying out the current control of knowledge in a practical lesson. Also, the MOODLE distance learning system provides an opportunity to analyze the participation and activity of individual course participants and analysis of time devoted to working with materials. For each theme of the course, there are methodical instructions for the student on how to prepare for the lesson, a summary of lectures, video materials of chemical experiments or methods of solving tasks, as well as tests for self-control.

The screenshot displays a Moodle course structure page titled "Структура за темами". It lists several topics with their respective resources:

- Структура за темами**
 - Новини
 - Веб-сторінка кафедри медичної та фармацевтичної хімії
 - Словник
 - Графік консультацій і відробток
 - Довідник для студента
- Правила безпечної роботи в хімічній лабораторії. Методи якісного аналізу. Аналітичні реакції катіонів I і II аналітичних груп**
 - Методична вказівка
 - Конспект
 - Якісні реакції на іон амонію
 - Тести для самоконтролю
- Поняття про добуток розчинності і його значення для утворення і розчинення осадів**
 - Методична вказівка
 - Конспект
 - Тести для самоконтролю
- Гідроліз солей C_n^{2+} і pH розчинів. Аналітичні реакції катіонів III-IV аналітичних груп**
 - Методична вказівка
 - Конспект
 - Гідроліз солей
 - Утворення карбонату магнію
 - Тести для самоконтролю

Students can also get acquainted with the plan of lectures and practical classes for the whole semester, as well as the schedule of consultations with teachers.

To prepare part-time students for testing, for instance, to take the exam "KROK. Pharmacy," teachers conduct online lectures or webinars. The analysis of theoretical material and test tasks is conducted online, and students can give answers or ask questions in the chat. As a result, the teacher can objectively assess the level of material assimilation.

Conclusions.

Distance learning is not about the mode of delivery but about the quality of the learning opportunities provided to those who are, or wish to become, pharmacist.

Developing, building, improving, or changing the skills of any professional is a complex and arduous task; but it is one that fortunately, in the case of teachers, comes with some general guidelines outlining the contours for success. The remaining chapters of this guide, from instructional design to technology, lay out a path toward high-quality professional development in a distance education environment. This path is not always straightforward, and some teachers and programs may not reach their final destination. However, distance education programs can help teachers reach this destination by designing high-quality learning experiences, employing strong instructional practices and assessment for learning, preparing instructors and learners to teach and learn at a distance, designing for communities of practice among learners, offering ongoing support to distance learners, ensuring quality, finding the right content, and selecting appropriate technologies [5].

Analysis of the "pros and cons" has shown that distance learning is more acceptable in the field of additional education or training. In Ukraine, distance learning has recently been approached as a replacement for a traditional correspondence course, which can mainly provide a higher level of student training. In general, distance education will enable solving the problems facing the educational system, providing broad sections of the population with accessible and quality education in modern social and economic conditions.

References

1. The concept of development of distance education in Ukraine (approved by the Resolution of the Ministry of Education and Science of Ukraine V.H. Kremen on December 20, 2000).
2. Marija Bušelić. Distance Learning – concepts and contributions // *Oeconomica Jadertina* – 2(1). – 2017. – pp. 23-34.
3. On the National Strategy for Education Development in Ukraine for the period up to 2021 [Electronic resource]: Decree of the President of Ukraine of 25.06.2013 № 344/2013. - Access mode: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>. – Name from the screen.
4. What is distance education: how it works? [Electronic resource] // Access mode: <http://www.vsemisto.info/osvita/2355-sho-take-vysha-osvita-jak-vona-prazjuje>.
5. Mary Burns. Distance Education for Teacher Training: Modes, Models, and Methods.; Education Development Center, Inc. Washington, DC; 2011. – 338 p.

Article sent: 25.06.2022

© Kropelnytska Yu. V.

УДК 378.011

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF VALUE ORIENTATIONS OF FUTURE PSYCHOLOGISTS**ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ-ПРАКТИКІВ****Aleksieienko-Lemovska L.V. / Алексєєнко-Лемовська Л.В.***s.p.s., as.prof. / к.п.н., доц.*

ORCID: 0000-0001-5391-0719

*International European University, Kyiv, Akademika Glushkov, 42B, 03187**Міжнародний європейський університет, Академіка Глушкова, 42В, 03187*

Анотація. В роботі розглядається проблема формування ціннісних орієнтацій майбутніх психологів-практиків під час навчання у закладі вищої освіти. Ця проблема тісно пов'язана з завданням розвитку потреб гуманістичного спрямування, що притаманні індивіду з ранніх років. Визначається, що такі гуманістичні потреби, як: потреба в емоційному контакті, повазі до інших та до себе самого, потреба в самоактуалізації та самореалізації є основою формування гуманістичних ціннісних орієнтацій та гуманістичних якостей особистості. На підставі проведеного дослідження охарактеризовані результати та висвітлені припущення стосовно актуального стану ціннісної структури студентів.

Ключові слова: ціннісні орієнтації, гуманістичні цінності, потреби, емоційний контакт, повага, самоактуалізація, самореалізація.

Вступ.

Ціннісні орієнтації є виборчим ставленням людини до матеріальних та духовних цінностей, системою її установок та переконань. У нашому суспільстві відбуваються процеси демократизації та гуманізації, що сприяють створенню рівних можливостей для реалізації особистості незалежно від соціального походження, віку, статі та професії. Однак, кожній професії притаманні стереотипні уявлення про роль у соціумі, становищі та статус, різні ціннісні орієнтації. Успішне входження людини у професійне середовище пов'язане з усвідомленням своїх професійно важливих якостей, визначення особистісних, професійних перспектив тощо. Найчастіше саме у студентському віці людина проходить перший етап професіоналізації, тому ми і звернулися до дослідження формування ціннісних орієнтацій у цей період. Метою дослідження є виявлення психологічних особливостей ціннісних орієнтацій майбутніх психологів-практиків під час навчання у закладі вищої освіти.

Основний текст

Проблема дослідження ціннісних орієнтацій особистості досить глибоко представлена роботах Б. Додонова, Д. Леонтьєва, М. Рокіча, Б. Круглова та ін. Як складові структури особистості фахівця у процесі професійного становлення й системи певних норм групової свідомості, ціннісні орієнтації розглядаються О. Бондаренко, Л. Долинською, З. Карпенко, В. Мицько, С. Ставицькою, Н. Шевченко тощо. Роль ціннісних орієнтацій особистості в регуляції різних форм поведінки та діяльності розкривається в наукових працях І. Беха, М. Боришевського, М. Євтуха, І. Зязюна, В. Кременя, А. Маслоу, С. Максименко, Ш. Шварца, Е. Фромма, А. Фурмана, Х. Хекхаузена та ін.

Учені, які досліджують проблеми щодо психологічного розуміння сутності

цінностей, особливу увагу приділяли особистісним цінностям. Зміст особистісних цінностей розкривається у внутрішніх переживаннях суб'єкта (усвідомлюваних і неусвідомлюваних) й у зовнішньому світі, коли сила спонукання приписується різним фізичним об'єктам. Окреслює і водночас проблематизує коло питань, які дотичні до феноменологічного функціонування методологічний підхід, що розглядає природу особистісної цінності як суб'єктивно-об'єктивне утворення, що належить одночасно і суб'єкту, й об'єктивному життєвому світу (1).

Як визначає Д. Леонтьєв, життєві цінності особистості є її інтегральною та генералізованою властивістю, що характеризується нерозривною сукупністю стійких мотивів, які зорієнтовують діяльність особистості незалежно від наявних ситуацій. Такі цінності визначаються певними інтересами та схильностями людини, особистісними переконаннями й ідеалами, що виражають світогляд даної особистості. Розкриваються особистісні ціннісні орієнтації у несуперечності та гармонійності накопичених знань, міжособистісних відносин та визначальних мотивів поведінки та діяльності. Виявляються життєві цінності особистості у духовних потребах, сформованому світогляді, та проявляються у практичній діяльності [4].

Теорія основних людських цінностей Ш. Шварца представляє десять основних цінностей, або чотири цінності вищого порядку, що стосуються різних ставлень, думок, особистісної поведінки та розкривають фонові характеристики [6].

Базові цінності Шварц визначив як транситуативні цілі, що змінюються, та значення, які представляються та спрямовуються у вигляді керівних принципів в житті кожної людини чи окремої групи. Основні цінності організовані в цілісну систему, яка лежить в основі та може допомогти пояснити індивідуальне прийняття рішень, ставлення та поведінки [6].

Якщо розглядати компонентний склад загальної структури особистості, то в даному випадку ціннісні орієнтації розкриваються як найважливіший компонент. Адже серед соціально-психологічних утворень саме вони реалізують функціональне призначення так званих регуляторів особистісної поведінки та проявляються у всіх галузях фахової діяльності працівників. Наявність сформованої системи ціннісних орієнтацій забезпечує гармонію внутрішнього світу особистості, сприяє систематизації її знань, норм, стереотипів поведінки та самоствердженню особистості, реалізації соціальних очікувань [2].

Накопичений в індивідуальному розвитку людини життєвий досвід акумулюється та проявляється в ціннісних орієнтаціях, визначає її стосунки з іншими людьми, розкриває значення перетворення особистості, зокрема щодо самої себе, спрямовує життя індивіда. У цьому визначенні найповніше відбивається зміст особистісних ціннісних орієнтацій, проявляється їх динамічний характер, розкривається функціональне призначення та сенс життя, спрямовує розвиток особистості [3].

Періодом інтенсивного формування системи ціннісних орієнтацій є студентський вік – під час навчання у закладі вищої освіти, що впливає на

становлення характеру особистості майбутнього фахівця галузі. Це, у свою чергу, пов'язано з розвитком на даному віковому етапі визначальних для формування ціннісних орієнтацій морального досвіду, понятійного мислення та соціального положення. Таким чином, проблема ціннісних орієнтацій майбутніх психологів-практиків має бути вирішена з позицій цілісного, системного підходу до вивчення людської індивідуальності, що виражає найпрогресивнішу тенденцію сучасної науки.

Існують різні типи ціннісних орієнтацій, які сприяють становленню цілісної індивідуальності й гармонізації особистості. Такі типи ціннісних орієнтацій майбутнього фахівця є виявленням соціальної активності як провідної діяльності у студентському віці, що виступає як опосередкована ланка у структурі інтегральної індивідуальності майбутніх психологів-практиків.

Зазначимо, що, відповідно до основного роду психологічної діяльності, основною діяльністю психолога-практика є практичне застосування фахових психологічних знань з метою вирішення практичних завдань, а саме: психологічна діагностика та консультування, психологічна профілактика, корекційна та розвиваюча робота [5].

Система ціннісних орієнтацій майбутніх психологів-практиків представляє собою багаторівневу структуру, ядром якої є цінності, пов'язані з ідеалами та життєвою метою особистості. Професійна самореалізація, що є безперервним процесом розвитку й вдосконалення індивіда, є показником та одночасно умовою особистої зрілості фахівця галузі.

Визначимо чинники виховання ціннісних орієнтацій майбутніх психологів-практиків та гуманістичних якостей особистості на етапі навчання в закладі вищої освіти.

Гуманітарна підготовка здобувачів вищої освіти передбачає як накопичення певних знань, так і розвиток способу мислення студентів, формування особливого світовідчуття і світорозуміння, основу яких складають загальнолюдські цінності. Таким чином, під ціннісними орієнтаціями майбутніх психологів-практиків ми розуміємо елемент внутрішньої структури особистості, що виражають її суб'єктивне ставлення до особистісних життєвих цінностей – як матеріальних, так і духовних.

Ціннісні орієнтації виступають центральним компонентом мотиваційно-сміслової сфери особистості, як інтегруючого центру соціальної активності та всієї життєдіяльності майбутнього фахівця галузі, спрямовують ціннісно-сміслові елементи професійної діяльності.

Важливу роль при цьому у формуванні ціннісних орієнтацій грають потреби. А розвиваючи певні потреби (потреба в емоційному контакті, у долученні до духовного світу іншого, у повазі оточуючих, у самопізнанні, у творчій самовіддачі людям), можна досягти високих результатів. Зазначимо, що ці потреби формуються безперервно протягом життя та є невичерпним джерелом безкорисливого служіння людини людям.

В освітньому процесі закладу вищої освіти учасникам освітнього процесу необхідно враховувати у своїй діяльності потребу в емоційному контакті як

безпосередньо потребу відчувати себе об'єктом доброзичливої уваги іншої людини та відповідати такою самою увагою. Фізіологічною основою цієї потреби виступає потреба людини в почуттях.

У подальшому розвитку потреба в емоційному контакті переростає спочатку у потребу приязні, симпатії оточуючих, як стійкому ставленні до себе, а потім – у потребу орієнтуватися в емоційних станах інших. Студенти, які відчують потребу у стані емоційного контакту з іншими, активніше пізнають позитивні сторони, переваги оточуючих, у них формується довіра до людей, позитивна реакція на людину.

В емоційному контакті вплив на процес мають місце стани, що послідовно змінюються: сприйняття душевного співчуття іншого, виникнення емоційного відгуку на його стан (момент співпереживання); прояв співпереживання в експресії в інших діях тощо.

Для розвитку потреби у повазі оточуючих важливо, щоб у кожного майбутнього фахівця накопичився досвід радісних переживань у зв'язку із самоствердженням у колективі на основі суспільно-корисної діяльності. Такий досвід набувається найчастіше в колективних формах діяльності, що дозволяють кожному зробити свій внесок у життя студентського колективу, відчути себе потрібним.

Вищою гуманістичною потребою особистості є потреба у творчій самовіддачі, служінні людям.

Якщо розвиток особистості майбутнього психолога-практика здійснюється сприятливо, то виробляється здатність фахівця ставити себе місце іншої людини. Практичний психолог з розвиненою здатністю до співпереживання чуйно реагує на неблагополуччя в емоційному стані іншого. Гостра емоційна дисгармонія, що охоплює людину, що співпереживає негаразди іншого, стає одним із спонукань до діяльної допомоги.

Таким чином, процес вивчення психологічних особливостей ціннісних орієнтацій майбутніх психологів-практиків передбачає докладний розгляд особливостей розвитку фахівців в освітньому процесі закладу вищої освіти, аналіз загального формування ціннісних орієнтацій, докладний розгляд особливостей професійного розвитку, аналіз загального рівня розвитку ціннісних орієнтацій здобувачів вищої освіти.

У роботі з вивчення ціннісних орієнтацій майбутніх психологів-практиків в умовах закладу вищої освіти застосовувалася методика М. Рокіча «Ціннісні орієнтації», що базується на прямому ранжуванні списку цінностей та включає два класи: 1) – термінальні, як впевненість у тому, що якась кінцева мета індивідуального існування варта того, щоб до неї прагнути (цінності – цілі); 2) – інструментальні, як впевненість у тому, що яка-небудь дія або якість особистості має переваги у будь-якій ситуації (цінності – засіб). У свою чергу, термінальні цінності мають свою класифікацію, до якої входять: конкретні, абстрактні цінності та цінності професійної самореалізації й особистого життя.

Результати визначення цієї категорії цінностей наступні: серед термінальних конкретних та абстрактних цінностей майбутні психологи-практики надають перевагу матеріальним здобуткам; у свою чергу,

звертаючись до абстрактних цінностей, значно вирізняється цінність пізнання, яка тісно пов'язана із самопізнанням, що обумовлено майбутньою професією.

Інструментальні цінності класифікують на етичні, цінності спілкування та цінності діяльності, а також: індивідуалістичні, конформістські, альтруїстичні та цінності самоствердження, цінності прийняття інших.

До пікових значень етичних цінностей належать: відповідальність – прагнення. Серед цінностей спілкування незначне місце займає вихованість, але, при цьому, високе значення має нетерпимість до недоліків.

Цінності справи зумовлені акуратністю та освіченістю, що свідчить про те, що майбутні психологи-практики усвідомлюють відповідальність перед обраною професійною діяльністю. Слід зазначити, що інструментальні цінності є засобом досягнення термінальних.

Таким чином, для майбутнього психолога-практика характерними є загальнолюдські цінності. При цьому цінність соціальної успішності займає вагоме місце.

Висновки.

Були розглянуті психологічні особливості ціннісних орієнтацій майбутніх психологів-практиків під час навчання у закладі вищої освіти. Визначено, що ціннісні орієнтації є складним соціально-психологічним аспектом, що характеризується спрямованістю активної особистості. Цінності, як правило, виконують дві найважливіші функції: мотивують особистість, спонукають творити, працювати, діяти; висвітлюють для людини певні речі та ідеї. У результаті проведеної методики було встановлено, що для майбутніх психологів-практиків характерними є загальнолюдські цінності та індивідуальна самореалізація. Виховання гуманності у майбутніх психологів-практиків під час навчання у закладі вищої освіти має ґрунтуватися на формуванні ціннісних орієнтацій та розвитку потреб, інтересів та почуттів, оскільки вони виконують роль внутрішніх спонукачів гуманних вчинків, будучи «підґрунтям» простих якостей, що входять до структури гуманності. Потреби грають найважливішу роль у формуванні як ціннісних орієнтацій особистості, так і вихованні гуманності. Розвиваючи потреби гуманістичної спрямованості (потреба в емоційному контакті, сприйняття духовного світу інших, повазі, самопізнанні, творчій самовіддачі), можна досягнути бажаних результатів у формуванні ціннісних орієнтацій та вихованні гуманності особистості майбутнього фахівця галузі.

Література:

1. Бех І.Д. Б 55 Особистість на шляху до духовних цінностей : монографія. / І.Д. Бех. – Київ – Чернівці : «Букрек», 2018. – 320 с.
2. Долинська Л.В. Психологія ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя: [навч. посіб.] / Л.В. Долинська, Н.П. Максимчук. – Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О. В., 2008. – 124 с.
3. Карпенко З.С. Аксиологічна психологія особистості: монографія. 2-ге вид., перероб., доповн. Івано-Франківськ, 2018. – 512 с.
4. Леонтьев Д.А. Методика изучения ценностных ориентаций – М.: Смысл,

1992. – 17 с.

5. Савчин М.В., Гавриш З.С. Вступ до спеціальності: Психолог, практичний психолог: Навчальний посібник. – Ів.Франківськ : Місто НВ, 2007. – 400 с.

6. Schwartz S.H. Basic values: How they motivate and inhibit prosocial behavior. // Prosocial motives, emotions, and behavior: The better angels of our nature. – In M. Mikulincer & P. R. Shaver (Eds.), Washington, DC: American Psychological Association. 2009. – pp. 221-241.

***Abstract.** In the article the problem of forming students' values has been considered. This problem is closely connected with the task of developing individual humanistic needs which a person possess from his early fays. Humanistic needs (a need of emotional contact, a need of respect, a need of selfactualization and selfrealization) are the base of forming values and humanistic traits, being the strongest driver for their development. As results of made research this article represents the results of given research and characterizes supposition of the valuable structure of the student.*

***Key words:** valuable orientation, humanistic values, needs, emotional contact, selfactualization, selfrealization, respect.*

Стаття відправлена: 25.06.2022 г.

© Алексєєнко-Лємовська Л.В.

УДК 376.016-056.36

**TO THE PROBLEM OF COMPETENCE-ORIENTED LEARNING
OF MATHEMATICS OF STUDENTS WITH SPECIAL
EDUCATIONAL NEEDS****ДО ПРОБЛЕМИ КОМПЕТЕНТІСНО-СПРЯМОВАНОГО НАВЧАННЯ
МАТЕМАТИКИ УЧНІВ ІЗ ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ****Odynchenko L.K. / Одинченко Л. К.***s.p.s., as.prof. / к.п.н., доц.*

ORCID: 0000-0002-4629-0600

Dmytriieva I. V. / Дмитрієва І. В.*d. p. s., prof. / д. п. н., проф.*

ORCID: 0000-0002-1330-6645

Donbas State Pedagogical University,

Slovjansk, General Batyuk 19, 84116

Донбаський державний педагогічний університет,

Слов'янськ, Генерала Батюка 19, 84116

Анотація. У статті розглянуто сучасні підходи до навчання математики учнів із особливими освітніми потребами. Висвітлено особливості нейродинаміки вищої нервової діяльності та пізнавальної сфери дітей із інтелектуальними порушеннями, що викликають значні труднощі засвоєння ними математичних знань умінь і навичок. Розкрито загальні та специфічні особливості компетентісно-спрямованого навчання математики в початкових класах спеціальної школи, що дозволяють досягти учням із інтелектуальними труднощами як предметних, так і важливих особистісних результатів.

Ключові слова: процес навчання, спеціальна школа, урок математики, учні із інтелектуальними порушеннями, компетентісний підхід.

Вступ.

У сучасних умовах реалізації вимог нової освітньої реформи в спеціальних загальноосвітніх закладах для дітей з інтелектуальними порушеннями пріоритетності набуває запровадження компетентісного підходу до шкільного навчання. Компетентісний зміст освіти проходить наскрізно через усі навчальні предмети та передбачає «окреслення цілого кола компетентностей, тобто необхідного комплексу знань, навичок, ставлень та досвіду, що дає змогу ефективно виконувати певну діяльність чи функцію» (2, с. 25). Сутність компетентісного підходу на уроках математики в спеціальній школі полягає у формуванні в учнів із особливими освітніми потребами життєвих компетенцій, умінь практичного застосування математичних знань у повсякденному житті й професійно-трудова діяльності.

Основний текст.

У системі шкільної підготовки до самостійного життя учнів із інтелектуальними порушеннями центральне місце серед навчальних предметів займає математика, що тісно пов'язана з іншими дисциплінами. Це зумовлено тим, що засвоєння школярами математичних знань, умінь і навичок відіграє найважливішу роль у процесі їхньої професійно-трудова підготовки, соціалізації й адаптації у навколишньому середовищі та суспільно-громадському житті.

Процес формування в учнів із інтелектуальними порушеннями математичних знань і вмінь вимагає спеціально організованого підходу внаслідок несформованості вищих психічних функцій, порушень пізнавальної сфери, особливостей розвитку психічної діяльності. У спеціальній психолого-педагогічній літературі науковцями широко висвітлені особливості психічних функцій, пізнавальної діяльності даної категорії дітей та специфіка корекційної спрямованості освітнього процесу в спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах (В. Бондар, Л. Вавіна, Л. Виготський, І. Дмитрієва, І. Єременко, Т. Жук, Т. Ілляшенко, Н. Кравець, В. Липа, М. Матвєєва, Г. Мерсіянова, С. Миронова, А. Обухівська, Л. Одинченко, В. Тарасун, В. Синьов, Н. Стадненко, М. Супрун, О. Хохліна, О. Чеботарьова, Л. Шипіцина й ін.). Відзначається, що у дітей із інтелектуальними порушеннями спостерігається ослаблення й зниження сили основних нервових процесів - збудження та гальмування, їхня інертність і тугорухливість, широка іррадіація нервових процесів, недостатня сила дратівливого процесу, уповільнене формування умовних зв'язків, порушення взаємодії першої та другої сигнальних систем та ін. Негативний вплив органічного враження центральної нервової системи має системний характер і визначає своєрідність психофізичного розвитку дитини: мотиваційної, соціально-особистісної, моторно-рухової, емоційно-вольової сфер, а також когнітивних процесів - сприйняття, мислення, діяльності, мовлення й поведінки.

Опанування навіть елементарними математичними знаннями та вміннями вимагає від учня досить високого рівня розвитку таких процесів логічного мислення, як аналіз, синтез, узагальнення, порівняння. Внаслідок дифузного ураження кори головного мозку у дітей із порушенням інтелектуального розвитку зазначені розумові операції мають низку особливостей, що суттєво ускладнює формування у них математичних знань і вмінь. Процес навчання математики зазначеної категорії дітей відрізняється від організації освітньої діяльності нормотипових однолітків як за метою й основними завданнями, так і за змістом. Тому не випадково у науково-методичних роботах вітчизняних науковців і практиків особливу увагу приділено висвітленню різноманітних шляхів формування в учнів із інтелектуальними порушеннями системи математичних знань та її окремих елементів; розкриттю оптимальних методів, прийомів, засобів, форм навчання математики та способів їх ефективного поєднання з метою досягнення освітніх і корекційно-розвивальних результатів у цілісному освітньому процесі; розв'язанню питань упровадження інноваційних педагогічних технологій на уроках математики з урахуванням специфічності пізнавальної діяльності дітей різних вікових груп спеціальної школи (К. Ардобацька, В. Басюра, М. Бондаренко, С. Дубовський, О. Гаврилов, І. Гладченко, Н. Компанець, Л. Лісна, С. Попович, Л. Сьомко, І. Татяничикова тощо).

Шкільний курс математики, що вивчається учнями з інтелектуальними порушеннями в початкових класах, побудований концентрично, що дозволяє реалізувати послідовне, поступове розширення математичних знань і умінь учнів, безперервне повторення вивченого навчального матеріалу. На початку

навчання першокласників у спеціальній школі з метою виявлення можливостей і підготовки їх до засвоєння систематичного курсу математики введено пропедевтичний період (2-6 тижнів). За навчальною програмою передбачена робота з елементарними математичними уявленнями: операції з предметними множинами, порівняння об'єктів за формою, величиною, орієнтування в просторі і часі, виконання найпростіших вимірювань. Після пропедевтичного періоду у складі систематичного курсу математики виділяється п'ять концентрів. У першому концентрі передбачено вивчення чисел (усна і письмова нумерація) в межах 10, у другому – в межах 20, третьому – в межах 100, четвертому – в межах 1000, у п'ятому концентрі вивчаються багатозначні числа від 10000 до 1000000. У кожному концентрі після вивчення чисел у зазначених межах відбувається розширення знань і вмінь дітей із усіх розділів, що входять у структуру курсу математики, як-от: одиниці виміру й їх співвідношення; арифметичні дії; арифметичні задачі; елементи геометричного матеріалу. В 1-му класі учні вивчають навчальний матеріал першого концентра, у 2-му класі – другого концентра, у 3-5-му класах – третього концентра. Матеріал четвертого концентра розрахований на вивчення в 6-7-му класах, п'ятого – протягом 8-10-го класів.

Специфічність навчання математики в спеціальній школі полягає у вирішенні триєдиної мети: загальноосвітньої, корекційно-розвиткової та виховної. Реалізація в освітньої діяльності триєдиної мети є обов'язковою умовою навчання учнів із інтелектуальними порушеннями та передбачає досягнення ними запланованих результатів: предметних і особистісних. Особистісні результати включають розвиток індивідуально-особистісних якостей і життєвих компетенцій учня, формування соціально значущих ціннісних установок. Особистісним результатам належить провідне місце в структурі запланованих результатів, оскільки вони забезпечують набуття учнями життєво важливих (ключових) компетентностей, необхідних для досягнення основної мети спеціальної освіти - введення учнів з інтелектуальними порушеннями у суспільне середовище, оволодіння ними соціокультурним досвідом. Компетентнісно-спрямований підхід до навчання математики у початкових класах спеціальної школи дозволяє сформувати в учнів із інтелектуальними труднощами низку важливих особистісних результатів, як-от: усвідомлення себе учнем, відповідальним за свою поведінку і результати навчальної діяльності; знання правил спілкування, вміння висловлювати свою думку, підтримати діалог з дорослими й однолітками; позитивне ставлення до навчальної діяльності, доброзичливе ставлення до педагогів і однокласників; розуміння та прийняття елементарних правил роботи в групі, вміння прислуховуватись до думки однокласників і коригувати відповідно до цього свої дії; вміння висловити прохання про допомогу і приймати допомогу, що надається; вміння орієнтуватися в найближчому соціальному та предметному оточенні, використовуючи математичні знання; вміння застосовувати математичні знання в процесі самообслуговування, у власному побуті, трудової діяльності; оволодіння початковими навичками безпечного і здорового способу життя.

Під час організації процесу навчання на уроках математики в спеціальній школі необхідно керуватися основними дидактичними принципами, знати і враховувати в освітньому процесі вікові, типологічні й індивідуальні особливості учнів із інтелектуальними порушеннями, їхні особливі освітні потреби (загальні та специфічні). З метою більш ефективного досягнення запланованих результатів у предметній галузі необхідно забезпечити корекційну спрямованість освітньої діяльності; пролонгованість навчального програмного змісту, його дозування та дроблення, постійне повторення вивченого; практико-орієнтований, дієвий характер засвоєння школярами математичного матеріалу; диференціацію й індивідуалізацію навчання учнів з різним рівнем математичної підготовки; доступність пізнавальних завдань; систематичну актуалізацію сформованих в учнів математичних знань і умінь; спеціальне навчання дітей використанню отриманих знань у нових пізнавальних ситуаціях; розвиток мотивації й інтересу до вивчення математики, пізнання навколишнього світу засобами математики та соціальної взаємодії з середовищем; стимуляцію пізнавальної активності дітей із особливими освітніми потребами.

Висновки.

Відтак, організація освітньо-корекційного процесу на уроках математики з урахуванням особистісно-орієнтованого і диференційованого підходів на основі широкого використання предметно-практичної діяльності учнів із інтелектуальними порушеннями сприятиме набуття ними ключових (життєвих) і предметних компетентностей, необхідних для вирішення практично-орієнтованих завдань.

Література:

1. Гаврилов О.В., Ляшенко О.М. Спеціальна методика викладання математики : Підручник. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друк-Сервіс», 2014. 420 с.
2. Дмитрієва І. В., Одинченко Л.К. Підвищення ефективності організації освітнього процесу в спеціальній школі // Modern scientific researches: International periodic scientific journal. - Issue №10. - Part 2 (December 2019). - Minsk: Yolnat PE, 2019. С.41-45.
3. Особливості реалізації компетентнісного підходу в освіті дітей з інтелектуальними порушеннями / навчально-методичний посібник /авт.: О. Чеботарьова, Г. Блеч, І. Бобренко, І. Гладченко, О. Мякушко, С. Трикоз, І. Сухіна, Н. Ярмола. За наук. ред.: О. Чеботарьової, І. Сухіної. К.: ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2019. 233 с.
4. Синьов В.М., Матвєєва М.П., Хохліна О.П. Психологія розумово відсталої дитини: Підручник. К.: Знання, 2008. 359 с.

References

1. Gavrylov O.V., Liashenko O.M. (2014). Special methods of teaching mathematics. Textbook. Kamianets-Podilskyi: Druk-Service LLC, 420 p.
2. Dmytriieva I.V., Odynchenko L.K. (2019). The improvement of the efficiency of the organization of the educational process in a special school / Modern scientific researches:

International periodic scientific journal. - Issue №10. - Part 2 (December 2019). - Minsk: Yolnat PE, pp. 41-45.

3. Peculiarities of realization of the competence approach in education of children with intellectual disabilities / educational-methodical manual / author: O. Chebotaryova, G. Blech, I. Bobrenko, I. Gladchenko, O. Myakushko, S. Trikoz, I. Sukhina, N. Yarmola . For science. ed .: O. Chebotaryova, I. Sukhina. K .: ISPP named after Mykola Yarmachenko NAPS of Ukraine, 233 p.

4. Synyov V.M., Matveyeva M.P., Khokhlina O.P. (2008). Psychology of a mentally retarded child. Textbook. K .: Knowledge, 359 p.

***Abstract.** In this article considers modern approaches to learning mathematics to students with special educational needs. Peculiarities of neurodynamics of higher nervous activity and cognitive sphere of children with intellectual disabilities, which cause significant difficulties in mastering mathematical knowledge of skills and abilities, are highlighted. The general and specific features of competence-oriented learning of mathematics in the primary grades of a special school are revealed, which allow students with intellectual disabilities to achieve both subject and important personal results.*

***Key words:** learning process, special school, math lesson, students with intellectual disabilities, competency approach.*

Стаття відправлена: 25.06.2022 р.
© Одинченко Л.К., Дмитрієва І.В.

UDC 811.111'255.2:6

**LEXICAL AND GRAMMATICAL PECULIARITIES OF
SCIENTIFICTECHNICAL TEXTS: CURRENT TRENDS**

Ihnatiuk O.H.

Abstract. *The science of translation and translation theory, or translation studies, is one of the youngest sciences of linguistics. There is an ever-increasing need for communication in fields such as science, culture, trade, etc. in the world. In most cases, this mutual communication is made possible through translation. Translation theory is becoming a linguistic science based on the linguistic regularities inherent in any translation process. Studying the issues of translating scientific and technical literature, which differs in scientific style and style of official documents, often requires text analysis, studying the regularities of the functional style of the language of science and technology, which contributes to mastering the technique of adequate translation. This topic is relevant in translation theory, also because scientific and technical contacts with the English-speaking world have grown and the volume of translation of various kinds of English scientific and technical texts has increased.*

Key words: *translation theory functional style, accuracy, consistency*

Translation is a complex process of human mental activity.

Translation means adequate reproduction of the concept expressed by means of one language, by means of another language, reproduction of the considering the interaction of content and form.

The scientific and technical sphere is one of the vital spheres of human activity.

Due to the rapid development of technology and the spread of scientific and technical information, the importance of scientific and technical translation has grown.

The translation of scientific and technical literature differs from the translation of fiction, newspaper articles, documentary and business material, etc.

The concept of "scientific and technical literature" includes such varieties as the actual scientific and technical literature, namely, monographs, collections and articles on various problems of science and technology; educational scientific and technical literature (textbooks, reference books, etc.); popular science literature in various fields of technology; technical and accompanying documentation; technical advertising, patents, etc.

The translation of such literature causes certain difficulties.

Scientific and technical texts are characterized by a special style that distinguishes them from other types of texts.

This feature creates additional problems.

The language of scientific and technical literature differs from the spoken language or the language of fiction by certain lexical, grammatical and stylistic features.

The main challenges of technical translations are consistency, accuracy, and the right tone. All these elements are essential when looking to respect industry standards and meet the public's expectations.

Consistency

This includes using the correct terms throughout the text, as in technical

translations, there's little-to-no room for synonyms and idioms. It's unacceptable to translate a technical term using different words in your documentation as this can cause confusion. If the right name for your product is "software," it may be wise to provide a limited list of alternative words to use, such as "program" or "management system" and their correct correspondents in the target languages.

Accuracy

Accuracy means always choosing the correct term in the target language. People use words in a different way to refer to the same thing. But you shouldn't fall into this trap when handling technical documentation. Professional technical translators are aware of the correct meaning of each term and use it accordingly. That's why it's essential you give your translators the best possible insight into industry jargon and specific terminology.

The most typical lexical feature of scientific and technical literature is the abundance of special terms, terminological phrases.

Terms are words or phrases that have linguistic properties like other units of vocabulary.

The difference between a term and an ordinary word depends on its meaning.

The terms express the concepts scientifically processed and are specific only to a certain field of science and technology.

Scientific and technical terms as linguistic signs representing the concept of special, professional field of science or technology, are an essential component of scientific and technical texts and are one of the main causes of difficulties in translation due to their ambiguity, lack of translation equivalents (in the case of terms- neologisms) and national variability.

Also, significant difficulties in translation sometimes arise due to the fact that in the linguistic aspect, terms, like other words of the language, are ambiguous.

In the language of science and technology, this phenomenon is widespread due to the fact that in the terminology of various branches of science and technology is widely used so-called semantic word formation, when the existing form of the word is assigned a meaning.

In some cases, the same term has different meanings within different sciences.

Of particular difficulty for translation are cases where the same term has different meanings depending on the instrument or equipment.

The context is crucial when translating a polysemous term.

In a special text there is often an element of novelty, which is especially interesting for the reader, but associated with the use of new terms (terms- neologisms), not yet recorded in dictionaries.

It is clear that such cases can create serious problems for the translator.

The main condition for overcoming these difficulties is a detailed analysis of the described phenomenon and its transfer in terms that are already established in science.

Current scientific problems, the latest technical inventions and discoveries are covered in printed publications and, above all, in periodicals.

Besides, technical texts are characterized by the use of special technical phraseology.

It also includes cases where a commonly used word in certain phrases acquires terminological meaning.

A characteristic feature of modern scientific and technical literature is the use of abbreviations and acronyms.

Scientific and technical literature is the area of wide use of various abbreviations - both those that are included in the language and recorded in dictionaries, and author's, created only for a specific case and recorded a single text.

In some types of texts, abbreviations sometimes make up 50 percent of all word usage and 15 percent of the lexis.

From the point of view of their translation, the specified distribution of abbreviations is expedient because the latter, as a rule, have the corresponding full forms in the concrete text which is translated, and their understanding usually does not cause difficulties.

It is worth mentioning that in the process of translation official abbreviations can not be arbitrarily changed and replaced.

Among the lexical difficulties of translating a scientific and technical text is the presence of a certain group of international words, which, despite the similarity of sound in different languages, differ in each language in its semantics and stylistic nuances.

In translation theory, such words are known as "false friends".

Students identify their meanings on the basis of the external similarity of two lexical units of different languages.

It results in wrong perception of information in a foreign language, and thus distortion of the content of the translated text.

Conclusions:

This article deals with the peculiarities of translation of technical texts.

The relevance of the article lies in the need to improve the quality of translation of technical texts through the collection of information on cultural and extralinguistic factors, the need to improve the quality of translated texts, elimination of errors in translation.

References:

1. Karaban V. Translation of English scientific and technical literature: Grammatical difficulties, lexical, terminological and genre-stylistic problems. -4th ed., revised. -Vinnytsia: Nova Knyha, 2004. -574 p.
2. Kovalenko A. General course of scientific and technical translation.- K.: "Firma" Inkos ", 2002. -317 p.
3. Koptilov V. Theory and practice of translation. - K., " Vyscha shkola ", 1982.
4. Sonia Colina, Fundamentals of Translation. - Cambridge University Press, 2015.

Article sent: 11.06.2022

© Ihnatiuk O.H.

CONTENTS**Innovative economics and management**

- <http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit21-02-003> **3**
DEVELOPMENT OF STOCK EXCHANGES IN UKRAINE AND
COMPARATIVE ANALYSIS BASED ON WORLD EXPERIENCE
Smahlo O.V.
- <http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit21-02-004> **10**
SOCIAL SECURITY ASSESSMENT INDICATORS
Hnydiuk I.V., Romanovska Yu.A.
- <http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit21-02-005> **16**
THE ROLE OF LABOR MOTIVATION IN PERSONNEL
MANAGEMENT IN MODERN CONDITIONS
Pacheva N. O., Podzihun S. M.
- <http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit21-02-007> **22**
ANALYSIS AND CHARACTERISTICS OF THE INTERNAL
FINANCIAL MARKET OF UKRAINE
Gataullina E.I.
- <http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit21-02-008> **26**
CHALLENGES OF THE INSURANCE MARKET IN UKRAINE
Marshuk L.M., Poplavska E.M.
- <http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit21-02-009> **30**
THE ROLE OF THE WORLD PANDEMIC IN THE FORMATION
OF THE DIGITAL ECONOMY AS A FUTURE TECHNOLOGICAL
PROGRESS
Zhuvahina I.O.
- <http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit21-02-014> **36**
TAX STIMULATION OF INNOVATION ACTIVITY
Nikitishin A.O., Pasichnyi M.D.
- <http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit21-02-015> **40**
THE SIGNIFICANCE OF ECONOMETRIC MODELS IN THE
PROCESS OF FORECASTING ECONOMIC INDICATORS
Husak L.P., Hulivata I.A., Hrynychuk T.P.
- <http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit21-02-016> **45**
GENERALIZATION OF INTERNATIONAL ACCOUNTING
STANDARDIZATION EXPERIENCE
Pokrovskaja L.L., Plugariov R.V., Leonteva V.S.

- <http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit21-02-017> 49
CURRENT ISSUES OF THE ORGANIZATION OF ACCOUNTING
OF FIXED ASSETS AS STRUCTURAL ELEMENTS OF THE SYSTEM
OF MANAGEMENT OF NON-CURRENT ASSETS BY THE ENTERPRISE
Maister L.A., Hladii I.O.
- <http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit21-02-018> 53
ASSESSMENT OF SOCIAL RESPONSIBILITY AS A BASIS
FOR INNOVATIVE DEVELOPMENT OF A MODERN ENTERPRISE
Khachatryan V.V., Stratiichuk V.M.
- <http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit21-02-019> 59
STRESS TESTING-BASED BANKING RISK MANAGEMENT
Прутска О.О., Абдуллаева А.Є.
- <http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit21-02-021> 65
ASSESSMENT OF THE MARKETING POTENTIAL EFFICIENCY
AT THE ENTERPRISE
Polishchuk I.I., Dovhan, Yu.V.
- <http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit21-02-022> 73
DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL MACHINERY:
INNOVATIVE ASPECT
*Sysolina I.P., Kononenko L.V., Sysolina N.P.
Nisfoyan S.S., Savelenko H.V.*
- <http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit21-02-023> 78
ISSUES OF ORGANIZATION OF THE SYSTEM OF INTERNAL
CONTROL OF INSURANCE ENTERPRISES
Hladii I.O., Datsenko G.
- <http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit21-02-032> 82
INTEGRATED STRUCTURES AS A BASIS FOR INNOVATION
POTENTIAL
Shalimova N.S., Selishcheva E.V.
- <http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit21-02-036> 87
ANALYSIS OF THE FIELD OF TOURISM AND ECOLOGY IN
CONDITIONS OF UNCERTAINTY
Dzhalladova I.A. , Kaminsky O. Ye., Chub O.V.
- <http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit21-02-052> 96
DIAGNOSTICS OF FINANCIAL STABILITY IN «ATB-MARKET» LLC
Kravchenko V.P.
- <http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit21-02-053> 101
ANALYSIS OF THE EXPEDIENCE OF TRANSFER OF FUNCTIONS
OF THE ENTERPRISE TO OUTSOURCING
Samoilenko A.A. , Kulik A. V.

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit21-02-060> 108

INNOVATIVE MARKETING ACTIVITY
AS A PREREQUISITE FOR SUCCESSFUL BUSINESS

Zhuk O.I.

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit21-02-069> 115

PROBLEMS OF CORPORATE GOVERNANCE IN DOMESTIC
ENTERPRISES

Mushkevych Yuliia Victorivna

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit21-02-072> 121

THE INFLUENCE OF THE FEATURES OF INNOVATIVE
ACTIVITIES ON THE ORGANIZATION OF INVENTORY
ACCOUNTING AS A FACTOR OF ENSURING ECONOMIC
SECURITY OF ENTERPRISE

Roieva O.S., Reshetov V.O.

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit21-02-073> 129

TAX LEGISLATION AS AN OBJECT OF AUDIT AND ITS
INFLUENCE ON THE AUDITOR'S OBLIGATIONS ACCORDING
TO INTERNATIONAL STANDARDS OF AUDITING

Shalimova N.S., Nazarova H.B., Androshchuk I.I.

Innovations in Pedagogy, Psychology and Sociology

Иновации в педагогике, психологии и социологии

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit21-02-030> 136

APPLICATION OF THE CASE METHOD IN THE EDUCATIONAL
PROCESS IN STUDYING THE COURSE OF INFECTIOUS DISEASES

Myronyk O.V., Davydenko O.M.

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit21-02-031> 139

THE DEVELOPMENT OF THE DIGITAL COMPETENCE BY
SIMULATION IN INTERACTIVE MATHEMATICAL PACKAGES

Polishchuk T. V., Voznosyenko D. A. , Ishchenko H.V.

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit21-02-035> 144

THE THEORETICAL ASPECT OF THE IMPLEMENTATION OF
A COMPETENTLY ORIENTED TEACHING METHOD IN THE
CONDITIONS OF DISTANCE PROFESSIONAL EDUCATION.

Kudykina Nadezhda V. , Nosachov Yuri F. , Shtofel Olha A.

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit21-02-056> 151

IMPROVING THE QUALITY OF EDUCATION IN THE
PREPARATION OF FUTURE JUNIOR BACHELORS OF
PHARMACY IN THE PROFESSIONAL COLLEGE OF BSMU

Kropelnyska Yu. V., Velyka A. Ya.

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit21-02-057> 155

TESTING AS AN EFFECTIVE METHOD OF DIAGNOSING
STUDENTS' EDUCATIONAL ACTIVITIES

Kropelnytska Yu. V., Velyka A. Ya., Shkolna N. O.

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit21-02-058> 159

PECULIARITIES OF USING DISTANCE LEARNING METHODS
IN TRAINING OF JUNIOR BACHELORS

Kropelnytska Yu. V., Velyka A. Ya., Shkolna N. O.

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit21-02-059> 163

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF VALUE ORIENTATIONS OF
FUTURE PSYCHOLOGISTS

Aleksieienko-Lemovska L. V.

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit21-02-062> 169

TO THE PROBLEM OF COMPETENCE-ORIENTED LEARNING
OF MATHEMATICS OF STUDENTS WITH SPECIAL
EDUCATIONAL NEEDS

Odynchenko L.K., Dmytriieva I. V.

Innovations in philology and linguistics

Иновации в филологии и лингвистике

<http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit21-02-020> 174

LEXICAL AND GRAMMATICAL PECULIARITIES OF
SCIENTIFICTECHNICAL TEXTS: CURRENT TRENDS

Ihnatiuk O.H.

International periodic scientific journal

MODERN ENGINEERING AND INNOVATIVE TECHNOLOGIES

Heutiges Ingenieurwesen und
innovative Technologien

Indexed in
INDEXCOPERNICUS
high impact factor (ICV: 95.33)

Issue №21

Part 2

June 2022

Development of the original layout - Sergeieva&Co
Articles published in the author's edition

Signed: June 30, 2022

Sergeieva&Co
Lußstr. 13
76227 Karlsruhe
e-mail: editor@moderntechno.de
site: www.moderntechno.de

With the support of International research
project SWorld
www.sworld.education

www.moderntechno.de

e-mail: editor@moderntechno.de